

سلسلهٔ انتشارات انجمن آثار ملی

۵۹

چاپ دوم

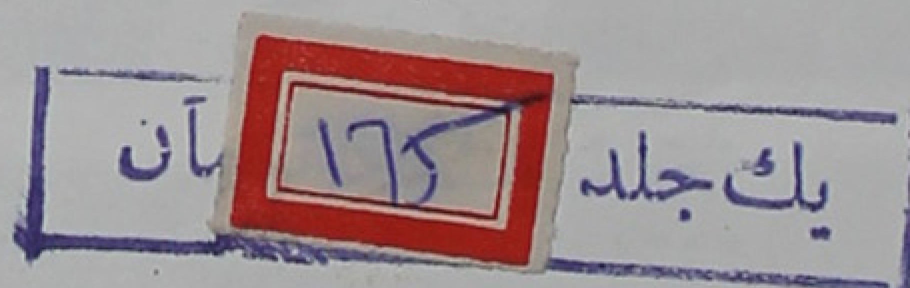
کتابشناسی فردوسی

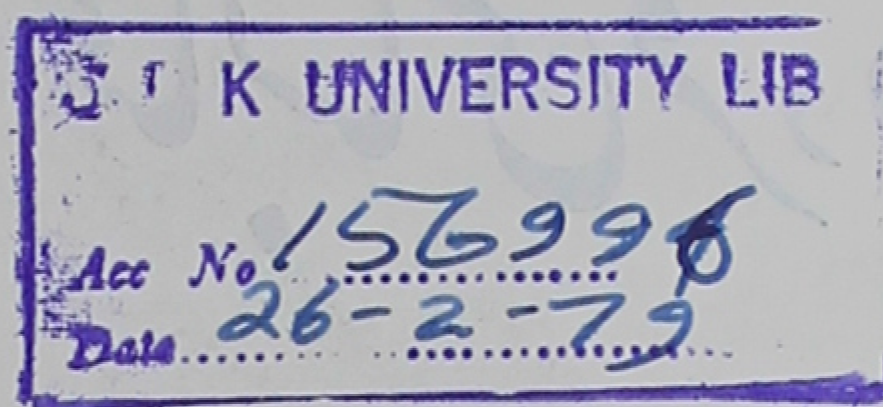
فهرست آثار و تحقیقات درباره فردوسی و شاهنامه

چاپ دوم با تجدید نظر

گردآوری

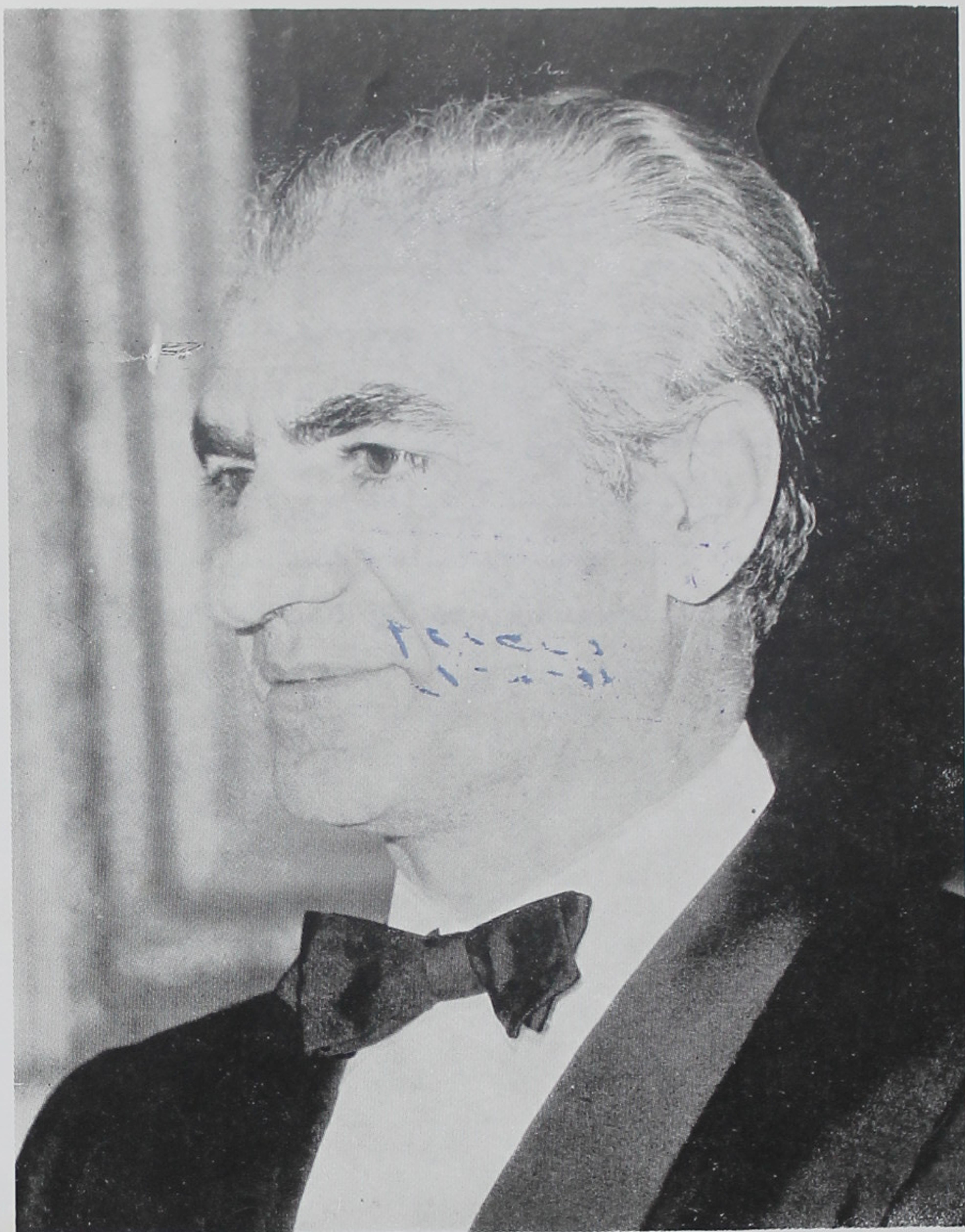
ایرج افشار

شمارهٔ ثبت کتابخانهٔ ملی: ۴۹۵ به تاریخ ۲۵۳۵ر۳ر۲۹

یکهزار نسخه ازین کتاب در
شرکت سهامی خاص (افست)
به طبع رسید
تیرماه ۲۵۳۵

بنام خداوند جان آفرین

چون نسخه‌های چاپ اول کتابشناسی فردوسی به اتمام رسیده بود با توجه به بالا رفتن سطح فرهنگ و دانش میهن عزیز در روزگار فرخنده کنونی بویژه آشنائی بیشتر فرزندان این مرز و بوم با اندیشه و هدف والای حکیم ابوالقاسم فردوسی انجام چاپ دوم آن ضرورت یافت و با تجدید نظر مناسب بوسیله دانشمند گرامی آقای ایرج افشار گردآورنده کتاب بصورتیکه از نظر خوانندگان ارجمند می‌گذرد عملی شد امیدوار است مورد افادهٔ شایسته دوستداران و شیفتگان افتخارات ایران بزرگ وجاویدان واقع گردد.

بمنه و کرمه
انجمن آثار ملی

پنجمین نشریهٔ انجمن آثار ملی در سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی

سال برگزاری جشن پنجاهمین سال شاهنشاهی پهلوی

تندیس حکیم ابوالقاسم فردوسی از سنگ مرمر کارار یك پارچه به بلندی ۲/۳۵ متر در میدان فردوسی تهران کار استاد ابوالحسن صدیقی که روز ۲ شنبه ۵ مهرماه ۲۵۳۰ شاهنشاهی آئین پرده‌برداری واهداء آن از طرف انجمن آثار ملی به شهر تهران انجام یافت.

مجسمه فردوسی اهدایی پارسیان هند (در دانشگاه تهران)

تندیس حکیم ابوالقاسم فردوسی از سنگ مرمر کارار یك پارچه در کنار باغ آرامگاه
حکیم در طوس کار استاد ابوالحسن صدیقی ــ نظیر همین تندیس بوسیله استاد نامبرده
به سفارش انجمن آثار ملی تهیه و در کنار میدان فردوسی شهر رم نهاده شده است.

مجسمه نیم تنه فردوسی که انجمن آثار ملی آنرا برسمیت شناخته است

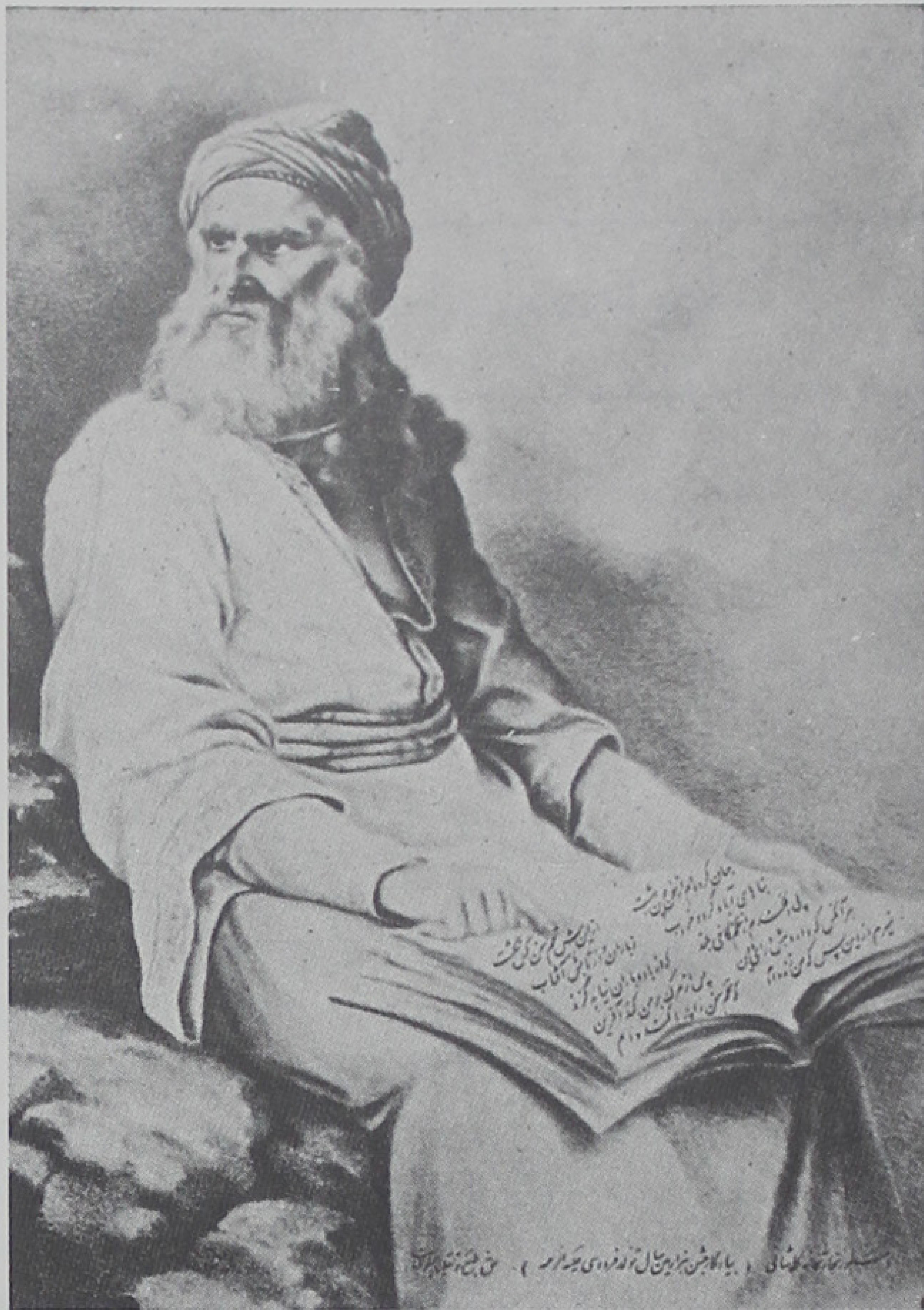
(کار استاد ابوالحسن صدیقی)

مجسمه فردوسی در باغ قدیم دانشکده ادبیات (گلگشت فردوسی)

آرامگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی پس از تجدید ساختمان که روز دهم اردیبهشت ماه ۲۵۲۷ شاهنشاهی گشایش آن در پیشگاه مبارک اعلیحضرت همایون شاهنشاه آریامهر انجام پذیرفت

کار رسام ارژنگی

فهرست مندرجات

بخش اول

تحقیقات در احوال فردوسی و شناخت شاهنامه

بخش دوم

ترجمه‌ها و منقولات شاهنامه

بخش سوم

نسخه‌های خطی شاهنامه

بخش چهارم

چاپهای متن شاهنامه و خلاصه‌های آن

ضمیمهٔ اول

ضمیمهٔ دوم

ضمیمهٔ سوم

ضمیمهٔ چهارم

یادداشتی بر چاپ دوم

چاپ اول «کتابشناسی فردوسی» در مرداد ۱۳۴۷ انتشار یافت. چون نسخ آن درمدت سه چهار سال نایاب شد و تجدید چاپ آن مورد احتیاج بود به‌چاپ کنونی اقدام شد. اینک موجب مسرت است که کتابشناسی احوال و آثار فردوسی بار دیگر در دسترس علاقه‌مندان قرار می‌گیرد و صورتی گسترده‌تر دارد.

این چاپ نسبت به‌چاپ اول نزدیک به‌دو برابر شده است. هم مقداری از نوشته‌های قدیم که در موقع تهیهٔ مطالب چاپ اول دیده نشده بود دیده شد و هم سعی شده است که نوشته‌ها و آثاری که پس از چاپ اول کتابشناسی فردوسی دربارهٔ فردوسی انتشار یافته است بدان اضافه شود. نیز اهتمامی تامتر شده است که حتی‌المقدور از اغلاط و اشتباهات کاسته شود.

درچاپ اول، برای مطالب هرمبحث شماره‌گذاری خاص اختیار شده بود، تا معلوم باشد که چند اثر درآن مبحث وجود دارد. ولی در چاپ دوم آوردن شمارهٔ ردیف مرجح دانسته شد. اما چون در حین چاپ عنوانهایی الحاق گردید ودرچند مورد به‌اقتضائی پس وپیشی روی داد در بعضی موارد شماره‌ها با ستاره (به‌علامت مکرر) و یا با شمارهٔ

فرعی مشخص شده است.

درچاپ دوم، فهرستی از مراسم و اقداماتی که در بزرگداشت و معرفی فردوسی شده است آورده شد. نیز به مناسبت دست یافتن بر مجموعهٔ اوراق مرحوم سعید نفیسی که حاوی مقداری از ورقه‌ها و دعوتنامه‌ها و برنامه‌های مربوط به‌جشن هزارهٔ فردوسی بود، عکس منتخبی ازآنها را برای ماندگار شدن اوراقی که یادگار کوششهای ایرانیان و جهانیان در بزرگداشت شاعر بزرگ حماسه پرداز ماست به‌چاپ رسانید.

چون چاپ اول «کتابشناسی» فردوسی را دوستان عزیزی چون **حبیب یغمائی** [یغما ۲۱ (۱۳۴۷) : ۵۹۵ـ ۵۹۶] ، **سید محمدعلی جمالزاده** [یغما ۲۱ (۱۳۴۷) : ۶۵۰ ـ ۶۵۴] ، **ف . ماخالسکی** F. Machalski در [Orientalische Literaturzeitung 67(1970) 379-380]، **ه. کانوس کرده** H.Kanus-Crdé در نشریهٔ (Iranistische Mitteilungen 4(1970):113-114]، **محمدرضا شفیعی کدکنی**[«انتقاد کتاب» که در راهنمای کتاب ۱۲(۱۳۴۸): ۲۷۷ـ۲۸۲ نقل شده] **و پرویز اذکائی** [مجلهٔ هنر و مردم، ش۱۵۳/۴ (تیر ۱۳۵۴) : ۱۹۷ـ۲۰۰] مورد توجه و عنایت قرار داده‌اند درین سطور اظهار امتنان را فرض می‌داند.

همچنین واجب است که از نامه‌ها و نکته های ارشادی دوستان عزیز دیگر: **جلال خالقی مطلق** به‌لطف عبدالجواد فلاطوری [راهنمای کتاب، ۱۲(۱۳۴۸) : ۳۲۶ـ۳۲۸] ، **کرامت رعنا حسینی** [راهنمای کتاب، ۱۱ (۱۳۴۷): ۶۵۸ ـ ۶۵۹] و **حشمت مؤید** [راهنمای کتاب،

۱۳ (۱۳۴۹): ۶۷۰_۶۷۲] وتذکار شفاهی استاد فضل‌الله رضا که ازو عنایت ومحبت بیکران دیده‌ام که تذکارهر یک حاوی اطلاعاتی ارزشمند در اصلاح اغلاط و الحاق فوائد بود، ابراز تشکر بشود و طبعاً مقامی مناسب‌تر از این مقدمه نداشتم.

مطالبی که‌در چاپ دوم گنجانیده شد حاوی وشامل کتب ومقالاتی است‌که تا اواسط پائیز سال ۱۳۵۴ منتشر شده است. اما ناگفته نماند که در مورد مقالات، توجه به‌مقالاتی معطوف شد که درمجلات منتشر می‌شود. ورنه درسال ۱۳۵۴ به مناسبت برگزاری «جشنوارهٔ طوس» مقالات ومطالب ومصاحبه‌های متعدد در جراید روزانه وهفتگیها درج شده‌است‌که ضبط وذکرمشخصات آنها کاملا دور از روال وسیاق‌کار بود. همانطورکه درموقع هزارهٔ فردوسی ومراسم‌کنگرهٔ آن، نیز درجراید ایران و هم در مطبوعات خارج گفتارها و نوشته‌های زیاد چاپ شدکه ذکر همهٔ آنها در این‌کتابشناسی دیده نمی‌شود.

یک قسمت ازین‌کتابشناسی به‌معرفی بسیار اجمالی نسخ خطی اختصاص دارد، درحد اینکه نسخه ازکدام زمان‌است وبه‌کدام‌کتابخانه یامجموعه تعلق‌دارد واحیاناً نام‌کاتب آن‌کیست.درحالی‌که برای‌توصیف نسخه‌ها باید ضوابط وسیع‌تری رادر نظرگرفت واز لحاظ نسخه شناسی به‌معرفی‌کاغذ وخط وسطربندی وآرایشها و نوع جلد وتعداد مجالس وکیفیت آنها پرداخت. ناگزیر آنچه درین‌کتابشناسی انجام شده‌است از قدمهای نخستین است. امیدست که صاحب حوصله‌ای بتواند روزی چنان کار مطلوب وجامعی را دربارهٔ نسخه‌های شاهنامه به‌خواستاران عرضه دارد.

موقعی که چاپ دوم «کتابشناسی فردوسی» به نیمه رسیده بود. دوستان عزیزم دکتر سیدضیاءالدین سجادی، فرخ غفاری، رضا قطبی به مناسبت مراسم «جشنوارهٔ طوس» از من خواستند که طرحی ومتنی برای تهیهٔ فیلمی مستند دربارهٔ شاهنامه بنویسم. با وجود آنکه زمان کوتاه بود ومن برآهنگ سفر امریکا بودم چنان خدمتی را از باب ادای وظیفه به مقام بلند فردوسی پذیرفتم وشرحی نوشتم که براساس آن فیلمی تهیه شد. چون در آن شرح کوتاه سعی کرده‌ام که جریان انتشار شاهنامه و تحقیق در احوال فردوسی را از آغاز تا زمان حاضر بازگو کنم وتصور می‌کنم که گفتارکی گویا و متناسب باکتابشناسی فردوسی است (از حیث اینکه زبدهٔ جریانهای مربوط به‌شناخت شاهنامه را در بردارد) درج آن را مکمل مطالب مندرج درمقدمهٔ چاپ اول کتابشناسی قرار می‌دهم و از سازمان رادیو و تلویزیون ملی ایران متشکرم که اجازهٔ انتشار این مقاله را به اینجانب داده‌اند.

در پایان از دوست دانشمندم حشمت مؤید استاد دانشگاه شیکاگو تشکر می‌کنم که قسمتی از اوراق بخش مربوط به‌مقالات و کتب خارجی را به‌هنگام غلط گیری مورد تجدیدرسیدگی قرار دارد.

تهران، ۲۰ آذر ۱۳۵۴ **ایرج افشار**

مقدمهٔ چاپ اول*

پی‌افگندم از نظم کاخی بلند
که از باد و باران نیابدگزند
(فردوسی)

به مناسبت تجدید بنای آرامگاه فردوسی، آن دهقان‌زادهٔ خراسان، سرایندهٔ حماسهٔ ملی ایرانیان و یکی از شاعران بزرگ جهان، انجمن گرانقدر «آثار ملی» تألیف و طبع چند کتاب را به منظور بزرگداشت و تحقیق و تجسس دراحوال وآثار شاعر وجههٔ همت بلند قرار داد. من‌جمله از نویسندهٔ این سطور خواست که مجموعه‌ای فهرست‌وار از کتب و مقالات و آثاری که دربارهٔ فردوسی طوسی و کاخ بلند شاهنامه به قلمها و زبانهای متفاوت و در زمانهای مختلف نوشته شده است تنظیم و چاپ کنم تا محققان و متتبعان به سهولت بر مراجع و منابع قدیم و جدید آگاهی حاصل کنند...

تعهد این‌خدمت را وظیفه‌ای‌ملی وواجب دانستم‌و به‌پاس‌بزرگواری روح فردوسی و بلندی پایگاه هنر و عظمت مقام بشری آن رادمرد به جمع‌آوردن فهرستی از کتب و مقالات که به‌زبانهای مختلف در معرفی فردوسی وشاهنامه نوشته شده‌است پرداختم. نیز مفید دانستم‌که‌فهرستی از نسخ خطی و چاپهای شاهنامه و انتخابهایی که از گوهرهای این دریای بیکران شده است فراهم آورم، و به‌حدی که درحد بضاعت و قدرت اطلاع بود سعی کردم که فهرستی نسبةکامل و بر اساس روش‌های معمول در کتابشناسی منظم سازم، تا مگر مشتاقان فردوسی ومحققان ادب فارسی را به کار آید.

دربارهٔ فردوسی سخنان بسیار گفته‌شده. در اکثر زبانهای زندهٔ

---

* با بعضی اصلاحات و اضافات مختصر.

جهان بحق درحق این‌آزاد مرد جاودانی و بزرگ‌ایران وشاعر نامدارزبان فارسی صدها نوشته و تحقیق و مقاله انتشار یافته است. شاهنامه به چندین زبان ترجمه و نشر شده، و بارها مورد تحقیق علمی و نقد ادبی و طبع انتقادی قرار گرفته است. اما ژرفا و پهنای این دریا چندان است که هنوز تمام صدفهای درخشان آن‌را گرد نیاورده و درر معانی آن را نتوانسته‌اند چنانکه باید و شاید نمایان و سفته گردانند. شاهنامه ستیغ کوهی است بلند و خرم، بدیع و باشکوه.

تا کنون برای شناساندن مقام والای فردوسی عباراتی رساتر و استوارتر و منصفانه‌تر از این جملات مرحوم **محمدعلی فروغی** ندیده‌ام آنجا که در مکتوب خیالی خود نوشته است: «شاهنامه هم از حیث کمیت، هم از جهت کیفیت بزرگترین اثر ادبیات و نظم فارسی است، بلکه می‌توان‌گفت یکی از شاهکارهای ادبی‌جهان است و اگر من همیشه در راه احتیاط قدم نمی‌زدم و از اینکه سخننانم گزافه نماید احتراز نداشتم می‌گفتم شاهنامه معظم‌ترین یادگار ادبی نوع بشرست...»

محقق نامدار عصر ما **مجتبی مینوی** در کتاب «فردوسی و شعر او» کلامی بلیغ و محکم در حق شاعر طوس گفته است، آنجا که می‌نویسد: «شاهنامهٔ فردوسی از برای مردم ایران ازسه لحاظ مهم است: اول اینکه یکی از آثار هنری ادبی بسیار بزرگ است و از طبع و قریحهٔ یکی از شعرای بزرگ قوم ایرانی زاده‌است و براثر همت و پشتکار وفداکاری او و بیست سی سال خون جگر خوردن او به وجود آمده است. دوم اینکه تاریخ داستانی و حکایات نیاکان ملت ایران را شامل است و در حکم نسب نامهٔ این قوم است. سوم اینکه به‌زبان فارسی است و فارسی محکمترین زنجیر علقه و ارتباط طوایفی است‌که در خاك‌ایران ساکنند. مقام شعری و هنری شاهنامه بقدری بلندست که حتی اگر از جامهٔ زبان فارسی نیز عاری شود، یعنی به زبانی از زبانهای دیگر عالم چنانکه باید و شاید آن را ترجمه کنند باز کتابی بزرگ و دارای مقام هنری بلند خواهد بود.»

***

مسلماً بر هرکس که‌در شاهنامه تحقیق می‌کند فرض است که کلیهٔ مطالعات و تحقیقات پیشینگان را بشناسد و حتی‌المقدور آنچه را در زبانهای مختلف دربارهٔ فردوسی گفته و نوشته‌اند بخواند تا بتواند

آن‌چنان سخنانی بیاورد که تازه و محکم و صحیح باشد.

بی‌تردید هنوز برتمام گوشه‌های این‌گنج پر از اسرار دست‌نیافته و اجزای این‌کاخ باعظمت را درست نشناخته‌ایم. شناخت فردوسی‌میان خود ما یعنی در زبان فارسی از پنجاه سال پیش باب شد. **سید حسن تقی‌زاده** نخستین دانشمند ایرانی است که بدین کار مهم دست یازید و با نگارش سلسله مقالات متتبعانه و عالمانهٔ خود فردوسی را از لحاظ اهمیت تاریخی و مقام ملی به جامعهٔ ایرانی شناساند و در باب احوال و افکار او و چگونگی نظم شاهنامه به طریق تحقیقی و انتقادی افادهٔ مطلب کرد.[۱] پس ازو **محمد قزوینی** با نشر علمی و انتقادی مقدمهٔ قدیم شاهنامه حلقه‌ای استوار برین سلسله افزود.[۲]

محمدعلی فروغی که شیفته و ارادتمند و آشنا با سخن فردوسی بود شاهنامه را با ذوق سلیم خلاصه کردو باز از آن خلاصه منتخبی گزیده ساخت و مقدمه‌ها و مقاله‌ها و خطابه‌ها در باب فردوسی نوشت و خواند که هریك درشناساندن پهلوان میدان فکر واحساس حقیقی «ایرانیگری» مؤثر بود.[۳]

استادان و دانشمندان و نویسندگان دیگر قرن اخیر چون ملك‌الشعرای بهار، عباس اقبال آشتیانی، سعید نفیسی، عبدالعظیم قریب، مجتبی مینوی، سید محمد محیط طباطبائی، نصرالله فلسفی،دکتر رضازادهٔ شفق، علی دشتی، بدیع‌الزمان فروزانفر، حبیب یغمائی یکی پس از دیگری بحثهای مفیدی را آغاز کردند و نکته‌های تازه و خواندنی نوشتند. بعد از این پیشگامان، دانشمندانی چون دکتر ذبیح‌الله صفا، شاهرخ مسکوب، دکتر محمدعلی اسلامی ندوشن، پرفسور فضل‌الله‌رضا و دیگران درسالهای اخیر به‌شناساندن فردوسی پرداختند.

آوازهٔ بلند فردوسی ایجاب کرد که دولت ایران مراسمی به یادگار هزارمین سال او برپا کند. مجمعی علمی و عالی در سال ۱۳۱۳ تهران بنیان‌گرفت و از اکناف عالم دانشمندان به‌طهران و طوس روی آوردند

۱ـ مجموعهٔ مقالات تقی‌زاده دربارهٔ فردوسی و شاهنامه به‌اهتمام حبیب یغمائی جمع‌آوری و در یك مجلد به‌سرمایهٔ انجمن آثار ملی‌چاپ شده است.

۲ـ قزوینی یادداشتهای متعددی دربارهٔ شاهنامه جمع‌آوری کرده است مخصوصاً آنها که در جلد دهم یادداشتهای او به‌چاپ رسانیده‌ام.

۳ـ مجموعهٔ مقالات فروغی دربارهٔ شاهنامه و فردوسی را حبیب یغمائی جمع‌آوری کرده و در یك مجلد در سلسلهٔ انتشارات انجمن آثار ملی چاپ شده است.

و نام بلند آوازهٔ فردوسی را بلندتر گردانیدند. در چند شهر مهم جهان هم مراسم و مجالس مناسبی برگذار شد و بنائی برای مزار شاعر که ساخته‌و تازه شده‌بود افتتاح‌شد. اما چون آن‌بنا سستی‌گرفت به‌اشراف و اقدام انجمن آثار ملی، بنای مقبره به استواری تمام به همان طرح و شکل نخست تجدید بنا شد ورسماً در اردیبهشت ۱۳۴۷ افتتاح شد.

***

فردوسی در کتب قدیم، چون تذکره‌ها و مراجع ادبی، شاعری‌است تقریباً همسنگ هر شاعر دیگر! از آن دست مراجع نه اطلاعات تاریخی مشخص درست نسبت به‌ترجمهٔ احوال شاعر به‌دست‌می‌آید، و نه آنکه سخن و هنرش در ترازوی نقد به‌راستی سنجیده شده است.

طبعاً تردید نباید داشت که بازنمائی اهمیت فردوسی تا حدبسیار زیادی مرهون اهتمام خارجیان دانشمندی‌است که از سال ۱۸۱۱ به‌طبع شاهنامه و تحقیق در آن اثر پرداختند و چون این حماسهٔ جاودانی را ستونی استوار در ادبیات فارسی و آن را مشحون از افکار بلند وظرایف معنوی یافتند‌تجسس درسوانح احوال‌وافکارشاعر ومخصوصاً نقدشاهنامه را عده‌ای کثیر وجههٔ نظر علمی خود قرار دادند و دانشمندانی چون اشپیگل، تئودرنولدکه، هرمان‌اته، پل‌هرن، ادوارد براون، ژول‌موهل، فریتز ولف، فولرس، ا. ا. استاریکف درین راه گامهای استوار برداشته و خدمات باارزش انجام داده‌اند. تا بدانجا که طبق فهرستی که من تهیه دیده‌ام، و البته کامل هم نیست، حدود پانصد کتاب ومقاله به زبانهای خارجی در خصوص این شاعر نشر شده است. عده‌ای از آنها مربوط به سرگذشت فردوسی است و قسمتی هم ترجمهٔ شاهنامه است.

***

در باب کتابشناسی فردوسی که درین مجلد در دسترس محققان قرار می‌گیرد بیان چند نکته و مطلب لازم می‌نماید.

یکی آنکه این کتابشناسی نمی‌تواند فهرست کامل مراجع و منابع مربوط به فردوسی یا طبعهای شاهنامه و نسخه‌های خطی و ترجمه‌های آن باشد. چنین ادعایی در میان نیست. ولی سعی شده است که‌صورت نسبة‌کاملی از مصادر اساسی درین فهرست فراهم آید وآخرین انتشارات و مقالات را نیز در بر گرفته باشد.

دیگر آنکه مواد این کتابشناسی سراسر به روش «دست اول»

نیست. یعنی مشخصات عده‌ای از کتب و مقالات و ترجمه‌ها از مراجع دیگر (فهارس و کتابشناسها) اخذ شده است. متأسفانه چون در کتابخانه‌های ایران یافتن هر مرجع و کتابی امکان ندارد طبعاً مراجعه به «اصل» عده‌ای از مقالات و کتب ممکن نشد. پس نتوانستم نسبت به کیفیت مطالب و ارتباط حتمی آنها باموضوع اطمینان حاصل کنم.

دیگر آنکه در قسمت معرفی نسخه‌های شاهنامه، بیشتر آن نسخی معرفی شد که در فهارس ذکر آنها آمده است. درین قسمت نسخه‌هایی را خواهیم شناخت که تا آخر قرن یازدهم هجری کتابت شده. چه نسخ قرون بعد علی‌الاصول ازلحاظ تحقیقات‌ادبی وطبع انتقادی مورد توجه نمی‌تواند باشد، مگر آنکه از جهت تذهیب و مجالس هنری مزایا و مشخصاتی در آنها سراغ شود. بهر تقدیر من برسلیقهٔ خود رفتم‌ومیزانم چنین‌بوده است. اگر علاقه‌مندانی باشند که بخواهند نسخ جدیدتر را بشناسند باید به فهرست Smith و مراجع دیگر (علی‌الخصوص فهارس کتابخانه‌ها) مراجعه‌کنند.

دیگر آنکه از معرفی عده‌ای از نسخه‌های خطی شاهنامه که نسبت به سال کتابت آنها در فهارس هیچ نوع تخمین و حدسی دیده نمی‌شود درین فهرست خودداری شد.

دیگر آنکه از نسخه‌های خطی ملخص‌شاهنامه فقط ذکر مشخصات آنها که قدمت و اعتبار داشت درین کتابشناسی آمده است. علاقه‌مندان برای‌تتمیم‌فایده واطلاع بیشتر می‌توانند به‌فهرست Smith مراجعه‌کنند.

دیگر آنکه در معرفی انتخابهای شاهنامه، که‌در کتابهای متفرق‌آمده و بطور معمول در هر کتاب زبان آموزی فارسی (از نوع دستور زبان و منتخبات متون) به چنین کاری اهتمام شده است، به‌منظور احتراز از تطویل، به معرفی منتخبات اهم و معتبر اکتفا شد.[1]

دیگر آنکه عکس عده‌ای از نسخه‌های چاپی، هم بمنظور تشخیص و تطبیق و هم برای تفنن و مصور ساختن کتابشناسی، در پایان به چاپ رسانیده شد.

دیگر آنکه قصد بر آن بود تا فهرستی هم ازاشعار شاعران معاصر[2]

۱ـ پیرسن اکنون که چاپ دوم نشر می‌شود سمت استادی کتابشناسی اسلامی را (لباب‌الالباب) ولی نسخه‌ای ازآن تاکنون دیده‌نشده‌است.

۲ـ مانند ملک‌الشعرای بهار، احمد اشتری، دکتر نصرةالله کاسمی، حبیب یغمائی، ←

دربارهٔ فردوسی تهیه و ضبط شود ولی به عللی از آن صرف نظر شد.

***

در پایان، کلامی چند در سپاسگزاری از دوستانی باید نوشت که‌در نتیجهٔ کمك و لطف آنها تهیهٔ این فهرست تحقق‌پذیر شد.

نخست از آقایان J. D. Pearson رئیس‌کتابخانهٔ‌مدرسهٔ السنهٔ‌شرقیهٔ لندن‌و G. M. Meredith-Owens رئیس قسمت‌کتب‌فارسی موزهٔ‌بریتانیا[1] و H. Darke استاد زبان فارسی در دانشگاه کمبریج و J. P. Asmussen استاد زبانهای‌ایرانی در دانشگاه‌کپنهاك و‌دکتر محسن‌صبا استاد دانشگاه تهران، برای اطلاعات مربوط به‌کتب چاپی.

دوم از آقای O. Grabar استاد تاریخ هنر شرق در دانشگاه‌میشیگان برای صورتی از میکروفیلمها واسلایدهای نسخه‌های خطی‌که دراختیارم گذارد و آن میکروفیلمها و اسلایدها را از نسخ معتبر کتابخانه‌های مختلف در بخش تاریخ هنر دانشگاه مذکور در فوق برای تحقیقات علمی فراهم‌کرده‌است. در تابستان ۱۳۴۶ که به‌اتفاق مجتبی مینوی و عباس‌ـ زریاب‌خوئی برای دیدن‌ایشان به‌بخش‌تاریخ‌هنر آن‌دانشگاه در «ان‌آربور» رفته بودم اجازت چنین استفاده‌ای را در حقم روا داشت[2]

سه دیگر از آقای B. W. Robinson موزه‌دار موزهٔ آلبرت وویکتوریا در لندن که ازمتخصصین بنام‌شناسائی نقاشیهای نسخ‌خطی اسلامی‌است. فهارس سه‌گانه‌ای که ازو در دست داشتم همه به‌کار آمدو اطلاعات مفید از همهٔ آنها اخذ شد. مخصوصاً دراین اواخر به‌خواهش من سوادی عکسی از فهرست نسخ‌خطی مجموعهٔ کورکیان راکه خود چند سال قبل نشر کرده بود برای من فرستاد. ازین فهرست هم بسیار سود بردم.

→ دکتر لطفعلی صورتگر، دکتر پرویز ناتل خانلری، دکتر مهدی حمیدی، عبدالعلی ادیب برومند، محمدحسین شهریار حسین مسرور و عدهٔ کثیر دیگر که درین زمینه طبع آزمائی کرده‌اند. نویسندگان وشاعران فرنگ هم در باب فردوسی نوشته‌ها واشعاری دارند.

۱ـ پیرس اکنون که چاپ دوم نشر می‌شود سمت استادی کتابشناسی اسلامی را در دانشگاه لندن دارد و مردیت‌اونس استاد «اسلامیات» در شعبهٔ مطالعات اسلامی دانشگاه تورنتو (کانادا) است.

۲ـ فهرست مجالس شاهنامه‌های مصور که زیرنظر الگ‌گرابار تهیه شده است پس از انتشار چاپ اول کتابشناسی فردوسی به‌چاپ رسید واینك در دسترس عموم است. به شمارهٔ ۶۸۳ مراجعه شود.

نیز یاد آوردن از لطف مرحوم دکتر مهدی بیانی امری سزاوار است، چه مرا از مشخصات نسخ خطی کتابخانهٔ سلطنتی آگاه‌کرد. روانش شادان و آرام باد.

ادای تشکر به‌محمدتقی‌دانش پژوه‌نیز واجب‌است‌که بمانندهمیشه درخواستهای دوستش را بر آورد و اطلاعاتی را که مربوط به‌نسخ می‌خواست به لطف تمام در اختیارش قرار می‌داد.

***

... واین مقدمه را به‌عرض ادب نسبت به‌مراحم اعضای مؤسس انجمن آثار ملی و مخصوصاً عنایت سپهبد فرج‌الله آق‌اولی* و دوستی محبت‌آمیز دانشمند عزیز آقای محمدتقی مصطفوی به‌پایان می‌آورم که همواره نویسندهٔ این حروف را بطور دلپذیری مورد لطف‌قرار داده‌اند.

۱۴ خرداد ۱۳۴۷

ایرج افشار

---

* اینک که چاپ دوم انتشار می‌یابد و آن رادمرد بزرگوار فرهنگ‌پرور ایراندوست که در فراهم‌آوردن وسائل معرفی فردوسی اهتمام مخصوص داشت درگذشته است سزاوارست که شادی روانش از درگاه بخشایش‌پذیر پروردگار خواسته آید.

مجسمهٔ فردوسی اهدائی انجمن پارسیان هندوستان در باغ دانشگاه تهران

شاهنامه، از خطی تا چاپی

به نام خداوند جـان و خرد
کزین برتـر اندیشه برنگذرد

انتشار شاهنامهٔ فردوسی در اکناف جهـان سرگذشتی شنیـدنی دارد. چه، از وقتی که سرودن این منظومهٔ بلند وپایدار آغاز شد وتحریر اول آن در سال ۳۸۴ قمری به‌پایان رسید و در سال ۴۰۰ تحریر نهائی آن آماده شد، تا اکنون‌که اندکی از هزار سال گذشته است، به‌اشکال و صور گوناگون در دسترس قرار گرفته است. ملت ایران و دوستداران راستین زبان فارسی در جهان، در مدت ده‌قرن، تمام، به‌وسیلهٔ‌خواندن متن شاهنامه و شنیدن آن از دهان شاهنامه‌خـوانهـا برپهنای اندیشهٔ انسانی و هنرگرانسنگ و جادوانی شاعر وقوف یافته‌اند. هرکس کـه اهل معرفت بوده از معانی و دقائق آن لذتهـا برده و از گنجی چنین کم‌مانند و بیش‌بها فوائد اندوخته است.

***

هیچ نمی‌دانیم آن نسخه‌ای از شاهنامه که علی‌الظاهر در دیه «باژ» ازآبادیهای طوس تهیه شد و به‌غزنین فرستاده شد و درآنجا به‌پیشگاه سلطان محمود غزنوی تقدیم شد به‌چه صورت بود. به‌خط فردوسی بود و یا به‌خط کاتبی خوشنویس؟ مزین بود یا نبود؟ به‌چه اندازه‌ای بود؟ در هرصفحه‌اش چند ستون شعر نوشته شده بود؟ بالاخره جلدش از چه نوع بود؟

به‌نقل مجتبی مینوی از روایات قدیم، چون کتاب بسیار مفصل و بزرگ بود بناچار در چندین مجلد، مثلا هفت دفتر یا دوازده دفتر یا حتی بیست دفتر، هردفتری حاوی دوهزاروپانصد تا سه هزار بیت نویسانیده و ترتیب داده شده بود.

به‌هرتقدیر، تردید نیست که فردوسی خود دست‌کم یك نسخه از شاهنامه به‌دست خویش نوشته بوده است و مانند هرنویسنده و شاعری در آن تصرفات و کم‌وبیشیها می‌کرده است. اما بسیار جای‌افسوس‌است که ورقی هم از چنان نسخه‌ای عزیز به‌واسطهٔ کثرت و سختی حوادث روزگار برای ما باقی نمانده است.

اما چون چند نسخهٔ خطی از ایـامی نزدیك به‌عصـر فردوسی در دست داریم، تا حدودی نسبی می‌توان به‌شیوهٔ کتابت و نحوهٔ تنظیمی که در نسخه‌های اشعار در اوائل قرن‌پنجم به‌کار می‌رفت واقف‌شد. فی‌المثل خط اسدی طوسی همشهری فردوسی وسرایندهٔ منظومهٔ گرشاسپ‌نامه که نسخه‌ای ازکتاب دارویی «الابنیة عن‌حقائق‌الادویة» را به‌سال ۴۴۷ هجری نوشته است در دست داریم وآن‌نمونه‌ای‌است‌گویا از رسم‌الخط‌وکاغذی‌که در اوقاتی نزدیك به‌عصر فردوسی در شهر طوس مرسوم بوده است. اوراقی معدود هم که‌از نسخهٔ وامق وعذرای عنصری وگرشاسپ‌نامهٔ‌اسدی به‌دست آمده است و به‌احتمال قوی ازآن‌روزگاران‌است نمونه‌ای‌دیگرست از طرز ضبط و نگارش کتب شعری در عهد غزنویان.

یکی از نمونه‌های عالی تذهیب و تجلید شاهنامه در قرن پنجم که شایسته و درخور تقدیم به‌پادشاهان بوده است وهم‌اکنون در دست است اجزاء قرآن‌مجیدی است که دو جزوش در کتابخانهٔ آستان‌قدس رضوی موجود بود و دو جزوش در کتابخانهٔ سلطنتی تهران و بیست‌وشش جزو دیگرش چند سال پیش حین مرمت قسمتی از بقعهٔ امام علی‌بن موسی‌ـ الرضا علیه‌السلام (مشهد) به‌دست آمد. این اجزاء به‌خط و تذهیب عثمان‌بن حسین‌الوراق الغزنوی و مورخ به سال ۴۶۶ هجری است.

فردوسی در سال ۴۰۰ هجری از تحریر نهائی شاهنامه فارغ شد. ولی قدیمی‌ترین نسخهٔ خطی موجود شناخته شده از آن، متعلق است به سال ۶۷۵ که اگر احتمال خدشه‌ای در تاریخ کتابت آن نرود و همـه اوراقش یکدست دانسته شود نسخه‌ای است که حدود ۲۷۵ سال پس از تصنیف اثر کتابت شده است و ناچار احتمال تصرفات و تصحیفات و تحریفات هم درمتن‌آن می‌رود. این‌نسخه اکنون درموزهٔ‌بریتانیا نگاه‌داری می‌شود. چنـد ورقش به‌خط نستعلیق‌گونه است و بقیـه به‌خط نسخ. نسخه شش ستونی کتابت شده است. ظاهراً کتابت منظومه‌های مفصل و طولانی در شش و یا چهار ستون به‌منظور آنکه از قطر و ضخامت

نسخه کاسته شود، همیشه مرسوم بوده است. بطور مثال نسخهٔ دواوین ده‌گانهٔ مورخ ۶۹۹ در مجموعهٔ چستربیتی (دوبلن) چهارستونی و نسخهٔ دواوین‌سته مورخ ۷۱۳ متعلق به‌کتابخانهٔ دیوان هند در لندن شش‌ستونی است.

نسخه‌های خطی شاهنامه بسیارست، اعم از تاریخدار و بی‌تاریخ. تعداد نسخه‌های تاریخدار تا قرن دوازدهم و معرفی شده در فهرستها نزدیك به‌سیصد نسخه‌است. به‌همین مقدارهاهم نسخه‌های شناخته‌شده‌ای است که تاریخ ندارد.

از این میان نسخه‌های مشهور به مغولی وایلخانی که از عصر ایلخانان ایران باقی‌مانده واجد اهمیت است. مخصوصاً آن نسخی که دارای مجالس تصویرست همیشه مورد توجه تام و تمام عتیقه دوستان و متمولین و اعیان و پادشاهان ممالك مختلف بوده است و نمونه‌های آنها در امریکا، ممالك اروپایی، ترکیه، ایران و شبه‌قارهٔ هندوستان و بسیاری از ممالك دیگر موجودست.

شدت‌علاقه به‌مجالس‌تصویر درنسخه‌های‌قدیمی مثلاازعصرایلخانان چندان بوده است که بسیاری از نسخ قدیم و مهم را اوراق کرده‌اند، یعنی متن را فدای تصویر کرده‌اند. شاهنامه‌ای‌که اوراقی‌چند از آن‌باقی است و به‌نام دموت Demotte شهرت یافته است یکی از نمونه‌های این‌نوع تضییع است. سراسر نسخه از نوع نسخ زیبا و خوش‌خط و مصوری بود که در عصر ایلخانان کتابت می‌شد و چون اغلب آنها به منظور اهدا به امراء و ملوك بود به مجالس تصویر و جداول و تذهیب آراسته می‌شد.

مصور ساختن شاهنامه از نخستین قرن پس از سروده شدن آن‌اثر مرسوم بود. دو بیت سوزنی سمرقندی شاعر قرن ششم هجری (اگر چه به‌منجیك ترمذی هم نسبت داده شده) ضمن مدیحه‌ای دلالت روشنی برین معنی دارد:

به شاهنامه بر ار هیبت تو نقش کنند
ز شاهنامه به میدان رود به جنگ‌فراز
ز هیبت تو عدو نقش شاهنامه شود
کزو نه مرد به کار آید و نه اسب و نه ساز

امروزه شاهنامه‌های مصور و خطی و حتی اوراق منفرد وجدا شده‌ای که از مجالس شاهنامه‌های قدیم در دست است زینت بخش

کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مجموعه‌های شخصی است. فهرستی از آنها که زیر نظر الگ گرابار Oleg Grabar تهیه شده است بازگوکننده و راهنمایی است از آنکه کدام یك از داستانها وصحنه‌ها بیشتر مورد توجه بینندگان و خوانندگان بوده است و به همان سبب هنرمندان آن صحنه را بیشتر تصویر کرده‌اند. بطور مثال می‌توان از احصائی که در فهرست مذکور شده است نمونه‌ای آورد و گفت که در شاهنامه‌های مصور مهم ازصحنهٔ کشته‌شدن اشکبوس واسب او به‌دست‌رستم پنجاه‌ونه مجلس وجود دارد، ولی از صحنهٔ لباس پوشیدن رستم به رسم بازرگانان یك مجلس به‌دست آمده است.

تهیهٔ مجالس شاهنامه، همیشه تحت تأثیر اسلوبهای نقاشی‌ای بوده است که در زمان تهیهٔ نسخه‌ها رواج داشت. بطور کلی سبکهای مرسوم در تصویرسازی شاهنامه اعم از نسخه‌های خطی و چاپی خارج از مینیاتور و نقاشیهای قهوه‌خانه‌ای و «نقش‌حمام» نیست. تجدید ونو-نمائی که «درویش پروردهٔ ایرانی» در پرده‌های‌شاهنامهٔ چاپ بروخیم به وجود آورد محدود به‌خود او باقی ماند. اگرچه به‌قول مجتبی مینوی، حسین بهزاد و بعضی دیگر هم در کار خود تا حدی پیرو شیوهٔ درویش بوده‌اند.

شاهنامهٔ فردوسی، همیشه میدانی گشاده و بسیار مناسب برای هنرمندان (اعم از خوشنویس و صورتگر و تذهیب کار و جلدساز) در در نمودن ذوق هنرآفرین و دست هنرپرورشان بود. امامقصودشان معمولا آن بود که پرداختهٔ هنری خود را به‌درگاه بزرگی به‌هدیت بفرستند.

یکی از عالی‌ترین نمونه‌ها شاهنامهٔ معروف به بایسنغری است، از کارهای هنری مکتب هرات ومربوط به‌سال ۸۳۳ هجری. این نسخه به‌خط نستعلیق خطاط مشهور جعفر بایسنغری است و بیست و دو مجلس تصویر دارد با جلد ممتاز سوخت‌طلاپوش از بیرون و معرق در درون و اوراق تشعیری و ترنج مرصع در آغاز و جداول مذهب برای خزانهٔ غیاث‌الدین بایسنغر نوادهٔ تیمور.

این نسخهٔ شاهانه دارای مقدمه‌ای است به‌نثر که بعدها به‌مقدمهٔ بایسنغری شهرت یافت و در آن گفته شده است که اگر چه نسخ‌متعدد از شاهنامه در «کتابخانهٔ‌همایون» موجود بود درسال ۸۲۹ ارادهٔ امیرزاده به‌آن قرار گرفت که نسخه‌ای «از چند کتاب یکی رامصحح ساخته مکمل

گردانند».

این نسخه که در کتابخانهٔ سلطنتی ایران نگاه‌داری می‌شود از حیث کاغذو کتابت‌و سرلوحه‌و شمسه و جدول و تذهیب و ترصیع وجلد و شیرازه‌بندی و مجالس تصویر از نسخ کم مانندی است‌که هنرمندان دورهٔ تیموری به‌وجودآورده‌اند و نظائر آن‌هم درآن دوران درخشان‌هنری چندان متعدد به‌وجود نیامده است.

بسیاری از شاهنامه‌هایی که در عهد تیموری نوشته وآراسته می‌شد چون برای اهداء به پادشاهزادگان هنر دوست تیموری و حکام و امرای عصر و نیز ارسال به دربار عثمانی بود، شاهانه یعنی مزین و هنری بود. اما افسوس که عدهٔ کثیری از آنها از میان رفته‌است. مثلا شرف‌الدین علی‌یزدی مورخ و وزیر عصر شاهرخ تیموری ابیاتی دارد در ماه تاریخ جلد و طبلهٔ (یعنی غلاف) نسخه‌ای مصور از شاهنامه که برای امیرشمس‌الدین محمد میرك فرزند جلال‌الدین امیر چقماق شامی (حاکم‌یزد) درمدت سه‌سال از ۸۳۹ تا ۸۴۱ تهیه‌شده بود. نیك معلوم است که‌اگر این نسخه‌وجلد وغلاف‌آن‌اهمیت‌هنری‌نداشت‌واز نفائس روزگار خود به‌شمار نمی‌رفت‌ماده‌تاریخ درباب‌آن گفته‌نمی‌شد. می‌گوید:

اگر چند هستم چو خرم بهار مشو قانع از من به‌نقش ونگار
بیاسا دمی از دم قدسیم که رضوان فردوس فردوسیم

و در منظومهٔ هشتاد بیتی دیگر درمدح شاهزاده ابراهیم‌میرزا گفته است:

که فحوای این نسخهٔ نامدار حدیثی است فرسودهٔ روزگار...
چو این‌نسخه اینجا به‌جای‌دل‌است گزینم که دل روح را منزل است

از همین قبیل است شاهنامه‌های موجود به‌خط منعم‌الدین اوحدی شیرازی و مرشد کاتب شیرازی و دهها کاتب و خوشنویس دیگر که اغلب آنها در فهارس کتابخانه‌ها مورد معرفی قرار گرفته است و به کرات عکس‌های آن نسخ در کتب اروپائی به‌چاپ رسیده.

از شاهنامه‌های عصر صفوی شاید مهمترین نسخه آن است که به‌نام «شاهنامهٔ طهماسبی» معروف‌شده و اکنون به‌موزهٔ متروپولیتن نیویورك تعلق‌دارد وچون آرتور هوتون A. Houghton آن را به‌آنجا اهدا کرده درمقالات وکتب به «شاهنامهٔ هوتون» هم‌معروف‌شده است. شهرت این نسخه بیشتر به‌مناسبت مینیاتورهای آن‌است‌که از حیث استادی در

صحنه‌سازی، استعمال وقدرت رنگ‌آمیزی، بزرگی مجلسها وصورتها یکی از نمونه‌های عالی نقاشی صفوی است. در یکی از مینیاتورها تاریخ ۹۳۴ هجری دیده می‌شود و در یکی دیگر نام یکی از نقاشان اثر به‌نام میرمصور. نسخه به‌خط نستعلیق است و در ترتیب و تنظیم هنری آن عده‌ای از مذهبان و صورتگران مشارکت داشته‌اند. این نسخه متعلق به‌دربار سلاطین عثمانی بوده و از سال ۱۹۰۳ در مجموعهٔ بارون ادموند دو رتچیلد Baron E. de Rothchild موجود بوده است.

شاید آخرین نسخهٔ ممتازی که از شاهنامه در اوائل قرن چهارده تهیه شده و به‌صورت خطی باقی مانده است نسخهٔ کتابت محمد داوری شاعر، فرزند وصال‌شیرازی باشد. این نسخه دارای پنجاه مجلس است که عده‌ای از آنها کار شاعر و کاتب نسخه و عده‌ای کار لطفعلی مشهور به‌صورتگر شیرازی است. این نسخه اکنون به مجموعهٔ اختصاصی علیاحضرت فرح پهلوی شهبانوی ایران متعلق است.

در طول ده قرن که از تصنیف شاهنامه می‌گذرد، بیشتر، زیبائی نسخه‌های آن مورد نظر همگان بود. نه‌تنها عموم مردم، بلکه اهل‌سواد هم توجهی به‌صحت متن چنانکه باید نداشتند. چون کاتبان معمولا رعایت امانت و دقت نمی‌کردند وضوابط مقابلهٔ نسخ درین‌نوع متون‌چنانکه‌باید رایج نبود بسیاری از نسخ‌شاهنامه اگر از حیث کتابت و آرایش عادی و معمولی نباشد منحصراً دارای ارزش هنری است.

پس از اینکه مطالعه در ادبیات ملل مشرق مورد توجه و دقت اروپائیان قرار گرفت و تحقیقات خاورشناسی جنبهٔ علمی یافت رسیدگی در متون و از جمله شاهنامه، برای نخستین بار توسط آنان آغاز شد. البته ذکر فردوسی و شاهنامه پیش از آن هم توسط سیاحانی ازقبیل شاردن بطور جسته گریخته و اجمالی وگاهی هم‌مملو از اشتباه از قرن یازدهم به‌بعد در سفرنامه‌ها آمده است. همچنین کسانی که کتابهای آموزش زبان فارسی می‌نوشتند گاه‌گاه ضمن منتخبات‌تنظیمی خود ابیاتی از شاهنامه را در آن کتب می‌گنجاندند.

***

قدیمترین قسمتی از شاهنامه که بطور مستقل در اروپا به‌طبع رسید منتخباتی است که توسط هاگمن E. G. Hegemann در سی‌و دو صفحه به‌سال ۱۸۰۱ میلادی در گوتینگن طبع شد. تا اینکه ماثیو لمسدن

M. Lumsden از معلمین انگلیسی زبان‌های عربی و فارسی مدرسهٔ فور ویلیام کلکته در سال ۱۸۱۱ نخستین جلد شاهنامه را به حروف سربی درشت و به خط نستعلیق در ۷۲۲ صفحهٔ رحلی با مقدمهٔ مشروح انگلیسی به‌چاپ رسانید. اشاره‌ای که به نستعلیق بودن حروف سربی متن شد ازین باب است که این حروف فقط مدت کوتاهی مورد علاقه در چاپ متون عربی و فارسی واقع شد و کتابهای معدودی در کلکته و استانبول و قاهره با این نوع حروف سربی به‌چاپ رسید.

لمسدن در صفحهٔ عنوان کتاب یادآور شد که شاهنامه را در هشت مجلد به‌طبع خواهد رسانید. ولی بجز جلد اول توفیق انتشار مجلدات دیگر را نیافت. از بامزگیهایی که در عنوان انگلیسی شاهنامهٔ لمسدن دیده می‌شود آن است که حرف u بجای حرکت فتحه یعنی «آ» استعمال شده است. خواننده تصور می‌کند که نام کتاب «شاه نامو» دانسته شده است!

کار لمسدن ـ که از حیث پیشگامی در انتشار نخستین شاهنامهٔ چاپی درخور تحسین است ـ به‌اشاره و نظر کمپانی هند شرقی آغاز شد. چندمنشی و مولوی (یعنی‌معلم به‌اصطلاح‌هندوستان) درین‌خدمت بااو همکار بوده‌اند و بنحوی که گفته‌اند بیست و هفت نسخه در اختیار داشتند و جای‌جای در ضبط متن از آنها به‌تفاریق استفاده کرده‌اند. ولی چون نحوهٔ استفادهٔ آنها مشخص نیست و مشخصات نسخه‌ها هم معین نشده و احتمالا اکثر آنها بی‌اعتبار بوده است، طبع لمسدن از نظر علمی مقام والایی نیافت.

سه سال بعد از نشر این قسمت از شاهنامه، داستان رستم و سهراب توسط آتکینسون J. Atkinson که او هم از خاورشناسان مقیم هند بود در سال ۱۸۱۴ در کلکته در ۲۶۷ صفحه و ۲۵ صفحه مقدمهٔ انگلیسی به‌همان حروف سربی خط نستعلیق و ترجمهٔ انگلیسی متن به‌چاپ رسید. از اختصاصات این چاپ آن بود که مصور بود. نقاشیهای مندرج در آن ترکیبی بود از شیوهٔ مرسوم در مجالس شاهنامه‌های خطی با تصرفاتی فرنگی.

طبع دورهٔ کامل شاهنامه براساس نسخه‌های معتبر و رعایت‌اصول نسخه‌شناسی، نخستین‌بار به‌توسط یک صاحب منصب نظامی انگلیسی موسوم به‌ترنرماکان که در هند خدمت می‌کرد انجام شد. او خود در

صفحهٔ عنوان فارسی کتاب به‌سیاق عنوان‌گذاری مرسوم نزد شرقیان نوشت: «کتاب شاهنامهٔ ابوالقاسم طوسی متخلص به‌فردوسی‌که به‌سعی و اهتمام کمترین بندگان آن بی‌نشان و لامکان کپتان ترنرمکان با نسخ متعدد قدیم و معتبر مقابله و تصحیح یافته مع فرهنج الفاظ نادر و اصطلاحات غریب و احوال آن سخن‌سنج فصیح و ادیب به‌دارالحکومة کلکته به‌قالب طبع درآمده.»

در ذیل صفحهٔ عنوان دو بیت در مدح فردوسی دارد که نقل آن خالی از تفنن نیست.

سکه‌ای کاندر سخن فردوسی طوسی نشاند
تا نپنداری که کس از جملهٔ انسی نشاند
اول از بالای کرسی برزمین آمد سخن
او به بالا برد و بازش برسر کرسی نشاند

شاهنامهٔ ماکان که در چهارمجلد به‌سال ۱۸۲۹ انتشار یافت اولین چاپ کامل و معتبری است که در دسترس قرار گرفت وبعدها مأخذ ومرجع چاپهای متعدد هند و ایران شد. ماکان بجز متن، در انتهای آن داستانها و روایتهای الحاقی را که از آن شاهنامه نیست به‌چاپ‌رسانید و لغتنامه‌ای هم بدان ضم کرد. متن اختیاری ماکان در جلد اول همان طبع لمسدن است. ولی بقیه‌اش تهیه و تنظیم و مقابله شدهٔ خود اوست. ترنر ماکان از کسانی است که مدتی از عمر را میان فارسی زبانان هندوستان گذرانید و بدین زبان آشنایی تمامی یافته بود.

بیش از هفت سال از انتشار طبع ماکان نگذشت که چاپ مهم و مشهور دیگری به‌توسط دانشمندی اروپایی موسوم به‌ژول موهل به‌قطع بزرگ سلطانی و در هفت مجلد ضخیم و با کاغذ عالی و چاپی ممتاز آغاز شد میان سالهای ۱۸۳۸ و ۱۸۷۸ در پاریس نشر شد. یعنی چهل سال مدت گرفت.

موهل بنحوی که خود در مقدمهٔ مفصلش می‌نویسد از نسخه‌های متعدد استفاده کرد که هشت‌تای آنها متعلق به‌کتابخانهٔ پادشاهی پاریس (یعنی کتابخانهٔ ملی امروز) بود. او سیزده نسخه هم در کتابخانهٔ کمپانی هند شرقی در لندن دیده بود. بجز آنها دو نسخه هم از سرجان ملکم به‌امانت گرفته بود که یکی از نسخ اساس چاپ کلکته بود و یکی از آن کتابخانهٔ نادرشاه. همچنین چندین نسخهٔ دیگر که مالکین همهٔ نسخه‌ها

را در مقدمه معرفی کرده است.

خدمت موهل بجز نشر متن، از جهت دیگری هم اهمیت‌یافت و آن همراه‌کردن ترجمهٔ فرانسوی اثر با متن‌فارسی است. بدین‌نحو که یك صفحه از ترجمه را مقابل یك صفحه از متن قرار داد. این کار بزرگ و جاودانی که موهل به فرمان شاه فرانسه انجام داد و در چاپخانهٔ پادشاهی به‌عنوان «مجموعهٔ‌شرقی نسخه‌های چاپ‌نشدهٔ کتابخانهٔ‌پادشاهی» چاپ شد از حیث‌هنر و زیبایی چاپ و حروف درشت از کتابهای ممتازست. طبع موهل دو بار در سالهای ۱۳۴۴ و ۱۳۵۳ شمسی به صورت عکسی ولی کوچك شدهٔ آن (در قطع جیبی) به‌سرمایهٔ سازمان کتابهای جیبی در تهران انتشار یافته است.

موهل که به‌شاهنامه عشق می‌ورزید و اکثر دوران حیات علمی خود را بر سرآن موقوف کرد پیش از انتشار متن کامل، قطعات انتخابی از شاهنامه را که مرتبط به‌مذهب زردشت می‌شد در سال ۱۸۲۹ انتشار داده بود.

چهارمین طبع مهم که به‌وسیلهٔ خارجیان از شاهنامه نشر شد و آن را به‌نسبت باید عالمانه‌تر دانست آن است که توسط دانشمندی ایرانشناس و محققی استاد در رشتهٔ لغت و زبان فارسی موسوم به‌یوهان فولرس میان سالهای ۱۸۷۷ و ۱۸۸۴ با همکاری لندوئر Landauer در شهر لیدن در سه مجلد به‌طبع رسید. ولی با این همه تا داستان کشته شدن دارا بیشتر چاپ نشد. فولرس آلمانی بود و استاد زبان فارسی در دانشگاه گیسن. هموست که فرهنگ مهم و عظیم فارسی لاتینی را تهیه و نشر کرده است. فولرس پیش از اهتمامی که در نشر دورهٔ شاهنامه مبذول کرد منتخباتی هم‌از شاهنامه به‌سال ۱۸۳۳ به‌طبع‌رسانیده بود.

سه طبع ماکان و موهل و فولرس، سالهای دراز در تحقیقات و تتبعات اروپائیان مرجع و مأخذ مراجعه بود. فریتز ولف که فرهنگ لغات شاهنامه را تهیه و تدوین کرد اساس کار خود را بر این چاپها گذاشته و در جدول تطبیقی ضمیمهٔ آن محل وجود شواهد را در هر یك از آن سه چاپ نشان داده است. ولف که آلمانی بود و مدتی دراز از عمر (به‌روایتی نزدیك به‌سی سال) را در تنظیم لغات شاهنامه صرف کرده بود در سرآغازنامهٔ فرهنگ خود این‌بیت شاهنامه را حسب حال خویش

دانسته است.

همی رنج بردم به‌بسیار سال   من این نامه فرخ گرفتم به‌فال

***

شاهنامه در ایران، اول‌بار در محرم سال ۱۲۶۷ قمری یعنی قریب به‌یکصد و سی سال پیش در تهران به‌خط نستعلیق و چاپسنگی و قطع رحلی در ۵۹۵ ورق چاپ شد. این چاپ «حسب‌الفرمایش حاجی محمد حسین تاجر طهرانی علی‌ید مصطفی‌قلی بن مرحوم محمد هادی سلطان کجوری بلده‌ای... در چهاپ خانهٔ مبارکهٔ صناعت دستگاهی استاد الاساتید سرکار با اقتدار فی‌فن‌الشریف اشرف الحاج والمعتمدین حاجی عبدالصمد رازی» تهیه شده است. چون در آن ایام کتابفروشان بضاعتی نداشتند و معمولا نشر کتب مهم به‌سرمایهٔ تجار معتبر انجام می‌شد بسیاری از شاهنامه‌های چاپی ایران وهند هم به‌نفقه وسفارش تاجران به‌طبع رسیده است. شاهنامهٔ حاجی عبدالصمد رازی مصورست. بعضی از مجالس آن دارای رقم میرزا علیقلی خویی از صورتگران مجلس‌ساز آن قرن است.

مقارن همین دوران، بعضی از تجار ایرانی مقیم هند هم به‌چاپ شاهنامه اهتمام کرده‌اند. فی‌المثل در سال ۱۸۴۹ میلادی شاهنامه‌ای به‌خط نستعلیق و مصور به‌اهتمام آقا محمدباقر صاحب تاجر شیرازی در بمبئی طبع شد. پنج سال پس از آن شاهنامهٔ معروف به‌خط آقابابا در بمبئی انتشار یافت. یك سال پس از آن شاهنامهٔ بسیار معروف خط اولیا سمیع (یعنی محمد ابراهیم شیرازی مشهور به‌آقا) در همان شهر و در کارخانهٔ عبدالغفور به‌طبع رسید.

چاپ اولیاسمیع که مصور و شش‌ستونی و به‌قطع رحلی بزرگ است طبق نوشته‌ای که حاوی رقم کاتب است «حسب‌الفرمایش... عمدة‌الاعاظم والاعیان... آقا محمد باقر صاحب تاجر شیرازی به‌خط و دقت اقل خلق‌الله محمد ابراهیم الشهیر به‌آقا خلف مرحمت و غفران پناه... محمدحسین‌خان اولیا سمیع الشیرازی در بندر معمورهٔ بمبئی و در کارخانهٔ استادالمطبعین والمترسمین عبدالغفور مشهور به‌دادومیان ابن محمدبن عبدالله دهایلی» در جمادی‌الثانیهٔ ۱۲۷۲ به‌انجام رسیده است. کاتب در پایان آن منظومه‌ای بلند در سبب کتابت نسخه دارد و در آنجا می‌گوید:

نویسندهٔ این همایون کتاب چنین می‌سراید پس از اکتتاب
بگفتا چو تاریخ او خواستند به شهنامه عالم بیاراستند

رقم تصویرهای خوش نقش این چاپ بنحوی که در یکی از نقشها دیده می‌شود چنین است: «انتصاب و اهتمام تصاویر علی‌ید اقل‌السادات سیدمحمدبن مرحوم مغفور مبرور میرزا کاظم‌الحسینی الشیرازی فی ۱۲۷۲.» پس سفارش‌دهنده و نویسنده ونقاش این‌چاپ همگی شیرازی بوده‌اند.

چاپ دیگری که از شاهنامهٔ مشهور به‌اولیا سمیع شده چاپ سال ۱۲۷۶ بمبئی است. کاتب قطعه شعری در پایان آن نوشته است که چند بیتش خواندنی است:

سراید نویسندهٔ این کتاب چنین با دلی گشته از غم کباب
یکی از بزرگان با فر و جود ز تاریخ شهنامه پرسش نمود
بدو گفت آن کش نویسنده بد کیا تازه شهنامه مطبوع شد

پس از آن در سال ۱۲۷۶ شاهنامهٔ فرمایش آقامیرزا محمدباقر ابن حاجی میرزا کوچك تاجر شیرازی به‌خط میرزا محمدرضابن‌آقامیرزا محمدحسین خوشنویس شیرازی درکارخانهٔ جناب میرزای مذکور موسوم به‌مطبع محمدی در بمبئی منتشر شد.

شاهنامه در شهرهای مختلف هند از قبیل کانپور ولکهنو تا آنجا که نسخه‌های آنها دیده شده است پانزده‌بار به‌چاپ رسیده و اغلب آنها که با فرهنگ لغات است از روی چاپ ترنرماکان استنساخ وتهیه‌شده است. یکی از چاپهای معروف آن است که به‌تصحیح آقامیرزا آقامتخلص به‌فرصت در ۱۳۱۵ در بمبئی نشر شده است. یکی هم «آئینهٔ خورشید یا شاهنامه» است.

آخرین طبع هند ظاهراً آن است که توسط «آموزندهٔ شیرمرد ایرانی» در سال ۱۹۲۴ در بمبئی از روی طبع اولیاسمیع به‌چاپ رسیده است.

بازگردیم برسر چاپهای ایران. دومین شاهنامهٔ چاپ‌ایران به‌چاپ زیبای سنگی و به‌خط نستعلیق خوشنویس بسیار مشهور عسکر اردوبادی است. این چاپ از چاپهای کارخانهٔ مشهدی حاجی آقاست و در سال ۱۲۷۵ در تبریز طبع شده است. ناشرش نوشته است که آن را از روی چاپ ترنرماکان و مقابله با شش نسخهٔ دیگر رسانیده و طبع کرده است.

این شاهنامه مصورست. شش ستونی است و باجدول‌بندی و مخصوصاً از حیث هنرنقاشی قابل توجه.

سومین شاهنامهٔ چاپ‌ایران نیز کارکاتبان واستادان دارالطباعه‌ای است از تبریز. این شاهنامه به‌خط محمدعلی دلخون فرزند محمدجواد تبریزی است و به‌سعی حاجی علی آقا به‌سال ۱۳۱۶ هجری قمری در «دارالطباعهٔ استاعلی» به‌چاپ رسیده است. مثل اغلب شاهنامه‌هایی که تا آن روزگار مطلوب بود که به‌قطع رحلی باشد تا انتشارش در یک جلد میسر باشد به‌قطع رحلی بود.

چهارمین شاهنامهٔ چاپ ایران که در زمان انتشار از شهرتی‌خاص نصیب برد آن است که به‌دستور حسین پاشاخان امیربهادر جنگ تهیه و چاپ شد. تهیهٔ این شاهنامه که به‌قطع سلطانی (یعنی به‌اندازهٔتقریبی روزنامه‌های کنونی) بود چهارسال (میان سالهای ۱۳۲۲ تا۱۳۲۶قمری) مدت گرفت. به‌همین جهت به‌عکس‌های مظفرالدین‌شاه ومحمدعلی شاه مصدرست. در انتهای آن تصویر امیربهادر آمده است. مقدمهٔ کتاب نوشتهٔ شاعر معروف محمد صادق امیری فراهانی ملقب به‌ادیب‌الممالك است. نسخه به‌خط خوشنویس معروف مرحوم عمادالکتاب و شش‌ستونی است. در پایان عبارتی دارد در معرفی کسانی که در سرانجام دادن این شاهنامهٔ مشهور دست داشته‌اند. در قسمتی از آن عبارت که به‌تأثیر ادیب‌الممالك و مؤبد بیدگلی به‌لغات ساختگی ممزوج است آمده است‌که «به‌کوشش و غلت‌گیری (کذا) رده‌آرای میدان سخن، پدیدساز رازکهن، لادافکن بخردی بنیاد، مؤبد پارسی‌نژاد، شیم عبدالعلی بیدگلی... در تافتخانهٔ آقا سید مرتضی به‌دستیاری آقامیرزا عباس (و در حاشیه گفته شده است‌که عباس ازسربازان قدیم گارد نصرت است) به‌فرخی‌انجامید، به‌کلك من بنده محمدحسین عمادالکتاب به‌سالمه‌آدینه بیست و ششم شهر صفرالمظفر. در سال یکهزار و سیصد و بیست و دو.»

شاهنامهٔ سفارش امیربهادر جنگ، هم ازحیث زبانی‌که درمقدمه و توضیحات آن به‌کار رفته و هم از حیث تصاویر و اشکالی که از سلاطین کیانی در آن کشیده شده کاملا نشان‌دهندهٔ روحیه‌ای است که ایرانیان در توجه به‌گذشتهٔ ایران از زمان تهیه و انتشار این اثر پیدا کرده بودند و جزاینها، تصویری که در مقدمهٔ همین کتاب از هارونیه (یعنی بنائی در مشهد که اکنون در دست تعمیرست و به‌مقبرهٔ غزالی

منسوب شده است) به‌چاپ رسیده و قاطعاً مقبرهٔ فردوسی‌دانسته‌شده بوده گویای توجهی است که مردم به‌شاعر ملی و حماسی خود داشته‌اند و هماره می‌خواسته‌اند که مزار او معلوم و مشخص باشد.

از روی متنی که برای چاپ امیربهادر تهیه شد چاپهای سربی و سنگی دیگر چندین‌بار در تهران طبع شده است، ولی هیچیك بدان قطع‌و هنر و زیبائی و تمامی نیست.

***

سال ۱۳۱۳، به‌مناسبت سالگرد هزارمین سال تولد فردوسی، موجب فعالیتهای متعددی در بزرگداشت فردوسی و معرفی شاهنامه شد. دامنهٔ این فعالیت از ایران فراتر رفت و به‌کشورهای اروپایی و آسیایی کشیده شد. عده‌ای از ملتهای علاقه‌مند با ایران هماوازی کردند. به‌هرتقدیر درین سال چند شاهنامهٔ کامل و منتخب در ایران انتشار یافت.

نخستین چاپ سربی به‌قطع کوچك که در ایران و به‌اسلوب جدید چاپ به‌عمل آمد آن است که در پنج مجلد به‌تصحیح و مقابله و همت محمد رمضانی صاحب کلالهٔ خاور از سال ۱۳۱۲ شمسی به‌چاپ رسید و مقارن جشن هزارهٔ فردوسی منتشرشد. این چاپ دارای‌مقدمه‌ای به‌قلم غلامرضا رشیدیاسمی بود.

جزآن چاپ سربی دیگری ازین حماسهٔ بزرگ به‌قطع رحلی به توسط سیف آزاد مدیر روزنامهٔ ایران‌باستان در دسترس قرارگرفت. سیف‌آزاد این چاپ را به‌تصاویر متعددی از پادشاهان پیشدادی مزین کرد و در توضیحات خود گفت که در چاپ خود از شاهنامهٔ چاپ اولیاء سمیع و شاهنامهٔ تصحیح فرصت شیرازی و شاهنامهٔ چاپ مؤسسهٔ‌خاور و چند نسخهٔ دیگر استفاده کرده است.

بالاخره در همین سال، چاپ دیگری از شاهنامه که تاکنون بهترین چاپ مورد اعتماد ایران دانسته شده است به سرمایهٔ کتابفروشی بروخیم شروع شد و دورهٔ ده‌جلدی آن در سال ۱۳۱۵ خاتمه یافت. این چاپ اساساً از روی چاپ فولرس «پس از مقابله بانسخ خطی دیگر و ترجمهٔ حواشی لاتینی آن به‌فارسی»، و در مجلدات آخری با توجه به چاپ‌های ترنر ماکان و ژول‌موهل تهیه شد. جلد اول آن تصحیح مجتبی مینوی وجلدهای ۲ تا ۵ تصحیح عباس اقبال وجلدششم به‌تصحیح‌سلیمان

حیم و بالاخره تتمهٔ آن به تصحیح سعیدنفیسی است. در چاپ بروخیم یکصد پرده از نقشهای قلم «درویش پروردهٔ ایران» که هنرمندی ارمنی بود به‌چاپ رسید. این تصاویر قدمی تجددآمیز درمصور ساختن شاهنامه و حاوی مجالسی بود که تا آن روزگار در شاهنامه‌ها دیده نشده بود. صورتها و حرکات و صحنه‌ها با آنچه در مینیاتورها و نقاشیهای قهوه‌خانه‌ای شاهنامه بطور سنت دیده‌ی شد فرق عمده داشت.

همانطور که گفته شد در سال ۱۳۱۳ چند منتخب هم از شاهنامه نشر شد. ولی اهم آنها کار با ارزش محمدعلی فروغی (ذکاءالملك) است موسوم به «خلاصهٔ شاهنامهٔ فردوسی». فروغی که به‌قول خودش «به شاهنامه عاشق و فردوسی را ارادتمند صادق» بود و در برپاکردن مقبرهٔ فردوسی اهتمامی کم مانند مبذول کرد ونیز مقالات وخطابه‌های متعدد درباب فردوسی دارد (که مجموعه‌ای از آنها به‌توسط حبیب یغمایی به‌چاپ رسیده است) در خلاصهٔ خود سعی کرده است که ضمن به‌کاربردن ذوق و سلیقهٔ پاك، متن هم تاحدود امکان ازحیث صحت‌قابل اعتماد باشد. چنانکه خود نوشته است درین کار مجتبی مینوی با او همکاری داشت. فروغی همچنین توفیق یافت که هشت سال بعد صورت کوتاه‌تر شده‌ای از شاهنامه را با مشارکت حبیب یغمایی به‌نام «منتخب شاهنامه برای دبیرستانها» منتشر کند.

***

فروغی از زمانی که به‌عنوان رئیس «انجمن آثار ملی» در سال ۱۳۰۴ شمسی ورقهٔ «استمداد انجمن‌آثار ملی برای بنای‌مقبرهٔ‌فردوسی» را انتشار داد واز آن پس چند خطابه ایراد کرد و مقالات نوشت، دیگران را هم به‌شرکت درین خدمت ووظیفهٔ ملی برمی‌انگیخت. از جمله میرزا محمدخان قزوینی را که در اروپا مقیم بود به اهتمام در نشر تحقیقات علمی مربوط به‌فردوسی دعوت کرده بود. همچنانکه سید حسن تقی‌زاده هم مصرانه قزوینی را بدین همکاری تشجیع می‌کرد. نامه‌هائی که قزوینی به‌تقی‌زاده درین موضوع نوشته است گواهی است صادق. قزوینی در یکی از نامه‌های خود می‌نویسد: «اما علت اینکه نتوانستم، نه‌این است‌که کاری دیگر داشتم یااین‌که موضوع برای من دلکش نبود. خیر از همان وقتی که مرقومهٔ سرکار عالی و آقای ذکاءالملك در خصوص این خواهش به‌دست بنده رسید بنده جمیع

کارهایی را که به‌دست داشتم یك قلم کنار گذاشتم و با خود عهدوالزام کردم که تا درین موضوع چیزی ننویسم به‌هیچ‌کار دیگری مشغول نشوم. زیرا که هرایرانی در هرطبقه ودرجه‌ای که باشد نسبت به‌حال خود مقدار عظیمی از ملیت خود را مدیون فردوسی است. این از بدیهیات اولیه است و تکلیف وجدانی هرایرانی است که از هرراهی و به‌هروسیله‌ای که می‌تواند لساناً یا قلماً یا مالاً و مجاهدة یا بای‌نحو از انحاء دیگر کمکی برای ساختن مقبرهٔ فردوسی واعلاء ذکر او ونشر مناقب ومحامد او و تخلید نام متبرك او بنماید.»

گرچه قزوینی در آن وقت نتوانست که دعوت فروغی وتقی‌زاده را اجابت کند و درباب شاهنامه مطلبی عرضه کند، در سال ۱۳۱۳ مقدمهٔ قدیم شاهنامه‌ای را که‌او از چند سال پیش بطور عالمانه تصحیح کرده بود، عباس اقبال آشتیانی ضمن جلد دوم بیست مقالهٔ قزوینی به یادگار جشن هزارهٔ فردوسی به‌چاپ رسانید.

اینك که یادی از تتبعات مهم مربوط به احوال فردوسی به میان آمد باید گفت که انتشار عده‌ای ازین تتبعات عالمانه و تحقیقات علمی که گویای اشکالات متن موجود بود بالمآل موجب توجه به تهیهٔ متن انتقادی شاهنامه شد و بتدریج عده‌ای را براین فکر متوجه ساخت که باید نسخ قدیم را شناخت و متن را از الحاقات و تحریفات بسیاری که به شاهنامه روی آورده پیراست. اهم تحقیقاتی که در اروپا معرف شاهنامه واقع شد رسالهٔ «حماسهٔ ملی ایران» اثر تئودرنلد که مستشرق نامور آلمانی است که به‌زبان آلمانی میان سالهای ۱۸۹۵ـ۱۹۰۴ ضمن دورهٔ کبیر کتاب «اساس فقه‌اللغهٔ ایرانی» انتشار یافت.

اقدم واهم تحقیقاتی که به‌زبان فارسی صورت طبع‌پذیرفته‌است سلسلهٔ مقالاتی است‌از تقی‌زاده‌که‌باامضای مستعار «محصل» نخستین‌بار در مجلهٔ کاوه در سالهای ۱۹۲۰ و ۱۹۲۱ به‌چاپ رسید و بعداً هم‌دوبار تجدید چاپ شد. در زبان فرانسه رسالهٔ ممتع هانری ماسه از آثاری است که معرف خوبی از شاهنامه و فردوسی واقع شد. البته درسالهای اخیر هم آثار منفرد متعددی به‌وسیلهٔ ادبا و فضلای ایران درباب فردوسی و شاهنامه ودر موضوعهایی از قبیل زنان شاهنامه، دستور شاهنامه به‌طبع رسیده است که نام اکثر آنها را در کتابشناسی فردوسی از انتشارات انجمن آثار ملی می‌توان دید، مانند کتابها یا سلسله

مقالات رایجتر و شناخته شده‌تر مربوط به‌احوال و تحلیل افکار شاعر که به‌وسیلهٔ دانشمندان درگذشته: ملك‌الشعرای بهار، ابراهیم پورداود، دکتر رضازادهٔ شفق، بدیع‌الزمان فروزانفر، سعید نفیسی، عبدالحسین نوشین، ونیز به‌همت مجتبی مینوی، فضل‌الله رضا، نصرالله فلسفی، محیط طباطبائی، دکتر ذبیح‌الله صفا، شاهرخ مسکوب، دکتر عبدالحسین زرین‌کوب، دکتر محمدعلی اسلامی ندوشن، دکتر غلامحسین یوسفی و دکتر محمود شفیعی از دانشمندان معاصر انتشار یافته است.

انجمن آثار ملی مؤسسه‌ای است که نسبت به قدردانی از فردوسی کوششهای زیاد کرد و حتی علامت رسمی خود را شکل مقبرهٔ آن‌شاعر قرارداد.

***

باز گردیم به چاپهای شاهنامه. با انتشار شاهنامهٔ بروخیم بیش از بیست سال آن چاپ مرجع اغلب تحقیقاتی بود که در ایران و حتی در ممالك خارج می‌شد. پس از آن دکتر محمد دبیرسیاقی در سال ۱۳۳۵ به‌انتشار شاهنامه‌ای درشش‌مجلد (عیناً ازروی چاپ ترنرماکان) اهتمام کرد که در ۱۳۴۴ تجدیدطبعی هم از آن منتشر شد. او بعدها برای نخستین بار کشف الابیاتی از شاهنامه براساس چاپ خود تهیه کرد که محققان را برای پیداکردن بیت‌ها فایده‌بخش است.

بالاخره یکی از اقدامهای مفید که در راه چاپ شاهنامه در ایران صورت گرفت تجدیدطبع عکسی طبع به‌موهل به‌قطع جیبی است.

تلاش و کوشش متوالی برای به‌وجودآوردن متن صحیح شاهنامه‌از آرزوهای دورودراز محققانی است که ادبیات فارسی زمینهٔ کار علمی آنهاست. به‌همین لحاظ مؤسسهٔ شرقشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی نخستین مجمعی است که تهیهٔ متن شاهنامه براساس نسخه‌های معتبر را با اتخاذ روش واحد و بطور کار دسته‌جمعی (به وسیلهٔ هیأتی از محققان خود) آغاز کرد و نخستین جلد ازین تصحیح که چند سال مدت گرفته بود در سال ۱۹۶۰ در سلسلهٔ آثار ادبی ملل خاور در مسکوپخش شد. در تهیهٔ این متن آندره برتلس، گوزلیان، اسمیرنوا، عبدالحسین نوشین، محمد نوری عثمانوف، طاهر جانف، رستم علی‌یف کار کردند. این متن نخستین چاپی است که مبتنی بر نسخهٔ قدیمی مورخ ۶۷۵ موجود در موزهٔ بریتانیا تهیه شده است. محققان شوروی چند نسخهٔ

دیگر را هم‌در مقابله مورد نظر قرار داده‌اند. محمد نوری عثمانوف‌و رستم علی‌یف که از تهیه‌کنندگان آن متن بودند مشترکاً طبع دیگری را به عنوان «متن انتقادی و علمی شاهنامه فردوسی از روی قدیمی‌ترین نسخه‌های خطی موجود در جهان» در سال ۱۳۵۱ در طهران به وسیلهٔ کتابخانه پهلوی آغاز کردند که تاکنون دومجلد آن انتشار یافته است.

در سال ۱۳۵۰، به مناسبت جشنهای دوهزارو پانصد سالهٔ بنیاد شاهنشاهی ایران دو شاهنامهٔ مصور یکی قدیمی و دیگری تازه پرداخته به‌قطع رحلی در دسترس قرار گرفت و شهرت یافت. اولی چاپ عکسی بسیار هنرمندانه از نسخهٔ نفیس و ممتاز مشهور به بایسنغری است که اصل آن نسخهٔ عالی کم‌نظیر از شاهکارهای هنر تذهیب و تجلید و تصویر وخطاطی مکتب هرات است و پیش ازین یادی از آن به‌میان آمد.

دومی چاپی است از شاهنامه‌ای که به سرمایه مؤسسهٔ انتشارات امیرکبیر، با توجه به‌بازسازی هنرهای قدیمی از قبیل تشعیر و تذهیب و مجلس‌سازی و خطاطی و جدول‌بندی وطلااندازی به‌خط جواد شریفی و نقاشیهای سیاه سفید علی اصغر معصومی و مینیاتورهای محمد بهرامی و تشعیر و تذهیب حسین اسلامیان و بالاخره تصحیح و مقابلهٔ متن به‌وسیلهٔ دکتر محمد جعفر محجوب به‌وجود آمده است.

مهمترین و آخرین اقدامی که برای داشتن یك شاهنامهٔ صحیح و قابل اعتماد، بدان حد که نزدیك به‌گفتار سرایندهٔ آن باشد به‌وسیلهٔ دولت ایران شده است تأسیس «بنیاد شاهنامهٔ فردوسی» است. بنیاد شاهنامه از طرف وزارت فرهنگ و هنر ایران در سال ۱۳۵۱ ایجاد شد و مجتبی مینوی به مدیریت علمی آن انتخاب شد. اینك مینوی با عده‌ای همکار به‌جمع‌آوری نسخه‌های مختلف پرداخته و برطبق اصول تصحیح انتقادی متون به تصحیح متن آغاز کرده است. در سال ۱۳۵۲ برای نشان‌دادن نحوهٔ کاری که انجام می‌شود داستان رستم و سهراب را نمونه‌وار منتشر کرد. چون کارش در نهایت اهمیت و توجه بود مورد معرفی و سنجش عده‌ای از فضلا قرار گرفت.

پس، با این اهتمام عالی‌که به‌وسیلهٔ عده‌ای ازفضلای‌کنونی و بر اساس اتخاذ رویه‌ای علمی می‌شود، باید امید داشت‌که چاپ‌کامل‌و قابل

اعتمادی از شاهنامه تا چندی دیگر منتشر شود وافکار عالی وابیات بلند فردوسی بیش از پیش بطور عامتر و تامتر رواج یابد.

همانطورکه گفته شد شاهنامه پس‌از سرودن، به‌وسیله خواندن و شنیدن رواج یافت و به‌صور مختلف منتشر شد و بجز چاپهای دورهٔ کامل آن که به‌چهل بار می‌رسد منتخبات و گزیده‌های متعدد و متنوع از آن، خواه مستقل و خواه در کتابهای درسی و مجموعه‌ها، خواه درایران و خواه در کشورهای دیگر به‌چاپ رسیده است که نام‌بردن از آنها برای دوستداران فردوسی درین گفتار کوتاه میسر نیست.

باید گفت که تهیهٔ روایت منثور شاهنامه از ابتکارات معاصران نیست. قدما نیز به‌این امر توجه داشته‌اند. کمااینکه توکل بیك فرزند تولك در سال ۱۰۶۳ آن را به‌نام «تاریخ‌دلگشای شمشیرخانی» بصورت منثور درآورد. شاهنامهٔ بختاورخانی هم‌نمونه‌ای است ازتلخیص شاهنامه به‌توسط بهادرعلی فرزند اللهوردی‌خان عالمگیر شاهی درقرن‌یازدهم هجری. ازهمین نوع‌هاست کاری‌که‌ابوالفضل‌یوسف‌مستوفی‌به‌نام «خردنامه» عرضه کرده و عبدالعلی ادیب برومند آن را به‌چاپ رسانده است.

***

مردم غیر فارسی زبان جهان به استثنای عده‌ای از خاورشناسان حماسهٔ قومی و ملی ما را از راه ترجمه‌هائی که از این شاهکار شعری شده است شناخته‌اند.آوازهٔ فردوسی از شهر طوس باکوششهای کسانی که شاهنامه را طی‌چند قرن به‌زبانهای دیگر نقل‌کرده‌اند به‌سرزمینهای آسیائی و کشورهای اروپائی و امریکائی گسترده شده. در مدت هزار سال که ازپی‌افکندن کاخ شاهنامه می‌گذرد، این‌اثر به‌بیست و شش زبان مهم جهان ترجمه شده است. بعضی ازین ترجمه‌های کامل یا ناقص یا مختصر شده از زبان اصلی شاهنامه به‌زبان دیگر درآمده و بعضی از روی زبانی دیگر، مثل نقل شاعرانهٔ ماثیوآرنلد. زبانهایی که ترجمه‌ای از شاهنامه را در اختیار دارند عبارت است از آلمانی، اردو، ارمنی، انگلیسی، ازبکی، اوکرانی، ایتالیائی، بنگالی، پشتو، ترکی، چك، دانمارکی، روسی، ژاپونی، صربی، سوئدی، عبری، عربی، فرانسوی، کردی، گجراتی، لاتینی، لهستانی، مجاری، هندی.

تاآنجاکه اطلاع داریم اولین ترجمه‌ای که‌از شاهنامه شد حدود دویست سال پس از تألیف آن کتاب بود و آن به‌زبان عربی است. این

ترجمهٔ ملخص اکنون موجودست وچاپ هم‌شده است. مترجم‌آن فتح‌بن‌علی بنداری است. اومیان سالهای ۶۲۰و۶۲۴ هجری چنین خدمت ارزشمند و گرانسنگی را درباب شاهنامه انجام داد و حماسهٔ ملی ایرانیان را به اعراب شناساند. دومین ترجمه از حیث قدمت ترجمهٔ ترکی است. ترجمه‌های شاهنامه در زبانهای اروپایی بیش از ترجمه‌هایی است که در زبانهای آسیایی انتشار یافته است.

***

انتشار چاپها و ترجمه‌های متعدد ازشاهنامه و نیز کتبی که در توصیف و تحلیل آن نوشته شده و تألیفاتی که دربارهٔ فردوسی به وجود آمده است و همچنین کنگره‌ای که به‌مناسبت هزارمین سال ولادت‌شاعر به اشتراك عده‌ای از مستشرقین مشهور در سال ۱۳۱۳ درتهران وطوس تشکیل شد و در همان هنگام ساختمان مقبرهٔ او افتتاح شد و به‌همان مناسبت هم جلسات ومراسم متعددی در کشورهای جهان برگذار شد، و بالاخره ایجاد جلسات سخنرانی وبحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی‌که‌ازچند سال پیش به‌اهتمام وزارت فرهنگ و هنر شروع شده است و نیز «هفتهٔ فردوسی» که توسط دانشگاه فردوسی درمشهد تشکیل‌می‌شود، وبرگذاری مجلس شاهنامهٔ فردوسی در هفتهٔایران باستان که‌بوسیلهٔ «انجمن‌فرهنگ ایران باستان» درسال ۱۳۴۸ منعقد شد وتجدید بنای مقبرهٔ فردوسی به‌اهتمام انجمن آثار ملی که شاهنشاه آریامهر در سال ۱۳۴۷ افتتاح فرمودند و تأسیس بنیاد شاهنامهٔ فردوسی برای تنقیح و تهیهٔ متن شاهنامه و برگزاری «جشنوارهٔ طوس» از سال ۱۳۵۴ به‌دستور شهبانوی ایران و منظومه‌هایی که عده‌ای از شاعران معاصر در مناقب وخدمات فردوسی سروده‌اند همه و همه راههایی بوده است برای شناخت بیشتر شاهنامه و نشر عامتر و دلپذیرتر آن.

تاکنون بیش از پانصد مقاله و کتاب به‌زبان فارسی و همین مقدارها به زبانهای خارجی در موضوع شاهنامه و فردوسی منتشر شده است، ولی سالهای‌دراز شاهنامه محتاج‌پژوهشها وشناختهای تازه‌ترست.

***

شاهنامه یکی از قله‌های ناشناخته و رفیعی است که همانندش در ادبیات جهان‌متعدد نیست. راه‌بردن برفراز و هوای چنین‌ستیغ عرش‌گذر دشوارست.

شاهنامه همان است که فردوسی خود فرموده است:

بناهای آباد گردد خراب — زباران واز تابش آفتاب
پی افگندم از نظم کاخی بلند — که از بادوباران نیابد گزند
ازین پس نمیرم که من زنده‌ام — که تخم سخن را پراکنده‌ام

نظر محمد قزوینی

~~~~ هر ایرانی از هر طبقه و درجه که باشد بقدر سهم خود مقدار عظیمی از ملیت خود را

مدیون فردوسی است و این از بدیهیات اولیه است و تکلیف وجدانی هر ایرانی است

که از هر راهی و بهر وسیله که ممکن است از لساناً یا قلماً یا مالاً یا بهر نحوی از انحاء

کمک برای ساختن مقبرهٔ فردوسی و اعلاء ذکر او و نشر مناقب و محامد او و تخلید

نام مبارک او بنماید،
~~~~

بخش اول

تحقیقات در احوال فردوسی

و شناخت شاهنامه

۱ـ مقالات و فصول و گفتارها در زبانهای شرقی

۱ **آبادانی، فرهاد**

شاهنامهٔ فردوسی واندرزهای پهلوی. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**. ۱۲ (۱۳۴۹): ۱ـ۸

۲ **آبراهیمیان، روبن**

مقایسهٔ داستانهای حماسی ایران با داستانهای حماسی ارمنی و یونانی و آلمانی، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۶۸۵ـ۶۸۸

۳ **آذری، فرهاد**

دربارهٔ داستان‌سیاوش، **هنرهای ملی**، ش۱ (۱۳۳۴): ۳۴ـ۳۹

۴ **آربری، ا. ج.**

فردوسی (شعرای ایران و مترجمین انگلیسی ایشان). **روزگار نو، ج۴ (۱۹۴۵) ش ۵: ۵۶ـ۶۰**

۵ **آهی، مهری**

فردوسی [تألیف ن. ا. عثمانف به‌روسی]، **راهنمای کتاب**، ۳ (۱۳۳۹): ۶۶۹ـ۶۷۱

(معرفی وانتقاد کتاب عثمانف است که نامش در جای خود درین کتاب می‌آید)

۶ **آیتی، عبدالمحمد**

فردوسی و شعراو. **راهنمای کتاب**. ۱۲ (۱۳۴۸): ۱۴۳ـ۱۴۷

(دربارهٔ کتاب «فردوسی و شعر او» اثر مجتبی مینوی)

۷ **ابرقوئی، ع.**

حقیقت پایدارست. **عرفان.** سال ۱۱ (۱۳۱۳) ش ۱۰۴۰ و ۱۰۴۱: ص ۱ و ۳

۸ **ابن‌یوسف شیرازی (حدائق)**

شاهنامهٔ فردوسی. **فهرست کتابخانهٔ مجلس‌شورای‌ملی،** تهران، ۳ (۱۳۲۱): ۴۷۴ـ۴۷۹

۹ **اتحادیه، منصوره**

زن در نظر فردوسی، **پیام نوین،** ج ۷ (۱۳۴۴) ۱۱: ۳۸ـ۴۸

۱۰ **اته، هرمان**

[فردوسی] **تاریخ ادبیات فارسی،** ترجمهٔ صادق رضازادهٔ شفق، تهران، ۱۳۳۷ ش. ص ۴۵ـ۴۹

۱۱ **اتینگهاوزن، ریچارد**

مینیاتورهای با شکوه شاهنامه. **مرزهای نو.** ج ۱۵ ش ۱۲ (آذر ۱۳۵۰): ۱ـ۴

۱۲ **احمدی، احمد**

زندگی ومرگ پهلوانان در شاهنامه. **نگین.** ش ۵۷ (۱۳۴۸): ۴۵ـ۴۷

(دربارهٔ کتاب زندگی ومرگ پهلوانان درشاهنامه ازمحمدعلی اسلامی ندوشن)

۱۳ **ادیب برومند، عبدالعلی**

اثر شاهنامه در زبان وادبیات فارسی و روح وفکر ایرانی. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی.** ۱ (۱۳۴۸): ۱ـ۱۴

۱۴ **ادیب برومند، عبدالعلی**

شاهنامهٔ فردوسی بزرگترین سند ملیت وافتخار ایرانی‌است. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی.** ۲ (۱۳۴۹): ۹ـ۲۱

۱۵ **ادیب کسروی، ایب‌الدین**

شاهنامهٔ فردوسی و فرهنگ ایران. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی.** ۱ (۱۳۴۸): ۱۵ـ۲۳

۱۶ **ادیب‌الممالک فراهانی، محمدصادق**

[مقدمه برشاهنامهٔ طبع معروف به‌امیر بهادری]
(به‌طبع مذکور در فوق و نیز چاپ امیرکبیر درقسمت چاپهای شاهنامه مراجعه شود.)

۱۷ **استاریکف، ا. ا.**

فردوسی و شاهنامه، ترجمهٔ رضا آذرخشی، **پیام نوین،** ج ۲ (۱۳۳۸/۹) ش ۳: ۲ـ۱۶ و ش ۴: ۳۰ـ۳۷ و ش۶: ۵۶ـ۶۶ و ش ۷: ۶۱ـ۶۹ و ش ۸: ۵۳ـ۶۰ و ش ۹: ۳۹ـ۴۵ و ش ۱۰: ۶۰ـ۷۳ و ش ۱۲/۱۱: ۹۷ـ۱۰۶ و ج ۳ (۱۳۳۹/۴۰) ش ۱: ۵۲ـ۶۰ و ش ۲: ۲۲ـ۲۷ و ۵۱ و ش ۳: ۶۱ـ۶۸ و ش ۴: ۴۱ـ۴۸ و ش ۵: ۴۹ـ۵۸ و ش ۶: ۶۸ـ۷۳ و ش ۱۰: ۵۷ـ۶۳ و ش ۱۲/۱۱: ۳۷ـ۴۱ و ج ۴ (۱۳۴۰/۴۱) ش ۱: ۵۶ـ۶۵
(این مقالات بعد به صورت کتاب مستقل انتشار یافت و در جای خود مورد معرفی قرار می‌گیرد)

۱۸ **استخر، محمدحسین**

فردوسی، **باختر،** ۲ (۱۳۱۳): ۴۰۹ـ۴۱۷ و ۴۶۶ـ۴۷۱

۱۹ **استعلامی، محمد**

شاهنامه را بشناسیم. **بررسی‌شاهکارها در زبان فارسی** (دوازده گفتار درسی از نرگس روانپور ومحمد استعلامی). تهران.

مؤسسهٔ عالی علوم ارتباطات اجتماعی. ۱۳۴۹. ص ۹ــ۲۷

۲۰ **اسحق، محمد**

نفوذ فردوسی درهندوستان، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲، ص ۱۴۹ــ۱۵۰

۲۱ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

انسان خوب در شاهنامه. **۱۲ مقاله**. تهران. ۱۳۵۰. ص ــ ۱۶۹، ۱۸۲

۲۲ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

بیهقی و فردوسی. **جام جهان‌بین**. چاپ‌سوم. تهران. ۱۳۴۹. ص ۳۱۰ــ۳۲۵

۲۲* **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

[ایضاً]. **یادنامهٔ ابوالفضل بیهقی**. مشهد. ۱۳۵۰. ص۷ــ۲۰

۲۳ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

پاسخ به‌نقد «زندگی ومرگ پهلوانان» **راهنمای کتاب**. ۱۶ (۱۳۵۲): ۱۳۲ــ۱۴۰

۲۴ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

تأمل در شاهنامه (داستان ضحاك ماردوش). **راهنمای کتاب**. ۵ (۱۳۴۱): ۸۳۶ــ۸۴۸

۲۴* **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

[ایضاً]. کاوه [جدید]. ج ۱ (۱۳۴۲) ش ۱: ۷ــ۱۹

۲۵ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

خیام و فردوسی. **یغما**. ۱۹ (۱۳۴۵): ۱۱۳ــ۱۲۴ و ۱۶۹ــ۱۷۹ و ۲۲۵ــ۲۳۳

۲۶* **اسلامی ندوشن، محمدعلی**
[ایضاً] **جام جهان‌بین.** تهران. ۱۳۴۵. ص ۹۵ـ۱۴۳

۲۷ **اسلامی ندوشن محمدعلی**
دربارهٔ مقدمه‌ای بر رستم و اسفندیار. **راهنمای کتاب.** ۶ (۱۳۴۱): ۴۸۰ـ۴۸۶
(به‌امضای «فرخ اورمزد» دربارهٔ کتاب مقدمه‌ای بررستم و اسفندیار نوشتهٔ شاهرخ مسکوب)

۲۸ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**
دربارهٔ رستم و سهراب بنیاد شاهنامه. **یغما.** ۲۷ (۱۳۵۳) ضمیمهٔ شماره‌های ۲ و ۳ و ۴ در ۴۶ صفحه (مستقلا هم نشر شده است)

۲۹ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**
زن در شاهنامه (دورهٔ پهلوانی). **جلسات شاهنامهٔ فردوسی.** تهران. ۱ (۱۳۴۸): ۲۴ـ۴۳

۳۰ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**
سودابه و فدر از نظر فردوسی و راسین. **سخن.** ۷ (۱۳۳۵): ۱۳۱ـ۱۴۵

۳۰* **اسلامی ندوشن، محمدعلی**
[ایضاً]. **جام جهان‌بین.** تهران. ۱۳۴۵. ص ۱۳ـ۳۹

۳۱ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**
شب رومئو و ژولیت و شب زال و رودابه. **یغما.** ۹ (۱۳۳۵): ۱۰۱ـ۱۰۹ و ۱۵۲ـ۱۵۶

۳۱* **اسلامی ندوشن، محمدعلی**
[ایضاً]. **جام جهان‌بین.** تهران. ۱۳۴۹. ص ۹۳ـ۱۱۷

۳۲ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

فریدون فرخ. **راهنمای کتاب.** ۶ (۱۳۴۲): ۲۵۱_۲۶۲

۳۳ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

مردان و زنان شاهنامه. **یغما.** ۲۲ (۱۳۴۸): ۵۷_۶۵.

۳۴ **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

«ویس‌ورامین» و شاهنامه. **نامهٔ مینوی.** تهران. ۱۳۵۰. ص ۱۸_۳۷

۳۵ **اشیدری، جهانگیر**

زرتشت و پیروان آئین او از دید شاهنامهٔ دقیقی و فردوسی. **هوخت.** ج ۲۰ (۱۳۴۸) ش ۵: ۳۳_۳۶ و ش ۶: ۳۳_۳۹ و ش ۷: ۱۹_۲۴

۳۶ **اعتمادمقدم، علیقلی**

آموزش و پرورش درایران‌باستان بربنیاد شاهنامه. **هنر و مردم.** دورهٔ سوم ش ۹۹ (۱۳۴۹): ۲_۹

۳۶* **اعتمادمقدم، علیقلی**

[ایضاً] **جلسات شاهنامهٔ فردوسی.** (۱۳۴۸): ۴۴_۵۳

۳۷ **اعتمادمقدم، علیقلی**

درفش در شاهنامه. **هنرومردم.** دورهٔجدیدش ۶۷/۶۸ (۱۳۴۷): ۱۷_۳۴

۳۸ **اعتمادمقدم، علیقلی**

سوار، شهسوار (شوالیه) در شاهنامهٔ فردوسی. **هنر ومردم.** ش ۱۲۲ (آذر ۱۳۵۱): ۱۲_۲۲ و ش ۱۲۳: ۳۹_۵۰

۳۹ **اعتمادمقدم، علیقلی**

نگاهی به‌شاهنامه. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی.** ۲ (۱۳۴۹): ۲۲_۲۸

۴۰ **اعلامی، شهناز**

فردوسی و کلمات عربی. **وحید.** ۲ (۱۳۴۴) ش ۹: ۱۴_ و ۶۶ و ۷۰ و ش ۱۰: ۳۳_۳۷

۴۱ **افشار، ایرج**

ترجمه‌های‌شاهنامه. **راهنمای‌کتاب.** ۱۲ (۱۳۴۸): ۲۱۵_۲۲۱

*۴۱ **افشار، ایرج**

[ایضاً]. **نشریهٔ انجمن فرهنگ ایران‌باستان.** ج ۸ (۱۳۴۹) ش ۱: ۳۲_۳۸

۴۲ **افشار، ایرج**

شرف‌الدین علی یزدی ونسخه‌های شاهنامه. **یادنامهٔ فردوسی.** تهران. ۱۳۴۹. ص ۴۲_۴۵

۴۳ **اقبال، عباس**

تردید یکی از حکایات و یك قطعه شعر منسوب به‌فردوسی، **مهر،** ۲ (۱۳۱۳): ۴۸۰

*۴۳ **اقبال، عباس**

[ایضاً]: **مجموعهٔ مقالات عباس‌اقبال‌آشتیانی:** تهران ۱۳۵۰. ص ۴۴۹_۴۵۰

۴۴ **اقبال، عباس**

کاراسی شاهنامه‌خوان، **یادگار،** ج ۲ (۱۳۲۵) ش ۱۰: ۲۰_۲۲

۴۵ **اقبال، عباس**

مشوقین اولیهٔفردوسی، ارسلان جاذب و نصربن ناصرالدین. یادگار، ج ۴ (۱۳۲۷) ش ۹/۱۰: ۱۶۰ـ۱۶۳

۴۶ **اقبال، عباس**

نقش و نگار داستانهای ملی ایران قدیم، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲، ص ۱۵۱ـ۱۵۶

۴۶* **اقبال، عباس**

[ایضاً] **مجموعهٔ مقات عباس‌اقبال آشتیانی**. تهران. ۱۳۵۰. ص ۵۵۱ـ۵۵۹

۴۷ **اقبال، عباس**

یکی از نسخ نفیسهٔ شاهنامهٔ، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۴۳۸ـ۴۴۱

۴۷* **اقبال، عباس**

[ایضاً] **مجموعهٔ مقالات عباس اقبال‌آشتیانی**. تهران. ۱۳۵۰. ص ۴۲۶ـ۴۳۱

۴۸ **اقبال، محمد**

شاهنامی کاجغرافیه، **اورینتل میگزین**، ج ۲ (۱۹۲۶) ش ۳: ۸ـ۱۲ (اردو)

۴۹ **اقبال، محمد**

شاهنامی میں طلوع آفتاب، **اورینتل کالج میگزین**، ج ۹ (۱۹۳۲/۳) ش ۱: ۱ـ۲۲ و ش ۲: ۱۰۰ـ۱۰۶ (اردو)

۵۰ **اقبال، محمد**

فردوسی کامذهب. **هفت‌مقاله**. مرتبهٔ حسام‌الدین راشدی. کراچی. [۱۳۴۶]. ص ۱۵۷ـ۱۷۶ (اردو)

۵۱ **امیری، منوچهر**

[مقدمه بر] رستم و سهراب [اثر ماثیو آرنلد]. تهران. ۱۳۳۳.

۵۲ **امین ریحانی**

فردوسی از نظر یك فیلسوف عرب، **ایران و هند**، ج ۱ (۱۳۳۱) ش ۲...

۵۳ **امینی، حسن**

سرگذشت و صفات رستم قهرمان ملی ایران. **نشریهٔ آموزش و پرورش خراسان**. ج ۷ (۱۳۵۰) ش ۶/۸: ۹۳_۱۰۳

۵۴ **اورنگ، عبدالحسین (شیخ‌الملك)**

بمناسبت جشن هزارمین سال تولد فردوسی [شعر]، **ایران**، س ۱۸، ش ۴۵۰۷، ص ۱ و ۳

۵۵ **اورنگ عبدالحسین (شیخ‌الملك)**

بهترین شعر در مسابقهٔ فردوسی از طرف انجمن ادبی [شعر]. **ایران**. س ۱۸، ش۴۵۰۱، ص ۲ (۱۳مهرماه ۱۳۱۳)

۵۶ **اورنگ، عبدالحسین (شیخ‌الملك)**

روزی که [رضا]شاه فردوسی شاعر حماسه‌سرای ایران را شناخت. **سالنامهٔ دنیا**، ۲۳ (۱۳۴۶): ۲۴۰_۲۴۲

۵۷ **اورنگ، مراد**

جلوه‌گریهای شاهنامه در میان کردها. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**. ۱ (۱۳۴۸): ۵۴_۵۸

۵۸ **اورنگ، مراد**

سنجش پیشدادیان وکیان باآویستا. **جلسات شاهنامهٔفردوسی**. ۲ (۱۳۴۹): ۲۹_۳۱

۵۹ **ایزدیار**

آیا اشعار نکوهش دقیقی از فردوسی است، **ارمغان**، ۲۴ (۱۳۲۸): ۱۴۱_۱۴۵ و ۲۱۱_۲۱۳ و ۲۷۶_۲۸۰ و ۳۳۵_۴۳۱ و ۴۲۴_۴۲۸

۶۰ **بابك، حسن**

شاهنامهٔ فردوسی. **تلاش.** ش ۳۱ (۱۳۵۰): ۵۸_۶۳

۶۱ **بازیار، هماتاج**

مهرورزی وزناشوئی درایران‌باستان‌بربنیاد شاهنامهٔ‌فردوسی. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی.** ۱ (۱۳۴۸): ۵۹_۷۲

۶۲ **باستانی پاریزی، محمدابراهیم**

شاهنامه آخرش خوش است. **راهنمای کتاب.** ۱۲ (۱۳۴۸): ۴۲۲_۴۳۸

۶۲* **باستانی‌پاریزی، محمدابراهیم**

[ایضاً] **نی هفت‌بند.** تهران. ۱۳۵۰. ص ۲۳۸_۲۸۷

۶۳ **بدوی، امین عبدالمجید**

سنجشی بین شاهنامهٔ فردوسی و دو منظومهٔ ایلیاد و ادیسهٔ همر، **الدراسات‌الادبیة،** ۶ (۱۳۴۳): ۲۶۶_۲۸۵

۶۴ **براون، ادوارد**

فردوسی، **تاریخ ادبیات ایران،، از فروسی تا سعدی،** ترجمهٔ فتح‌الله مجتبائی، تهران، ۱۳۴۱، ص ۱۸۲_۲۱۴

۶۵ **برتلس، آ.ی.**

دورنمای تحقیق و تتبع دربارهٔ متن شاهنامهٔ فردوسی در آینده، **پیام نوین،** ج ۶ (۱۳۴۳) ش ۷: ۱_۷

۶۶ **برتلس، آ. ی.**

شاهنامهٔ فردوسی، ترجمهٔ محمد افضل بنووال، **ادب**، ج ۱۰ (۱۳۴۱) ش ۴: ۳۹_۴۹ و ش ۵: ۵۱_۵۷

۶۷ **برتلس، آ. ی.**

منظور اساسی فردوسی، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲. ص ۱۵۷_۱۶۱

۶۸ **برکشلی، مهدی**

سنتهای ملی و شاهنامهٔ فردوسی. **جلسات شاهنامه فردوسی.** ۱ (۱۳۴۸): ۷۳_۸۰

۶۹ **برهان، محمدحسین**

منظومهٔ شمسی فردوسی، **شفق سرخ**، س ۱۳ ش ۲۷۶۷، ص ۳ (۲۲ مهرماه ۱۳۱۳)

۷۰ **بصاری، طلعت**

زن در شاهنامه. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی.** ۲ (۱۳۴۹): ۳۲_۴۰

۷۰* **بصاری، طلعت**

[ایضاً]. **نقش زن در فرهنگ ایران و تمدن ایران.** تهران ۱۳۵۰. ص ۳۲_۵۲

۷۱ **بصاری، طلعت**

شیرین در شاهنامهٔ فردوسی. **چهرهٔ شیرین.** اهواز. دانشگاه جندی‌شاپور. ۱۳۵۰. ص ۶۱_۷۳

۷۲ **بصاری، طلعت**

گردآفرید (معرفی زنان شاهنامه). **هلال.** ج ۱۶ (۱۳۴۷) ش ۲: ۳_۵

۷۳ **بنان، لطفعلی**

نقش فردوسی در دوام و بقای شاهنشاهی ایران. **یادنامهٔ جشن دو هزار و پانصدمین سال‌بنیان‌گذاری شاهنشاهی‌ایران** تبریز. ۱۳۵۰. ص. ۱۲_۲۲

۷۴ **بوزانی، الکساندر**

فردوسی درایتالیا، **سالنامهٔ دانشگاه تبریز** (سال تحصیلی ۱۳۳۸_۳۹)، ص ۶۴_۷۷

۷۵ **بوستان، مجدالعلی**

فردوسی، **ارمغان**، ۱۵ (۱۳۱۳): ۹۵۰_۵۹۹

۷۶ **بهار، محمدتقی**

شعرهای دخیل و تصحیفها در شاهنامه و دیوان حافظ، **آینده**، ۳ (۱۳۲۴): ۳۴۳_۳۵۰

۷۶* **بهار، محمدتقی**

شعرهای دخیل و تصحیفها در شاهنامه، **فردوسی‌نامهٔ بهار**، تهران، ۱۳۴۵، ص ۱۵۹_۱۶۸

۷۷ **بهار، محمدتقی**

فلسفهٔ فردوسی، **سالنامهٔ شرق**، ۲ (۱۳۱۷): ۴_۱۸

۷۷* **بهار، محمدتقی**

فلسفهٔ فردوسی، **فردوسی‌نامهٔ بهار**، تهران، ۱۳۴۵، ص ۱۴۵_۱۵۷

۷۸ **بهار، محمدتقی**

خط و زبان پهلوی در عصر فردوسی، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۴۸۱_۵۰۵

*۷۸ **بهار، محمدتقی**

خط و زبان پهلوی در عصر فردوسی، **فردوسی‌نامهٔ بهار**، تهران، ۱۳۴۵، ص ۹۶_۱۳۵

۷۹ **بهار، محمدتقی**

فردوسی، **باختر**، ۱ (۱۳۱۲/۳): ۱۷۷_۱۸۴ و ۲۴۵_۲۵۳ و ۲۵۷_۲۶۲ و ۳۳۱_۳۳۴ و ۳۳۷_۳۴۴ و ۴۱۸_۴۲۷ و ۴۹۶_۵۰۴ و ۶۵۴_۶۶۳

*۷۹ **بهار، محمدتقی**

فردوسی، **باختر**، ۱ (۱۳۱۲/۳): ۷۸۱_۸۲۹

*۷۹ **بهار، محمدتقی**

شرح و حال فردوسی از روی شاهنامه، **فردوسی‌نامهٔ بهار**، تهران، ۱۳۵، ص ۲۱_۷۹

۸۰ **بهار، محمدتقی**

فردوسی بزرگترین شاعر ایران است، **فردوسی‌نامهٔ بهار**. تهران، ۱۳۴۵، ص ۸۹_۹۵

۸۱ **بهار، محمدتقی**

قبر فردوسی، **فردوسی‌نامهٔ بهار**، تهران، ۱۳۴۵، ص ۹_۱۶

۸۲ **بهار، مهرداد**

سوك سیاوش [از شاهرخ مسکوب]. **فرهنگ و زندگی**. ش ۹ (۱۳۵۱): ۱۱۰_۱۱۵

۸۳ **بهار، مهرداد**

تقدی نارسیده دربارهٔ افسانه‌های شاهنامه و مشابه چینی آنها. **فرهنگ و زندگی**. ش ۸ (خرداد ۱۳۵۱): ۱۴۰_۱۴۳

۸۴ **بهارمست، احمد**

پندهای فردوسی، **مهر**، ۱۳ (۱۳۴۶): ۱۹۳_۱۹۵ و ۲۷۱_۲۷۲

۸۵ **بهارمست، احمد**

جهان شاهنامه. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**. ۱ (۱۳۴۸): ۸۱_۹۵

۸۶ **بهارمست، احمد**

حق پیران ویسه بخوبی اداشده است، **آموزش‌وپرورش**، ج ۱۲ (۱۳۲۱) ش ۴/۴: ۴۴_۶۹

۸۷ **بهارمست، احمد**

دوران‌پهلوانی شاهنامه. **جلسات‌شاهنامه‌فردوسی**. ۲(۱۳۴۹): ۴۱_۷۰

۸۸ **بهارمست، احمد**

فرماندهی سپهبد فردوسی. **ایران**. س ۱۸، ش ۴۵۰۷، ص ۳ (۲۰ مهر ۱۳۱۳) و ش ۴۵۰۸، ص ۳ (۲۲مهرماه ۱۳۱۳) و ش ۴۵۰۹، ص ۳ (۲۳ مهر ۱۳۱۳) و ش ۴۵۱۰، ص ۳ (۲۴ مهرماه ۱۳۱۳)

۸۹ **بهافرید، ز.**

راجع به‌فردوسی. **راهنمای کتاب**. ۶ (۱۳۴۲): ۶۰۵ (دربارهٔ مقدمه بر رستم و اسفندیار نوشتهٔ شاهرخ مسکوب است)

۹۰ **بهرامی، مهدی**

یك شاهنامه از دورهٔ ایلخانی، **مهر**، ۶ (۱۳۱۷): ۳۸۰_۳۸۷

۹۱ **بهروان، رسول**

هدف حکیم فردوسی از نظم شاهنامه. **راهنمای کتاب**. ۵

(۱۳۴۱): ۹۴۰_۹۴۴۲

۹۲ **بهروز، ذبیح‌الله**

[شاهنامه]، **بررسیهای تاریخی**، ج۲ (۱۳۳۶) ش ۳/۴: ۶۶_۷۸
(اصل مقاله دربارهٔ «گوی و چوگان در ایران» است و نویسنده در مقدمهٔ آن دربارهٔ تاریخ شاهنامه بحث کرده است.)

۹۳ **بینش، تقی**

نکته‌ای از شاهنامه، **نشریهٔ فرهنگ خراسان**، ج۵ (۱۳۴۵) ش ۱۱/۱۲: ۱۱_۱۲

۹۴ **پازکی، رستم**

جشن هزارمین سال‌فردوسی. **فردوسی‌نامهٔمزدیسنان** [تهران] ۱۳۲۵ ص۱۰_۴۰

۹۵ پاسخ انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوی شوروی در بارهٔ نسخه‌های خطی شاهنامه، **پیام نوین**، ج۱ (۱۳۳۸) ش ۱۰: ۸۰_۸۲

۹۶ **پرتوی، مهدی**

خون سیاوش. **هنر و مردم**. دورهٔ جدید ش ۱۰۹ (۱۳۵۰): ۲۱_۲۵

۹۷ **پژمان بختیاری، حسین**

برهنه‌سران، **یغما**، ۱۹ (۱۳۴۵): ۵۵۵_۵۶
(بحث لغوی دربارهٔ کلمهٔ «برهنه‌سران» که درشاهنامه استعمال شده است)

۹۸ **پسیان**

رستم و اسفندیار. **راهنمای کتاب**. ۶ (۱۳۴۲): ۴۹۷ (دربارهٔ

کتاب مقدمهٔ رستم و اسفندیار نوشتهٔ شاهرخ مسکوب)

۹۹ **پوپ، آرتوراپهام**

نفوذفردوسی درجامعهٔایرانی، باختر، ۲(۱۳۱۳/۴): ۹۹_۱۰۴

۱۰۰ **پوتلن**

شاهنامه افسانه‌نیست. شاهان‌پیشدادی وکیان وجود داشته‌اند. ترجمهٔ سهراب خدابخشی. **هوخت.** ج ۱۳ (۱۳۴۱) ش ۱۰: ۲۳ _ ۲۴ و ۴۵

۱۰۱ **پورداود، ابراهیم**

فردوسی، شاهنامه. [مقدمهٔ] **بیژن و منیژه، داستانی از روزگاران پهلوانی ایران، برگزیده از شاهنامهٔ فردوسی.** زیر نظر ابراهیم پورداود، [تهران، شرکتهای عامل نفت ایران، ۱۳۴۴]، ص ۱ _ ۱۲۹

۱۰۲ **پورکریم، هوشنگ**

پاژ. زادگاه‌فردوسی. **هنرومردم.** دورهٔ جدید ش ۸۲ (۱۳۴۸). ۲۴ _ ۳۱ و ش ۸۳: ۲۰_۳۰

۱۰۳ **تجربه کار، نصرت**

گودرزیان. **یغما.** ۲۱ (۱۳۴۷): ۳۵۱ _ ۳۵۵

۱۰۴ تحقیق دربارهٔ نبرد رستم و اسفندیار. **هوخت.** ج ۱۹ (۱۳۴۷) ش ۱۱: ۳۶_۴۹

۱۰۵ **تقی‌زاده، سیدحسن**

چند کلمه دربارهٔ فردوسی، **آینده،** (۱۳۰۴): ۱۴۱_۱۴۴

۱۰۶ **تقی‌زاده، سیدحسن**

شاهنامه‌های فارسی، کاوه، ج ۶(۱۳۳۹ ق.) ش ۳: ۱۱_۱۶

و ش ۷: ۱۵ ـ ۱۶

۱۰۷ **تقی‌زاده، سید حسن**

فردوسی. **کاوه**، ج۵(۱۳۳۸ ق.) ش ۱: ۳ـ۶ و ش ۱۰: ۹ـ۱۴ و ش ۱۱: ۷ـ۱۲ وش ۱۲: ۷ـ۱۲ و ج ۶(۱۳۳۹ ق.) ش ۱: ۱۱ـ۱۶ وش ۷: ۱۵ـ۱۶ وش ۱۰: ۱۲ـ۱۶ وش ۱۱: ۱۲ـ۱۶ وش ۱۲: ۱۷ـ۳۳

۱۰۸ **تقی‌زاده، سید حسن**

شاهنامه و فردوسی، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲. ص ۱۷ـ ۱۰۷

۱۰۸* **تقی‌زاده، سید حسن**

[ایضاً]**فردوسی و شاهنامهٔ او**. تهران. ۱۳۴۹. ص ۱۵۲ـ۱۸۱

۱۰۹ **تقی‌زاده، سید حسن**

تصحیحات و تعلیقات تقی‌زاده. تهیه و تنظیم ایرج‌افشار. **فردوسی و شاهنامهٔ او**. تهران. ۱۳۴۹. ص ۹۷ ـ ۱۰۰

۱۱۰ [ایضاً] **فردوسی و شاهنامهٔ او**. تهران. ۱۳۴۹. ص ۱ـ۲۸۶

۱۱۱ **تقی‌زادهٔ طوسی، فریدون**

تأثیر شاهنامه در رواج و حفظ زبان فارسی و سنن ملی. **توجه پادشاهان ایران به تعلیم و تربیت**. مشهد. ۱۳۵۰. ص ۱۹۳ـ۲۰۶

۱۱۲ **ثاقب‌فر، مرتضی**

سوکنامهٔ‌فرود. **جهان نو**. ج ۲۶ ش بهار ۱۳۵۰. ص ۱۲ـ۲۵

۱۱۳ **ثاقب‌فر، مرتضی**

مرگ کیخسرو. **جهان‌نو**. ج۲۵ ش تابستان ۱۳۴۹: ۱۷ـ۲۱

۱۱۴ **ثاقب‌فر، مرتضی**

نگرش برتراژدی رستم و سهراب. **جهان‌نو.** ج ۲۲ (۱۳۴۸) ش ۳: ۳۳ـ۴۵

۱۱۵ **جلیلی، جهانگیر**

پیام به روان پاك استاد طوس، **ایـران**، س ۱۸، ش ۴۵۰۲، ص ۲ (۱۵ مهرماه ۱۳۱۳)

۱۱۶ **جمال‌زاده، سید محمدعلی**

دو داستان همانند: داستان قدیم فرانسوی، رستم و اسفندیار فردوسی. **یغما،** ۲۰(۱۳۴۶): ۲۸۷ـ۲۹۰

۱۱۷ **جمال‌زاده، سیدمحمدعلی**

سخنی چند دربارهٔ شاهنامه. **راهنمای کتاب** ۱۴ (۱۳۵۰): ۸۶۶ـ۸۷۱
(دربارهٔ کتابی به‌نام مذکور در فوق اثر عبدالحسین نوشین)

۱۱۸ **جمال‌زاده، سیدمحمدعلی**

فردوسی و شعر او. **یغما.** ۲۱ (۱۳۴۷): ۱۲۷ـ۱۳۲ و ۱۷۶ـ۱۸۱ و ۱۳۷ـ۲۴۲ (دربارهٔ کتاب «فردوسی و شعر او» تألیف مجتبی مینوی)

۱۱۹ **جمال‌زاده، سید محمد علی**

کتابشناسی فردوسی. یغما. ۲۱ (۱۳۴۷): ۶۵۰ـ۶۵۴ (در بارهٔ کتاب «کتابشناسی فردوسی» از ایرج افشار)

۱۲۰ **جمال‌زاده، سیدمحمدعلی**

کلمات عـربی در شاهنامـهٔ فردوسی، **وحیـد،** ۳ (۱۳۴۵): ۴۵۶ـ۴۶۱ و ۵۵۲ـ۵۵۷ و ۶۷۵ـ۶۸۲

۱۲۱ **جمال‌زاده، سیدمحمدعلی**

کلمات عربی در شاهنامهٔ فردوسی، **راهنمای کتاب**، ۱۴ (۱۳۵۰): ۵۶۸ـ۵۷۱ (دربارهٔ کتاب جعفر معین‌فر که در قسمت کتب خارجی معرفی شده است)

۱۲۲ **جمال‌زاده، سیدمحمدعلی**

نه‌اندر نه آمد سه اندر چهار، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۴۱۵ـ۴۳۴

۱۲۳ **جواهرکلام، عبدالعزیز**

مهمترین ترجمه‌ها و چاپهای شاهنامه که از طرف مستشرقین و دانشمندان اروپائی بعمل آمده است، **فهرست کتابخانهٔ عمومی معارف**، [تهران] ۱۳۱۷، ۱۳ـ۱۵

۱۲۴ **جناب‌زاده، محمد**

[دربارهٔ شاهنامه] **ارمغان**. ۳۹ (۱۳۴۹): ۴۹۹ـ۵۰۳ و ۵۷۵ـ۵۷۹ و ۶۶۸ـ۶۷۲ و ۷۴۱ـ۷۴۷

۱۲۵ **چوآنو، ولادبانا**

نسخه‌ای خطی از شاهنامه، **مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه تهران**، ج ۵ (۱۳۳۶/۷) ش ۴: ۳۱ـ۳۶

۱۲۶ **ح.م.**

آرامگاه فردوسی، **ایران**، س ۱۸، ش ۴۵۱۰، ص ۱ـ۲ (۲۴ مهرماه ۱۳۱۳)

۱۲۷ **ح.م.**

مراسم افتتاح آرامگاه فردوسی، **ایران**، س ۱۸، ش ۴۵۱۱ ص ۱ (۲۵ مهرماه ۱۳۱۳)

۱۲۸ **حاکمی، اسمعیل**

ارزش ادبی شاهنامهٔ فردوسی. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۲

(۱۳۴۹): ۷۱ـ۷۹

۱۲۹ **حجازی، محمد**

فردوسی، **روزنامهٔ عراق.** سال اول ش ۸۴. تهران (۲۰ مهر ۱۳۱۳)

۱۲۹* **حجازی، محمد**

فردوسی. **مهر.** ۲ (۱۳۱۳): ۴۶۱ـ۴۶۵

۱۲۹* **حجازی، محمد**

فردوسی، **هوخت.** ج ۱۴ (۱۳۴۲) ش ۱۱: ۲۶ـ۲۹

۱۳۰ **حدیدی، جواد**

فردوسی در ادبیات فرانسه. **خراسان و شاهنشاهی ایران.** مشهد. ۱۳۵۰، ص ۴۱ـ۸۶

۱۳۱ **حریری، علی‌اصغر**

دقیقی و فردوسی. ارمغان. ۳۹ (۱۳۴۹): ۱۳۱ـ۱۳۸
(جزئی است از مقاله‌ای به عنوان «کار نابکاران»)

۱۳۲ **حقیقت، عبدالرفیع**

تأثیر فردوسی در فقیه متشرع زمان وی. **گوهر.** ۱ (۱۳۵۲): ۴۰۸ـ۴۱۰

۱۳۳ **خالقی مطلق، جلال**

کتابشناسی فردوسی. **راهنمای کتاب.** ۱۲ (۱۳۴۸): ۳۲۶ـ۳۲۸
(دربارهٔ «کتابشناسی فردوسی» از ایرج افشار)

۱۳۴ **خانلری، پرویز ناتل**

سپاه و جنگ در شاهنامهٔ فردوسی، **مهر،** ۲ (۱۳۱۳):

۵۶۹_۵۷۸

۱۳۵ **خانلری، پرویز ناتل**

رستم و سهراب. سخن. ۲۳ (۱۳۵۲/۳): ۲۴۵_۲۵۲ و ۳۳۹_۳۵۱ و ۴۵۵_۴۶۱ و ۵۸۲_۵۸۴
(بحث دربارهٔ «رستم و سهراب» تصحیح مجتبی مینوی)

۱۳۶ **خانلری، پرویز ناتل**

[فردوسی و شاهنامه]. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**. ۲ (۱۳۴۹): پنج ـ هشت

۱۳۷ **خانلری، پرویز ناتل**

لغتهای عربی در شاهنامه، **سخن**، ۴(۱۳۳۱/۲): ۴۰۵_۴۱۰
(بحث دربارهٔ رسالهٔ P. Humbert که در بخش مربوط به آثار اروپایی معرفی می‌شود)

۱۳۸ **خانلری، پرویز ناتل**

مقام شاهنامه‌را بهتر بشناسیم. **کاوه** [جدید]. ج۹ (۱۳۵۰) ش ۴: ۹۵_۹۶

۱۳۹ **خانلری، پرویز ناتل**

وامق و عذرای عنصری و شاهنامهٔ فردوسی. **سخن**. ۲۱ (۱۳۵۰): ۴۳۳_۴۴۱

۱۴۰ **خان‌ملک یزدی، محمد**

مقام و ارزش کار فردوسی در تاریخ ایران و دنیا. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**. ۲ (۱۳۴۹): ۸۰_۸۸

۱۴۱ **خدایارمحبی، منوچهر**

افسانه‌های ادیان نخستین در شاهنامهٔ فردوسی. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**. ۱ (۱۳۴۸): ۱۹۴_۲۲۷

۱۴۲ **خدایارمحبی، منوچهر**

اوردالی در شاهنامهٔ فردوسی. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی.** ۲ (۱۳۴۹): ۱۹۸ـ۲۰۱

۱۴۳ **خدیوجم، حسین**

خوان‌کرم فردوسی. **راهنمای کتاب.** ۱۲ (۱۳۴۸): ۵۱۰ـ۵۱۴

۱۴۴ **خطیبی، حسین**

شاهکار زبان فردوسی، **سالنامهٔ دنیا،** ۱۶ (۱۳۳۹): ۱۸ـ۲۱

۱۴۵ **خیام‌پور، عبدالرسول**

یوسف و زلیخای فردوسی، **نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات تبریز،** ۲ (۱۳۲۸): ۱۹۱ـ۲۲۹

۱۴۶ **داراب، غلامحسین**

شاهنامه چگونه باید طبع شود، **باختر،** ۱ (۱۳۱۲/۳): ۸۶۷ـ۸۹۵

۱۴۷ داستان رستم و سهراب. **کاوه** [جدید]. ج ۹ (۱۳۵۰) ش۴: ۷۶ـ۸۵
(به‌صورت منثور، نقل از روزنامهٔ جشن شاهنشاهی ایران)

۱۴۸ **دبستانی کرمانی، محمود**

زبان فردوسی و شاهکار جاودانی فردوسی، **مهر،** ۲ (۱۳۱۳): ۶۲۴ـ۶۳۴

۱۴۹ **دست غیب، عبدالعلی**

تجزیه و تحلیل آثار ادبی کلاسیک فارسی، حماسهٔ هفت‌خوان. **پیام نوین،** ج ۶ (۱۳۴۳)) ش ۱: ۱۱ـ۲۹

۱۵۰ **دست غیب، عبدالعلی**

تراژدی رستم و سهراب، **پیام نوین**، ج ۵ (۱۳۴۲) ش ۵: ۹_۲۰

۱۵۱ **دست غیب، عبدالعلی**

سخنی چند دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی، **نگین**، ج۲ (۱۳۴۶) ش ۱۱: ۸_۹ و ۶۰_۶۵

۱۵۲ **دست غیب، عبدالعلی**

سیاوش، داستان بیگناهی، **پیام نوین**، ج ۵ (۱۳۴۲) ش ۱۰: ۱۷_۲۱ و ش ۱۱: ۴۵_۶۵

۱۵۳ **دشتی، علی**

فردوسی یا حافظ، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۷۰۵_۷۱۷

۱۵۳* **دشتی، علی**

[ایضاً] **سایه**، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۴۹، ص ۴۱_۵۸

۱۵۴ **دشتی، علی**

نکته‌ای دربارهٔ شاهنامه، **راهنمای کتاب**، ۴ (۱۳۴۰): ۷۱۰_۷۱۹

۱۵۴* **دشتی، علی**

[ایضاً] **سایه**، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۴۹. ص ۶۵_۱۰۶

۱۵۴* **دشتی، علی**

شاهنامه، **یغما**، ۲۶ (۱۳۵۲): ۲۵۷_۲۶۵

۱۵۵ **دوستخواه، جلیل**

پیران ویسه. **جنگ اصفهان**. دفتر ۷ (۱۳۴۷): ۱۶۵_۱۷۹

۱۵۶ **دوستخواه، جلیل**

سوك سیاوش. **کتاب امروز**، ش ۳ (خرداد ۱۳۵۱): ۴۱ـ۱۷ (دربارهٔ کتاب شاهرخ مسکوب به‌نام سوك سیاوش)

۱۵۷ **دهخدا، علی‌اکبر**

فردوسی، **لغت‌نامهٔ دهخدا**، ص ۱۵۰ـ۱۵۵.

۱۵۸ **راعی، قیام‌الدین**

مقایسهٔ سکندرنامه و شاهنامه، **عرفان**، ج ۲۶ (۱۳۴۱) ش ۴: ۸۴ ببعد

۱۵۹ **راماسکویچ**

حماسه در ایران باستانی و ایران کنونی، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲. ص ۱۶۲ـ۱۶۶

۱۶۰ **رجائی، احمدعلی**

ارزش کار استاد طوس، **یغما**، ۱۲ (۱۳۳۸): ۵۳۹ـ۵۴۷

۱۶۱ **رجائی احمدعلی**

شاهنامه برای دریافت صله سرود نشده است. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**. ۱ (۱۳۴۸): ۹۶ـ۱۲۵

*۱۶۱ **رجائی، احمدعلی**

[ایضاً] **مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات مشهد**.۳ (۱۳۴۶): ۲۵۵ـ۲۹۳

*۱۶۱ **رجائی، احمدعلی**

[ایضاً]، **یادنامهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۴۹، ص ۱ـ۴۱

۱۶۲ **رجائی، احمدعلی**

مذهب فردوسی، **نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات تبریز**، ج ۱۱ (۱۳۳۸) ش ۱: ۱۰۵ـ۱۱۳

۱۶۳ رحیم‌زادهٔ صفوی

قوانین اساسی ایران در عهد ساسانیان (آئین اردشیر به روایت شاهنامه)، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۵۱۳ــ۵۲۲

۱۶۴ رحیمی، مصطفی

دل از رستم آید به‌خشم، **الفبا**، دفتر سوم (بهمن ۱۳۵۱): ۱ــ۱۸

۱۶۵ رحیمی، مصطفی

مقدمه‌ای بررستم و اسفندیار، **انتقاد کتاب**، ج ۲ (۱۳۴۳) ش ۲: ۶ــ۱۹

(در انتقاد از کتاب «مقدمه‌ای بررستم و اسفندیار» نوشتهٔ شاهرخ مسکوب)

۱۶۶ رستگار، منصور

جمال طبیعت در شاهنامهٔ فردوسی. **خردوکوشش.** ج ۴ ش ۱ (۱۳۵۱): ۲۳ــ۳۷

۱۶۷ رستگار، منصور

چند کتاب جدید دربارهٔ شاهنامه. **خردوکوشش.** ج ۴ ش ۱ (۱۳۵۱): ۱۱۳ــ۱۱۸

۱۶۸ رستگار، منصور

واژه نامك [از عبدالحسین نوشین]. **خردو کوشش.** ش ۱۱ و ۱۲ (۱۳۵۲): ۱۶۹ــ۱۷۹

۱۶۹ رشید یاسمی، غلامرضا

اعتقاد فردوسی درباب کوشش و تقدیر، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲. ص ۱۷۳ــ۱۷۸

۱۷۰ **رشید یاسمی، غلامرضا**

اوصاف زنان در شاهنامه، **مهر**، ۳ (۱۳۱۴/۵): ۳۶ـ۴۰

۱۷۱ **رشید یاسمی، غلامرضا**

عشق و مناعت در شاهنامه، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۵۲۳ـ۵۲۸

۱۷۲ **رشید یاسمی، غلامرضا**

فردوسی و شجاعت، **روزنامهٔ ایران**، س ۱۸، ش ۴۵۰۷، ص ۱ (۲۰ مهرماه ۱۳۱۳)

۱۷۳ **رشید یاسمی، غلامرضا**

[مقدمه برچاپ شاهنامهٔ محمد رمضانی]. تهران. ۱۳۱۲

۱۷۴ **رضا، فضل‌الله**

درودگر. **نامهٔ مینوی**. تهران. ۱۳۵۰. ص ۵۴۵ـ۵۶۲

۱۷۴* **رضا، فضل‌الله**

[ایضاً]، **یغما**، ۲۴ (۱۳۵۰): ۳۲۱ـ۳۳۰

۱۷۵ **رضا، فضل‌الله**

فردوسی و حافظ. **یغما**. ۲۲ (۱۳۴۸): ۶۱۳ـ۶۲۲

۱۷۶ **رضازادهٔ شفق، صادق**

استاد نلدکه و شاهنامه، **باختر**، ۲ (۱۳۱۳): ۵ـ۱۰

۱۷۷ **رضازادهٔ شفق، صادق**

اشعار متفرقهٔ فردوسی، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۶۱۵ـ۶۱۸

۱۷۸ **رضازادهٔ شفق، صادق**

درسی‌که جوانان باید از شاهنامه یاد بگیرند، **تعلیم‌وتربیت**، ۴ (۱۳۱۳): ۴۰۵ـ۴۰۷

۱۷۹ **رضازادهٔ شفق، صادق**

شاهنامه و اوستا، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۴۴۲ـ۴۴۸

۱۸۰ **رضازادهٔ شفق، صادق**

عهد فردوسی، روزنامهٔ **عراق**. تهران. سال اول ش ۸۴ ص ۲ـ۳ (۲۰ مهر ۱۳۱۳)

۱۸۱ **رضازادهٔ شفق، صادق**

فردوسی از لحاظ دینی، **هزارهٔ فردوسی** تهران، ۱۳۲۲، ص ۱۶۷ـ۱۷۲

۱۸۱* **رضازادهٔ شفق، صادق**

[ایضاً] **فرهنگ شاهنامه**، چاپ دوم، تهران، ۱۳۵۰. ص ۲۲ـ۲۸

۱۸۲ **رضازادهٔ شفق، صادق**

فردوسی، **تاریخ ادبیات ایران**، چاپ دانشگاه پهلوی تهران، ۱۳۵۲،ص، ۱۷۴ـ۲۰۰

۱۸۳ **رضازادهٔ شفق، صادق**

فردوسی و شاهنامه. **فرهنگ شاهنامه**. چاپ دوم. تهران. ص ۵ـ۲۱

۱۸۴ **رضازادهٔ شفق، صادق**

[مقدمه برکتاب «فردوسی طوسی» از محمد استعلامی] تهران. ۱۳۳۵.

۱۸۵ **رضازادهٔ شفق، صادق**

وطن‌پرستی فردوسی را چطور باید فهمید؟، **باختر**، ۱ (۱۳۱۳): ۸۳۰ـ۸۳۷

۱۸۶ **رضازادهٔ شفق، صادق**

یوسف و زلیخای فردوسی، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۵۸۷ـ۵۹۲

۱۸۷ **رضیه اکبر**

تصور تاریخ فردوسی. Indo ـ Iranica. ج ۲۳ (۱۹۷۰)ش ۴: ۴ـ۹

۱۸۸ **رعدی آذرخشی، غلامعلی**

بقاء شاهنامه بزرگترین دلیل عظمت آن است، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۵۷۹ـ۵۸۶

۱۸۹ **رعناحسینی، کرامت**

ذیل برکتابشناسی فردوسی. **راهنمای کتاب**. ۱۱ (۱۳۴۷): ۶۵۸ـ۶۵۹

۱۹۰ **رواقی، علی**

نگرشی درفرهنگهای شاهنامه، **سیمرغ**. ش۱ (اسفند۱۳۵۱): ۱۰۵ـ۱۲۵

۱۹۱ **روحانی وصال**

جشن جهانی نسبت به میلاد حکیم فردوسی. **ایران لیگ** (Iran League). ۱۱ (۱/ ۱۹۴۰): ۱ـ۹

۱۹۲ **ریاضی، غلامرضا**

فردوسی طوسی، **دانشوران خراسان**، مشهد، ۱۳۳۶، ص ۱۳۳۶، ص ۱۷۸ـ۱۹۰

۱۹۳ **زارع، هرمز**

شرح حال فردوسی، **فردوسی نامهٔ مزدیسنان** [تهران] ۱۳۲۵، ص ۱ـ۸

۱۹۴ **زایاچکفسکی، ا.**

قدیمترین ترجمهٔ شاهنامه‌به‌زبان‌ترکی، **مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه تهران**. ۱۵ (۱۳۴۶/۷): ۳۵۷_۳۶۵

۱۹۵ **زرین‌کوب، عبدالحسین**

شاهنامه و ایلیاد، **یغما**، ۳ (۱۳۲۹): ۱۹۶_۲۰۳

۱۹۶ **زرین‌کوب، عبدالحسین**

فردوسی آفریدگار رستم، **با کاروان حله**، تهران، ۱۳۴۳، ص ۱۱_۲۵

۱۹۷ **زرین‌کوب، عبدالحسین**

گفت وشنودی درباب ابدیت ایران، **راهنمای کتاب**، ۱۴ (۱۳۵۰): ۶۴۵_۶۵۳

۱۹۸ **زرین‌کوب، عبدالحسین**

ملاحظاتی چند درباب داستان رستم و سهراب، **یغما**، ۷ (۱۳۳۳): ۳۶۷_۳۷۱
(اثر ماثیو ارنلد ترجمهٔ [منوچهر] امیری)

۱۹۹ **زرین‌کوب، عبدالحسین**

نفوذ در دنیای شاهنامه، **راهنمای کتاب**، ۱۵ (۱۳۵۱): ۱۶۷_۱۷۸

۲۰۰ **س. ت.**

فرهنگ شاهنامه، **یغما**، ۲۵ (۱۳۵۱): ۲۴۶_۲۴۸
(دربارهٔ فرهنگ شاهنامه تألیف صادق رضازادهٔ شفق. چاپ دوم)

۲۰۱ **سامی، شمس‌الدین**

فردوسی، **قاموس‌الاعلام**، استانبول، ص ۱۳۰۶ _ ۱۳۱۶

(به‌ترکی)

۲۰۲ **سامی، علی**

شیراز در شاهنامهٔ فردوسی، **هنر و مردم.** دوره جدید ش ۱۲۱ (۱۳۵۱): ۴۹ـ۵۲

۲۰۲م **سانتا کروس، ژزف**

شاهنامه اثر حماسی نیرومند و لطیف فردوسی، **پیام** (مجلهٔ کمیسیون ملی یونسکو)، ج ۱ ش ۲۷ (آبان ۱۳۵۰): ۳۲ـ۳۳و ۳۹

۲۰۳ **سپهرم، امیر مسعود**

فردوسی، **تاریخ برگزیدگان و عده‌ای از مشاهیر ایران و عرب**، تهران، ۱۳۴۱، ص ۴۲۲ـ۴۲۴

۲۰۴ **سجادی، ضیاءالدین**

[نه اندر نه آمد سه اندر چهار]، **یغما**، ۲۲ (۱۳۴۸): ۱۱۲ـ۱۱۳

۲۰۵ **سرکاراتی، بهمن**

جابه‌جایی اساطیر شاهنامه، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۲ (۱۳۴۹): ۸۹ـ۹۹

۲۰۶ **سرور، حسن**

شاهنامهٔ فردوسی و همبستگی ویگانگی ملی، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۲ (۱۳۴۹): ۱۰۰ـ۱۰۳

۲۰۷ **سلیم، عبدالامیر**

فر ه. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**. ۲ (۱۳۴۹): ۱۰۴ـ۱۱۳

۲۰۸ **سلیم، غلامرضا**

زندگی و مرگ پهلوانان در شاهنامه. **راهنمای کتاب.** ۱۲ (۱۳۴۸): ۲۵۸_۲۶۳
(دربارهٔ کتاب زندگی و مرگ پهلوانان در شاهنامه از محمد علی اسلامی ندوشن)

۲۰۹ **سیاح، فاطمه**

انتقاد دانشمندان اروپائی درباب فردوسی، **مهر،** ۲(۱۳۱۳): ۶۷۳_۶۸۲

۲۱۰ **سیاح، فاطمه**

تحقیق مختصر در احوال و زندگانی فردوسی. **مجموعهٔ انتشارات قدیم انجمن آثار ملی.** تهران. ۱۳۵۰. ص۲۰۹_۲۳۰

۲۱۱ **سیاح، فاطمه**

نظریاتی چند در باب شاهنامه و زندگانی فردوسی، **سخن،** ۲ (۱۳۲۳/۴): ۷۳۱_۷۳۶

۲۱۲ **سید قیوم**

آئین تخت‌نشینی و تاج‌گذاری در شاهنامهٔ فردوسی. **هلال.** ج ۱۹ (۱۳۵۰) ش ۸: ۲۹_۳۳

۲۱۳ **الشابی، علی**

[فردوسی] **الادب‌الفارسی فی‌العصر الغزنوی،** تونس، دار_النشر، ۱۹۶۵، وزیری ص ۱۱۰_۱۷۸

۲۱۴ **شاپوریان، رضا**

نقش فردوسی در شاهنامه (رستم‌واسفندیار). **خرد و کوشش.** ج ۱ (۱۳۴۸) دفتر ۲: ۱۷۵_۱۹۴

۲۱۵ **شاهرخ، منوچهر**

مقام فردوسی. هوخت. ج ۲۱ (۱۳۴۹) ش ۵: ۲۳ــ۲۶

۲۱۶ شاهنامهٔ فردوسی، **راهنمای کتاب**، ۴ (۱۳۴۰): ۲۸ــ۳۱
(مقدمه‌ای است که برچاپ مسکو نوشته شده است)

۲۱۷ **شبلی، نعمانی**

فردوسی، **شعرالعجم**، ترجمهٔ محمدتقی فخرداعی گیلانی، تهران، ۱۳۱۶، جلد اول، ص ۶۰ــ۱۲۷

۲۱۸ **شجره، حسین**

آرامگاه فردوسی و تأثیر اجتماعی آن، **روزنامهٔ ایران**، س ۱۸، ش ۴۵۰۸ ص ۱ (۲۲ مهر ماه ۱۳۳۱)

۲۱۹ **شجره، حسین**

حیات ازدریچهٔ چشم فردوسی، **روزنامهٔ ایران**، س۱۸، ش ۴۵۱۲ ص ۳ (۲۶ مهرماه ۱۳۱۳)

۲۲۰ **شجره، حسین**

فراهم‌آوردن شاهنامه، **شفق سرخ**، س ۱۳، ش ۲۷۷۱، ص ۳ (۲۶ مهرماه ۱۳۱۳)

۲۲۱ **شعار، جعفر**

استفاده از شاهنامه در واژه‌سازی فارسی، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۲ (۱۳۴۹): ۱۱۴ــ۱۲۶

۲۲۲ **شعار، جعفر**

آیین‌ها درشاهنامه، **راهنمای‌کتاب**، ۱۵ (۱۳۵۱): ۴۴۱ــ۴۴۵
(دربارهٔ کتاب «آیین‌ها در شاهنامه» اثر محمد آبادی‌باویل)

۲۲۳ شعار، جعفر

شاهنامه و دستور، **راهنمای کتاب**، ۹ (۱۳۴۵): ۶۵ـ۷۲
(نقدی است برکتاب «شاهنامه ودستور» تألیف محمود شفیعی)

۲۲۴ شفیعی، محمود

ارزش ادبی و اهمیت شاهنامه از نظر دستور زبان فارسی، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۲ (۱۳۴۹): ۱۲۷ـ۱۴۲

۲۲۵ شفیعی، محمود

دانش و خرد فردوسی، **یادنامهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۴۹، ص ۵۶ـ۷۰

۲۲۶ شفیعی، محمود

شاهنامه و فرهنگ، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۱ (۱۳۴۸): ۱۲۶ـ۱۴۱

۲۲۷ شفیعی، محمود

پژوهشی در شاهنامهٔ فردوسی از نظر دستور زبان فارسی، **مجموعهٔ سخنرانیهای دومین کنگرهٔ تحقیقات ایرانی**، به کوشش حمید زرین‌کوب، مشهد، ۱۳۵۱. جلد اول ص ۱۶۱ـ۱۶۸

۲۲۸ شفیعی، محمود

نقد نقد، **راهنمای کتاب**، ۹ (۱۳۴۵): ۳۵۵ـ۳۶۱
(جواب مقالهٔ جعفر شعارست که به‌شمارهٔ ۲۲۳ معرفی شد)

۲۲۹ شفیعی کدکنی، محمدرضا

صورخیال در شاهنامه، **سخن**، ۱۹ (۱۳۴۹): ۱۱۵۶ـ۱۱۷۲

۲۳۰ شفیعی کدکنی، محمدرضا

کتابشناسی فردوسی، **انتقاد کتاب**، ج ۴ ش ۴ (۱۳۴۸):

۱۹_۲۳
(انتقادی است برکتابشناسی فردوسی تألیف ایرج افشار)

۲۳۱ **شفیعی کدکنی، محمدرضا**

[ایضاً] **راهنمای کتاب**، ۱۲ (۱۳۴۸): ۲۷۷_۲۸۲

۲۳۲ **شهسواریان، آودیس**

داستان رستم زال برطبق روایت ارمنی، **پیام نوین**، ج ۸ (۱۳۴۵) ش ۱: ۸۷_۹۰

۲۳۳ **شیرانی، محمود**

ایران کازنده جاوید شاعر فردوسی، **مقالات حافظ محمود شیرانی**. لاهور، ۱۹۶۸، جلد چهارم، ص ۱_۵۳ (اردو)

۲۳۴ **شیرانی، محمود**

دیباچهٔ قدیم شاهنامه، **مقالات حافظ محمود شیرانی**. لاهور، ۱۹۶۸، جلد چهارم، ص ۴۵۱_۴۵۴ (اردو)

۲۳۵ **شیرانی، محمود**

شاهنامی کادیباچه قدیم، **اورینتل کالج میگزین**، ج ۵ (۱۹۲۹) ش ۲: ۳_۱۹ (اردو)

۲۳۵* **شیرانی، محمود**

[ایضاً] **مقالات حافظ محمود شیرانی**، لاهور، ۱۹۶۸، جلد چهارم، ص۴۵۵_۴۷۶(اردو)

۲۳۶ **شیرانی، محمود**

شاهنامی سی فردوسی کی حالات، **مقالات حافظ محمود شیرانی**، لاهور، ۱۹۶۸، جلد چهارم، ص ۵۴_۹۶ (اردو)

۲۳۷ **شیرانی، محمود**

شاهنامی کی نظم کی اسباب اورزمانه، **مقالات حافظ محمود شیرانی**، لاهور، ۱۹۶۸، جلد چهارم، ص ۹۷ـ۱۲۳ (اردو)

۲۳۸ **شیرانی، محمود**

فردوسی کا مذهب، **مقالات حافظ محمود شیرانی**، لاهور، ۱۹۶۸، جلد چهارم، ص ۲۱۵ـ۳۰۹ (اردو)

۲۳۹ **شیرانی، محمود**

فردوسی کی تعلیم، **مقالات حافظ محمود شیرانی**، لاهور، ۱۹۶۸، جلد چهارم، ص ۴۳۷ـ۴۵۰ (اردو)

۲۴۰ **شیرانی، محمود**

هجو سلطان محمود غزنوی، **مقالات حافظ محمود شیرانی**، لاهور، ۱۹۶۸، جلد چهارم، ص ۱۲۴ـ۲۱۳ (اردو)

۲۴۱ **صبا، علیرضا**

فردوسی، **یادنامهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۴۹، ص ۷۷ـ۸۶

۲۴۲ **صدیق اعلم، عیسی**

شرح حال و شخصیت و آثار فردوسی، **ایران و امریکا**، ج۲ (۱۳۲۵/۶) ش ۲: ۱ـ۱۳

۲۴۲* **صدیق، عیسی**

فردوسی، شرح حال وشخصیت وآثار او، **چهل‌گفتار**، تهران، ۱۳۵۱، ص ۱۷۱ـ۱۹۱

۲۴۳ **صفا، ذبیح‌الله**

حماسه‌سرائی در ایران از قدیمترین عهد تاریخی تا قرن چهاردهم هجری، چاپ‌دوم، تهران، ۱۳۳۳،وزیری، ۶۷۷ص. (قسمتی از این کتاب منحصر به بحث مربوط به شاهنامه

است. نیز تقلیدها و کتب دیگر متشابه در آن معرفی شده است. طبعاً از منابع اساسی راجع به فردوسی شمرده میشود.)

۲۴۴ **صفا، ذبیح‌الله**

سخنی دربارهٔ شاهنامه، **۱۲ مقاله**، تهران، ۱۳۵۰، ص ۱۵۱_۱۶۷

۲۴۵ **صفا، ذبیح‌الله**

شعوبیت فردوسی، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۶۱۹_۶۲۳

۲۴۶ **صفا، ذبیح‌الله**

فردوسی، **تاریخ ادبیات در ایران**، چاپ دوم، تهران، ۱۳۳۵، ۱: ۴۶۱_۵۲۵

۲۴۷ **صفائی، ابراهیم**

اندرزگویی درشاهنامه، **جلسات شاهنامه‌فردوسی**، ۲(۱۳۴۹): ۱۴۳_۱۵۱

۲۴۸ **صفی‌نیا، رضا**

بزبان فردوسی بگوئیم و بنویسیم، **شفق سرخ**، س ۱۳ ش ۲۷۷۰ ص ۱ (۲۵ مهرماه ۱۳۱۳)

۲۴۹ **صناعی، محمود**

فردوسی استاد تراژدی، **یغما**، ۲۲ (۱۳۴۸): ۱۱۹_۱۲۶ و ۱۷۹_۱۸۶ و ۲۹۹_۳۰۳ و ۴۲۵_۴۳۲

۲۴۹* **صناعی، محمود**

[ایضاً] **مجموعهٔ سخنرانیهای دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، ۸_۱۳۴۷**. تهران، ۱۳۴۸، ص ۲۱۱_۲۴۲

۲۵۰ **صورتگر، لطفعلی**

اکوان، **منظومه‌های غنائی‌ایران**، تهران، ۱۳۴۵، ص ۳۲_۴۱

۲۵۱ **صورتگر، لطفعلی**

پیران ویسه، **آموزش و پرورش**، ج ۱۲ (۱۳۲۱) ش ۲/۱: ۱_۱۰

۲۵۲ **صورتگر، لطفعلی**

تازیانهٔ بهرام، **منظومه‌های غنائی ایران**، تهران، ۱۳۴۵، ص ۲۱_۳۱

۲۵۳ **صورتگر، لطفعلی**

شکار دلیران، **منظومه‌های غنائی ایـران**، تهران، ۱۳۴۵، ص ۱۰_۲۰

۲۵۴ **طاهری، ابوالقاسم**

دربارهٔ رسالهٔ نوشین، **کاوه** [جدید]، ۹ (۱۳۵۰): ۱۱۰_۱۱۲

۲۵۵ **طاهری، ابوالقاسم**

فردوسی وشعر او، **راهنمای‌کتاب**، ۱۴ (۱۳۵۰): ۷۹۰_۷۹۳ (دربارهٔ فردوسی و شعر او نوشتهٔ مجتبی مینوی)

۲۵۶ **طهرانی، آقابزرگ**

شاهنامه، **الذریعة‌الی تصانیف الشیعة**، نجف، ۱۳۷۸ ق.، ۱۳: ۱۶_۲۰

۲۵۷ **عاصمی محمد**

عبدالحسین نوشین و «فهرست لغات شاهنامـهٔ» ولف، **کاوه** [جدید]، ۹ (۱۳۵۰): ۱۱۲_۱۱۷

۲۵۸ **عاصمی، محمد**

هاینریش هاینه و فردوسی، **کاوه** [جدید]، ۸ (۱۳۴۹): ۲۸_۳۲

۲۵۹ **عثمانف، محمد نوری**

ملاحظه‌ای چند دربارۀ متن شاهنامه (جلد ششم). **یادنامۀ ایرانی مینورسکی**، تهران، ۱۳۴۸، ص ۱۱۴_۱۱۸

۲۶۰ **عثمانف، محمدنوری**

اصول تهیۀ متن انتقادی شاهنامۀ فردوسی، **گوهر**، ۱ (۱۳۵۲/۳): ۹۳۷_۹۴۱

۲۶۱ **عرفان، احمد**

بازهم فردوسی، **روزنامۀ عرفان**، سال‌یازدهم، شمارۀ ۱۰۴۰_۱۰۴۱ (۲۰ مهر ۱۳۱۳) ص ۱

۲۶۲ **عزام، عبدالوهاب**

الشاهنامة، **الرسالة**، ۲ (۱۳۵۲ ق.): ۱۷۷۵_۱۷۷۹ (عربی)

۲۶۳ **عزام، عبدالوهاب**

مقام شاهنامه درادبیات‌عالم، **هزارۀ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲، ص ۱۷۹_۱۸۱

۲۶۴ **غروی، مهدی**

قدیم‌ترین شاهنامۀ مصور جهان، **هنر ومردم**، ش ۱۳۵ (دی ۱۳۵۲): ۴۱_۴۴

۲۶۵ **فاطمی، سعید**

جنبه‌های اساطیری شاهنامۀ فردوسی و تطبیق آن با اساطیر غربی، **جلسات شاهنامه فردوسی**، ۲ (۱۳۴۹): ۱۵۲_۱۶۱

۲۶۶ **فتح‌اعظم، هوشمند**

شاهنامه و حملهٔ اسکندر به هندوستان، **ایندو ایرانیکا** (Indo_Iranica)، ج ۴ (۱۹۴۹/۵۰) ش ۱: ۱۱

۲۶۷ **فتحی، نصرةالله**

قزوینی اشتباه نکرده، **راهنمای کتاب**، ۴ (۱۳۴۰): ۳۰۸

۲۶۸ **فرزاد، مسعود**

در جستجوی شاهنامهٔ صحیح، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**. ۲ (۱۳۴۹): ۱۶۲_۱۷۳

۲۶۹ **فرشیدورد، خسرو**

شبهای فردوسی، **مهر**، ۱۰ (۱۳۴۴): ۲۶۴_۲۶۶

۲۷۰ **فروزانفر، بدیع‌الزمان**

ابوالقاسم فردوسی طوسی، **سخن و سخنوران**. چاپ دوم، تهران، ۱۳۵۰، ص ۴۴_۱۱۱

۲۷۱ **فروزانفر، بدیع‌الزمان**

فردوسی، **تاریخ ادبیات، سلسلهٔ انتشارات مؤسسهٔ وعظ و خطابه**، سال دوم، ۱۳۱۷، ص ۸۱_۹۴

۲۷۲ **فروزانفر، بدیع‌الزمان**

سبب اصلی عدم پیشرفت فردوسی در دربار غزنه، **تعلیم و تربیت**، ۴ (۱۳۱۳): ۴۰۰_۴۰۴

*۲۷۲ **فروزانفر، بدیع‌الزمان**

[ایضاً] **مجموعهٔ مقالات واشعار استاد بدیع‌الزمان فروزانفر**، به‌کوشش عنایت‌الله مجیدی، تهران، ۱۳۵۱، ص ۵۹_۶۴

۲۷۳ **فروزانفر، بدیع‌الزمان**

شرح حال بزرگان (فردوسی)، [از] **سخنرانی‌های آموزشگاه پرورش افکار**، (قسمت ایران) تهران، ۱۳۱۸، ص ۲ـ۲۲

*۲۷۳ **فروزانفر، بدیع‌الزمان**

[ایضاً] **مجموعهٔ مقالات واشعار استاد بدیع‌الزمان فروزانفر**، به‌کوشش عنایت‌الله مجیدی، تهران، ۱۳۵۱، ص ۱۰۷ـ۱۳۳

*۲۷۳ **فروزانفر، بدیع‌الزمان**

[ایضاً] **گزینهٔ نثر فارسی**. از خلیل خطیب رهبر. تهران. ۱۳۴۸. جلد اول. ص ۲ـ۲۱

۲۷۴ **فروغ، مهدی**

بحث وانتقاد دربارهٔ نمایشنامه‌هایی که در پنجاه سال اخیر از شاهنامه فردوسی اقتباس و منتشر شده است. **جلسات‌شاهنامهٔ فردوسی**. ۲ (۱۳۴۹): ۱۷۴ـ۱۸۲

۲۷۵ **فروغ، مهدی**

تأثیرشاهنامه درادبیات. **جلسات شاهنامهٔفردوسی**. ۱(۱۳۴۸): ۱۴۲ـ۱۵۱

۲۷۶ **فروغ، مهدی**

تأثیر شاهنامه درفرهنگ وهنر ایران. **نشریهٔ انجمن فرهنگ ایران‌باستان**. ۸/ (۱۳۴۹) ش. ص ۶۷ـ۸۴

۲۷۷ **فروغی، محمدعلی** (ذکاءالملک)

استمداد انجمن آثار ملی برای بنای مقبرهٔ فردوسی. **مقالات فروغی**. تهران. ۱۳۵۱. ص ۳ـ۵

۲۷۸ **فروغی، محمدعلی**

حکیم ابوالقاسم فردوسی. **مقالات فروغی**. تهران. ۱۳۵۱.

ص ۷۱_۱۱۲

۲۷۹ **فروغی، محمدعلی**

در پایان شاهنامهٔ فردوسی. **مقالات فروغی.** تهران، ۱۳۵۱. ص ۶۳_۶۸

۲۸۰ **فروغی، محمدعلی**

راجع به‌فردوسی. **مجموعهٔ انتشارات قدیم انجمن [آثار ملی]** تهران، ۱۳۵۱. ص ۱۸۱_۲۰۷

۲۸۱ **فروغی، محمدعلی**

فردوسی. **مقالات فروغی.** تهران، ۱۳۵۱. ص ۱۱۵_۱۴۲

۲۸۲ **فروغی، محمدعلی**

فردوسی و شاهنامه، **ایران**، س ۱۸، ش ۴۵۰۷، ص ۱_۲ (جمعه ۲۰ مهرماه ۱۳۱۳)

۲۸۳ **فروغی محمدعلی**

مقدمهٔ منتخب شاهنامه برای دبیرستانها. **مقالات فروغی.** تهران، ۱۳۵۱. ص ۵۹_۶۰

*۲۸۳ **فروغی، محمدعلی**

[مقدمه بر]**منتخب شاهنامه‌برای‌دبیرستانها.** تهران، ۱۳۲۱، ص ۱_۴۵

۲۸۴ **فروغی، محمدعلی**

نطق افتتاحیهٔ کنگرهٔ فردوسی. **مقالات فروغی.** تهران، ۱۳۵۱. ص ۷_۱۰

*۲۸۵ **فروغی، محمدعلی**

مقام ارجمند فردوسی، **ارمغان**، ۱۴ (۱۳۱۲): ۷۴۵_۷۵۷

*۲۸۵ **فروغی، محمدعلی**

مقام فردوسی واهمیت شاهنامه، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲، ص ۱ـ۱۵

۲۸۵ **فروغی، محمدعلی**

مقام ارجمند فردوسی. **مقالات فروغی**. تهران، ۱۳۵۱. ص ۱۳ـ۲۹

۲۸۵م **فروغی، محمدعلی**

مقدمه بر **خلاصهٔ شاهنامه**. تهران، ۱۳۱۳. ص ۱ـ۶

*۲۸۵ **فروغی، محمدعلی**

مقدمه برخلاصهٔ شاهنامه. **مقالات فروغی**. تهران، ۱۳۵۱. ص ۳۳ـ۵۶

۲۸۶ **فریار، حسین**

زندگی و مرگ پهلوانان در شاهنامه. **راهنمای کتاب**. ۱۲ (۱۳۴۸): ۶۱۳ـ۶۱۹
(دربارهٔ زندگی ومرگ پهلوانان درشاهنامه‌نوشتهٔ محمدعلی اسلامی ندوشن)

۲۸۷ **فلسفی، نصرالله**

شاهنامهٔ فردوسی وایلیاس امیروس، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲، ص ۱۸۲ـ۱۸۷

*۲۸۷ **فلسفی نصرالله**

شاهنامهٔ فردوسی وایلیاس امیروس، **چند مقاله**، تهران، ۱۳۴۲، ص ۳۱۱ـ۳۲۳

۲۸۸ **فلسفی، نصرالله**

فردوسی، **چند مقاله**، تهران، ۱۳۴۲، ص ۲۵۷ـ۲۶۸

۲۸۹ **فلسفی، نصرالله**

فردوسی و جشن هزارمین سال ولادت او، **مهر**، ۱ (۱۳۱۲): ۶۴۱ـ۶۵۳

۲۹۰ **فلسفی، نصرالله**

وطن‌پرستی فردوسی، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۴۰۹ـ۴۲۴

*۲۹۰ **فلسفی، نصرالله**

میهن‌پرستی فردوسی، **چندمقاله**، تهران، ۱۳۴۲، ص ۳۷۹ـ ۴۰۲

۲۹۱ **فؤادی، حسین**

چند اشتباه دربارهٔ شاهنامهٔ، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۵۲۹ـ۵۳۴

۲۹۲ **فؤادی، حسین**

فردوسی زبان ملت ایران، **تعلیم و تربیت**، ۴ (۱۳۱۳): ۴۰۸ـ۴۱۲

۲۹۳ **قادری، سیدشمس‌الله**

شاهنامه کادیباچه قدیم. **هفت‌مقاله**، مرتبهٔ حسام‌الدین راشدی. کراچی [۱۳۴۶] ص ۱۰۵ـ۱۵۶ (اردو)

۲۹۴ **قاسمی، احمد**

دربارهٔ فردوسی، **مردم**، ج ۳ (۱۳۲۷) ش ۲: ۳۱ـ۴۷

۲۹۵ **قریب، عبدالعظیم**

یوسف و زلیخای منسوب به‌فردوسی، **آموزش و پرورش**، ج ۹ (۱۳۱۸) ش ۱۰: ۱ـ۱۶و ش ۱۱/۱۲: ۲ـ۱۶ و ۸۱ و ج ۱۴ (۱۳۲۳): ۳۹۳ـ۴۰۰

۲۹۵* **قریب، عبدالعظیم**

یوسف و زلیخای منسوب به فردوسی، Indo – Iranica (**ایندوایرانیکا**) ج ۷ (۱۹۵۴) ش۳: ۲ـ۱۵ و ش۴: ۱ـ۱۳ و ج ۸ (۱۹۵۵) ش ۲: ۱ـ۹

۲۹۶ **قزوینی، محمد**

فردوسی، **یادداشتهای قزوینی**، بهکوشش ایرج افشار، تهران، ۱۳۴۱، ۶: ۱۰۱ـ۱۰۴

۲۹۷ **قزوینی، محمد**

مقدمهٔ قدیم شاهنامه، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲ ص ۱۲۳ـ۱۵۰

۲۹۷* **قزوینی، محمد**

[ایضاً] **بیست‌مقالهٔ قزوینی**، تهران، ۱۳۱۳، ۲: ۱ـ۶۴

۲۹۷* **قزوینی، محمد**

[ایضاً] **فردوسی وشاهنامهٔ او.** به‌اهتمام حبیب یغمائی، تهران، ۱۳۴۹، ص ۲۸۷ـ۳۲۸

۲۹۸ **قزوینی، محمد**

یوسف و زلیخای منسوب به فردوسی، **یادداشتهای قزوینی.** به کوشش ایرج‌افشار، تهران، ۱۳۴۲، ۷: ۳۳۴ـ۳۳۵

۲۹۹ **قوکاسیان، هراند**

شاهنامهٔ فردوسی به‌زبان ارمنی، **ارمغان**، ۳۶ (۱۳۴۶): ۵۱۸ـ۵۲۰

۲۹۹* **قوکاسیان، هراند**

شاهنامهٔ فردوسی به‌زبان ارمنی، **هور**، ش ۲۹/ ۳۰ (۱۳۵۲): ۱ـ۴

۳۰۰ **قویم، عبدالقیوم**

آغاز شاهنامه‌نگاری، **عرفان**، ج ۲۴ (۱۳۳۹) ش ۱۰: ۵۴ ببعد و ش ۱۱: ۵۷ ببعد

۳۰۱ **کاظم‌زادهٔ ایرانشهر، حسین**

ارزش‌تاریخی‌افسانهٔ‌پیشدادیان درشاهنامه، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۴۵۴ـ۴۵۸

۳۰۲ **کلانتری، منوچهر**

رزم وبزم‌شاهنامه درپرده‌های بازاری (قهوه‌خانه‌ای). **هنر و مردم**، ش ۱۳۴ (آذر ۱۳۵۲): ۲ـ۱۵

۳۰۳ **کویاجی، سرجهانگیر**

افسانه‌های شاهنامه و مشابه چینی آنها، ترجمهٔ جلیل دوستخواه، **فرهنگ و زندگی**، ش ۷ (۱۳۵۰): ۴۳ـ۶۸

۳۰۴ **کویاجی، سرجهانگیر**

شاهنامهٔ فردوسی و فنگ شن‌ینی، ترجمهٔ احمد طباطبائی، **نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات‌تبریز**، ۱۷ (۱۳۴۴): ۲ـ۳۲

۳۰۵ **کهزاد، احمدعلی**

شاهنامه‌ها و مقایسه میان بعضی پهلوانان آن و اوستا، **دکابل کالنی** (۱۳۲۳): ۱۲۹ـ۱۴۶
(مستقلا هم به‌همان نام مذکور درفوق به‌شمارهٔ ۱۱ نشریات مدیریت عمومی تاریخ طبع شده است)

۳۰۶ **کهزاد، احمدعلی**

ممدوحین شاهنامه‌ها یا شاهان اولیهٔ آریانا، **دکابل کالنی** (۱۳۲۰): ۱۲۱ـ۱۳۲

۳۰۷ **کیا، صادق**
شاهنامه و مازندران، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۱ (۱۳۴۸): ۱۵۲ـ۱۸۵

۳۰۸ **«کیاوش»**
فردوسی و شاهنامهٔ او، **یغما**، ۲۳ (۱۳۴۹): ۷۴۷ـ۷۴۹
(دربارهٔ کتابی به‌نام مذکور در فوق گردآوری حبیب یغمائی)

۳۰۹ **کیلنادزه، رواز**
کتابی دربارهٔ فردوسی به‌زبان گرجی، **پیام‌نوین**، ج ۶ (۱۳۴۴) ش ۱۰: ۲۴ـ۲۸

۳۱۰ **کیوان، مصطفی**
نوروز در شاهنامه، **یغما**، ۲۴(۱۳۵۰): ۷۰۱ـ۷۰۷

۳۱۱ گزارش کنگرهٔ فردوسی، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲، ص ۱ـ۱۴

۳۱۲ گزارش کنگرهٔ فردوسی، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۶۹۳ـ۷۰۴

۳۱۳ **لسان، حسین**
نکته‌ای ازشاهنامه، **آموزش‌وپرورش**، ج۳۷ (۱۳۴۶)ش۷/۸: ۹۱ـ۹۸

۳۱۴ **مار، ی. ن.**
وزن شعری شاهنامه، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲، ص ۱۸۸ـ۱۹۶

۳۱۵ **ماسه، هانری**
اوصاف مناظر طبیعت در شاهنامه، **هزارهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۲۲، ص ۱۱۳ـ۱۲۱

۳۱۶ **ماسه، هانری**

فردوسی، **تمدن ایرانی**، ترجمهٔ عیسی بهنام، چاپ دوم، ۱۳۴۶، ص ۲۶۷ـ۲۷۰

۳۱۷ **ماهیار نوابی، یحیی**

پنج واژهٔ شاهنامه، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۱ (۱۳۴۸): ۱۸۶ـ۱۹۳

۳۱۸ **مجتبائی، فتح‌الله**

ذکر چند سند از تاریخ کبیر جعفری دربارهٔ تاریخ وفات ناصرخسرو، فردوسی، خیام. **یغما**، ۱۵ (۱۳۴۱): ۴۱۵ـ ۴۱۸

۳۱۹ **مجد نوابی**

شرح حالات فردوسی به‌یادگار جشن هزارمین سال وفات زنده کنندهٔ زبان پارسی، **روزنامهٔ آفتاب‌شرق**، ج۱ (۱۳۱۳) ش۶/۷

۳۲۰ **محجوب، محمد جعفر**

تحول نقالی وقصه‌خوانی. **نشریهٔ انجمن‌فرهنگ ایران باستان**، ج ۸ (۱۳۴۹) ش ۱: ۳۹ـ۶۶

۳۲۱ **محجوب، محمدجعفر**

سبک خراسانی در شعر فارسی، تهران، ۱۳۴۵، ۷۵۰ ص. (درین کتاب موارد بسیاری راجع به‌فردوسی بحث‌شده)

۳۲۲ **محمدرضا پهلوی (شاهنشاه ایران)**

[پیام به] کنگرهٔ فردوسی، **راهنمای کتاب**، ۱۲ (۱۳۴۸): ۶۲۴ـ۶۲۵

۳۲۳ **محمد ریاض**

تأثیر شاهنامه در مثنوی وامق وعذرای عنصری، **هلال**، ج ۱۷

(۱۳۴۸) ش ۷: ۱۴ـ۲۰

۳۲۴ **محمد ریاض**

فردوسی و حمد خدا، **هلال**، ج ۱۵ (۱۳۴۶) ش ۱۰: ۳۸ـ۴۰

۳۲۵ **محمدزاده، کاظم**

مزار فردوسی، **راهنمای کتاب**، ۴ (۱۳۴۰): ۱۸۹

۳۲۶ **محمدی، محمد**

شاهنامهٔ فردوسی و تاجنامه‌های ساسانی، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۱ (۱۳۴۸): ۲۲۸ـ۲۳۷

*۳۲۶ **محمدی، محمد**

[ایضاً] **بررسیهای تاریخی**، ج ۵ (۱۳۴۹) ش ۲: ۲۱ـ۳۴

۳۲۷ **محمودی بختیاری، علیقلی**

فردوسی و حافظ، **هوخت**، ج ۱۰ (۱۳۳۸): ۲۱ـ۲۳ و ۲۸

۳۲۸ **محیط‌طباطبائی، محمد**

عقیدهٔ دینی فردوسی، **مهر**، (۱۳۱۳): ۶۳۵ـ۶۷۲

۳۲۹ **محیط طباطبائی، محمد**

خانقاه فردوسی، **گوهر**، ۱ (۱۳۵۲): ۲۲۰ـ۲۲۹

۳۳۰ **محیط طباطبائی، محمد**

نام فردوسی چه بوده؟ **شفق سرخ**، س ۱۳ ش ۲۷۷۷، ص ۱ (۳ آبان ۱۳۱۳) و ش ۲۷۸۵، ص ۱ (۱۳ آبان ۱۳۱۳)، و ش ۲۷۸۷، ص ۱ (۱۵ آبان ۱۳۱۳) و ش ۲۷۸۸، ص ۱، (۱۷ آبان ۱۳۱۳) و ش ۲۷۸۹، ص ۱ (۱۸ آبان ۱۳۱۳)

۳۳۱ **محیط طباطبائی، محمد**

نظری به‌آخر شاهنامه، **گوهر**، ۱ (۱۳۵۲): ۵۸۰_۵۸۸

۳۳۲ **مدرس تبریزی خیابانی، محمدعلی**

فردوسی طوسی، **ریحانة‌الادب**، تهران، ۱۳۲۸، ۳: ۲۰۵_۲۰۸

۳۳۳ **مدنی، میرحمید**

تاریخ حماسی ایران یکی از گرانبهاترین سرچشمه‌های فرهنگ و تمدن ما، **همکاری معنوی جهت آموزش ایرانیان**، چاپ آلمان، ۱۳۴۹، ص ۷_۲۰

۳۳۴ **مرتضوی، منوچهر**

مقلدین شاهنامه، **تحقیق دربارهٔ دورهٔ ایلخانان ایران**، تبریز، ۱۳۴۱. ص ۲۴۵_۳۰۸

۳۳۵ **مردیث‌اونس، ج. ام.**

نخستین ترجمهٔ انگلیسی شاهنامه، **یادنامهٔ فردوسی**، تهران، ۱۳۴۹، ص ۷۱_۷۶

۳۳۶ **مژده، علی‌محمد**

نکاتی از شاهنامهٔ فروسی، **چندگفتار**، شیراز، ۱۳۴۹، ص ۴۰_۶۰

۳۳۷ **مسرور، حسین**

اشتباهات شاهنامه، **وحید**، ۳ (۱۳۴۴/۵): ۱۰۵۰_۱۰۵۱

۳۳۸ **مسرور، حسین**

شعرهای قلابی در شاهنامهٔ فردوسی، **وحید**، ۳ (۱۳۴۴/۵): ۱۷_۲۱

۳۳۹ **مسرور، حسین**

کلمات عربی در شاهنامهٔ فردوسی، **وحید**، ۳ (۱۳۴۴/۵): ۶۴۳ـ۶۴۴

۳۴۰ **مسکوب، شاهرخ**

پاسخ شاهرخ مسکوب به‌مهرداد بهار [دربارهٔ سوک سیاوش] **فرهنگ و زندگی**، ش ۱۰ (۱۳۵۱): ۱۰۷ـ۱۱۵

۳۴۱ **مسکوب، شاهرخ**

شاهرخ مسکوب وافسانهٔ سیاوش، **کتاب‌امروز**، پائیز ۱۳۵۱، ص ۲ـ۱۹

۳۴۲ **مشکور، محمدجواد**

جستجوی نامهای پادشاهان اشکانی در شاهنامه و پهلوانان نامه‌های کهن، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۱ (۱۳۴۸): ۲۳۸ـ۲۷۲

۳۴۳ **مصاحب، شمس‌الملوک**

زن درشاهنامهٔ فردوسی، **جلسات شاهنامهٔ فردوسی**، ۱(۱۳۴۸): ۲۷۳ـ۲۹۸

۳۴۳* **مصاحب، شمس‌الملوک**

[ایضاً] **وحید**. ۶ (۱۳۴۸): ۹۴۵ـ۹۴۹ و ۱۰۳۰ـ۱۰۳۵ و ۷ (۱۳۴۸): ۱۶۷ـ۱۷۸ و ۳۱۵ـ۳۲۶

۳۴۴ **مصطفوی، محمد تقی**

فردوسی وفردای ایران. **جلسات‌شاهنامهٔ‌فردوسی**. ۱ (۱۳۴۸): ۲۹۹ـ۳۰۴

۳۴۵ **مصفی، ابوالفضل**

احکام نجومی شاهنامه. **نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم‌انسانی**

تبریز. ۲۲ (۱۳۴۹): ۲۲۲_۲۴۰

۳۴۵* **مصفی، ابوالفضل**

[ایضاً]. جلسات شاهنامهٔ فردوسی. ۲ (۱۳۴۹): ۱۸۳_۱۹۷

۳۴۵م **معصومی، غلامرضا**

نظری به‌شاهنامه. سیراف (بندر طاهری). تهران ۱۳۵۲ ص ۳۳۹_۶۲۲ (به‌مناسبت مجالس نقاشی شاهنامه در قلعهٔ شیخ سیراف)

۳۴۶ **معلوف، عیسی اسکندر**

فردوسی در شامات. **شفق سرخ**، س ۱۳ ش ۲۷۶۴ (۱۸ مهرماه ۱۳۱۳)
(ترجمه از متن عربی)

۳۴۷ **معین، محمد**

فردوسی، **مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات فارسی**، تهران، ۱۳۳۶، ص ۳۶۶_۴۰۸

۳۴۸ **معین، محمد**

نکاتی چند از شاهنامهٔ فردوسی. **ایران لیگ** Iran Leauge. ۱۵ (۱۹۴۴/۵): ۲_۳ و ۴_۷

۳۴۹ مقدمهٔ شاهنامه [چاپ مسکو]. **پیام نوین**. ج ۵ (۱۳۴۲/۳) ش ۵ ۱_۸

۳۵۰ **مکان، ترنر**

[مقدمه در احوال فردوسی]، **شاهنامه**، کلکته، ۱۸۲۹ م. ، ۱: ۱_۶۲

۳۵۱ **منزوی، احمد**

شاهنامه. **فهرست نسخه‌های خطی فارسی**. تهران. ۱۳۵۱.

جلد چهارم. ص ۲۹۳۵_۲۹۵۶
(نسخه‌های خطی شاهنامه را معرفی کرده است)

۳۵۲ **موحد دیلمقانی، خلیل**

جنبه‌های نمایشی درشاهنامه. **هفت هنر.** ش۴ (آبان ۱۳۴۹): ۶۴_۷۳

۳۵۳ **موقر بالیوزی، حسن**

مثیو آرنلد. **یغما.** ۲۴ (۱۳۵۰): ۶۸۱_۶۸۷

۳۵۴ **مؤید، حشمت**

کتابشناسی فردوسی. **راهنمای کتاب.** ۱۳ (۱۳۴۹): ۶۷۰_۶۷۲
(دربارهٔ کتابشناسی فردوسی گردآوری ایرج افشار)

۳۵۵ **میان اختر، قاضی احمد**

فردوسی کابزمیه کلام، **اورینتل کالج میگزین**، ج ۱۰ (۱۹۳۳/۴) ش ۱: ۱۰۰_۱۰۸ (به‌زبان اردو)

۳۵۶ **میرزاده، نعمت**

گنگ‌دژ. روایتی الحاقی در داستان سیاوش، **سیمرغ.** ش ۱ (اسفند ۱۳۵۱): ۸۳_۹۵

۳۵۷ **میرشفیعی، م.:** مقایسهٔ رستم و سهراب اثر متیو ارنالد با داستان رستم و سهراب در شاهنامهٔ فردوسی. **چند گفتار.** شیراز. ۱۳۴۹، ص ۱۵۷_۱۸۳

۳۵۸ **میکده، عبدالحسین**

فردوسی خداوند اخلاق، **مهر،** ۲ (۱۳۱۳): ۵۶۶_۵۶۸

۳۵۹ **مینوی، محبتی**

اهتمام در تهیهٔ متن صحیح شاهنامه و چاپ آن. **سیمرغ.** ش ۱ (اسفند ۱۳۵۱): ۳ـ۷

۳۶۰ **مینوی، محبتی**

داستان رستم و سهراب، **داستان رستم و سهراب.** تهران، ۱۳۵۲.

۳۶۰* **مینوی محبتی**

داستان رستم و سهراب. **راهنمای کتاب.** ۱۷ (۱۳۵۳): ۲ـ۱۹

۳۶۱ **مینوی، محبتی**

دهقانان. **سیمرغ.** ش ۱ (اسفند ۱۳۵۱): ۸ـ۱۳

۳۶۲ **مینوی، محبتی**

فردوسی ساختگی و جنون اصلاح اشعار قدما. **سومین کنگرهٔ تحقیقات ایرانی.** تهران، ۱۳۵۲، جلد اول. ص ۱۰۶ـ۱۲۸

۳۶۲* **مینوی، محبتی**

فردوسی ساختگی و جنون اصلاح اشعار قدما. **مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی.** ۱۹ ش ۴/۳ (۱۳۵۱): ۱ـ۱۸

۳۶۳ **مینوی، مجتبی**

فردوسی و مقام او. **یادنامهٔ فردوسی.** تهران. ۱۳۴۹. ص ۱۱۰ـ۱۳۷

۳۶۳* **مینوی، مجتبی**

[ایضاً] **نشریهٔ انجمن فرهنگ ایران باستان.** ج ۸ (۱۳۴۹) ش ۱: ۱ـ۳۱

۳۶۴ **مینوی مجتبی**

کتاب هزارهٔ فردوسی و بطلان انتساب یوسف و زلیخا به فردوسی، **روزگار نو**، ج۵(۶/۱۹۴۵): ش ۳: ۱۶_۳۶

۳۶۵ **مینوی مجتبی**

[توضیح دربارهٔ کلمات عربی شاهنامه]، **وحید**، ۳(۱۳۴۵): ۷۲۸

۳۶۶ **نصیبی، بصیر**

مقدمه‌ای بر رستم و اسفندیار. **نگین**. ش ۵۹ (۱۳۴۹): ۷۰_۷۱
(دربارهٔ کتاب مذکور در فوق اثر شاهرخ مسکوب)

۳۶۷ **نفیسی، سعید**

پس‌از هزار سال، **ماه نخشب**، تهران، ۱۳۲۸، ص۱۳۱_۱۵۲

۳۶۸ **نفیسی، سعید**

ابوالقاسم فردوسی الطوسی، **لباب‌الالباب**، تألیف محمد عوفی، تهران، ۱۳۳۵، ص ۶۵۸_۶۶۰ (در قسمت تعلیقات)

۳۶۹ **نفیسی، سعید**

چند سخن دربارهٔ فردوسی، **پیام‌نوین**، ج۴ (۱/۱۳۴۰) ش۵: ۱_۲۰

۳۷۰ **نفیسی، سعید**

در پیرامون تاریخ بیهقی، تهران، ۱۳۴۲، ۲ جلد.
(موارد مختلف دربارهٔ فردوسی دارد. باید به‌فهرست اعلام آن مراجعه شود.)

۳۷۱ **نفیسی، سعید**

رستم پهلوان جهان، **سالنامهٔ کشور ایران**، ۳ (۱۳۲۷):

۲۷ـ۳۸

۳۷۲ فردوسی، **تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبـان فارسی**، تهران، ۱۳۴۴، ۱: ۳۹ـ۴۱

۳۷۳ **نفیسی، سعید**

فردوسی شاعر جهان، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۴۶۸ـ۴۷۲

۳۷۴ **نفیسی، سعید**

فـردوسی و روحیات ایـرانیان، **بـاختر**، ۱ (۱۳۱۲/۳): ۸۵۲ـ۸۵۸

۳۷۵ **نفیسی سعید**

فواید شاهنامه از حیث لغت و صرف‌نحو، **مهر**، ۲ (۱۳۱۳): ۵۵۶ـ۵۶۶

۳۷۶ **نفیسی، سعید**

محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی، چاپ دوم، تهران، ابن‌سینا، ۱۳۴۱، وزیری، ۶۸۳ ص.
(موارد متعدد در آن از فردوسی یاد شده است)

۳۷۷ **نفیسی، سعید**

وزن شاهنامهٔ فردوسی، **دانشنامه**، ش ۲ (۱۳۲۶): ۱۳۳ـ۱۴۸

۳۷۸ **نلدکه، تئودر**

حماسهٔ ملی، ترجمهٔ بـزرگ علوی، **شرق**، ۱ (۱۳۰۹/۱۰): ۱۱۵ـ۱۱۷ و ۱۸۳ـ۱۸۶ و ۲۴۱ـ۲۴۳ و ۲۹۳ـ۲۹۶ و ۴۳۴ـ۴۳۶ و ۵۰۱ـ۵۰۳ (این سلسله مقالات به‌صورت کتاب مستقل نیز نشر شده و در قسمت بعد مورد معرفی قرار گرفته است)

۳۷۹ نلدکه، تئودر

شاهنامی کی مآخذ [ترجمهٔ محمد اقبال]، **اورینتل کالج میگزین**، ج۱ (۱۹۴۲/۳) ش ۱: ۱۷_۲۴
(به‌زبان اردو، ترجمه از کتاب نولدکه)

۳۸۰ نوبار، آبل

عظمت مقام فردوسی درنظر شعرای فرانسه، ترجمهٔ لطفعلی صورتگر، **تعلیم و تربیت**، ۴ (۱۳۱۳): ۶۶۸_۶۷۲

۳۸۱ نوشین، عبدالحسین

گزارش دشواریهای متن‌شاهنامه. **کاوه** [جدید]. ۱۰(۱۳۵۱): ۴۵۰_۴۵۷ و ۱۱ (۱۳۵۲): ش ۲/۱ ۳۶_۴۲ و ش ۴/۳: ۵۴_۵۹ و ش ۶/۵: ۵۷_۶۵ (مستقلا هم به نام «سخنی چند دربارهٔ شاهنامه» نشر شده است)

۳۸۲ نوغانی، احمد

سده در فردوسی. **نشریهٔ فرهنگ خراسان**. ج ۶ (۱۳۴۸) ش ۱۲/۱۱: ۴۱_۴۲

۳۸۳ نیساری، سلیم

بررسی پندهای فردوسی از دید فرهنگ. **جلسات شاهنامهٔ فردوسی** ۱ (۱۳۴۸): ۳۰۵_۳۱۳

۳۸۳* نیساری، سلیم

[ایضاً] **هنر و مردم**. دورهٔ جدیدش ۱۰۲/۱۰۳ (۱۳۵۰): ۲_۷

۳۸۴ نیکویه، محمود

سوک سیاوش، **نگین**. ش ۸۱ (۱۳۵۰): ۳۴_۳۶
(دربارهٔ کتاب سوک سیاوش اثر شاهرخ مسکوب)

۳۸۵ **ونی‌فرد هومز**

شاهنامهٔ فردوسی از کتابخانهٔ امپراطوران مغول، **هلال.** ج ۱ ش ۳ (۱۳۳۱/۲): ۱۲_۱۶

۳۸۶ **وهمن، فریدون**

رستم و سهراب و داستانهای شبیه به‌آن در افسانه‌های دیگران. **سخن.** ۱۸ (۱۳۴۷): ۲۴_۳۶

۳۸۷ **وهمن، فریدون**

شاهنامهٔ خاور. **روزنامهٔ عراق.** تهران. سال اول ش۸۴ (۲۰ (۱۳۴۷): ۲۵۲_۲۵۶

۳۸۸ **هاشمی حائری، علی**

شاهنامهٔ خاور. **روزنامهٔ عراق.** تهران. سال اول ش۸۴ (۲۰ مهر ۱۳۱۳). ص ۵

۳۸۹ **هاشمی حائری، علی**

شخصیت فردوسی، **باختر،** ۱ (۱۳۱۲/۳): ۸۵۹_۸۶۷

۳۹۰ **هرتسفلد، ارنست**

شاهنامه و تاریخ. ترجمهٔ [احمد] متین دفتری. **مجموعهٔ انتشارات قدیم انجمن [آثار ملی].** تهران. ۱۳۵۱. ص ۱۴۹_۱۷۹

۳۹۱ **هژیر، عبدالحسین**

فردوسی، **مهر،** ۲ (۱۳۱۳): ۵۰۶_۵۱۰

۳۹۲ **همایون، اسد**

پیرطوس یا گویای ناسیونالیسم ایران. **هوخت.** ج ۱۰ (۱۳۳۸) ش ۲: ۶_۱۱

۳۹۳ **همایی، جلال‌الدین:** نمیرم ازین پس که من زنده‌ام، **مهر.** ۲ (۱۳۱۳): ۵۳۷ـ۵۵۵

۳۹۴ **یارشاطر، احسان**
رستم در زبان سغدی، **مهر،** ۸ (۱۳۳۱): ۴۰۶ـ۴۱۱ و ۹ (۱۳۳۲): ۲۲۶

۳۹۵ **یغمائی، حبیب**
[احوال و زندگانی فردوسی] **فردوسی و شاهنامهٔ او.** تهران. ۱۳۴۹. ص ۲ـ۸۰

۳۹۶ **یغمائی، حبیب**
داستان بهرام چوبینه، **یغما،** ۳(۱۳۲۹): ۱۰۳ـ۱۰۷

۳۹۷ **یغمائی، حبیب**
داستان رستم و اسفندیار، **یغما،** ۹ (۱۳۳۹): ۱۴۵ ـ۱۵۰

۳۹۸ **یغمائی، حبیب**
داستان فریدون از شاهنامهٔ. **یغما.** ۲۰ (۱۳۴۶): ۶۱۰ـ۶۱۳ و ۶۵۸ـ۶۶۱ و ۲۱(۱۳۴۷): ۵۴ـ۵۶ و ۱۰۷ـ۱۰۹ (انتقاد دربارهٔ کتابی که زیرنظر ابراهیم پورداود چاپ شده است)

۳۹۹ **یغمائی، حبیب**
سخنی دربارهٔ شاهنامه. **یغما.** ۲۴ (۱۳۵۰): ۱ـ۵

۴۰۰* **یغمائی، حبیب**
[ایضاً] **فردوسی و شاهنامهٔ او.** تهران. ۱۳۴۹. ص ۸۱ـ۹۵

۴۰۱ **یغمائی، حبیب**
کتابشناسی فردوسی. **یغما.** ۲۱ (۱۳۴۷): ۵۹۵ـ۵۹۶ (دربارهٔ کتابشناسی فردوسی گردآوری ایرج افشار

۴۰۲ **یغمائی، حبیب**

متن اصلی شاهنامه از بین رفته است!کتابی پراشتباه! **یغما.** ۲۱ (۱۳۴۷): ۱۱۳ـ۱۱۴

۴۰۳ **یقانیانیچ، لیدیا**

شاهنامهٔ فردوسی و حماسهٔ مانند آن در ادبیات روسی، **نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات تبریز،** ج۲ (۱۳۲۸) ش ۱: ۲۱ـ۳۰

۴۰۴ **یکانی، اسمعیل**

فردوسی و شاهنامه، **ایران،** س ۱۸ ش ۴۵۰۷، ص ۲ (۲۰ مهرماه ۱۳۱۴) و ش ۴۵۲۴، ص۱ (۱۰ آبان ۱۳۱۳) و ش ۴۵۲۵، ص ۱ (۱۱ آبان ۱۳۱۳) و ش ۴۵۲۶، ص ۱ (۱۳ آبان ۱۳۱۳)

۴۰۵ **یکتائی، مجید**

سند بزرگ و کهنسالی از تاریخ ایران. **هوخت.** ج ۱۹ (۱۳۴۷) ش ۳: ۶۳ـ۶۶ و ش ۴: ۶۱ـ۶۵

۴۰۵* **یکتائی، مجید**

[ایضاً]. **بررسیهای تاریخی.** ج۲ (۱۳۴۵) ش ۵: ۱۳۰۳

۴۰۶ **یکتائی، مجید**

مآخذ شاهنامهٔ فردوسی، **جلسات شاهنامهٔفردوسی.** ۲(۱۳۴۹ ۲۰۲ـ۲۰۷

۴۰۷ **یمینی، عبدالعظیم**

شاهنامهٔ فردوسی را بهتر بشناسیم. **ارمغان.** ۴۰ (۱۳۵۰): ۷۸۵ـ۷۹۲ و ۴۱ (۱۳۵۱): ۴۲ـ۴۸ و ۱۰۰ـ۱۰۵

۴۰۸ **یمینی، عبدالعظیم**

معانی مختلف هنر در شاهنامهٔ فردوسی. **مجموعهٔ خطابه‌های**

نخستین کنگرهٔ تحقیقات ایرانی. تهران ۱۳۵۰. جلد اول ص ۳۹۵_۴۱۴

۴۰۸* **یمینی، عبدالعظیم**
[ایضاً]. **ارمغان**. ۴۰ (۱۳۵۰): ۲۸۹_۳۰۱

۴۰۹ **یوسفی، غلامحسین**: چهره‌ای معصوم و روشن در شاهنامه. **مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی مشهد**. ۶ (۱۳۴۹): ۱_۲۴

۴۰۹* **یوسفی، غلامحسین**
[ایضاً] **یادنامهٔ فردوسی**. تهران. ۱۳۴۸. ص ۸۷_۱۰۹

داستانی طنزآمیز در شاهنامه. **نامهٔ مینوی**. تهران. ۱۳۵۰. ص ۵۲۸_۵۴۴

۴۱۰م **یوسفی، غلامحسین**
عشق پهلوان. **مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد**. ۸ (۱۳۵۱): ۸۰۳_۸۴۲

۴۱۱ **یوسفی، غلامحسین**
فرخی سیستانی، بحثی در شرح احوال و روزگار و شعر او، مشهد، ۱۳۴۱، ۶۸۵ ص.
(اشارات و اطلاعات متعدد راجع به‌فردوسی دارد)

۴۱۲ **یوسفی، غلامحسین**
گوشه‌ای از هنر فردوسی. **مجموعهٔ سخنرانیها به انضمام آثاری از شاعران کرمان**. کرمان. ۱۳۵۰. ص ۴۷_۵۵

۴۱۳ **یوسفی غلامحسین**

مقدمه‌ای بررستم و اسفندیار. **راهنمای کتاب**، ۶ (۱۳۴۲): ۳۱۲_۳۰۷

(انتقاد از کتاب «مقدمه‌ای بررستم و اسفندیار» شاهرخ مسکوب است که در صفحهٔ ۹۶ معرفی می‌شود)

۴۱۴ **ییریجك، اتو**

هملت در ایران، ترجمهٔ محمد یزدانیان، **یغما**، ۲ (۱۳۲۸): ۱۱۷_۱۱۲ و ۱۶۸_۱۶۴

۲ ـ کتابهای منفرد و مجموعه‌های مستقل در زبانهای شرقی

۴۱۵ آبادی باویل، محمد

آیینها در شاهنامهٔ فردوسی. تبریز. دانشگاه تبریز. ۱۳۵۰. وزیری. ۳۵۳ ص.

۴۱۶ آرامگاه فردوسی

[تهران] انجمن آثار ملی [۱۳۴۷]. وزیری بزرگ ۱۴۰ ص. (حاوی نبشته‌ها و اشعاری که در آرامگاه نقر شده به انضمام قصیدهٔ جلال همایی).

۴۱۷ آزاد همدانی، علی‌محمد

کتاب عشق و ادب یا داستان حکیم ابوالقاسم فردوسی. جلد اول. [طهران] ۱۳۱۳. ۲۲۴ ص.
(چون این کتاب را ندیده‌ام اطلاعات مذکور در فوق را از فهرست کتابهای چاپی فارسی موزه بریتانیا نقل کرده‌ام. خانبابا مشار در فهرست خود ستون ۱۱۱۶ نام مؤلف را علی محمد خوانساری نوشته است)

۴۱۸ اجلالی، امین پاشا

پهلو، پهلوان در شاهنامهٔ فردوسی. تبریز. دانشگاه تبریز. ۱۳۵۰. وزیری. ۳۸ ص.

۴۱۹ استاریکف، ا. ا.

فردوسی و شاهنامه، ترجمهٔ رضا آذرخشی، تهران، مجلهٔ پیام نوین، ۱۳۴۱، رقعی، ۱۲ + ۱۳۷ ص.
(چاپ مستقل مقالاتی است که درمجلهٔ پیام نوین انتشار یافته است و در فصل قبل معرفی گردید.)

۴۱۹* استاریکف، ا. ا.

فردوسی و شاهنامه، ترجمهٔ رضا آذرخشی، [چاپ دوم]، تهران، سازمان کتابهای جیبی، [۱۳۴۶]، جیبی، ۳۱۱ ص.

۴۲۰ استعلامی، محمد

فردوسی طوسی (تحقیق در زندگانی و آثار و افکار و شخصیت او) با مقدمهٔ دکتر صادق رضا زاده مشتق [تهران] گلستان. ۱۳۲۵. رقعی. ۱۳۴ ص. (نشریهٔ ش ۵)

۴۲۱ اسلامی ندوشن، محمدعلی

زندگی و مرگ پهلوانان در شاهنامه. تهران. انجمن آثار ملی. ۱۳۴۸. وزیری. ۴۳۵ ص. (سلسلهٔ انتشارات انجمن آثار ملی، ش ۶۲)

۴۲۲ اسلامی ندوشن، محمدعلی

داستان داستانها. رستم و اسفندیار. تهران. انجمن آثار ملی. ۱۳۵۱. وزیری. ۳۲۰ ص. (سلسلهٔانتشاراتانجمن آثار ملی، ش ۹۴)

۴۲۳ اعتماد مقدم، علی

آئین شهریاری در ایران بربنیاد شاهنامهٔ فردوسی. [تهران] وزارت فرهنگ و هنر [۱۳۵۰]. وزیری بزرگ، ۵۴۷ ص.

۴۲۴ اعتماد مقدم، علیقلی

بادشاهی و پادشاهان از دیدهٔ ایرانیان بر بنیاد شاهنامهٔ

فردوسی، [تهران] وزارت فرهنگ و هنر [۱۳۴۶] وزیری بزرگ، ۲۵۳ ص. (انتشارات ادارهٔ فرهنگ عامه، ش ۶)

۴۲۵ **اعتماد مقدم، علیقلی**

تاجگذاری در ایران باستان [بربنیاد شاهنامهٔ فردوسی، تهران] وزارت فرهنگ و هنر [۱۳۴۶] وزیری بزرگ، ۹۴ ص.

۴۲۶ **اعتماد مقدم، علیقلی**

شاه و سپاه بربنیاد شاهنامهٔ فردوسی [تهران] وزارت فرهنگ و هنر [۱۳۴۹] وزیری بزرگ، ۲۴۶ ص.

۴۲۷ **اعتماد مقدم، ملیقلی**

شاه و مردم بربنیاد شاهنامهٔفردوسی [تهران] وزارتفرهنگ و هنر [۱۳۴۸] وزیری بزرگ. ۱۰۶ ص.

۴۲۸ **اعتماد مقدم، علیقلی**

فر در شاهنامه [تهران] وزارت فرهنگ و هنر [۱۳۴۸] وزیری بزرگ. ۱۶۲ ص.

۴۲۹ **اعتماد مقدم، علیقلی**

ولیعهدی در ایران باستان بر بنیاد شاهنامهٔ فردوسی. [تهران] وزارت فرهنگ و هنر. ۱۳۴۸. وزیری بزرگ. ۷۰ ص.

۴۳۰ **افشار، ایرج**

کتابشناسی فردوسی. فهرست آثار و تحقیقات دربارهٔفردوسی و شاهنامه [تهران] انجمن آثار ملی [۱۳۴۷] وزیری. ۲۸۷ ص. (انتشارات انجمن آثار ملی، ش ۵۹)

۴۳۱ **بصاری، طلعت**

زنان شاهنامه. تهران. دانشسرای عالی. ۱۳۵۰. وزیری. ۴۱۲ ص. (انتشارات دانشسرای عالی، ش ۴۵)

۴۳۲ **بهار، محمدتقی**

فردوسی‌نامهٔ بهار، بکوشش محمد گلبن. [تهران، مرکز نشر سپهر، ۱۳۴۵]. وزیری، ۱۸۶ ص.

۴۳۳ **بهارمست، احمد**

فرماندهی خداوند جنگ، سپهبد فردوسی. جلد اول، تهران، ۱۳۱۳، وزیری، ۳۰۶ ص.

۴۳۴ **بهارمست، احمد**

نه نبرد. جلدیکم [تهران. ۱۳۴۷] وزیری. ۱۲ + ۲۸۹ ص

۴۳۵ پرده‌هایی از شاهنامه. تهران بنیاد فرهنگ ایران. ۱۳۴۶. وزیری بزرگ. ۴۰ تصویر.
(از روی نسخهٔ مورخ ۹۷۱ متعلق به امیر اسدالله علم)

۴۳۶ **تبریز. شب فردوسی. ۱۳۴۸**

شب فردوسی. به مناسبت جشن فرهنگ و هنر در سراسر کشور. تبریز. آبان ۱۳۴۸. رقعی. ۲۰ ورق
(حاوی اشعاری چند که دربارهٔ فردوسی سروده شده است)

۴۳۷ **تقی‌زاده، سیدحسن**

فردوسی و شاهنامهٔ او. به اهتمام حبیب یغمائی. تهران. انجمن آثار ملی، ۱۳۴۹. وزیری. ۳۵۹ ص. (انتشارات انجمن آثار ملی، ش ۷۲)
(تجدید چاپ مقالاتی است که در قسمت قبل معرفی شد)

۴۳۸ **[تهران کنگرهٔ فردوسی]**

هزارهٔ فردوسی [تهران، وزارت فرهنگ، ۱۳۲۲]، وزیری بزرگ، ۲۰۰ + ۹۸ ص.

۴۳۹ **تهران. جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامه. ۱۳۴۸**

سخنرانیهای نخستین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی [در سال ۱۳۴۸. تهران] وزارت فرهنگ و هنر [۱۳۵۰] وزیری. ۳۱۳ ص.

۴۴۰ **تهران. جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامه. ۱۳۴۹**

سخنرانیهای‌دومین‌دورهٔ جلسات‌سخنرانی‌و‌بحث دربارهٔ‌شاهنامهٔ فردوسی [در سال ۱۳۴۹] تهران [وزارت فرهنگ و هنر] ۱۳۴۹. وزیری. ۲۰۷ ص.

۴۴۱ **ثروتیان، بهروز**

بررسی فر در شاهنامهٔ فردوسی. تبریز. دانشگاه تبریز. ۱۳۵۰. وزیری. ۲۵۸ ص.

۴۴۲ **حسینی، عبدالکریم**

فردوسی و شاهنامه فردوسی در حلل زیبای حروف سربی نستعلیق که از نو ایجادات دولت علیه آصفجاهی نظامیه است. حیدرآباد دکن [۱۹۳۴]

Firdausi and his Shahnama in the most beautiful and lgant sceript of Nastaliq type.

(حاوی دو مقالهٔ شرح حال فردوسی و شاهنامه به نثر و نبرد رستم و سهراب به‌شعر)

۴۴۳ **رضا، فضل‌الله**

نگاهی به شاهنامه تناور درخت خراسان. تهران، انجمن آثار ملی. ۱۳۵۰. وزیری. ۳۵۱ص. (انتشارات انجمن آثار ملی، ش ۸۲)

۴۴۴ **رواقی، علی**

واژه‌های ناشناخته در شاهنامه. دفتر اول. تهران. ۱۳۵۲. وزیری. ۳۶ ص.

۴۴۵ **شبلی نعمانی**

سوانح عمری فردوسی اسمیں فردوسی کی‌مکمل حالات‌ھیں اوراسکی‌کلام پرنقدوتبصره‌هی.دهلی،مطبع‌مجتبائی .[بی‌ت] ۶۳ ص.

۴۴۶ **شریف، محمدحسن**

تعلیم و تربیت از نظر فردوسی. تهران. ۱۳۱۹. جیبی. ۱۳۸ ص.

۴۴۷ **شفیعی، محمود**

آیین کشورداری ایرانیان بر بنیاد شاهنامهٔ فردوسی. تهران. ۱۳۵۰. وزیری. ۳۴ ص. (از انتشارات کمیتهٔ فرهنگ جشن دوهزار و پانصدمین سال شاهنشاهی ایران)

۴۴۸ **شفیعی، محمود**

دانش و خرد فردوسی. تهران. انجمن آثار ملی. ۱۳۵۰. وزیری. ۳۹۰ ص. (انتشارات انجمن آثار ملی، ش ۸۶)

۴۴۸م **شفیعی، محمود**

شاهنامه و دستور، یا دستور زبان فارسی برپایهٔ شاهنامهٔ فردوسی و سنجش با سخن گویندگان و نویسندگان پیشین. [تهران] نیل [۱۳۴۳] وزیری، ید + ۵۳۷ ص.

۴۴۹ **شوقی، عباس**

فردوسی پاکزاد [تهران] عطائی [۱۳۵۰] رقعی. ۴۱۷ ص.

۴۵۰ **شیرانی، حافظ محمود**

مقالات حافظ محمود شیرانی. جلد چهارم. فردوسی سی متعلق مضامین. مرتبهٔ مظهر محمود شیرانی. لاهور. مجلس ترقی ادب. ۱۹۶۸. وزیری ۵۱۰ ص.

۴۵۱ **صدیق، عیسی**

شرح حال و شخصیت و آثار فردوسی، تهران، شورای‌فرهنگی بریتانیا، ۱۳۲۴، رقعی، ۱۶ + ۱۷ ص. (با ترجمهٔ انگلیسی)

۴۵۱* **صدیق، عیسی**

فردوسی. شرح حال و شخصیت و آثار او [تهران] انجمن آثار [۱۳۴۷] رقعی. ۱۸ ص.

۴۵۲ **صفا، ذبیح‌الله**

حماسه‌سرایی در ایران از قدیمترین عهد تاریخی تا قرن چهاردهم هجری، تحقیق در کیفیت تکوین و تدوین روایات ملی و نظم آنها به‌لهجات اوستائی و پهلوی و دری، حماسه‌های ملی و تاریخی ودینی، بنیاد داستانهای ملی. چاپ‌دوم، تهران، [امیرکبیر]، ۱۳۳۳، وزیری، ۶۷۷ ص.

۴۵۳ **صناعی، محمود**

فردوسی استاد تراژدی. تهران. ۱۳۴۸. وزیری. ۳۰ ص.

۴۵۴ **طاهریا، محمدعلی**

فردوسی و مکتب فتوت. دامغان. کتابخانهٔ عمومی. ۱۳۵۰. رقعی. ۴۱ ص.

۴۵۵ **فاضل‌زادهٔ بدیع**

بزرگان ما، شرح‌حال‌ومنتخب اشعار فردوسی. شیراز، ۱۳۱۲. (خان‌بابا مشار در فهرست کتابهای چاپی فارسی آن را معرفی کرده است و من آن را ندیده‌ام)

۴۵۶ **فردوسی نامهٔ مزدیسنان**

نشریهٔ شمارهٔ ۱ باشگاه مزدیستان تهران. [تهران] مهرگان ۱۳۲۵. وزیری. ۷۰ ص.
(مندرجات: بخش نخست شرح‌حال فردوسی از هرمز زارع، بخش دوم جشن هزارمین سال فردوسی در ایران از مهندس رستم پارکی، جشن هزارهٔ فردوسی در کشورهای خارجه از از ایرج افسری، بخش سوم‌مجسمهٔ فردوسی درمیدان فردوسی تهران)

۴۵۷ **فروغی، محمدعلی**

مجموعهٔ مقالات فروغی دربارهٔ شاهنامه فردوسی. به‌اهتمام حبیب یغمائی. تهران. انجمن‌آثارملی. ۱۳۵۱. وزیری. ۱۹۲ ص. (سلسلهٔ انتشارات انجمن آثار ملی، ش ۹۳)

۴۵۸ **فروغی، محمدعلی**

کنفرانس راجع به‌فردوسی. تهران. انجمن آثارملی. ۱۳۱۳. جیبی. ۴۲ ص.

۴۵۹ **فهرست مجالس تصاویر شاهنامهٔ فردوسی (۴۱۶ مجلس)**

رقم درویش پروردهٔ ایران که در طالار دانشسرای طهران (دارالعلمین عالی) از روز شنبه دو اردیبهشت ماه ۱۳۱۳ تا دو هفته بمعرض نمایش گذاشته شده است. [تهران] مطبعهٔ مجلس [۱۳۱۳] ۱۵ + 17 ص. (متن باترجمه فرانسه است)

۴۶۰ **کهزاد، احمدعلی**

شاهنامه و مقایسهٔ میان بعضی پهلوانان آن و اوستا. کابل. ۱۳۱۳. رقعی. ۱۸ ص (نشریات مدیریت عمومی تاریخ، ش ۱۱)

۴۶۱ **ماسه، هانری**

فردوسی و حماسهٔ ملی. ترجمهٔ مهدی روشن‌ضمیر. تبریز. دانشگاه تبریز. ۱۳۵۰. وزیری. ۳۷۱ ص.

۴۶۲ **مسکوب، شاهرخ (م. بهیار)**

سوک سیاوش (در مرگ و رستاخیز) [تهران] خوارزمی [۱۳۵۰] رقعی. ۲۴۹ ص.

۴۶۳ **مسکوب، شاهرخ (م. بهیار)**

مقدمه‌ای بر رستم و اسفندیار. [تهران، امیرکبیر، ۱۳۴۲]، رقعی، ۱۳۰ ص.

*۴۶۳ **مسکوب، شاهرخ (م. بهیار)**

[همان اثر] چاپ دوم. همراه باداستان رستم و اسفندیار. تهران. کتابهای جیبی. ۱۳۴۸. ۱۶۱ ص.

۴۶۴ **مهر. تهران.**

فردوسی‌نامهٔ مهر. [شماره‌های ۶/۵ سال دوم مجلهٔ مهر (چاپ تهران) که به مناسبت جشن هزارهٔ فردوسی چاپ شده است]، تهران، ۱۳۱۳، ۳۰۱ ص. (هرمقالهٔ آن در جای‌خود معرفی شد.)

۴۶۵ **مهل، ژول**

دیباچهٔ شاهنامه، ترجمهٔ جهانگیر افکاری، تهران، سازمان کتابهای جیبی، ۱۳۴۵. ۱۶۸ ص.

۴۶۶ **مینوی، مجتبی**

فردوسی و شعراو. تهران، انجمن آثار ملی، ۱۳۴۶، وزیری، ۲۴۶ ص. (انتشارات انجمن آثار ملی، ش ۵۶)

۴۶۷ ندا، طه

دراسات فی‌الشاهنامه. اسکندریة، دارالطالب، [۱۹۵۴]. وزیری، ۳۲۱ ص.
(مفصل‌ترین کتاب به زبان عربی دربارهٔ فردوسی و شاهنامه است)

۴۶۸ نلدکه، تئودور

حماسهٔ ملی ایران، ترجمهٔ بزرگ علوی [با مقدمهٔ سعید نفیسی] تهران، دانشگاه تهران [۱۳۲۷] وزیری، ۱۶۸ ص. (انتشارات دانشگاه تهران، ش ۲۵)
(قسمتی ازین کتاب که در مجلهٔ شرق نشر شده بود در قسمت قبل ذیل شمارهٔ ۳۷۸ معرفی گردیده است.)[۱]

۴۶۹ نوشین، عبدالحسین

سخنی چند دربارهٔشاهنامه. مسکو. آکادمی علوم اتحادشوروی انستیتوی خاورشناسی.. ۱۹۷۰. ۱۱۶ ص.

۴۷۰ یادنامهٔ فردوسی

مشتمل بریازده مقاله و بیست و هفت‌چکامه به‌مناسبت تجدید ساختمان آرامگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی. تهران. ۱۳۴۹. وزیری. ۲۲۲ ص. (انتشارات انجمن آثار ملی، ش ۷۲)

۱ـ این کتاب دو بار عیناً به صورت افست تجدید چاپ شده است ولی معلوم نیست که با اجازهٔ مترجم بوده است.

تکمله

۴۷۰م **اسلامی ندوشن، محمدعلی**

دربارهٔ رستم وسهراب بنیادشاهنامه. تهران. ۱۳۵۳. وزیری.
۴۶ ص. (ضمیمهٔ مجلهٔ یغما)

۴۷۰م **رستگار، منصور**

تصویر آفرینی در شاهنامهٔ فردوسی. بررسی و نقد تشبیهات
و استعارات در شاهنامه. شیراز، ۱۳۵۳. ح + ۵۳۸ ص.
(انتشارات دانشگاه پهلوی، ش ۵۱)

۴۷۰م **قریب، مهدی**

نگاهی به نقد داستان رستم و سهراب بنیادشاهنامه [تهران]
۱۳۵۲. وزیری. ۲۲ ص
(جوابی‌است به‌نقد محمدعلی‌اسلامی ندوشن‌که درشمارهٔ ۴۷۰م
معرفی شده است)

۴۷۰م **کویاجی، جی. سی.**

آیینها و افسانه‌های ایران و چین باستان. ترجمهٔ جلیل
دوستخواه، تهران شرکت سهامی کتابهای جیبی با همکاری
انتشارات فرانکلین. ۱۳۵۳. رقعی. ۲۲۸ ص.

۳ـ مقالات و کتابها در زبانهای اروپائی و غربی

مقالات و کتب روسی چاپ اتحاد جماهیر شوروی در بخش ترجمه‌های شاهنامه آورده شده

471 **Abdul - Moudud**

Firdusi and his Shah Nameh; misgiving about the relations of Firdusi and Mahmud. **Islamic Review.** 16-17 Feb 1953.

472 **Abrahamian, R.**

Bahram Gur ev Azade. Tehran 1934.

473 **Abrahamian, R.**

Ferdovsin ev ir Shahnamen. Tehran 1934.

474 **Aga-Oglu, M.**

The celebration of the millennium of Firdawsi **Bull. Detroit Inst. Arts,** 14 (1935): 95-96.

475 **Ampère, J. - J.**

De l'épopée Persane. Antiquité de la Perse. **Revue des deux Mondes.** 1 Décembre 1836, 15 Aug. and 1st. Sept. 1837.

476 **Ampère, J. - J.**

La science et les lettres en Orient. 2ᵉéd. [Paris] 1865.

477 **Amthor, E.**

Zwei Kleinere Episoden aus dem Schahname. Klänge aus dem Osten. Leipzig, XII (1841), pp.

215.

478 **Anderson, H.**

Sasanidisk tradition i Firdausis Kongebog. **Ost og Vest, afhandlinger Tilgenede A. Chrisensen.** Copenhaven, 1945. pp. 84-93.

479 **Anklesaria, Bahram Gur**

The immortal Firdausi. **Millennium of Firdausi,** Tehran, 1944. pp. 1-15

480 **Anklesaria, Hoshang Tehmuras**

Firdausi. A monograph in English and Persian. Containing (1) Firdausi: being the section on Firdausi extracted from E. G. Browne's Literary History of Persia, with a Persian translation by H. Taki-zadeh; (2) The Immortal Firdausi: a lecture by Bahramgor T. Anklesaria, with a Persian translation by Aga Sepenta; (3) Firdausi: a lecture by Dinshah J. Irani. Published [and edited] by Hoshang T. Anklesaria [with a foreword by Din Muhammad]. Bombay, 1934 pp. VIII, 47, 44, 4, 3 pl.

481 **Arberry, A. J.**

The Chester Beatty Library. A catalogue of the Persian mss. and miniatures. By A. J. Arberry, M. Minovi and the late E. Blochet. 4 vols. Dublin, 1959-64.

482 **Arberry, A. J.**

From the beginnings to Firdausi. **Classical Persian Literature.** London, 1958. pp. 30-52.

483 **Atasog, Nurhan**

Four Istanbul albums and some fragments from fourteenth-century Shah-Nameh. **Arts Orientalis.** 8 (1970): 19-48.

484 **Atasog, Nurhan**

Un manuscrit Mamluk illustré du Shahnama, traduit du turc par R. H. Ünal. **Revue des Etudes Islamiques.** 37 (1969): 151-158, 14 pls.

485 **Atesh, Ahmed**

La date de la dernière rédaction de Shahname de Firdausi-i Tusi et sa satire contre Sultan Mahmud. (Sah - name' nin yazilis tarihi ve Firdavsi' nin Sultan Mahmud'a Yazdigi...) **TTK Bolleten,** 18 (1954): 169-178.

486 **Avril, Adolphe d'**

Les femmes dans l'épopée iranienne. Paris, E. Leroux, 1888, 72 p. **(Bibliothèque Orientale Elzévirienne,** Tome 57.)

487 **Banani, Amin**

[Introduction.] **The Epic of the kings. Shah-Nama the National Epic of Persia,** translated by Ruben Levy. London, 1967. 423 p. (Persian Heritage Series.)

488 **Barthold, W.**

Zur Geschichte des persischen Epos. [Aus dem Russischen] von H. H. Schaeder. **Z.D.M.G.,** 98 (1944): 121-157. K

489 **Baumgartner, A.**

Die Alexandersage im Schahname. **Stimmen aus Maria-Laach,** XLIX, pp. 183-200.

490 **Baumgartner, A.**

Die Heldensage v. Iran. **Stimmen aus Maria-Laach,** XLIX, pp. 32-55.

491 **Baumgartner, A.**

Die perser und ihr Königsbuch Schahname. **Stimmen aus Maria-Laach,** 1895. XLVIII, pp. 526-50.

492 **Baumgartner, A.**

Die Sgengeschichte d. Sasaniden im pers. Königsbuche. **Stimmen aus Maria-Laach,** XLIX, pp. 290-316.

493 **Bausani, A.**

Storia della letteratura Persiana, Milano, 1960. pp. 585-618.

494 **Bayat Sarmadi, Dariush**

Erziehung und Bildug im Schahname von Firdousi. Eine Studie zur Geschichte der Erziehung im alten Iran. Freiburg, Klaus Schwarz Verlag, 1970. 240 p. (**Islamkundliche Untersuchungen.** Band 4.)

495 **Belenitsky, A. M.**

Ancient pictorial and plastic arts and the Shahnama. **Trud. xxv Mezhdunarod. Kong. Vostokovedov, Moskva 1960,** III (1963): 96-101.

496 **Bertels, E. E.**

Zur russischen Schahname Ausgabe. Aus dem Russischen von H. Kanus-Credé. **Iranistische Mitteilungen.** 6 (1972): 3-41.

497 **Bharucha, Behram Pherozeshah**

Complete Episode of Shah Yezdagard Sheheriar from Shah Nameh together with the Satire of Hakim Firdusi Tusi on Sultan Mahmud Ghaznavi. Bombay, 1930.

498 **Bianchi, A. de**

Notic sur le Chahname de Ferdousi, et traduction de plusieurs pièces relatives à ce poème, ouvrage posthumé de M. le conseiller J. R. von Wallenbourg, précédé de la biographie de ce savant, par A. de Bianchi. Vienne, 1810. 96 p.

499 **Bibliothèque Nationale. Paris.**

Exposition organisée à l'occasion du millénaire de Firdousi: manuscrits à miniatures autographes, estampes, imprimés, cartes, monnaies concernant l'histoire des relations franco-persanes et des études iraniennes en France, Paris, 1934, 20 p.

500 **Blochet, Edgard**

شاهنامه **Catalogue des mss. persans de la Bibliothèque Nationale,** Paris, 1928. Tome 2: 1-13.

501 **Blochet, Edgard**

On a book of kings of about 1200 A. D. **Rupam.** No 41 (January 1930), 9 p.

502 **Bogdanov, L.**

On wine and feasts in the Iranian National Epic. **Journal of K. R. Cama Oriental Institute.** No. 19 (1931): 13-44.

503 **Bolotnikoff, A.**

Méthode poétique de Ferdouci. **Millennium of Firdausi,** Tehran. 1944. pp. 27-30.

504 **Bompiani, V.**

Livre de Rois. **Dictionnaire des Oeuvres.** Vol. 3, Paris, 1953. pp. 258-261.

505 **Bonard, Abel**

Millénaire de la naissance du poète persan Firdousi, célébré en Sorbonne le mardi 18 Décembre 1934. **Discours.** Paris, Institut de France, 1934.

506 **Bottcher, H. M.**

Die Befreiung des Abu 'Ali al-Hosain. Eine Erzählung um Avicenna und Firdusi. Rudolfstadt, 1952.

507 **Brian, D.**

A reconstruction of the miniature cycle in the Demotte Shah-Namah. **Ars Islamic.** 6 (1939): 97-112

508 **Bricteux, M.**

Discours. **Millénaire du grand poète persan...** Bruxelles [1935]. pp. 15-39.

509 **Bricteux, A.**

Firdousi et le Châh Nâmeh suivi de «les amours de Zâl et de Roudâbeh», trauduit en vers blancs dans le mètre de l'original par Auguste Bricteux, **Le Flambeau.** Bruxelles. Décembre 1934 et Janvier 1935.

510 **Bricteux, A.**

Le millénaire de l'Homère persan, **Bull. de l'Association des Amis de l'Université de Liège,** Avril 1935, pp. 64-81.

511 **Bricteux, A.**

La place de Firdousi dans la lttérature Iranienne. **Dinshah Irani Memorial Volume.** Bombay, 1934, pp. 75-80.

512 **British Quarterly Review**

Firdausi and his Epic of Kings. **British Quarterly**

Review 1934. 77 p. 141

513 **Browne, E. G.**

Firdawsi. **A Literary History of Persia. From Firdawsi to Sadi.** London, 1906. Vol. 1, pp. 129-147.

514 **Browne, E. G.**

Firdausi, extracted from E. G. Browne's Literary History of Persia.

ذیل Anklesaria, H. مراجعه شود.

515 **Buckler, F. W.**

Firdausi's Shahnamah and the Genealogia Regni Dei. **Journal of American Oriental Society.** (Firdausi - Maimonides Anniversary Number). Supplement 1 Sept. 1935, pp. 1-21.

516 **Busse, Heribert**

Thron, Kosmos und Lebensbaum im Schāhnāme. **Festgabe deutscher Iranien zur 2500 Jahrfeier Irans.** Stuttgart, 1971. pp. 8-21.

517 **Butler, Nicholas M.**

Address. **Firdausi Celebration.** New York. 1935. pp. 3-6.

518 **Calcutta Review**

Firdausi [appreciation]. **Calcutta Review.** April 1937. pp. 40-46.

518[1] **Chidsey, A. L.**

Rustam, lion of Persia, with decorations by Lois Lenski. New York, 1930.

519 **Christensen, Arthur**

Ferdousi et l'épopée nationale de la Perse. **Millennium of Firdausi,** Tehran, 1944. pp. 16-26.

519[1] **Christensen, Arthur**

Rustem og Sohrab. Prover paa en dansk Firdusi-oversaettels. **Nordisk tidskrift utg. af Letterstedtska Föreningen.** Stockholm, 1905. pp. 241-257.

519[2] **Christensen, Arthur**

The smith Ḳaveh and the ancient Persian imperial banner. **Journal of K. R. Cama Oriental Institute.** 5 (1925), pp. 22-39.

520 **Collier, George**

Three persian poets; Firdausi, Sadi and Omar Khayyam. **Poetry Review.** Nov.-Dec. 1934, pp. 449-59.

520[1] **Coomaraṣwamy, A.**

Miniatures from one early persian Shāhnāmeh. **Bulletin of the Museum of Fine Arts.** Boston, 28 (1930): 27

521 **Coyajee, Sir Jehangir Cooverji**

An Episode of Isfandiar. **Journal of K. R. Cama Oriental Institute.** No. 33 (1939): 223-250.

522 **Coyajee, J. C.**

An Iranian Odyssey (Gushtasp in Rum) **Journal of K. R. Cama Oriental Institute.** No. 33. (1939): 195-222.

523 **Coyajee, J. C.**

The house of Gotarzes. A chapter of Parthian history in the Shahnameh. **Journal of Royal Asiatic Society of Bengal.** New Serie, 28 (1932): 207-224.

523[1] **Coyajee, J. C.**

ibid. **Cults and legends of ancient Iran and China.**

Bombay [1939]. pp. 183-217

524 **Coyajee, J. C.**

Rustam in legend and History. **Cults and legends of ancient Iran and China.** Bombay [1939] pp. 218-238

525 **Coyajee, J. C.**

The Shahnameh and the Feng-Shen-Yen-i. **Journal of Royal Asiatic Society of Bengal.** New Serie, 26 (1930): 491-511.

525[1] **Coyajee, J. C.**

Ibid. **Cults and legends of ancient Iran and China.** Bombay [1939] pp. 99-161.

526 **Coyajee, J. C.**

Some Shahnameh legends and their Chinese parallels. **Journal of Royal Asiatic Society of Bengal.** New Serie, 24 (1928): 177-202.

526[1] **Coyajee, J. C.**

ibid. **Cults and legends of ancient Iran and China.** Bombay [1936] pp. 1-45.

527 **Coyajee, J. C.**

Studies in the Shahnameh. (The government felloship lectures, 1938), Bombay, 1939. 12, 325 p. **(Journal of the K. R. Cama Oriental Institute, no. 33.)**

528 **Coyajee, J. C.**

Theology and philosophy in Firdausi. **Journal of K. R. Cama Oriental Institute.** No. 33 (1939): 1-36.

529 **Darmesteter, James**

Points de contact entre le Mahabharata et le Shah

Nameh. **Journal Asiatique.** Série 8, vol. 10 (1887): 38-75.

530 **Darmesteter, James**

The striking similarity between the episode in the Mahabharata, known as the renuciation of Yudhishira King of Delhi, and the renunciation of Kaikhosroo in th Shah-Namah. **Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society.** XVII (Abstract of Proceedings) 28th. Jan. 1887. pp. II-IV

531 **Daulatabadi, Yahya**

Conférence. **Millénaire du grand poète persan...** Bruxelles [1935] pp. 42-44.

532 **Davar, Firoze Cowasji**

The historical epic, with particular reference to the Shahnameh. **Journal of K. R. Cama Oriental institute,** 10 (1927): 4-23.

533 **Davar, Firoze Cowasji**

A counterfeit couplet in the Shāh-Nāmeh. **Dinshah Irani Memorial Volume.** Bombay 1943, pp. 178-82.

534 **Davar, Firoze Cowasji**

Episodes kindred to "Rustam and Sohrab" in epic literature. **Modi Memorial Volume.** Bombay. 1930, pp. 244-250.

535 **Desai, J. M.**

Zohak in history and tradition. **Journal of K. R. Cama Oriental Institute.** 34 (1940): 45-92.

536 **Desai, Pallanji Barjorji**

"Sassani Shahnamu" (Re: Sassanian Dynasty-Shah Dara and Sikander and Firdousi Tusi-Victory over

Iran by Arabs). Bombay. 1899.

537 **Desai, Pallanji Barjorji**

The Story of Kaikhusru, its remarkable resemblance to the story of Yudhisthira, and its probable Source. **Sir Jamsebjee Jejeebhoy Madressa Jubilee Volume.** Bombay, 1914, pp. 35-49.

538 **Devereux, R.**

A note on Afrasiyab. **Muslim World,** 53 (1963): 141-144.

539 **Dimand, M. S.**

Address. **Firdausi celebration,** New York. 1936 pp. 14-24.

540 **Dinshah Irani, Jijibahi**

Firdausi, lecture at the Rotary Club. **Anklesaria (H. T.) Firdausi. A Monograph.** pp. 38-47.

541 **Duda, Dorothea**

Das Shahname Demotte. **Der Islam.** 48 (1917):41-57
Die Buchmalerei der Galā'iriden این مطلب ضمن مقالهٔ آمده است

542 **Endress, Gerhard**

Firdousi, Shah-name. Kriticeskij tekst. Tom 1-7. **Oriens.** 21-22 (1968-69): 460-464.

543 **Ethé, Herman**

Die alteste Urkunde uber Firdausi. **Z.D.M.G.** 48 (1894): 89-94.

544 **Ethé, H.**

Firdausi and imitators (Nos. 860-901). **Catalogue of Persian mss. in the Library of the India Office.** Oxford, 1903. Vol. 1, cols. 546-563.

545 **Ethé, H.**

Firdusi als Lyriker. **Sitzungsbericht der phil.-philos. und hist. Classe der K. b. Akademie der Wissenschaft zu München,** 1872. pp. 275-304; 1873, pp. 623-653.

546 **Ethé, H.**

Firdausis, Yusuf und Zalikha. **Verhandlungen des VII. Internationalen Orientalisten-Congresses.** Wien, 1888 (Semitische Section). pp. 19-45.

547 **Ethé, H.**

Die höfische und romantische poesie der Perser. Hamburg, 1887. p. 25 sq.

548 **Ethé, H.**

Yusuf Zalikha. Wien, A. Holder, 1887. 29 p.

549 **Farahmand, Malihe**

Le Shah Nameh et la Chanson de Roland. Etude sur certains points de contact entre la chanson de Roland et l'épisode de Siavash dans le Livre des Rois. Thèse, Lettres, Paris, 1961. 166 f. (Dactylo.).

550 **Firdowsi**

Anniversary Number, Firdausi's «Shahnamah» and the «Genealogia Regni Dei»: By F. W. Buckler; Maimonides ans Spinoza on the interpretation of the Bible: By Isaac Husilk. **Journal of the American Oriental Society.** (Supplement No. 1. September 1935. Firdausi-Maimonides).

550[1] **Firdowsi**

Firdausi, Persian Poet. **American Whig Review.** 9. p. 54.

551 **Firdowsi**

Die Firdosi-Feier in Berlin. **Z.D.M.G.** 88 (1934): 111-117.

552 **Firdowsi**

Firdausi Celebration, 935- 1935. New York, Columbia University, 1936. (ذیل Smith نگاه شود)

553 **Firdowsi**

Heroines of Ancient Iran. Stories retold from the Shahnamah with fourteen illustrations, by the Marchioness of Winchester, London, Hutchinson, 1954. xiii, 111 p.

554 **Firdowsi**

Numéro consacré a la Célébration du Millénaire de Firdousi à Paris (12-18 Décembre 1934). Paris, 1935. 72 p. **(Publication de la Société des Études Iraniennes, n°. 2.)**

555 **Firdowsi**

Firdowsi supplement. A supplement to **The Near East and India.** London. 1934. 24 p., illustrations.

556 **Firdowsi**

Millénaire du grand poète persan Ferdauci. Hommage des orientalistes belges a l'auteur inégalé du Livre des Rois. Bruxelles, Societé Belge d'Etudes Orientales, [1935.]

557 **Firdowsi**

The Millennium of Firdowsi, the great national poet of Iran. [The addresses, Persian, English, French and German, delivered at the Firdausi Millenary Congress in Tehran, 1934, collected and published, with other articles and photographs, by

the Persian Ministry of Education. Tehran 1944].
ii, 98, iii, 200 p. (عنوان فارسی: هزارهٔ فردوسی)

558 **Flügel, Gustav**

شاه‌نامه . **Die arabischen, persischen und turkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien.** Wien, 1865. Band I, pp. 492-496.

559 **Gabrieli, G. Francesco**

Firdusi: **Centouno Capolavori.** pp. 98-99.

560 **Gabrieli G. Francesco**

I manoscritti persiani del poema di Firdusi in Italia. **Academie e Biblioteche d'Italia.** IX (1935) No. 3-4.

561 **Galbiati, Giovanni**

Firdusie l'epopea persiana nel millenario della nascita del poeta del Libro dei Re. Milano, 1935. pp. 53-101. **(Estratto dai Rendiconti, del Reale Instuto Lombardo di Scienze e Letterre. Serie II, vol 68, Fasc. I-V)**

562 **Garner, Julian**

Four Illustrations from a Shahnama about 1340. **International Studio.** 89 (1928): 43-47.

563 **Gatlin, L.**

O yubilee Ferdovsi. **Literatura Uzbekistana**, 1935, No. 1, pp. 76-77.

564 **Geiger, W.**

Dasy-ātkār-i Zarîrān und sein Verhältnis zum Šāh-Nāme. **Sitzungsberichte der Phil. - Philo. und hist. Classe der K. b. Akademie der Wissenschaft zu München**, 2. Band (1890): 43-84.

566 **Gottheil, Richard**

The Shahnamah. (Illuminated MS in Turkish). **Bulletin of New York Public Library.** Jan. 9-10, il. (another illuminated MS. in Persian) Aug. 543-54 il.

567 **Graber, Oleg**

Notes on the Iconography of the «Demotte» Shah-Name. **Paintings from Islamic Lands.** Oxford [1969] pp. 32-47 **(Oriental Studies, IV)**

568 **Grosso, Piero**

Firdusi e i poeti persiani. Roma. 1935. 50 p. **(Milenario di Firdusi.)**

569 **Grube, Ernst J.**

Four pages from a Turkish 16th century Shahnameh in the Collection of the Metropolitan Museum of Art in New York. **Beitrage zur Kunst Geschichte Asiens in Memoriam Ernst Diez.** Ankara, 1963. pp. 237-255.

570 **Grunebaum, G. E. von**

Firdausi's concept of history. **Mélange Koprulu,** Ankara, 1953. pp. 177-193.

571 **Grunebaum, M.**

Zu Schlechta-Wssehrd's Ausgabe des «Jussuf und Suleicha.» **Z.D.M.G.** 44 (1890): 445-477.

572 **Grunebaum, M.**

Zu «Jussuf und Suleicha.» **Z.D.M.G.** 43 (1889): 1-29.

573 **Gubernatis, A. Comte de**

Epopea Persiana. **Storia Univ. della letterat.** Vol.

6, p. 82.

574 **Hageman, G. E.**

Monumenti Persepolitani e Ferdusio poeta Persarum heroico illustratio, illustratis proposuit G. E. Hageman. Gottingae, 1801. 32 p.

576 **Halisten, A. G. J.**

Carminis epici Schahnameh fragmentum de Dario et Alexandro, Hexametris suethicis redditum... Publice proponat Alexander Gustav Julius Halisten. Helsingforsiae 1939.

577 **Hammer - Purgstall, J. von**

Firdousi. - Proben einer Uebersetzung des Schahname durch Joseph von Hammer Purgstall. **Fundgruben des Orients.** II, p. 421-450; III, p. 56-67.

578 **Hansen, Kurt Heinrich**

Das iranische Königsbuch. Aufbau und Gestalt des Schahname von Firdosi, **Akademie der Wissenschaft und der Literatur; Abhandlungen der Klasse der Literatur,** Wiesbaden [1955]. (Jahrgang 1954, Nr. 3. pp. 65-217.)

579 **Hansen, K. H.**

Die Krone im Shahname. **Der Islam,** 31 (1953) 1-16.

580 **Hansen, K. H.**

ibid. **Iranische Mitteilungen** 1. Jahrgang (2. Auflage) I. herausgegeben von H. Kanus - Credé. 1969. pp. 27-44.

581 **Histoire de la poésie épique en Perse et du Chah**

Nameh de Ferdoucy. **Revue Britanique,** Juillet

1837, pp. 5-34.

582 **Horn, Paul**

Abdul Gadiri Bagdadensis Lexicon Shahnamianum. **Z.D.M.G.** 49 (1896): 722-39.

583 **Horn, Paul**

Carl Kutta über Firdausis Reime im Šah-Name und ihre Bedeutung für die Kenntnis der damaligen Aussprache des Neupersischen. München, 1895.

584 **Horn, Paul**

Geschichte der Persischen Literature. Leipzig, 1901. pp. 81-114.

585 **Horn, Paul**

Reimende «eiou» im Chahname. **Kuhns Zeitschrift.** 35 (1899): 155-192, 462.

586 **Horn, Paul**

Ross und Reiter im Schahnameh. **Z.D.M.G.** 61 (1907): 837-849.

587 **Horn, Paul**

Schahname 64, 48 **Z.D.M.G.** 57 (1903): 176.

588 **Horn, Paul**

Die Sonnenaufgang im Schahname. **Orientalische Studien T. Nöldeke... gewidmet.** Giessen. II (1906): 1039-1054.

589 **Horn, Paul**

Zahlen im Schahname. **Strassburger Festschrift.** Strassburg, 1901. pp. 91-107.

590 **Horn, Paul**

Zur Krankenpflege im alten Persien. **Zeitschrift**

für Krankeupfiege. 1903. No 5: 169-173.

591 **Huart, Clement**

Firdawsi. **Encyclopédie de l'Islam.** 2e éd, vol. 2, 1965. pp. 939-942.

592 **Humbert, Paul**

Firdousi et la rose. **Mélange M. Niedermann.** Neuschâtel, 1944. pp. 49-62.

593 **Humbert, Paul**

Obsérvations sur le vocabulaire arabe du Chahnameh. Neuchâtel, 1953. 74 p. **(Mémoires de l'Université de Neuchâtel,** 22)

انتقادی در باب آن به قلم C. Rempis در مجلهٔ Die Welt des Islams در سال ۱۹۵۷ ش ۱/۲ صفحهٔ ۱۵۹ چاپ شده .

594 **Husing, G.**

Beitrage zur Rostamsage. Leipzig, 1913. **(Mythologische Bibliothek, 3.)**

595 **Imoto, E.**

[Shahnameh no onin to inritsu ni kansuru kosatsu/ ترجمهٔ عنوان به انگلیسی: On the metres of Shahnameh.] **Bulletin of the Society for Western and Southern Asiatic Studies.** No. 4 (1960): 6-14.

596 **Inal, G.**

The seven stages of Rustam and Isfandiyar in the Islamic miniatures. An iconographical study of the Shahnameh. 1972, 64 p. 140 plates **(Publications de l'Institut Historique et Archeologique de Stamboul, 32.)**

597 **Ipsiroglu, M. S.**

15 Miniaturen zu Firdausis Schâhnâme. **Saray - Alben. Diez'sche Klebebände aus den Berliner**

Sammlungen. Wiesbaden. 1967. pp. 1-14.

— **Irani=Dinshah Jijibhai**

600 **Ivanow, W.**

Shahnama. **Concise descriptive catalogue of the persian Mss. in the collection of the Asiatic Society of Bengal.** Calcutta, 1924. Vol. 1, pp. 185-188.

601 **J. A. Bl.**

Firdausi. **En. Britanica.**

602 **Jackson, A. V. W.**

Address. **Firdausi Celebration.** New York, 1935. pp. 9-13.

603 **Jackson, A. V. W.**

Early Persian Poetry. New York, 1920.

604 **Jackson, A. V. W.**

Firdausi. **A catalogue of the collection of persian manuscripts... presented to the Metropolitan Museum of Art.** New York, 1914. pp. 95-44.

605 **Jackson, A. V. W.**

Notes on allussions to ancient India in Pahlavi literature and in Firdausi's Shahnameh. **Festschrift E. Windisch.** 1914, pp. 209-212.

606 **Javadi, Hasan**

Mathew Arnold's «Sohrab and Rustam» and its Persian Original. **Review of National Literatures.** Vol. II, No. 1 (Iran), 1971. pp. 61-73.

607 **Jewett, Iran B.**

Mathew Arnold's Version of the Episode of Sohrab. **Oriental Sueccana.** XVI (1967): 127-134.

608 **Kanus-Credé, M.**

Did Firdousi know middle - Persian? **Iranistische Mitteilungen.** 5 (1971): 2-9

608[1] **Kanus-Credé, H.**

Iraj Afschar: Ketabschenasi-ye Firdousi. **Iranistische Mitteilungen.** 4 (1970): 113-114.

608[2] **Kanus-Credé, H.**

Das Königsbuch des Firdousi. **Iranistische Mitteilungen.** 6 (1972): 54-74

608[3] **Kanus, Credé, H.**

Das Vorwort des Bäysonghor. **Iranistische Mitteilungen.** 6 (1972): 42-53

609 **Karachan, Abdulkadir**

Firdousi'ye göre Iran eski tariki ve Sahnâme'nin kayaklary. **Iran Sheinšahligi'nin 2500. Kurulus Yildönümüune Armagan.** Istanbul. 1971. pp. 195-212.

610 **Katrak, Jamshid Cawasji**

Sources of Firdousi's Shahnameh. **Iranian and Oriental Papers,** Tehran, 1960. pp. 35-40.

611 **Khaloghi-Motlagh, Djalal**

Die Frauen in Schahname. Ihre Geschichte und Stellung unter Gleichzeitiger Berucksichtungen vor und Nachislamischer Quellen. 1971. 235 **(Islamkundliche Untersuchungen, Band 12).**

612 **Khaleghi-Motlagh, Djalal**

Firdausi und seine Einstellung zu Daqiqi. **Z.MD..G.** 124 (1974): 73-93

613 **Khan, Mohammad Abdur Rahman**

Shahnama epitomised. **Indo Iranica,** II^1 (1958), pp. 78-87; II_2 (1958), pp. 9-22; II_3 (1958), pp. 44-71.

614 **Khurdah Ustaba**

[Dictionary of the unusual words in the Shah Nameh.] n. p., 1826. 520 p.

615 **Kosegarten, H. G. L.**

Bruchstucke aus dem Persischen Heldengedichte Barsunameh (Text und Uzersetzung). **Fundgruben des Orients.** Wien, pp. 309-25.

616 **Kowalski, Tadeusz**

Przysiegi w «Shahname». **R.O.** 20 (1956): III-138.

617 **Kowalski, T.**

Studin nad Shah-name (Etudes sur le Shah-name). Avec résumé francais 2 Vols. Krakow, 1952-1953. **(Polska Akademia Umiejetnósci Prace Komisji Orientalistyoznej. Nr. 39-40.)**

618 **Kowalski, T.**

Ze studiow nad Shah-Name. **Sprawozdania P.A.U.** 46 (1945): 14-20.

619 **Kowalski, T.**

Les Turcs dans le Shah-name. **R.O.** 15 (1939-49): 84-99.

620 **Kowalski, T.**

Tysiaclecie narodzin Firdausiego, **Przeglad Orientalistyczny,** I (1948): 9-16.

621 **Krebs, H.**

Firdusi and the Old High German Lay of Hilde-

brand. 1890. pp. 296.

622 **Kuroyanagi, T.**

[Ferdovsi izen no Shahnameh/ترجمهٔعنوان Shahnameh before Ferdovsi.] **Area and Culture Studies.** No. 14 (1966): 73-89.

623 **Kutta, Carl**

Uber Firdusis reime in Šah-Nama und ihre Bedentung für die Kenntniss der damaligen aussprache des neupersischen. München, 1895. 32 p. (Dissertation)

(درباب این اثر P. Horn مقاله‌ای دارد)

624 **Laignel-Lavastine, M.**

Opération césareinenne avec emploi du vin comme anésthésique d'après le Livre des Rois de Firdousi. Par M. Laignel-Lavastine et Abbas Naficy. **Bulletin du Socété français de l'Histoir de la Medcine.** 28 (1934): 42-44.

625 **Lamartine, Mme. de**

Rustam, biographie persane. L'an du monde 2900, Paris, 1853.

626 **Langlès, L. M.**

Contes, fables et sentences, tirés de différents auteurs arabes et persans avec une analyse du poème de Ferdoussy sur les Rois de Perse. Paris. 1788. 179. p.

627 **Lazard, Gilbert**

Pahlavi/Pahlavāni dans le Shāhnāme. **Studia Iranica**. I (1972): 25-41

628 **Leaf, W.**

Making of an Epic. Firdausi and Homer. **Quarter-**

ley **Review.** July 1909. pp. 39-56.

629 **Lentz, Wolfgang**

Die nordiranischen Elemente in der neupersischen Literatursprache bei Firdosi. Leipzig, 1926. pp. 251-316 **(Göttingen, Phil. Diss. 1926/27).**

انتقادی از آن توسط G. Morgenstierne در مجلهٔ **Z.D.M.G.**
جلد ۵۱ (۱۹۳۰) صفحات ۱۴۵۸_۱۴۶۱ نشر شده است.

630 **Lescot, Roget**

Fordovsi. **Dictionnaire des auteurs.** Vol. 1, Paris, 1953 pp. 507-509.

631 **Levy, Reuben**

The life history of Firdausi, **Firdausi Supplement. Near East and India.** 1934.

632 **Lupi, Gino**

Firdusi. Berecia. La Sucola. 1947. 141 p.

633 **Machalski, Franciszek**

Firdausi i jego Szah Name. Krakow 1970. 34 p. (Nauka dla wszystkich, 113)

634 **Machalski, F.**

Afšār Irag: Kitābšinasi-yi Firdausi. **O.L.** 67 (1972): 739-380

635 **Macler, F.**

Armenie et Chah-Nameh. **J.A.,** 228 (1936): 549-559.

636 **Madani, Mir Hamid**

Die gesellschaftlichen Zustände im iranischen Altertum. Tübingen. 1967 (Dissertation)

637 **Majid, M. A.**

Firdausi's influence on Indian Literature. **Indo-Iranica.** 23 (1970) No. 4: 11-4

638 **Mango, Andrew James**

Studies on the legend of Iskandar in the classical literature of Islamic Persia, with special reference to the work of Firdawsi, Nizami and Jami. London, 1955. 261 p. (Thesis for the Ph. D. degree submitted to the University of London, Faculty of Arts.) [Typescript.]

639 **Marçais, G.**

Firdousi, Poète nationale de l'Iran. [Par H. Massé: Les épopées persanes.] **Journal des Savants.** 1935. pp. 214-223.

640 **Massé, Henri**

Discours à la séance solennelle du millénaire de Firdowsi. Sorbonne, Paris, Nov. 1934.

641 **Massé, Henri**

Les épopées persanes. Firdousi et l'épopée nationale. Paris, 1935, 304 p.

642 **Massé, Henri**

Firdausi. **Encyclopédie de l'Islam.** 2e éd., vol. 2, 1965. pp. 939-942.

643 **Massé, Henri**

Le millénaire de Firdowsi. **Le Monde Moderne,** IV-1, pp. 23-26.

644 **Massé, Henri**

Le Millénaire du poète persan, Firdousi. **Revue des Études Islamiques.** 8 1934): 393-420.

645 **Massé, Henri**

La Personalité de Ferdowsi: Communication au Congrés du Millénaire de Firdowsi. Tehran.

646 **Mayne, S.**

Shah-Namah (Persian Epic). From never never Land to Iran. **Arts and Décoration.** 24 (Déc. 1925): 35-7.

647 **Mayovska, Barbara**

Szahname. Ksiega Krolbow Perskich. Ze zbioron Zokladu Narodowego im Ossolinskich we Wrocla-win. [1971]

648 **Menage, V. L.**

Firdawsi. **Encyclopédie de l'Islam.** 2 éd. Vol. 2, 1965. pp. 939-942.

649 **Minorsky, Vladimir Fedorovich**

L'épopée persane et la littérature populaire russe. **Millennium of Firdausi**, 1944. pp. 48-57.

650 **Minorsky, V. F.**

Ferdousi's Monument Unveiled. **The School of Oriental Studies Magazine.** Feb. 1935, 1/5, pp. 5-8.

651 **Minorsky, V. F.**

The Older Preface to the Shah-nama. **Estratto da Studi Orientalistici in onore di Giorgio Levi della Vida.** Roma, 1956. Vol II. pp. 159-179.

652 **Modi, Jivanji Jamshedji**

The Aghukhoh of Sema Nages of the Assam hills and the Shah of the Kabulis. **Anthropological Papers.** Vol. III. (1942): 184-191

653 **Modi. J. J.**

Firdowsi on the Indian origin of the Game of Chess. **Journal of Bombay Branch of Royal Asiatic Soc.** XIX, pp. 224-238.

654 **Modi, J. J.**

Ibid. **Asiatic Papers.** 1 (1905): 85-98.

655 **Modi, J. J.**

Firdousi's Version of the Indian Game of Chess and Cashmere and the ancient Persians. Two papers read by Jivanji Jamshedji Modi, before the Bombay Branch of the Royal Asiatic Bombay, 1896.

656 **Modi, J. J.**

The Game of Ball-Bat (Chowgan Gui) among the Ancient Persians, as described in the Epic of Firdousi. A paper read by Jivanji Jamshedji Modi, before the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society on the 26th. September 1890. **Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Soc.** XVIII, pp. 192-205.

657 **Modi, J. J.**

Ibid, **Asiatic Papers.** I (1905): 23-32

658 **Modi, J. J.**

An instance of royal Swayamvara as described in the Shah Nameh of Firdausi. **Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Soc.** 25 (1917-21): 167-174.

658* **Modi, J. J.**

Ibid, **Asiatic Papers.** III (1927): 27-64.

659 **Modi, J. J.**

The Irish Story of Cucullin and Conloch and the Persian Story of Rustam and Sohrab. A paper read before the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society, on the 18th. November 1892. **Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Soc.** XVIII, pp. 317-329.

659* **Modi, J. J.**

The Horsemen Story of Balder the beautiful and the Iranian story of Asfandyar the Brazen-Bodied (Ruin-tan). **Anthropological Papers.** IV: (1929): 55-59.

660 **Modi, J. J.**

Shahnamu and Firdousi. Bombay. 1897.

661 **Modi, J. J.**

The story of Alexander the Great poisondamsel of India. A trace of it in Firdousi's Shah-Nameh. **Journal of Bombay Branch of the Royal Asiatic Soc.** N. S. 3 (1928): 212-230.

661* **Modi, J. J.**

— Ibid: **Asiatic Papers.** IV (1929): 75-93

662 **Modi, J. J.**

The story of the King and the gardener, in the Waki'at Jehangiri of Jehangir and its parallels. (Parallel from the Shah Nameh of Firdousi and another parallel.) **Asitaic Papers.** III (1927): 51-54.

663 **Mohl, Jules**

[Introduction to the Shahnameh, translated] by Jamshedji Doradji Khandawola. Baroda, 1890.

664 **Mohl, Jules**

Remarques sur un article du Journal des Savants (article de M. Quatremére sur le premier vol. du Livre des Rois de Firdoussi, publié par M. Mohl). Paris, 1841, 15 p.

665 **Moinfar, Muhammad Djafar**

Le Vocabulaire arabe dans le Livre des Rois de Firdausi. Wiesbaden, Otto Harrassowitz. 1970. III p. (Beiträge zur Iranistik, 2.)

666 **Molé, Marijan**

Deux notes sur le Râmâyâna. Hommages à Georges Dumezil 1960. pp. 140-50. (1. «L'Initiation guerrière de Râma et celle de Rustam.» 2. Les fils de Dasaratha). (Collection Latomus, XLV

667 **Molé, Marijan**

L'épopée iranènne après Firdosi. **Nouv. Clio.** 5 (1943): 377-393.

668 **Molé, Marijan**

Garshaps et les Sagsars. **Nouv. Chio.** 3 (1951): 128-138.

669 **Monthly Review**

Firdausi, Persian Poet. **Monthly Review** 93 p. 449.

670 **Mzik, H. Von**

Die Schilderung der Schlacht zwischen Alexander dem Grossen und dem Inderkönig Porus in Firdousis «Königsbuch». **Z.D.M.G.** 104 (1954): 357-361.

Naficy, Abbes=Laingel - Livestine

671 **Naficy, Said**

Le «Yusuf et Zalikha» attribué à Ferdowsy. **Archiev Orientalni.** 18 (1950): 351-353.

672 **Nallino, Carlo Alfonso**

Firdusi. Discorse per il millenario della sua nascita pronunziate nella R. Accademia d'Italia il 20 dicembre 1934. 1935, 27 p.

673 **Nariman, G. K.**

National Epic of Iran. **Calcutta Review.** Oct. 1904.

674 **Necef-Zadeh, Yakub**

Firdevsi ve Iran Milliyetçiligi. [Istanbul, 1933]. 15 p.

675 **The Near East and India (Journal)**

Firdausi, 934-1934... London, 1934. 24 p. Issued as a supplement to **«The Near East and India».** Oct. 18, 1934.

676 **Nicholson, R. A.**

Firdausi: the poet and his work. **Firdausi Supplement, Near East and India.** 1934.

677 **Nikitine, Basil**

L'oeuvre de Firdowsi. **Asie Francaise.** 1935, pp. 55 et suiv.

678 **Nizamat, Jung**

The Battle of Qadisia. Line-for-line translation of a chapter of the Shah nameh. **I.C.** 13 (1939): 1-20, 134-149.

679 **Nöldeke, Theodor**

Ein Beitrag zur Schahname-Forschung. **Millen-**

nium of **Firdowsi,** 1944, pp. 58-63.

680 **Nöldeke, Theodor**

Das iranische Nationalepos. **Grundriss der iranischen Philologie.** Strassburg, 1895-1904. Bd. 2, p. 130-211.

680* **Nöldeke, Theodor**

Das iranische Nationalepos. Berlin und Leipzig, 2e ed., 1920. ix+107 p.

681 **Nöldeke, Theodor**

The iranian national epic. Transl. from the German by L. Bogdanov. **Journal of K. R. Cama Or. Inst.** 6 (1925): 1-161.

682 **Nöldeke, Theodor**

Persische Studien II. **Sitzungsberichte der kais. Acad. der Wissenschaften in Wien,** 1892. Vol. 126.

683 **Norgren, Jill**

Preliminary index of Shah-Nameh Illustrations. Compiled by Jill Norgren and Edwar Ddavis with an Introduction by Oleg Grabar. Ann Arbor 1969.

684 **Nour, Riza**

Ie Chah-name (Livre des Rois) et les guerres entre le Touran et l'Iran. **Rev. Turcologie.** 4 (1934): 1-309.

685 **Orbelli, I.**

l'argenterie sassanide et le Shah-Nameh. **Millefpim of Firdowsi.** Tehran, 1944, pp. 64-71.

686 **Ouseley, G.**

Ferdovsi. **Biographies of the Persian Poets.** London,

1846, pp. 54-99.

687 **Pagliaro, A.**

Les sources en langue pahlavi du «Livre des Rois» de Firdusi. **Millennium of Firdawsi,** 1944, pp. 72-74.

688 **Pagliaro, A.**

La Zoroastrismo e la Formazione dell epopea iranica. **A. I. O. N.** N. S. 1 (1940): 241-251.

689 **Palmer, E.H.**

Firdausi, Persian Poet. London, 1866. 62 p.

690 **Parakh, Eruchsh**

Some striking points of resemblance in the stories of Macbeth of Scotland and Behram Chobin of Persia. **Journal of the Anthropological Society of Bombay.** 6 (1903): 387-402.

691 **Paris. Bibliothèque Nationale**

Exposition organisée à l'occasion du millénaire de Firdousi. [Paris, 1934.]

692 **Patell Bamanji Bairumji**

Ahvale Ferdosi; or, the life of Ferdosi Tusi, the great epic poet of Persia and the author of the Shahnameh, with an account of the Bastan nameh. Translated from the original Persian into Gujarati. Bombay, 1871. 111 p.

693 **Persica antica e moderne**

Conferenze tenuti a Roma... in occasione del millenari della nascità di Firdusi, Roma, 1935.

694 **Pertsch, Wilhelm**

Die Handschriften - Verzeichnisse der Königlichen

Bibliothek zu Berlin. Berlin, 1888. Vierter Band. pp. 730-741.

695 **Pertsch, IV.**

Die orientalischen Handschriften herzöglichen Bibliothek zu Gotha. Wien, 1859. p. 68.

696 **Pestonji Cooverji of Bhroach**

«Nasihat No Baug» (Re: Nosherwan Adil's Vajeeer Bujorgach Meher & Hakim Arestatalis; also Mukhteshar Shahnamoo from Gaeomarash period to Yazdegard Sheriar). Jab Printing Press. 1870.

697 **Pickering, C. J.**

Firdowsi's lyrical poetry. **Not. Rev.** 1890.

698 **Pizzi, Italo**

Les coutumes nuptiales aux temps héroiques de l'Iran. **M. T.** 2, Fas. 3, (1883): 365-380.

699 **Pizzi, I.**

Dante e Firdausi. **Dastur Hoshang Memorial Volume.** Bombay. 1918, p. 141.

700 **Pizzi, I.**

Di un codice persiano della Reale Biblioteca Mediceo-Laurenziana. **Atti del iv Congresso internationale degli orientalisti.** Firenze, 1881, vol. 2, pp. 81-85.

701 **Pizzi, I.**

L'epopea persiana. Florenz, 1888.

702 **Pizzi, I.**

[Firdousi] **Storia della Poesia Persiana.** Vol. 1:77-79, 137-140; vol. 2: 41-76, 93-133.

703 **Pizzi, I.**

Gli Eroi del Libro dei Re di Firdusi, Saggio. Torino. 1879. 75 p.

704 **Pizzi, I.**

Le Livre des Rois de Firdousi et ses cycles epiques. **Le Muséon.** 1882, p. 16.

705 **Pizzi, I.**

Quelques particularités de la langue de Firdousi, **M. T.** 8 (1889): 138-139.

706 **Pizzi, I.**

Semitismi nel Libro deli Re de Firdusi. **Florence Giornale. Societa Asiatica Italiana.** Firenze, 1887. I. pp. 74-75.

707 **Piemontese, Angelo Michele**

Gli «Annali dei Re» di Ferdousi. **Storia della Letteratura Persiana.** Milano, 1970. Vol. I. pp. 20-34.

708 **Pope, A. U.**

Influence of Firdausi in Persia. **Firdausi Supplemen, Near East and India.** 1934.

708* **Potter, Murray Anthony**

Sohrab and Rustem. The epic theme of a combat between father and son. A study of its genesis and use in literature and popular tradition. New Buckram, 1902.

709 **Prakash, Buddha**

Chandra Gupta Maurya in the Shah-Nama of Firdausi. **Annal of the Bhandarkar Oriental Research Institute.** 36)1955): 270-291, 37 (1956): 120-143.

710 **Quatremère, E. M.**

[Compte rendu sur l'édition de Chah-Nameh par J. Mohl] **Journal des Savants,** 1833.

711 **Quatremère, E. M.**

Le Chah-Nameh ou le Livre du Roi, **Journal des Savants,** 1841, pp. 398 et suiv., pp. 588 et suiv.

712 **Rast, N. A.**

Russians in the medieval Iranian epos. **Amer. Slav. E. Bur. Rev.** 14 (1955): 260-264.

713 **Renan, Ernest**

Le Livre des Rois, traudit par J. Mohl, **Journal des Débats,** 7 Fév. 1877.

714 **Renan, E.**

Shahnameh. **Mélanges d'Histoire et de Voyages.** Paris. Calmann Levy, 1878. pp. 135-45.

715 **Revue Britanique**

Histoire de la poèsie épique en Perse et du Chah Nameh de Ferdoucy. Juillet, 1837, pp. 5-34.

716 **Richter, Ebgert**

Rustem. Persische Heldensagen. Aus d. Schahname des Dichters Firdusi nacherz. Mit Zeichn. von Karl Stratil. 1.-10. Tsd., Leipzig, [1956]. (2. Aufl. 1959).

717 **Rieu, Charles**

Catalogue of the Persian manuscripts in the British Museum, London, 1879-1895. pp. 533-546, Supplement, pp. 127-134.

718 **Ringgren, Helmer**

Fatalism in Persian Epics. Uppsala, 1952, 133 p.

719 **Ritter, Helmut**

Firdovsi. **Islam Ansiklopedisi.** 1945. Vol. 4, pp. 634-649.

720 **Robinson, B. W.**

A descriptive catalogue of the Persian pantings in the Bodleian Library. Oxford, 1958.

721 **Robinson, B. W.**

The Dunimarle Shahnama: A Timurid mss. from Mazandaran. **Aus der Welt der Islamischen Kunst. Festchrift für Ernst Kühnel**. Berlin, 1960 pp. 207-218.

722 **Robinson, S.**

Ferdusi. **Persian Poetry for English Readers.** Glasgow, 1883, pp. 5-102.

723 **Robinson, S.**

Sketch of the life and writings of Ferdusi, London-Manchester,1823, 2d ed., London, 1876. 126 p.

724 **Rogers, Alexander**

The Shah Nameh, or Book of Kings. **Royal Society of Literature. Transactions.** 1905. Series 2, vol. 26, p. 45-66.

725 **Roesenberg, F. A.**

On wine feasts in the Iranian national epic. By F.A. Rosenberg. **Journal of K.R. Cama Oriental Institute.** 19 (1931): 13-44.

726 **Roth, R.**

Die Sage von Dschamschid. **Z.D.M.G.** 1850/4, Heft 4 S. 417-433.

727 **Rückert, Friedrich**

Bemerkungen zu Mohl's Ausgabe des Firdusi, Band 1. **Z.D.M.G.**, 8 (1954): 239-329, 10 (1856): 127-282.

728 **Rückert, Fr.**

Ferdosi's Königsbuch, aus dem Nachlass herausgegeben von E. A. Bayer, Sage i-xiii, Berlin, 1890.

729 **Rypka, Jan**

Firdausi. **Iranische Literaturgeschichte,** Leipzig, 1959. pp. 155-169.

730 **Rypka, Jan**

Firdausi. History of Iranian Literature, Edited by Karl Jahn, Dordrecht, 1968. pp. 154-166; Bibliography, pp. 782-783.

731 **Rypka, Jan**

La mètrique du mutaqarib. Etude comparative sur le Shah-Name, Jususf va Zalicha et le Garshasp-name. **Millennium of Firdawsi.** Tehran, 1944. pp. 75-87

731* **Rypka, Jan**

Ibid. **Travaux du Cercle Linguistique de Prague, 6.** Prague, 1936.

732 **Sacy, A.-I. Silvestre de**

Observations sur le Shah Nameh. **Journal des Savants**, 1832, p. 82.

733 **Sadiq, Issa**

Ferdousi: his life, his personality and his work. Tehran. 1943.

733* **Safa, Mohammad**

Etude sur le poème «Youssef et Zoleikha» attribué a Ferdowsi. Thèse, Lettres, Paris, 1960. 102 f. (Dactylo.)

734 **Salac, A.**

Firdousi et la religion babylonienne. **Arch. Or.,** 18 (1950): 479-484.

735 **Sarfaraz, Abdul-Kadir**

Shahnama. **A descriptive catalogue of the Arabic, Persian... manuscripts in the Library of the University of Bombay,** Bombay, 1935. pp. 299-311.

736 **Saruxan, A.**

1) Firdowci et l'influence iranienne dans la littérature géorgiènne. [Being an avant-propos of a work entitled: «Firdusi ew Movsês Xorenacin.»
2) Firdausi and Moses of Choren. Armenian text.] Vienne, 1936. 106 p.

737 **Satuerday Review**

Firdusi and his Epic of Kings. 55 p.

738 **Schaeder, H. H.**

Firdosi und die Deutschen. **Forschungen u. Fortschritte,** 10 (1934): 377-378.

738* **Schaeder, H. H.**

Ibid. **Z.D.M.G.,** N. F., 13 (88, 1934), pp. 118-129.

739 **Schlechta-Wssehrd, Ottokar Maria Freiherr von**

Aus Firdussi's religionsromantischem Epos «Jussuf und Suleicha.» **Z.D.M.G.,** 41 (1887): 577-595.

740 **Schlechta-Wssherd, Ottokar Maria Freiherr von**

Uebersetzungsproben aus Firdussi's religionsromantischem Epos, Jussuf und Suleicha. **Verhandlungen des VII. Internationalen Orientalisten-Congresses.** Wien, 1888. Semitische Section, pp. 47-72.

741 **Schroeder, Eric**

Persian miniatures in the Fogg Museum of Art. Cambridge Mass., 1942. 166 p.

742 **Schubert, J.**

Firdausi und seine Zeit. Eine Zusammenstellung von Firdausi-Literatur im Anschluss an die Ausstellung «Firdausi und seine Zeit». **Universitäts bibliothek zu Leipzig. Buch und Schrift.** Neue Folge I (1938): 20-72.

743 **Shekhar, Indu**

The Shahnama of Firdausi. **Indo-Asian Culture,** 6 (1958): 411-416.

744 **Shirani, M.**

Ferdowsi par Char Maqalé, Anjomane Taraqqi Urdu (Hind). Dehli, No. 176. 1942.

— **Silvestre de Sacy, A. I. le Baron=Sacy**

745 **Simond, Ch.**

Les grandes épopées (orient) Firdoucy: le Livre des Rois.. avec une étude littéraire sur les épopées persanes, par Charles Simond. Paris, H. Gautier, 1890, pp. 385-416. **(Nouvelle Bibliothèque populaire à 10 centimes,** no. 179).

746 **Smith, David Eugene**

Firdausi Celebration, 935-1935. Addresses delivered at the celebration of the birth of the national poet

of Iran held at Columbia University and the Metropolitan Museum of Art in the City of New York [and] a bibliography of the principal manuscripts and printed editions of the Shah-namah in certain leading public libraries of the world. Edited by David Eugene Smith. New York, 1936. x, [2], 138. p., pl. 5.

747 **Santa-Croce, J.**

مقاله‌ای است در مجلهٔ Courrier یونسکو به‌زبانهای‌مختلف.
مشخصات ترجمهٔ فارسی آنرا در شمارهٔ ۲۰۲ گفته‌ایم.

748 **Spear, D.**

Firdausi. Life and work. **Islamic Review.** Sept. 1952. pp. 34-8.

749 **Spiegel, Friedrich**

Die Alexandersage bei den Orientalen nach den besten Quellen dargestellt, Leipzig 1851. 72 S.

750 **Spiegel, F.**

Awesta und Shahnameh. **Z.D.M.G.,** 45 (1891): 187-203.

751 **Spiegel, F.**

Das persische Königsbuch und seine Bedeutung für Geographie und Geschichte. **Rubland,** 1866, Nr. 44, pp. 1041-6; Nr. 45, pp. 1066-75; Nr. 46, pp. 1088-90.

752 **Spiegel, F.**

Eranische Altertumskunde. Leipzig. 3 Brs. 1871 - 1878.

753 **Spiegel, F.**

Die Sage von Sam und Shah-Name. **Z.D.M.G.** 3 (1894): 245-261.

754 **Sprenger, A.**

A catalogue of the Arabic, Persian and Hindustanı manuscripts of the libraries of the King of Oudh. Compiled under the orders of the Government of India. Calcutta, 1854. p. 405.

755 **Stchoukine, I.**

Les peintures de Shah-nameh Demothe. **Arts Asiatiques.** 5 (1958).

756 **Tabatabai, Ahmed**

Le merveilleux dans l'épopée persane. Thèse, lettres, Paris, 1953, 222 f. (Dactylo.)

757 **Tavadia, J. C.**

Al-Biruni and Firdausi. **Visva-Bharati Quarterly.** N. S. (1949-50): 51-59.

758 **Teichert, A.**

Ormus und Ahriman. Nachklänge von der Harfe Firdusis. Eine Sammlung von Balladen, Romanzen und poetischen Erzählungen. Berlin [1890] 56 p.

759 **Topkapi Saray**

Topkapi saray i Müzesindeki Sahnâme Yezmalarind an escme minyatürler. Birinci Baski. Istanbul Turkiye is Bankasi. 1971.

761 **Vachha, Phirozeshah Benjani.**

Firdousi and the Shahname; a study of the great Persian epic of the Homer of the East. Bombay, New Book Co., 1950. vi, 218 p.

760 **Vachha, P. B.**

Firdousi and his predecessors. **Dinshah Irani Memorial Volume.** Bombay, 1943 pp. 81-86.

762 **Wallenburg J.-R. von**

Notice sur le Chah Nameh de Firdoucy et traduction de plusieurs pièces relatives a ce poème. Ouvrage posthumé de M. le conseiller J.-R. von Wallenburg, précédé de la biographie de ce savant par A. de Bianchi. Vienne, 1810.

763 **Welch, Stuart C.**

The Houghton Shah-nameh. 78 pictures from a World of Kings. Heros and Demons. **The Metropolitan Museum of art Bulletin.** 39 (1971): 431 - 457.

764 **Welch, S. C.**

A King's Book of Kings. The Shah-Nameh of Shah Tahmasp. London, Thams and Hudson. 1972.

765 **Wiet, Gaston**

L'épopée iraniene. **R. C. T.** 2 (1939): 203-221.

766 **Wiet, G.**

Firdowsi. **Journal Asiatique.** 227 (1935): 101-122.

767 **Wikander, S.**

Sur le fonds commun indo-iranien des épopées de la Perse et de l'Inde. **Nouv. Clio.** 1-2 (1949-50): 310-329.

768 **Wilkinson, James Vere Stewart**

The Shahnameh of Firdausi: the book of the Persian Kings. With 24 illustrations from a fifteenth-century Persian manuscript in the possession of the Royal Asiatic Society. Described [i. e. the stories behind the illustrations introduced and summarised] by N. S. Wilkinson, with an introduction on the paintings by Laurence Binyon. London, Oxford

University Press, 1931. xx, 92 p.

769 **Wilkinson, J. V. S.**

ذیل **Firdausi supplement Near East and India** نگاه کنید.

770 **Wilson, C. E.**

Contributions to the lexicography of the Shah-Nama. **Islamic Culture, 3** (1929): 612-636; 5 (1931): 282-319; 6 (1932): 233-260, 642-656.

771 **Witzleben, Uta von**

Geschichten aus dem Schah Nameh. Düsseldorf, 1960. 256 p.

772 **Wolff, Fritz**

Liste von Shah-Name-Zitaten. **Z.I.I.** 8 (1931): 300-303.

773 **Yarshater, Ehsan**

Firdowsi. **Gassell's Encyclopaedia of Literature.** London, 1953. Vol. I, p. 896.

774 **Zajaczhowski, Ananiasz**

Historia Isfandiara podlug tureckiej wersji «Šâh-Nâme» z Egiptu Nameluckiego. **Rocznik Orientalistyczny.** 27 (1964): 49-90.

775 **Zajaczkowski, A.**

Treny (Marthiya) filozófow mašmierè Iskendera (Podtug mamelucko - turcikiej wersji Sah-Name). **Rocznik Orientalistyczny.** 28, (1965): 13-57.

776 **Z.D.M.G.**

Die Firdosi-Feier in Berlin. **Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft.** N.F. 13 (88) 1934: 111-117.

۴ـ ماخذ قدیمی چاپی

۷۷۷ آذر بیگدلی، لطفعلی بیک شاملو

حکیم ابوالقاسم فردوسی، «آتشکده»، با تصحیح و تحشیه و تعلیق حسن سادات ناصری. بخش دوم [تهران، امیر کبیر، ۱۳۳۷] ص ۴۷۵ـ۴۹۱

(حواشی دکتر حسن سادات ناصری مخصوصاً از لحاظ اشاره به مراجع قابل استفاده است.)

۷۷۸ آزاد بلگرامی، غلامعلی

خزانهٔ عامره، کانپور [بی‌ت] ص ۳۶۵ـ۳۶۷

۷۷۹ ابن اثیر، ضیاءالدین

المثل‌السائر. قاهره، ۱۹۳۹. جلد دوم، ص ۴۱۹ ـ (بنقل از مقالهٔ محمدرضا شفیعی کدکنی)

۷۸۰ ابن اسفندیار

تاریخ طبرستان. به اهتمام عباس اقبال. تهران. ۱۳۲. قسم دوم. ص ۲۱ـ۲۵

۷۸۱ ابن ماجه، شهاب‌الدین احمد

الفوائد فی اصول‌البحر والقواعد. پاریس ۱۹۲۱/۳ (بنقل از مقالهٔ محمدرضا شفیعی کدکنی)

۷۸۲ **احمدعلی احمد**

دیگر پهلوان میدان سخن‌گذاری ابوالقاسم منصور فردوسی طوسی، «هفت آسمان»، کلکته، ۱۸۷۳، ص ۱۶

۷۸۳ **اسماعیل پاشا بغدادی**

هدیة‌العارفین (اسماءالمؤلفین و آثارالمصنفین)، استانبول، ۱۹۵۱.

۷۸۴ **اعتمادالسلطنه (صنیع‌الدوله)، محمدحسن**

مطلع‌الشمس، طهران، جلد اول، ۱۳۰۱ ق.، ص ۲۶۴ـ۲۷۰

۷۸۵ **اعتمادالسلطنه (صنیع‌الدوله)، محمدحسن**

مرآت‌البلدان ناصری، طهران، ۱۲۹۲ ق.، ۴: ۱۷۷ـ۱۸۸

۷۸۶ **جامی، عبدالرحمن**

بهارستان [وین، ۱۸۴۶ م.] ص ۸۵ـ۸۷

۷۸۷ **جعفری، جعفربن‌محمد**

چند فصل از تاریخ کبیر، بکوشش ایرج افشار، فرهنگ ایران‌زمین، ۶ (۱۳۳۷): ۸۹ـ۱۵۸

۷۸۸ **حسینی، میرحسین‌دوست**

تذکرهٔ حسینی، لکهنو، ۱۲۹۲ ق.، ص ۲۴۴ـ۲۴۹

۷۸۹ **حکیم، محمدتقی**

حسان‌العجم حکیم‌ابوالقاسم فردوسی طوسی علیه‌الرحمة، «گنج دانش»، طهران، کارخانهٔ میرزا حبیب‌الله، ۱۳۰۵ ق.، ص ۳۵۲ـ۳۵۴

۷۹۰ **دولتشاه سمرقندی**

ذکر سحبان‌العجم فردوسی طوسی رحمة‌الله، «تذکرة‌الشعرا»،

باهتمام و تصحیح ادوارد برون، لیدن، ۱۹۰۱ م.، ص ۴۹_۵۵

۷۹۱ **رازی، امین‌احمد**

فردوسی، «هفت‌اقلیم»، باتصحیح‌وتعلیق‌جوادفاضل، [تهران علی‌اکبر علمی [بی‌ت] ۲: ۱۹۸_۲۰۶

۷۹۲ **زنوزی، محمدحسن**

«بحرالعلوم»، شعبهٔ ثانیه (نسخهٔ خطی)
(بنا به‌ذکر عبدالرسول خیام‌پور در فرهنگ سخنوران)

۷۹۳ **زنوزی، محمدحسن**

«ریاض‌الجنة» روضهٔ پنجم قسم دوم (نسخه خطی)
(بنا به ذکر عبدالرسول خیام‌پور در فرهنگ سخنوران)

۷۹۴ **شوشتری، قاضی‌نورالله**

سحبان العجم استاد ابوالقاسم فردوسی نورالله مشهده، «مجالس‌المؤمنین» [تهران، کارخانهٔ آقامیرباقر طهرانی، ۱۲۶۸ ق.] بی‌صفحه شمار
(در ابتدای مجلس دوازدهم ذکر فردوسی آمده است)

۷۹۵ **شیروانی (تمکین)، زین‌العابدین**

ابوالقاسم حسن‌بن اسحق‌بن شرفشاه المتخلص به‌فردوسی، «ریاض‌السیاحة» چاپ‌دوم، تهران، کتابفروشی سعدی، ۱۳۳۹ ش.، ص ۲۵۲_۲۷۳

۷۹۶ **شیروانی (تمکین)، زین‌العابدین**

بستان‌السیاحة، تهران، ۱۳۱۵ ق. (ذیل شعبهٔ ثانیه).

۷۹۷ **صمصام‌الدوله، نواب میرعبدالرزاق**

سحبان عجم فردوسی، «بهارستان سخن»، مدارس، ۱۹۵۸ م.،

ص ۲۴۹ـ۲۵۴

۷۹۸ **عروضی سمرقندی، احمدبن‌عمر**

حکایت، «چهار مقاله»، تصحیح محمد قزوینی، بکوشش محمد معین، چاپ سوم، تهران، ۱۳۳۳ ش.، ص ۷۵ـ۸۳ و ۲۳۴ـ ۲۴۷

۷۹۹ **عوفی، سدیدالدین**

ابوالقاسم فردوسی طوسی، «لباب‌الباب» تصحیح سعیدنفیسی، تهران، ۱۳۳۵ ش.، ص ۲۶۹ـ۲۷۰

۸۰۰ **فرشتهٔ استرآبادی، محمدقاسم هندوشاه**

تاریخ فرشته، [چاپ هند، بی‌ت] ص ۶۵ـ۶۷

۸۰۱ **فروغی، محمدحسین**

فردوسی، «تاریخ ادبیات ایران»، طهران، ۱۳۳۵ق.، چاپ سنگی، ص ۱۲۸ـ۱۷۶
(تجدید چاپ شده در «مقالات فروغی دربارهٔشاهنامه فردوسی» به‌اهتمام حبیب یغمائی، تهران، ۱۳۵۱. ص ۱۴۷ـ۱۸۵)

۸۰۲ **قاجار، بهمن**

تذکرهٔ شمارهٔ ۹۰۲ نسخهٔ خطی کتابخانهٔ مجلس شورای ملی رشتهٔ اول ص ۱۶۸ـ۱۳۷
(بنقل از فرهنگ سخنوران)

۸۰۳ **قزوینی، زکریا بن محمود**

وینسب‌الیها [= طوس] الحکیم الفردوسی، «آثارالبلادواخبار العباد»، بیروت دارصادر، ۱۹۶۰ م.، ص ۴۱۵ـ۴۱۸
(ترجمهٔ آن توسط عباس اقبال تحت‌عنوان «کتاب آثارالبلاد قزوینی و ترجمهٔ احوال شعرای فارسی» در مجلهٔ یادگار (ج ۴ ش ۹/ ۱۰ ص ۸۶ـ۸۸ چاپ شده است).

۸۰۴ کازرونی، ابوالقاسم بن ابی حامد

حکیم فردوسی، «مرقوم پنجم کتاب سلم‌السموات»، به‌اهتمام یحیی قریب، تهران، ۱۳۴۰، ص ۵۴ـ۵۵
(بانضمام حواشی یحیی قریب در صفحات ۳۰۹ـ۳۱۰)

۸۰۵ گوپاموی، قدرت‌الله

مقدمة‌الجیش معرکهٔ بلاغت و سرخیل محکمهٔ فصاحت شمع انجمن فیلقوس حکیم فردوسی، «نتایج‌الافکار»، بمبئی، ۱۳۳۶ ش.، ص ۵۲۲ـ۵۲۷

۸۰۶ لودی، شیرعلی‌خان

سحبان العجم فردوسی، «مرآة‌الخیال»، بمبئی، ۱۳۲۴ ق.، ص ۲۵ـ۲۷

۸۰۷ مجدی، مجدالدین محمدحسینی

فردوسی، «زینة‌المجالس»، چاپ دوم، تهران،، ۱۳۴، ص۴۴۳

۸۰۸ محمدصدیق حسن‌خان بهادر

شمع انجمن [چاپ هندوستان] ۱۲۳۹ ق.، ص ۳۵۷ـ۳۵۸

۸۰۹ مستوفی، حمدالله

فردوسی، «تاریخ گزیده»، باهتمام عبدالحسین نوائی [تهران امیرکبیر [۱۳۳۹ ش.]، ص ۷۴۳

۸۱۰ نوائی (امیرعلیشیر)، نظام‌الدین

فردوسی، «مجالس‌النفائس»، ترجمهٔ حکیم شاه‌محمد قزوینی، باهتمام علی‌اصغر حکمت، تهران، ۱۳۲۳ ش.، ص ۳۴۳ـ ۳۴۵

۸۱۱ واصفی، زین‌الدین محمود

آغاز داستان فردوسی طوسی، «بدایع‌الوقایع»، تصحیح الکساندر

بولدرف، [چاپ دوم] تهران، ۱۳۴۹، جلد اول، ص ۳۵۰–۳۶۱

۸۱۲ **هدایت (للهباشی)، رضاقلی**

فردوسی طوسی علیه‌الرحمة، «مجمع‌الفصحا»، بکوشش‌مظاهر مصفا [تهران امیرکبیر] ۱۳۳۶ ش.، ۲: ۱۰۴۸–۱۰۵۴

۸۱۳ **هدایت (للهباشی)، رضاقلی**

فردوسی طوسی علیه‌الرحمة، «ریاض‌العارفین»، چاپ دوم، تهران، کتابفروشی مهدیه، ۱۳۱۶ ش.، ص ۳۸۴–۳۸۸

۵- لغتنامه‌های شاهنامه و کشف‌الابیات

814 **A'bdulgadiri Bagdâdensis**

Lexicon Shahnâmianum لغت شهنامه: عبدالقادر بغدادی cui accedunt ejusdem acctoris in lexicon Shahidianum تحفهٔ شاهدی commentariorum turcici particula prima, arabici excerpta. Adfidem codicum manuscriptorum recensuit annotationibus, indicibus instruxit, edidit Carolus Salemann. Tomi 1 Pars 1. Lexicon Shahnamianum contineus. Petropoli, 1895 17, 246 p.

815 **Wolff, Fritz**

Glossar zu Firdosis Schahnama. Herausgegeben von der Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft in Verbindung mit der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. (Supplementband: Verskonkordanz der Schahname-Ausgaben von Macan, Vullers und Mohl.) 2 Vol. Berlin, 1935.

۸۱۶ **اولیاء سمیع**

در انتهای چاپ اولیاء سمیع لغاتی از شاهنامه با معانی آنها به نقل از ترنرما کان چاپ شده است و این فرهنگ درانتهای عده‌ای از چاپهای دیگر هم آمده است.

۸۱۷ **دبیر سیاقی، محمد**

کشف‌الابیات شاهنامهٔ فردوسی، تهران، انجمن آثار ملـی، ۱۳۴۸ــ۱۴۵۱ ص (۲ جلد)

۸۱۷ **رضازادهٔ شفق، صادق**

فرهنگ شاهنامه با شرح حال فردوسی و ملاحظاتی در باب شاهنامه، طهران، ۱۳۲۰ ش، ۵۲ + ۲۸۹ ص.

۸۱۸ **رضازادهٔ شفق، صادق**

[همان اثر] چاپ دوم. به اهتمام مصطفی‌شهبابی، تهران. انجمن آثار ملی. ۱۳۵۰. ۱۸ + ۲۳۳ ص

۸۱۹ **العلوی الطوسی، محمدبن رضا بن‌محمد**

معجم شاهنامه. بادو ذیل (۱ـ شواهد لغت‌فرس ازشاهنامه، ـ۲ گزیدهٔ لغت شاهنامهٔ عبدالقادر). تصحیح و تألیف و ترجمهٔ حسین خدیو جم. تهران. ۱۳۵۳. ۲۰۴ ص (انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، ش ۱۸۲)

۸۲۰ **نوشین، عبدالحسین**

واژه‌نامك دربارهٔ واژه‌های دشوار شاهنامه. تهران، بنیاد فرهنگ ایران. ۱۳۵۱. وزیری. ۳۵۷ ص (انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، ش ۱۴۲)

***

دربارهٔ لغات شاهنامه دو متن چاپ نشده هم وجود دارد:

۸۲۱ **ابدال‌بن داراب**

فرهنگ شاهنامه (فارسی، پهلوی، زند). تألیف مؤبد ابدال ابن‌داراب (اوراق ۳۱ تا ۴۴ مجموعهٔ خطی Add. 42/413 موزهٔ بریتانیا.)

۸۲۲ **علی‌مکی‌بن طیفور**

گنج‌نامه در حل لغات شاهنامه، تألیف علی مکی‌بن طیفور بسطامی تألیف سال ۱۰۷۹ به‌خواهش رضاقلی‌بیگ نیکنام خان وزیر سلسلهٔ قطبشاهی. نسخهٔ آن درکتابخانه موزهٔ سالار جنگ (حیدرآباد دکن) موجود است.

بخش دوم

ترجمه‌ها و منقولات شاهنامه

بترتیب الفبائی زبانها و تاریخ انتشار

آلمانی

823 1793

Wahl, S. F. G. (مترجم)
[ترجمۀ ملخصی از شاهنامه] , Halle, 1793.

824 1811

Graf von Ludolf (مترجم)
Probe aus dem Schahname. **Fundgruben des Orients,** Wien, vol. 2 (1811), pp. 56 fol.

825 1813

Hammer-Purgstall, J. (مترجم)
Probe einer Uebersetzung des Schahname. **Fundgruben des Orients,** Wien, vol. 3 (1813), pp. 56-67.

826 1816

Wahl, S. F. G. (مترجم)
Proben einer Uebersetzung des Schahname. **Fundgruben des Orients,** Wien, vol. 5 (1816), pp. 109 fol.

827 1820

Goerres, J.
Das Heldenbuch von Iran aus dem Schah Nameh des Firdussi. Mit zwei Kupfern und einer Charte. Berlin, G. Reimer, 1820. 2 vols. 2 fold. Pl.

(چاپ دیگر): Köln, 1942.

828 1838

Rückert, F.
Rostem und Suhrab; eine Heldengeschichte in zwölf Büchern. Erlangen, T. Bläsing, 1838. 262 p.
(چاپ دیگر) : Stuttgart, 1846. 260 p.

829 1840

Weiss, Victor (مترجم)
Sal und Rudabeh; episch-lyrisches Gedicht frei nach dem persischen... Wien, Ritter von Möesle's Witwe und Braumueller, 1840. 76 p.

830 1841

Welss, Victor
Kej Kawus in Masenderan, aus dem Schahname des Abulkasim Manssur el' Firdewsi. Metrisch übersetzt von Victor Weiss,Edlem von Starkenfels, und Theodor Ritter von Schwarzhuber, Wien, 1841. xxx, 177 p.

831 1841

Amthor, E.
Zwei Kleinere Episoden aus dem Schahname. **Klänge aus dem Osten.** Leipzig, Engelmann, 1841, xii, 215 p.

832 1846

Rückert, F. (به‌شمارهٔ ۸۲۸ نگاه کنید)

833 1851

Schack, Adolph Friedrich von (مترجم)
Heldensagen von Firdusi. Zum ersten Male

metrisch aus dem Persischen ubersetzt, nebsteiner Einleitung uber das iranische Epos. Bischen und Menische. Eien Persische Liebesgeschichte von Firdusi. Berlin, W. Hertz, 1851. vi, 537 p.

834 1853

Schack, A. F. (مترجم)
Epische Dichtungen aus dem persischen des Firdusi. Berlin, W. Hertz, 1853. 2 vols. xxv, 363, 448 p.

835 1853

Jolowicz, H.
Firdusi (نمونهٔ اشعار) **Polyglotte der orientalischen Poesie.** Leipzig, 1853. pp. 439-499.

836 1865

Schack, A. F. (مترجم)
Heldensagen von Firdusi, in deutscher Nachbildung nebst einer Einleitung über das iranische Epos. Berlin, W. Hertz, 1865. vi, 439 p.

837 1871

Lauckhard
Persische Heldensagen des Firdusi, für die Jugend bearbeitet. Leipzig, Oehmigke's Verlag, 1871. 333 p., 6 pl.

838 1872

Beyer, C.
Arja; die schönsten Sagen aus Indien und Iran. Leipzig, C. und F. Amelang, 1872.

839 1872

Ethé, H. (مترجم)

(قطعاتی از اشعار فردوسی، به‌شمارهٔ ۵۴۵ قسمت سوم بخش اول رجوع کنید)
Firdusi als Lyriker ...

840 1877

Schack, A. F.
Heldensagen des Firdusi... Stuttgert, J. G. Cotta, 1877. 3 vols.
(چاپ دیگر) Stuttgart, 1894. 3 vols.

841 1890-95

Rückert, F. (مترجم)
Königsbuch (Schahname). Aus dem Nachlass hrsg. von E. A. Bayer. Berlin, G. Reimer, 1890-95. 3 vols.

842 1890

Teichert, A.
Ormus und Ahriman. Nachklänge von der Harfe Firdusis. Eine Sammlung von Balladen. Romanzen und poetischen Erzählungen. Berlin, 1890. 56 p

843 1891
Rückert, F. (مترجم)
«Rostem und Suhrab» im Nibelungenmass, ein Fragment mitgeteilt von E. Bayer. **Zeitschrift für vergl. Litteratur Geschichte, etc.,** Berlin, 1891, pp. 322-342.

844 1895

Schaupp-Horn, H.
Die schönsten Heldensagen aus dem persischen Königsbuche. Halle, Weisenhaus, 1895. Vol. i (Rustem).

845 1919

Essigmann, A.
Sijawusch; persische Sagen. Berlin, A. Juncker, 1919.

846 1922

Leszcynski, G. L. (مترجم)
Siyawusch; eine alte persische Sage aus dem Schah-nameh (Königsbuch) des Firdusi. Aus dem Persischen Urtext. Übertragen von Georg Leon Leszcynski. Munchen, Schahin-Verlag, [1922.] xi, 281 p.

847 1942

Görres, J. (مترجم)
Das Heldenbuch von Iran. Aus dem Schah Nameh des Firdussi Übersetzt J. Görres; hrsg. Willibald Kirfel. Köln, 1942, xix, 547 p.

848 1960

Witzleben, Uta von (مترجم)
Geschichten aus dem Schahnameh. Ausgewählt und übertragen von Uta von Witzleben. Düsseldorf-Köln, 1960. 282. p. **(Diederichs Taschenausgaben, No. 21.)**

849 1961

Witzleben, Uta von
Das Buch der Könige. Mit 16 Miniaturen zu dem altpersischen Epos. Übertragen von Uta von Witzleben. Düsseldorf & Köln, 1961. 139 p., 16 col. pl.

850 1967

Kanus-Credé, Helmhart. (مترجم)

Das Königsbuch. Lieferung I: Buch 1 bis 5. VI, 107 p.

851 1967

Hattinger, E. (ناظر)
Quellen persischer Weisheit: Firdausi, Hafiz... 1967. 17 p., 5 col. pl.

852 1968

Sundermann, Werner
Lod der Gelibten, Klassische persische Dichtungen. Berlin, 1968. 271 p.

853 1972

Kanus-Credé, Helmhart
Das Königsbuch des Firdousi. **Iranistische Mitteilungen,** 6 (1972). 54-74

854 1973

Kanus-Credé, Helmhart
Schahname, Buch II. Hošang. **Iranistische Mitteilungen.** 7 (1973): 16-18

855 1974

Kanus-Credé, Helmhart
Schahname, Buch III-IV. **Iranistische Mitteilungen.** 8 (1974): 23-36.

اردو

۸۵۶ ۱۸۴۶

غلام حیدر
[شاهنامه به زبان اردو]. ۱۸۴۶ م. ۵۹۲ ص.

ارمنی

857 1893

Gulzadiants, S. (مترجم)
[رستم و سهراب] , Schouski, M. Kakobiantz, 1893. 150 p.

858 1906

Tiriakyan, H. (مترجم)
[انتخاب شاهنامه، ترجمه از پهلوی؟] Paris, 1906.

859 1909

Tiriakyan, H. (مترجم)
Shahnamog Firdusi, truiak artashir papagan. New York, 1909. x, 82 p.

860 1934

Asatour, G. (مترجم)
Rostam eu Sohrab. Eriwan, Pihrat, 1934. 144 p.

861 1934

Firdausi (بمناسبت هزارهٔ تولد او)
Firdausi, Eriwan, 1934. 260 p.

862 1934

Taronci, S. (مترجم)
Rostami eu Isp'endyari Krivn of Isp'endyari Mahe. **Krakan Tert,** No. 26, October

10, 1934.

۸۶۳ ۱۹۳۴

آبراهامیان، روبن
بهرام‌گور و آزاده. ترجمه به‌زبان ارمنی. تهران. ۱۳۱۲. ۱۲ ص (باصفحه عنوان به‌زبان ارمنی).

864 1951

Tiryakian, Mihrdat
Selections from the Shah-Nameh of Firdawsi, translated into Armenian from the Original Persian. New York, 1951. 156 p.

انگلیسی

865 1785

Champion, Joseph (مترجم)
The poems of Ferdosi. Calcutta, John Hay, 1785. vol. i. 3, 315 p.
(فقط جلد اول نشر شده است)

866 1788

Champion, J. (مترجم)
The poems of Ferdosi. London, T. Cadell, 1788. vol. i. 448 p.

867 1814

Atkinson, James (مترجم)
Soohrab, a poem; freely translated from the original Persian of Firdousee; being a portion of the Shahnamu of that celebrated poet. By J. Atkinson. [With Persian text, Text با متن فارسی] Calcutta, P. Pereira, 1814.xxv,267 P.
(به‌شماره‌های ۸۶۹ و ۸۸۹ هم نگاه کنید)

868 1815

Weston, Stephen (مترجم)
Episodes from the Shah Nameh; or Annals of the Persian Kings by Ferdoose. Translated into English verse with notes... a verbal index, Persian and English and some account of the contents of the whole poem.

London, Baldwin, Cradock and Joy, 1815.
iii, 135 p. front, facism

869 1828

Atkinson, James (مترجم)
Soohrab, a poem; freely translation from the original Persian of Firdousee, being a portion of the Shahnamu ... by James Atkinson... Second edition, revised. Calcutta, 1828. xv+154 p.

870 1829

Robertson, W. T. (مترجم)
Roostum Zabolee and Soorab, from the history of Persia, entitled Shah Namuh... by Firdousee, translated into English verse, with the original text annexed, notes, plates and an appendix by William Tulloh Robertson. Calcutta, Thacker & Co., 1829. xxviii, 188, 86, 88, xxiv p.

871 1832

Atkinson, J. (مترجم)
The Shah Nameh of the Persian poet Firdausi, translated and abridged [from Tavakkul Beg's abridgement] in prose and verse, with notes and illustrations. London, 1832. xxxi, 608 p. **(Oriental Translation Fund of Great Britain and Ireland.)**

872 1845

Costello, L. S.
Extracts from the Shah-namah. **The Rose Garden of Persia.** London, Longman, 1845.
(چاپهای دیگر آن: ۱۸۸۷ و ۱۸۹۹)

873 1849

J. W. B.
Ferdousi's denunciation of the Sultan Mahmood. Translation from the Shahnamah. Lahore, Kunniah Lall, 1859.

874 1880

Jarrett, H. S.
Selections from the Shah Namah for the degree of honor examination in Persian for officers in the military and civil services by Major H . S. Jarrett. Calcutta, 1880. 513 p.

876 1882

Zimmern, Helen
The Epic of Kings; stories retold from Firdusi by Helen Zimmern. With two etchings by L. Alma Tadema... and a prefatory poem by E. W. Gosse. London, Unwin, 1882. xlvii, 339 p., front., pl.

877 1883

Zimmern, Helen
...Reprinted. New York, H. Holt & Co., 1883. xlvii, 339 p., front., pl.

878 1883

Robinson, S.
Persian poetry for English readers; being specimens of six of the greatest classical poets of Persia; Firdusi, etc. Glasgow, [privately printed], 1883. xvi, 646 p.

879 1885

Gosse, Edmund
Firdaussi in exile and other poems, London, 1885. x, p. 224.

880 1886

Zimmern, Helen
Heroic tales...., London, Unwin, 1886. xlvii, 339 pp.

(به‌شماره‌های ۸۷۶ و ۸۷۷ نگاه کنید)

881 1886

Atkinson, J. A. (مترجم)
The Shah Nameh of the Persian poet Firdausi. Translated and abridged in prose and verse, by James Atkinson... Edited by Rev. J. A. Atkinson. London and New York, 1886. **(The Chandos Classics.)**

882 1887

Church, A. J.
Stories from the magicians... Rustem and the Genii... London, Seeley, 1887.

883 1887

Costello, L. S.
Extracts from the Shah-Namah. **the Rose Garden of Persia.** London, 1887.

884 1892

Atkinson, J. A. (مترجم)
The Shah Nameh of the Persian poet Firdausi, translated and abridged in prose and verse [from Tavakkul Beg's abridgment], with notes and illustrations. London, 1892, xxxi, 412 p.

885 1892

Kanga, J. B. (and) Kanga, P. K. (مترجم)
Gems of Persian prose and poetry, containing among others the episode of Rustam and Sohrab from the Shah-Nameh. Bombay, 1892.

886 1896

Kanga, P. K.
The Episodes of Rustam and Sohrab. Selections from Persian prose and poetry. Bombay. Education Soc. Steem Press, 1896.

887 1896

Jackson, A. V. W. (مترجم)
Extracts from the Shah-namah, translated with biographical and critical sketch. **Warner's Library of the World's Best Literature.** New York, Vol. 10 (1896): pp. 5735-5754.

(چاپ دیگر: ۱۹۰۲، ۱۹۱۷)

and in his **«Early Persian Poetry»**. New York, MacMillan, 1920. pp. 93-115.

(چاپهای دیگر: ۱۹۰۲ ، ۱۹۱۷، ۱۹۲۰)

888 1896

Rabb, K. M.
Selections from the Shah-Nameh. **National Epics.** Chicago, 1896. pp. 225-235.

889 1899

Costello, L. S.
Extracts from the Shah-Namah. **The Rose Garden of Persia.** London, 1899.

890 1900

Atkinson, J. A. (مترجم)
The Shah nameh of the Persian poet Firdausi. Translated and abridged in prose and verse... by James Atkinson. **Persian and Japanese Literature...** With a special introduction by Richard J. H. Gottheil. London and New York, Colonial Press cop., 1900.

(در جلد اول آن ترجمهٔ مختصر شاهنامه از ص ۷ تا ۳۳۵ آمده‌است)

891 1901

Atkinson, J. A. (مترجم)
Soorab, a poem; freely translated from the original Persian of Firdousee; being a portion of the Shahnameh of that celebrated poet. **Flowers from Persian Poets,** edited by N. H. Dole and B. M. Walker. New York, T. Y. Crocell & Co., 1901. Vol. 1, pp. 1-80.

892 1901

Sykes, E. C.
The story-book of the Shah; or, Legends of old Persia... with illustrations by Claud Cooper and decorations by Ethel R. Sykes, from Persian sources. London, J. M. Maqueen, 1901. vi, 222 p., 12 pl.

893 1905

Tibbits, C. J.
Oriental fairy tales, folklore and legends. London, Hutchinson & Co., 1905. pp. 141-150.

894 1905-25

Warner, A. G. (and) Warner, E. (مترجم)
The Shahnama of Firdausi, done into English by A. G. Warner and E. Warner. London, K. Paul, Trench, Trubner & Co., 1905-25. 9 vols. **(Trubner's Oriental Series).**

895 1906

Zimmern, Helen (مترجم)
The epic of Kings; stories retold from Firdusi by Helen Zimmern, with two etchings by L. Alma Tadema... and a prefatory poem by Edmond W. Gosse. Reprinted, London, 1906. 312 p.

896 1907

Atkinson, J. A.
The Shahnameh of the Persian... [Atkinson's abridgement is in **the sacred books and early literature of the East...** Under the editorship of a staff of specialists directed by prof. Charles F. Horne.] New York and London, 1907.

(چاپ دیگر: ۱۹۲۶)

897 1907

Rogers, A. (مترجم)
The Shah-namah of Firdusi, translated from the original Persian. London, Chapman & Hall, 1907. xv, 551 p.

898 1907

Stigand, William (مترجم)
Poems original and edited with translations from **Zohrab and Rustem** of Firdusi

and other oriental sources... notes... critical and excursive, **Acanthia.** London, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1907. pp. 151-183.

899 1907

Wilmont-Buxton, E. M.

The book of Rustem, retold from the Shah-nameh of Firdausi. New York, T. Y. Crowell & Co., 1907. xii, 7 - 240 p., 15 pl., map.

(چاپ دیگر)London, G. G. Harrap and Co., 1907. xii, 7-240 p., 16 pl

900 1908

Wilmont-Buxton, E. M.

The book of Rustem. New York, T. Y. Crowell and co., 1908. xiii, 327 p., 8 pl.

(چاپهای دیگر: لندن ۱۹۰۷، نیویورك ۱۹۰۸، لندن ۱۹۲۱، لندن ۹۳۲)

901 1909

Renninger, E. D.

The story of Rustem, and the Persian hero tales from Firdusi. Illustrated by J. L. S. Williams. New York, C. Scribner's Sons, 1909. xix, 361 p., col. front., 2 col. pl.

(چاپ دیگر: ۱۹۱۳)

902 1911

Bohra, V. B. (مترجم)

A translation of the Shah-namah of Firdausi (the portion prescribed for the P. E., 1911), with an introduction... explanatory notes... glossary of Pehlavi words and scientific terms... by V. B. Bohra. Ahmedabad, 1911. xvi, 124, 68 p.

903 1913

Guerber, H. A.
The Shah-Nameh. **The Book of the Epic.** Philadelphia and London, J. B. Lippincott Co., 1913. pp. 398-414.

904 1913

Renninger, E. D.
The Story of Rustem... New York, 1913. xix, 361 p.

905 1917

Atkinson, J. A.
The Shah-Nameh, or Epic of Kings. **The Sacred Books and Early Literature of the East.** New York and London. Parke, Austin and Lipscomb, 1917. vol. vii, pp. 255-401.

906 1920

Jackson, A. V. W. (مترجم)
Extracts from the Shah-Namah ... **Early Persian Poetry.** New York, 1920. pp. 93-115.

907 1921

Wilmont-Buxton, E. M.
The book of Rustem, retold from the Shah-Nameh of Firdausi by E. M. Wilmont-Buxton. London, G. G. Harrap & Co., 1921. xii, 240 p.

908 1926

Zimmern, Helen
The Epic of the Kings... re-discovered and illustrated by Wilfred Jones. New York, The Macmillan Co., 1926. vii, 333 p.

909 1926

Atkinson, J. A.
The Shahnameh of the Persian. New York, 1926.

910 1927

Browne, E. G.
[Extracts from the Shah-namah], **A Persian Anthology.** London, Methuen & Co., 1927.

911 1927

Lieber, M. (and) Williams, B. C.
Feridun and his three sons; from the Shah Nameh. **Great Stories of all Nations.** New York, Brentano's, 1927

912 1928

Zimmern, Helen
The Epic of the Kings... Printed for the blind. Louisville, Ky., American Printing House for the Blind, 1928. (Revised Braille.)

913 1929

Coit, D.
The ivory throne of Persia. With four illustrations in color and twelve in black and white. New York, F. A. Stokes Co., 1929. xii, 241 p.

914 1930

Chidsey, A. L.
Rustam, lion of Persia. With decorations by Lois Lenski. New York, Minton, Balch & Co., 1930. xvi, 271 p.

915 1930

Pavry, B.*
The heroines of ancient Persia. Stories retoled from the Shahnamah of Firdusi. With fourteen illustrations. Cambridge, The University Press, 1930. x, iii p. front., pl.

(چاپ دیگر: ۱۹۵۴)

916 1931

Wilkinson, James Vere Stewart
The Shah-namah of Firdausi; the book of the Persian Kings. With 24 illustration from a fifteenth-century Persian manuscript in the possession of the Royal Asiatic Society. Described by J. V. S. Wilkinson, with an introduction on the paintings by Laurence Binyon. London, Oxford University Press, 1931. xx, 92 p.

917 1932

Wilmonth-Buxton, E.M.
The book of Rustam ... London, G. G. Harrap, 1932. 240 p.

918 1934

A portion of the text of the Shah-Nameh. **The Near East and India,** 1934. 24 p.

(به شمارهٔ ۶۷۵ مراجعه شود)

919 1946

Mayhan-Parasti. (English translation). **Indo-Iranica**, 1 (1946), No. 2, pp. 44-45.

* خانم پاوری دختر یکی از پارسیان هند ست که در ۱۹۵۲ با هانری شانزدهم شاهزادهٔ وینچستر ازدواج کرد و چاپ جدید اثر خود را (۱۹۵۴) به شوهرش اهدا کرد (حشمت مؤید)

920 1954

Pavry, B.
The heroines of ancient Persia. 1954.

(طبق اطلاعی که آقای حشمت مؤید به‌من داده است به‌شمارهٔ ۹۱۵ مراجعه شود)

921 1958

Atkinson, James
A treasury of Asian Literature. Edited ... by John D. Yohannan. London 1958. pp. 112-138.

922 1958

Arberry, Arthur J.
Classical Persian Literature. 1958.

923 1965

Warner, A.
An abridged version of Bizhan and Manizha. A story taken from the Shanama. [Couplets selected by Pur-Dâ'ud, with English rendering by Arthur and Edmond Warner.] Tehran, The Iranian Oil Operating Companies, 1965. 263, 59. p., illus.

924 1967

Levy, Ruben
The Epic of the Kings Shah-Nama the national epic of Persia by Ferdowsi. Translated by Ruben Levy [with introduction by Amin Banani]. London, 1967. 423 p.

(Persian Heritage Series).

مقدمهٔ این کتاب از دکتر امین بنانی است. قید نام او در کتاب فراموش شده است.

925 1968

Sundermann, W.
In praise of the beloved. **Classical Persian poetry.** 1968. 274 p.

926 1971

Atkinson, James
The Shah Nameh. **The Literature of Persia.** Rev. ed. Freeport, New York, 1971.

ازبکی

۹۲۷

دو ترجمه به اوزبکی (بلوشه، فهرست نسخ خطی ترکی کتابخانهٔ ملی پاریس، ۲: ۱۲۹).

اوکرانی

928 1896

Krymskii, A. (مترجم)
Shag-name, abo, Iranska kniga tsariv. L'viv, z drukarni Instituta Stavropiriis'-kogo, 1896. vol. i.

ایتالیائی

929 1872

Pizzi, Italo (مترجم)
Storia di Sohrab, episodio del Shahnameh di Firdusi, recato dal persiano in versi italiani... con altre brevi traduzioni. Parma, 1872. 270 p.

930 1877

Pizzi, I.
Racconti Epici del Libro dei Re di Firdusi, recati per la prima volta dal presiano in versi italiani ... con un discorso d'introduzione sull' Epopea persiana. Torino, 1877. xxiv, 886 p.

931 1877

Pizzi, I.
Epopea Persiana, il Libro dei Re di Firdusi. **Antologia Epica.** Torino, 1877. pp. 1-84.

932 1882

Pizzi, I.
Aventure di un princioe di Persia, episodio dal Libro dei Re di Firdusi, recato dal persiano in versi Italiani. Firenze, Le Monnier, 1882. ix, 376 p.

933 1886-8

Pizzi, I.
Il Libro dei Re; poema epico recato dal persiano in versi Italiani. Torino, V. Bona, 1886-88. 8 vols.

934 1888

Pizzi, I.
L'invenzione del giuoco degli scacchi. Torino, V. Bona, 1888. 46 p.

935 1891

Pizzi, I.
Epopea Persiana; il Libro dei Re di Firdusi. **Antologia Epica** Torino, 1891. pp. 1-85.

936 1891

Pizzi, I.
Antologia Firdusiana, con un compendio di grammatica Persiana e un vocabolario, del Dott. Prof. Italo Pizzi. 2e edizione con l'aggiunta delle correzioni. Lipsia, 1891. xix, 492. p.

937 1891

Rugarli, V. (مترجم)
Kuk il Montanaro. Bologna, Zanichelli, 1891. 79 p.

938 1969

Gabrieli, Francesco
Il libro dei re. Torino. 1969. 623 p. (I grandi seri ttori stranieri, 292).

بنگالی

939

Visvesavara Datta
[Shah-namah. A Bengali prose summary of Firdausi's Persian epic Shah-namah...]
(از فهرست موزهٔ بریتانیا نقل شد)

پشتو

۹۴۰

شاهنامه به‌زبان افغانی: ترجمهٔ پشتو توسط ملا- نعمة‌الله، پشاور، ۱۳۶۹ ق.، ۴۰۰ ص.

ترکی

۹۴۱ ۸۵۴ هجری

ترجمه به نثر ترکی (ناشناس) در ۸۵۴ (فلوگل: فهرست وین، ۱:۴۹۵. قرطای: فهرست طوپقاپو سرای، ۲: ش ۲۱۵۴. بلوشه: فهرست ترکی‌پاریس، ۲: ۲۲۰.)

۹۴۲

ترجمه به شعر توسط شریف یا شریفی (سمیرنف، فهرست ترکی پطرزبورگ، ص ۸۷ـ۸۲. قرطای: طوپقاپوسرای شمارهٔ ۲۱۵۵.)

۹۴۳

ترجمه به‌نثر در اوائل قرن ۱۱ (بلوشه: فهرست ترکی پاریس ۱:۳۱۴)

۹۴۴ ۱۲۸۱ ق.

کمال

منتخبات شاهنامه. [استانبول] ۱۲۸۱ ق. (چاپ سنگی). ۹۶ ص.

۹۴۵ ۱۳۰۶ ق.

حسن خیری پاشازاده

منتخبات شاهنامه فردوسی طوسی. استانبول. ۱۳۰۶ ق. ۲۲۳ ص.

۹۴۶ ۱۹۰۶

رشیدبیك افندی‌زاده

شاهنامهٔ فردوسی دن اتاوا و غول، رستم و سهراب، حکایه سی تفلیس، ۱۹۰۶، م.، ۵۶ ص.

۹۴۷ ۱۹۰۸

ناظر، عباس غایب‌زاده (مترجم)
مصور رستم و سهراب. ناظر و ناشری «ناظر» تخلص عباس غـایب‌زاده، تفلیس، ۱۹۰۸ م./۱۳۲۶ ق.، ۱۱۹ ص.

۹۴۸ ۱۹۲۸

جودت، م. (مترجم)
شرق «ایلیاد» سی‌شهنامه، یازان ارن‌کوی‌لیسه سی معلملرندن م. جودت. استانبول، ۱۹۲۸ م.، رقعی، ۸۸ ص. (ترجمهٔ منثورست)

949 1934

Akhundov, Ruhulla
Shahname. Secilmis dastanlar. Baku, 1934. 320 p.

مجموعه‌ای است به‌ترکی که ترجمهٔ داستانهایی چند از شاهنامه در آن هست: اثر علی نظمی، ابراهیم‌طاهر، آذر، صابر، اباصلت، م. مشفق، سیدزاده، عبدالله شائق، محسن ابراهیمی.

950 1945

Lugal, Necati (مترجم)
Sehname. Terceme eden Necati Lugal ve Kenan Akyuz. Istanbul, 1945-55. 4 vols. (Dunya Edelbigatindan Tercümeler, Sark Islam Kâsikbri, 10)

(بخط جدید ترکی، یعنی لاتین چاپ شده است)

951 1965

Zajaczkowski, A. (مصحح)
Turecka œersja Shah-name z Egiptu Mameluckiego. (La version en turc du Shahname de l'Egypte mamelouk.) [edited by

A. Zajaczkowski.] Warszawa, Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965. 486. p. **(Zaklad Orientalistyki Polskiej Akademii Nauk. Prace Orientalistyczne, tom XV.)**

مقاله‌ای دربارهٔ تصاویر این نسخه توسط N. Atasog نگارش یافته است و به‌شمارهٔ ۴۸۴ معرفی شده است.)

952 1965

Bingöl, V.

Sehnameden hikâyeler. Hazirlayan: Vasfi Bingöl. Istanbul 1965. 173 S. (Dogan Kardes Yayinlari)

چکی

953 1910

Borecky, Jaromir
Kniha Kralu (Sah-name). Prekládá a vysvetlivkami provazi Jaromir Borecky.Prage, 1910. 229 (مقدمه) + 99 p. **(Biblioteka Klassiku orientalniach, I.)**

954 1958

Kubickova, Vera (مترجم)
Zál a Rudabé. Z peršting prelozila Vera Kubickova. Praha, 1958, 89 p.

دانمارکی

955 1900

Christensen, Arthur (مترجم)
Beschen og Menische: en Episode at Schahname. Oversat af Arthur Christensen. Kobenhavn, 1900. 55 p. **(Det Philogisk-Historiske Samfund. Studier fra Spog-og Oldtidsforskning: nr. 46.)**

956 1931

Christensen, Arthur (مترجم)
Firdausis Kongebog. Udvalgte sagn af det persiske nationalepos i metrisk gengivelse, med en indledning om digteren og hans vaerk. Kobenhavn, Gyldendal, Nordisk Forlag, 1931. 400 p.

روسی*

957 1815

[انتخاب از شاه‌نامه] **Vestnik Europy,** No. 10 (May 1815): 92-99.

958 1815

Satira Ferdusieva na Makhmuda. **Vestnik Europy,** No. 10 (May 1815): 89-92.

959 1818

Otryvok iz perevoda o Bizhene i Manizhe. **Vestnik Europy,** No. 23 (1818): 193-196.

960 1826

Baldyrev, A. (مترجم)
Satira na Makhmuda. **Persidskaia Khristomatiia.** Moscow, 1826.

(چاپ دیگر: ۱۸۳۳)

961 1848

Kazim-beg (کاظم‌بك)
اساطیر فارسها برطبق اثر فردوسی. **مجلهٔ مطالب شمال.** ۳(۱۸۴۸): ۱_۱۲

---

* تحقیقات مربوط به فردوسی به زبان روسی و ترجمه‌های شاهنامه به این زبان کلا درینجا آورده می‌شود مشخصات آن‌ها که به‌زبان و خط روسی به‌دست نیامده است به‌صورت فارسی در دسترس قرار می‌گیرد. ضمناً بخش فردوسی از کتاب Bibliographia Irana (مسکو، ۱۹۶۷) نیز برای تکمیل و تتمیم فایده در انتهای این بخش به‌چاپ می‌رسد تا آنان که به‌خط فارسی آشنایند مستقیماً استفاده کنند.

962 1849

Zhukovski, V. A. (مترجم)
Rustem i Zorab. **Novye stikhotvoreniia Zhukovskogo,** St. Petersburg, 1849. Vol. i, pp. 1-122

۹۶۳ ۱۸۴۹

نازاریانتس، س.
ابوالقاسم فردوسی طوسی. خلاق کتاب شاهان که تحت عنوان «شاهنامه» معروف است ... کتاب اول. قازان، ۱۸۴۹.

۹۶۴ ۱۸۵۸

زینوویف، ای.
داستانهای حماسی ایران ... پطرزبورغ. ۱۸۵۸. ۱۲۵ ص.

۹۶۵ ۱۸۹۱

مسلمان بودن رستم دستان. **مجلهٔ داستانهای زنده.** پطرزبورغ. ۱۸۹۱.

966 1891

Zhukovski, V. A.

تفسیر تمثیل در هجای فردوسی. ۱۸۹۱.

967 1892

Zhukovski, V. A.

قبر فردوسی. مسافرت به خراسان در تابستان ۱۸۹۱

968 1893

Gulzadiantz, S.
Rustam i Sohrab. 1893. 150 p.

969 1902

Krimsky, A. I.

فردوسی. **دائرةالمعارف روس.** جلد ۳۶. پطرزبورغ. ۱۹۰۲.

ص ۳۰_۳۵

970 1905

Sokolov, S. I. (مترجم)
[انتخاب از شاه‌نامه] , Moscow, 1905.

971 1915

Sokolov, S. I.
Rustem i Sokhrab. **A. Krimskii's Istoria Persii...** Moscow, 1915. Vol. iv, pp. 345-404.

972 1915

Sokolov, S. I.
[انتخاب از شاه‌نامه] , **A. Krimskii's Istoria Persii..** Moscow, 1915. Vol. i, No. ix, pp. 277-408.

973 1918

Rosenberg, F. A.
O vine i pirakh v persidskoi natsionalnoi epopee. **Sb. Muz. Ant. Etn.,** V **(Radloff Festschrift).** 1918, pp. 375-394.

974 1923

Schmit, F. I.
Kitai-persia-Vizantia? **Novii Vostok.** M. kn. 4, 1923, pp. 313 327. K. (Knige tsarei Firdovsi.)

975 1924

Petrov, D. K.
Zabuitaya poema o Firdusi. (Un poème oublié sur Firdousi.) **C.R.A.S.** 1924, pp. 75-78.

976 1934

Ad-Eli, Sh.
Ferdovsi i Rustaveli. (Otdalennie paralleli). **Literaturnoe zakavkaze** (Tiflis). 1934, No. 6: 150-153.

977 1934

Bertels, E. E.
Firdovsi K 1000-letiyu sodnya rozhdeniya persidskogo poeta Abul Kasima Firdovsi. **Vestnik Akademii Nauk SSR.** 1934, No. 9: 19-20.

978 1934

Bertels, E. E.
Ferdousi i ego tvorchestvo. **Ferdovsi 934-1934.** pp. 97-118.

979 1934

Diakonov, M. M. (مترجم)
Bitva Gudarza s Piranom. **Stroim.** 24, p. 1934.

980 1934

Diakonov, M. M. (مترجم)
Bizhan i Manizhe. **Bakinkii Rabochii.** September 1934.

981 1934

Diakonov, M. M. (مترجم)
Otryvok iz rasskaza o Bizhane i Manizhe. **Vestnik Znamiia.** No. 7, 1934.

982 1934

[Ferdovsi, 934-1934. Leningrad, Institut Vostokovedeniya... i Gosudarstvennuy Er-

mitazh, 1934.]

983 1934

Gruzinski, A. E. (مترجم)
Bor'ba Minuchikhra za nezavisimost' irana. **Krasnoarmeets i Krasnoflotets.** No. 21 (November, 1934).

984 1934

Gruzinski, A. E. (مترجم)
Shakh-Name. Glavi iz poemi. **Znamya.** 1934, No. 11: 63-71.

985 1934

Guzalyan, L. T. (و) **Diakonov, M. M.**
Iranskie Miniatyury v Rukopisyakh Shakh Name Leningradskikh Sobranü. Leningrad, Gosudarstvennyi Ermitazh, 1934. 92 p., 43 plates.

986 1934

Lozinski, M. L. (مترجم)
Bakhram Gur i Azadi, [تصحیح و مقدمه: I. Orbeli], Leningrad, [موزهٔ آرمیتاژ], 1934. 24+8 p.

(بانضمام متن فارسی)

987 1934

Lozinski, M. L.
Kniga tsarei Shakh-Name. Izbrannie mesta. **Academia**, 1934, 156 p.

988 1934

Lozinski, M. L.
Otrivok Iz poemi ‚Shakh-Name», **Ataka,** 1934, No. 5, pp. 21-22.

989 1934

Lozinsky, M. L.
Perevodui iz Shakh-name. **Ferdovsi 934-1934**, pp. 197-217.

990 1934

Lozinski, M. L.
Skaz o Bakhrame i devuchkeguslyarke na okhote. (Iz Shakh-Name). **Revolyutsiya i Natsionalnosti**, 1934, No. 9: 60-61.

991 1934

Naficy, Saïd
Ferdowsi, natsoionalnei poet. **Stroim.** Okt. 1934, pp. 6-7.

992 1934

Orbeli, J.
Ferdovsi. **Ataka.** 1934, No. 5, pp. 19-20.

993 1934

Orbeli, J.
Shakh-Name. **Ferdovsi 934-1934.** pp. 1-11.

994 1934

Polivanov, E.
Gomer Persidskoi literaturi. (Firdovsi kak avtor «Shakh-name») **Revolutsia i kultura v Srednei Azii.** (Sbornik statei). Tashkent, 1934, pp. 96-105.

995 1934

Romaskevich, A. A.
Ocherk istorii izucheniya Shakh-name. **Ferdovsi 934-1934**, pp. 13-50.

996 1934

Rashid-Yasami, Gh.
Zhenshchina v «Shakh-name». **Stroim.** Okt. 1934, p. 10.

997 1934

Samoilovich, A. N.
Iransky geroichesky epos v literaturakh tyurkshikh narodov Srednei Azii, **Ferdovsi 934-1934.** pp. 160-175.

998 1934

Trever, K. V.
Sasanidsky Iran v Shakh-name. **Ferdovsi 934-1934.** pp. 177-196.

999 1934

Volgin, P. (و) **Legran, B. V.**
Firdovsi, 934-1934. Leningrad, Akad. Nauk SSSR, 1934. 2, 217 p.
(مجموعه‌ای از مقالات است که هرمقاله جداگانه فهرست شده است)

1000 1934

Zakhoder, B.
Velikom pamyantnike iranskoi bulturi, K 1000-letnemu ubileyu Ferdovsi. **Iskusstvo.** 1934, No. 6, pp. 97-103.

1001 1934

Zarre
Velikii poet. **Revlutsiya i Natsional'nosti,** 1934. kn. 9. pp. 59-60.

1002 1934

Zhirkov, L.
Firdovsi i «Shakh-Name» **Prosveshchenie**

Natsional' nostei, 1934, No. 4, pp. 46-50.

1003 1934

Zhukovski, V. A.
Ferdousi. Rustem i Zorab (Persidskaya povest, zaimstvovannaya iz «tsarstvennoi knigi». Irana «Shakh-Name».) **Revolutsiya i Natsional'nosti,** 1934, kn. 9, pp. 61-66.

1004 1935

Bertels, Evgeny Eduardovich
[Abu-l-Kasim Ferdousi i ego tvorchestvo. Institut Vostokovedeniya. Seriya nauchno-populyarnoi literaturui.] Leningrad-Moskova, 1935.

1005 1935

Sergeev, B. S.
Khorezmskii spisok "Shakh-Name" XVI v. **Trudi Gosudarstvennoi publichnoi biblioteki Uzbekeskoi SSR.** Tashkent, T.I. 1935, pp. 92-117.

1006 1935

V. T.
"Shakhname" Ferdousi kak istorichesky istochnik. **Istorik Marksist.** 42-43 (1935) pp. 122-129.

1007 1935

Veksler, L. F.
Abul'-Kasim Firdousi. **Bibliografia Vostoka.** 8-9 (1935), pp. 61-68.

1008 1940

Diakonov, M.
Ferdovsi. Zhizn i tvorchestvo. **M. - L., AN**

SSSR. 1940, 138 p.

1009 1947

Lozinski, M.
Firdousi. Shakh-Name. **Khrestomatia po literature narodov SSSR.** 1947, pp. 30-41.

1010 1947

Ptitzuin, G. V.
K voprosu o geografii «Shah-name.» (On the geography of the «Shah-namah.») **Gos. Ermitazh. Trud. Otd. Vostoka,** 4 (1947), pp. 293-310. (English summary, pp. 310-311).

1011 1948

Tagirdzhanov, A.T.
K voprosu o poeme Ferdousi «Yusuf i Zuleikha». **Sov. Vost.** 5 (1948), pp. 334-338.

1012 1951

Diakonov, M.M.
Obraz Siiavusha. **Krat. Soob. Inst. Ist. Mat. Kult.** Leningrad 1951. pp. 34-44

1013 1952

Osmanov, M. N. O.
O narodnikh tendentsiyakh v poeme Firdovsi «Shokh-name».- **Kratkie Soobsheniya Instituta Vostokovedeniya Akad. Nauk. SSSR.** II (1952) pp. 38-47.

1014 1954

Osmanov, M. N. O.
Mesto «Shakh - name» Firdovsi v tajikskoi literature IX-X vv. **Avtoref. filol. Nauk.** 1954, p. 16,

1015 1955

Bertels, E.E.
Shokh name i Kritika teksta. **Sov. Vast.** 1955 (1), pp. 88-94.

1016 1955

Novoeizdanie «Shakh-name» Firdousi ot redaktsii «Kratkikh soobshcheny». **Krat. Soobshch. Inst. Vost.** 13 (1955), pp. 3-71.

1017 1957

Banu, Ts. B.
Shaxname [ترجمهٔ] Ts. B. Banu, A. Lakhuti. [و] A. A. Starikov. Moskva, 1957-65. 3 vols. تعلیقاتی بەقلم A. Azera برجلد سوم نوشته شده است.

1018 1958

Aliev, G. Yu.
Legendao Khosrove i Shirin v Shakhname. **U. Z. I. V.** 19 (1958): 190-210

1019 1958

Diakonov, M.
Firdousi Abulkasim. Iz gotovlenie igri shakhmat dlya materi Talkhanda. (Otrivok iz poemi «Gav i Talkhande») **Shakhmati v SSSR.** 1958, No. 1, p. 27.

1020 1958

Osmanov, M. N. O.
Svodui iranskogo geroicheskogo eposa («Khudai-name» i «Shakhname») kak istochniki «Shakh-name» Firdousi. **U.Z.I.V.** 19 (1958) pp. 153-189.

1021 1959

Firdowsi
Zhalobi Firdousi na starost i vremya. - V kn.: Penkovskii Lev. Izbrannie stikhotvorine perevodi **Sovetskii Pisatel**. 1959, pp. 45-46.

1022 1959

Firdowsi
Tsarstvovanie Iskendera. (Otrivki iz Shakh-Name). - V kn.: Pemkovskii Lev. Izbrannie stikhotvornie perevodi. **Sovetskii Pisatel** 1959, pp. 9-46.

1023 1959

Osmanov, M. N. O.
[Firdousi: zhizn, i tvorchestvo. The life and work of Firdausi. Russian text. Moskva], Akademiya Nauk SSSR. Institut Vostokovedeniya, 1959. 182. p. (Izdatel, stvo Vostochnoi Literaturui).

1024 1960

Diakonova, N. V. (and) Smirvova, O. I.
K voprosu ob istolhsvonii pendzhi kentshoy rospii. **Shornik v Chest I. A. Orbeli,** Moscow 1960.

1025 1960

Osmanov, M. N. O.
Iz opuita tekstologicheskoy rabotui nad «Shakh-name» Firdousi. (Some experiences in work on the text of Firdowsi's «Shahanshah»). **Probl. Vost.**, 1960 (4), pp. 123-129.

1026 1960

Rypka, Jan
Ritoricheskie priemui Firdausi. **Issledovaniya po istorii kulturui narodov Vastoka. Sbornik v chest, Akademika I. A. Orbeli,** 1960, pp. 427-432.

1027 1961

Khadizade, R.
Neizvestnoe podrazhanie «Shakh-name» Firdousi. **Narodi Azii i Afriki.** 1961 (4): 195-198.

1028 1962

Nushin, A.
Nekotoruie zamechniya ktekstu Shakh-name Firdovsi. **Narodni Azii i Afriki.** 1962 (1): 156-160.

1029 1963

Osmanov, M. N. O.
O znachenii termina «dukhkan» v Shakh-name Firdousi. **Kratkie Soobshcheniya Instituta narodov Azii.** 39 (1963): 6-9.

1030 1963

Osmanov, M. N. O.
Tekstologicheskie zametki K «Shah - name». - **Kratkie Soobshcheniya Instituta Vostokovedeniya Akad. Nauk** 63 (1963): 136-142.

1031 1964

Osmanov, M. N. O.
Otnositelno nekotorikh. dat zhiznennogo puti Firdovsi. **Kratkie Soobshcheniya Insti-**

tuta Vostokovedeniya Akad. Nauk, 65 (1964): 128-139.

1032 1970

Tahirjanov, A.T
The influence of Ferdusi's poem Josuf and Zuleykha on Qissa-i Josuf by Ali and Josuf and Zuleykha by Sayyed Hamza. **Palestinskii Sbornik.** 21 (84), 1970. pp. 46-67

توضیح ـ به‌منظور جلب نظر کاملتر مراجعه کنندگان در صفحات بعد نقل عینی و عکسی مشخصات مطالب راجع به‌شاهنامه و فردوسی از روی Bibliografia Irana (مسکو، ۱۹۶۷) مبادرت‌می‌شود تاکسانی که با خط و زبان روسی آشنایی دارنـد مستقیماً از آن مشخصات مطلع می‌شوند.

Фирдоуси Абулькасим

936. В. Т. «Шахнамэ» Фердоуси как исторический источник.— ИМа, 1935, 1—2, с. 122—129.

1374. Тревер К. В. Сасанидский Иран в Шах-намэ.— В кн.: «Фердовси. 934—1934». Л., АН СССР, 1934, с. 177—196.

6468. **Фердовси.** Переводы из «Шах-Намэ». Пер. М. Л. Лозинский.— В кн.: «Фердовси. 934—1934». Л., АН СССР, 1934, с. 197—217.

6469. **Фердоуси.** Отрывок из поэмы «Шах-Намэ». Пер. М. Лозинский. — «Атака», 1934, № 5, с. 21—22.

6470. **Фердоуси.** Рустем и Зораб (Персидская повесть, заимствованная из «царственной книги» Ирана «Шах-Намэ»). Пер. В. А. Жуковский.— РН, 1934, кн. 9, с. 61—66.

6471. **Фердоуси.** Сказ о Бахраме и девушке-гуслярке на охоте. [Из Шах-Намэ). Пер. М. Лозинский.— РН, 1934, кн. 9, с. 60—61.

6472. **Фердоуси.** Шах-Намэ. Главы из поэмы. Пер. А. Е. Грузинский.— «Знамя», 1934, № 11, с. 63—71.

6473. **Фирдауси.** Бахрам Гур и Азадэ. Из Шах-Намэ. Л., 1934, 24 (10) с.

6474. **Фирдауси.** Начало повести о Бехаже и Манежа. Пер. А. Эдельман.— ЛТ, 1956, № 8, с. 196—198.

6475. **Фирдауси.** Плач Фирдауси об умершем сыне. Пер. А. Эдельман.— ЛТ, 1958, № 8, с. 198—199.

6476. **Фирдауси Абу-л Касим Ал Туси.** Книга царей Шах-намэ. Избранные места. Пер. М. Лозинского. Под ред., с комм. и статьей Ф. А. Розенберга. [М.—Л.]. «Academia», 1934, 156 с.

Рец.: **Аршаруни А. М.**— ХЛ, 1935, № 4, с. 52—54.

6477. **Фирдовси.** Шах-Намэ. Избранные поэмы. Под общ. ред. Р. Ахундова. Баку, Азернешр, 1934, CVII, 320 (4) с.

6478. **Фирдоуси.** Афоризмы Пер. И. Сельвинский.— В кн.: «Таджикская поэзия». Сталинабад, 1949, с. 53—54.

6479. **Фирдоуси.** Бой Рустама с Ашкабусом. Пер. И. Сельвинский.— В кн.: «Таджикская поэзия». Сталинабад, 1949, с. 45—48.

6480. **Фирдоуси.** На смерть сына. Пер. И. Сельвинский.— В кн.: «Таджикская поэзия». Сталинабад, 1949, с. 52.

6481. **Фирдоуси.** Жалобы Фирдоуси на старость и время.— В кн.: Пеньковский Лев. Избранные стихотворные переводы. М., «Советский писатель», 1959, с. 45—46.

6482. **Фирдоуси.** Из «Шах-Намэ». Пер. М. Лозинский, Бану-Лахути, К. Липскеров, М. Дьяконов.— В кн.: [Климович Л. И.] Хрестоматия по литературе народов СССР. М., 1959, с. 272—287.

6483. **Фирдоуси.** Памятник. Пер. И. Сельвинский.— В кн.: «Таджикская поэзия». Сталинабад, 1949, с. 54.

6484. **Фирдоуси.** Поэмы из Шах-Намэ в переводах С. Липкина. Душанбе, Таджикгосиздат, 1959, 522 с.

6485. **Фирдоуси.** Рустам и Сохраб. Пер. Вл. Державина. [Предисл., ред. и прим. Н. Османова]. М., Гослитиздат, 1959, 158 с.

6486. **Фирдоуси.** Сказ о Кова-кузнеце. Пер. И. Сельвинский.— В кн.: «Таджикская поэзия». Сталинабад, 1949, с. 39—45.

6487. **Фирдоуси.** Сказание о Заххаке.— В кн.: Липкин С. Строки мудрых. Переводы. М., «Советский писатель», 1961, с. 34—76.

6488. **Фирдоуси.** Царствование Искендера. [Отрывки из «Шах-Намэ»].— В кн.: Пеньковский Лев. Избранные стихотворные переводы. М., «Советский писатель», 1959, с. 9—46.

6489. **Фирдоуси.** Шах-Намэ. Пер. М. Лозинский, Ц. Бану.— В кн.: [Климович Л. И.] Хрестоматия по литературе народов СССР. М., 1947, с. 30—41.

6490. **Фирдоуси.** Шах-Намэ. Поэмы. Пер. и предисл. С. Липкина. М., Детгиз, 1955, 239 с.

6491. **Фирдоуси.** Шах-Наме. Пер. с тадж. [фарси]. [Пер. под ред. И. Брагинского и С. Шервинского. Сост. и вступит. статья И. Брагинского]. М., Гослитиздат, 1957, 974 с.

6492. **Фирдоуси.** Шахнаме. Т. 1—3. М., АН СССР, «Наука», 1957—1965.

Т. 1. От начала поэмы до сказания о Сохрабе. Изд. подгот. Ц. Б. Бану, А. Лахути, А. А. Стариков. (Отв. ред.: Е. Э. Бертельс. Ред. пер. А. Лахути). АН СССР, 1957, 676 с.

Т. 2. От сказания о Ростеме и Сохрабе до сказания о Ростеме и Хакане Чина. Пер. Ц. Б. Бану-Лахути. Комм. А. А. Старикова. (Отв. ред. А. А. Стариков. Ред. пер. А. Азер). АН СССР, 1960, 643 с.

Т. 3. От сказания о битве Ростема с Хакани Чина до царствования Лохраспа. Пер. Ц. Б. Бану-Лахути. Комм. А. Азера и Ц. Б. Бану-Лахути. (Отв. ред. А. Н. Болдырев). «Наука», 1965, 591 с.

Рец.: **Болдырев А. Н.**— ИАН, отд. лит-ры и языка, т. 17, 1958, вып. 1, с. 67—72; **Брагинский И. С.**— ВАН, 1958, № 2, с. 126—128.

6493. **Фирдоуси.** Шах-Наме. Критический текст. Т. I—IV. М., ИВЛ, «Наука», 1960—1965.

Т. I. Под ред. Е. Э. Бертельса, ИВЛ, 1960, 30 с., текст.

Т. II. Под ред. Е. Э. Бертельса. Сост. текста А. Е. Бертельс, Л. Т. Гюзальян, О. И. Смирнова, М. Н. О. Османов, А. Т. Тагирджанов, ИВЛ, 1962, 16 с., текст.

Т. III. Сост. текста О. И. Смирнова. Под ред. А. Нушина, «Наука», 1965, 14 с., текст.

Т. IV. Сост. текста Р. М. Алиев, А. Е. Бертельс, М. Н. О. Османов. Под ред. А. Нушина, «Наука», 1965, 19 с., текст.

Рец.: **Нушин А.**— НАА, 1962, № 1, с. 156—160.

6494. **Фирдоуси.** Шах-наме в двух книгах. Пер. с фарси Вл. Державина и С. Липкина. (Ред. колл. И. Брагинский, Б. Гафуров, М. Турсун-заде. Вступит. статья И. Брагинского. Подготовка текста Н. Османова). М., Гослитиздат, 1964.

Кн. 1, 751 с.

Кн. 2, 743 с.

6495. **Фирдоуси Абуль-Касим.** Из Шахнаме. Пер. Вл. Державина. Душанбе, Таджикгосиздат, 1949, 213 с.

6496. **Фирдоуси Абулькасим.** Из Шахнаме. [Пер. Вл. Державина, С. Липкина. Вступит. очерк, сост. и ред. М. Явич]. [Сталинабад], Таджикгосиздат, 1954, 335 с.

6497. **Фирдоуси Абулькасим.** Изготовление игры шахмат для матери Талханда. [Отрывок из поэмы «Гав и Талханд»]. Пер. М. Дьяконов.— ШВС, 1958, № 1, с. 27.

6498. **Фирдоуси Абулькасим.** Кей-Кубад и Кей-Кавус. Пер. Вл. Державина. Душанбе, Таджикгосиздат, 1960, 159 с.

6499. **Фирдоуси Абулькасим.** Отрывки из «Шах-наме». Пер. М. Лозинский, С. Липкин, В. Левик, К. Липскеров, В. Державин, Л. Пеньковский.— В кн.: «Антология таджикской поэзии». М., 1957, с. 54—206.

6500. **Фирдоуси Абулькасим.** Плач Фирдоуси о смерти сына. Пер. С. Липкин.— В кн.: «Антология таджикской поэзии». М., 1957, с. 207.

6501. **Фирдоуси Абулькасим.** Сатира на султана Махмуда. Пер. К. Липскеров.— В кн.: «Антология таджикской поэзии». М., 1957, с. 208—212.

6502. **Фирдоуси Абулькасим.** Сказание о Бахраме Чубина. Из «Шахнамэ». Пер. С. Липкина [Сталинабад], Таджикгосиздат, [1952], 342 с.

6503. **Фирдоуси Абулькасим.** Сказание о Бижане и Маниже. Пер. С. Липкин.— В кн.: «Страницы таджикской поэзии». Сталинабад, 1961, с. 36—119.

6504. **Фирдоуси Абулькосим.** Бой Исфандиора с Рустамом.—В кн.: «Образцы таджикской поэзии». Сталинабад, Таджикгосиздат, 1955, с. 7—120.

6505. **Фирдоуси Абулькосим.** Шахнамэ. Пер. В. Левик, В. Звягинцева, И. Сельвинский, К. Липскеров, В. Державин, М. Петровых.— В кн.: «Антология таджикской поэзии». М., 1951, с. 117—235.

رومانی

1033 1969

Dan, George

Šah-Namé (Cronica - Šahilor) Culegere din epopeea persanâ êntoc mitâ si tâl mâcitâ de Georg Dan. Cuvint înainte de Virgil Cândea. Bucuresti, 1969. 280 p.

ژاپنی

1034

Igari, shiyama

Shaname monogatary. **Nihon Oyobi Nihon-jin** N. 5[1]: 106-116, No. 5[2]: 29-88, No. 5[3]: 109-112.

1035 1941

Higuchi, M.

Rostam to sorab. Tokyo, 1941. 163 p.

(از روی زبان فرانسه ترجمه و صورت نمایشنامه بدان داده شده است)

1936 1964

Kuroyanagi, T.
[The Translation of «Haft Khwan-e Rostam and Bab-e Sohrab»]. By T. Kuroyanagi. **World Literatures,** No. 69. Tokyo, 1964.

1037 1969

Kuroyanagi, T.
O sho [The abrieged tranla ation of Shahnameh] Tokyo. 1969. 447 p.

سربی

1038 1928

Bajraktarevic, D. F.
Rustem i Suchrab. Epizoda iz Šachname u 24 peranja. Preveo s persiskog D. F. Bajraktarevic. Beograd, 1928. 190 p. (Srpka Knjizevia Zandruga, Kolo XXXI, vp. 208)

سوئدی

1039 1931

Hermelin, Erik Axel
Firdusi, Shah-namah, (1-V). Översatt av Erik Axel Hermelin. Stockholm, 1931. 88 p.

عبری

1040 1943

Benshalom, B.
[Ahâbhath Zal ve Rudhâbhâh.] The Love of Zal and Rudabah, from [The] Shâhnâmeh... Hebrew [metrical] version from Persian [with an introduction] by B. Benshalom. Tel-Aviv, 1943. 92, 4 pl.

عربی

۱۰۶ ۱۹۳۲

البنداری، فتح بن علی
الشاهنامه. تصحیح عبدالوهاب عزام. قاهره، دارالکتب‌المصریة، ۱۹۳۲ر۱۳۵۰ ق. دوجلد در یك مجلد.*
(ترجمهٔ منثور از سالهای ۶۱۵ تا ۶۲۴ هجری.)

* در سال ۱۳۴۸ شمسی در تهران به‌توسط کتابفروشی اسدی تجدید طبع افست شده است.

فرانسوی

1042 1788

Langlès, L. M. (مترجم)
Contes, fables et sentences, tirés de différents auteurs arabes et persans, avec une analyse du poême de Ferdoussy, sur les rois de Perse... Paris, 1788. v,xliv, 179 p.

1043 1810

Wallenbourg, J. (مترجم)
Notice sur le Schah-Name de Ferdoussi, et traduction de plusieurs pièces relatives a ce poème.. Publiée par A. de Bianchi. Vienna, 1810. 96 p.

1044 1829

Mohl, Jules
Fragments du Shhnameh. Fragements relatifs à la religion de Zoroastre. Paris 1829.

1045 1838

Mohl, Jules (مترجم)
Le Livre des Rois Paris, Imprimerie Royale, 1838-78. 7 vols.

بانضمام متن فارسی (چاپ دیگر بدون متن: ۱۸۷۶)

1046 1844/5

Reinaud, Joseph Toussaint
Fragments arabes et persans... relatifs à l'Inde. [Extrait du Schah-nameh, Histoire de Djemhour, Raja... de l'Inde; de son fils Gou et de son neveu Thalhend, avec le récit de la découverte du jeu d'échecs.] **Journal Asiatique.** 1844.
(Tirage à part: 1845. 257 p.)

1047 1869

Delvau, A.
Rustem, roman de chevaleris persan, du poète Firdousi. Paris, 1869. **(Collection des Romans de Chevalerie, vol. 3.)**

1048 1876-8

Mohl, Jules (مترجم)
Le Livre des Rois, traduit et commenté par Jules Mohl. Paris, 1876-8. 7 vol.

1049 1889

Larionoff, S.
Histoire du Roi Djamchid et des divers. **Journal Asiatique.** 1889.

1050 1919

Histoire de Minoutchehr selon le Livre des Rois. Illustrée par Simonidy. Paris, 1919.

1051 1924

Mohl, Jules (مترجم)
Le livre de Feridoun et de Minoutchehr, rois de Perse. Paris, L'Edition d'Art,

1924. xlvi, 271 p.

1052 1934

Quelques pages du Chah-Nameh de Firdusi. Paris. Les Editions d'Art et d'Histoire, 1934, 48 p. illus.

1053 1938

Bricteux, Auguste
Roustem et Sohrab: épisode du Livre des Rois. Traduit du persan par Auguste Bricteux. Lige-Paris, 1938. 91. p. **(Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université de Liége. Fascicule LXXVI.)**

1054 1948

Patris, René
La guirlande de l'Iran. Poèmes de Firdousi [etc.] Paris, 1948. 96 p.

1055 1950

Massé, Henri
Anthologie Persane (xie - xixe siècles). Paris, 1950.

* * *

1056

Simond,Charles
Poésie épique. le Livre des Rois. **La Perse littéraire.** Paris, [s.d.], pp. 46-100.
(حاوی ترجمهٔ داستانهایی از شاهنامه که ظاهراً میان سالهای ۱۸۹۰ تا ۱۹۰۰ نشر شده.)

1057

Simond,Charles
Le livre des Rois [Paris, s.d.] pp. 385-416.
(Nouvelle Bibliothèque Populaire, 179).

کردی

1058 1966

Mokri, M. (مصحح و مترجم)
Le légende de Bizan-u Manija: version populaire du sud du Kurdsitan en langue gouranie. Episode du Shâhnâma, épopée Iranienne. Texte établi, intraduction, traduction, thèmes folkloriques, notes linguistiques et glossaire par Mohammad Mokri. Paris. Klincksieck: 1966. [6], 191, 50 p .
(متن کردی با ترجمهٔ فرانسه)

گجراتی

1059 1850

Modi, F. M.
Shahnamu. Bambay, 1850.

1060 1852

Asana, F. D. J.
Shahnamu... in Gujrati bayets. Bobay 1852.

1060* 1855

Asana, F. D. J.
Shahnamu. Bombay. 1852. 3 vols.

1061 1872

Mansukh, M. K. Sh.
Shahnamu Gujrati. Bombay 1872. 1120 p.

1062 1900

Antla, E. K. (مترجم)
Karnamaki-i Artakhshir Papakan. The original Pahlavi text, with transliteration in Avesta characters, tralations into English and Gujarati, and selections from the Shah - nameh. Bombay, Fort Printing Press, 1900.

1063 1904

Modi, J. J. (مترجم)
Shah-nameh. Translated into Gujarati from Firdousi, from the commencement up to the reign of king Minoocheher, with an appendix containing an account of the kings, according to the Avesta, Pahlavi and other Persian books. Bombay, 1904, 144 p.

1064 1906

Modi, J. J.
Episodes from the Shah-nameh. Bombay, 1906-7. 2 vols.

1065 1908

Modi, J. J.
The episodes of the famous women of the Shah-nameh. Bombay, Dustur Ashkara press, 1908. 13, 126 p.

1066 1914

Kutar, M. N. (و) **Kutar, F. N.** (مترجم)
The Shahnamah of Firdausi, its full text and its translation. Vol. i-viii. Bombay. 1914-17.

گرجی

1067 1891

Thurmanidze, Khosro
Rostamiani. [ترجمهٔ] Khosro Thurmanidze, [تصحیح] S. Mdivonovi. [تفلیس، چاپ دهم] 1891. 32 p.

1068 1916

Abuladze, Justin (مترجم)
[ترجمهٔ قدیم گرجی بانضمام مقدمه و لغتنامه، تفلیس، ۱۹۱۶، جلد اول].
(جلد دوم در ۱۹۳۴ نشر شده است)

1069 1934

Abuladze, J. (مترجم)
Shahnameh. [A critical edition of the old Georgian verse and prose translations of sections of the Shahnameh, generally known under the title Rostomiani.] Edited by Abuladze (Justin) and others. Tp'ilisi 1934. vol. II. x, 652. p. 10 pl.

1010 1934

Sabashvili, S. (مترجم)
Rostom i Zurab. **Mnadobi.** No. 9 (1934): 136-143.

لاتینی

1071 1778

[منتخب اشعار]**Anthologia Persica, seu selectae diversis Persis auctoribus exempla in Latinum.** Translata ac Mariae Theresiae Augustae honoribus dicata a Caesarea Regia Linguarum Orientalium Academia. Vienna, Kurzbok, 1778.

1072 1801

Hagemann, G. E.

Monumenti Persepolitani e Ferdusio poeta Persarum heroico illustratio. Proposuit Godofredus Ernestus Hagemann. Gottingae, 1801. 32 p.

1073 1839

Halisten, Julius

Carminis epici Schahnameh fragmentum de Dario et Alexandro, Hexametris Suethicis redditum... pobl. proponit Alexand. Gust. Julius Halisten. Helsingforsiae, 1839.

لهستانی

1074 1855

Sieminski, L.
Biszen i menisze. Ustepz Firdussego poematu Szach-Namech. Warszaœa, 1855.

1075 1961

Machalski, F. (مترجم)
Opowiesc o mitosci Zala i Rudabe. wyjeta z Szachname. Z originatu perkicgo przetozyt, wstepem i przypisami npatrzyt Franciszek Machalski. Wroctaw-Krakow, 1961, xlvi, 101 p. (**Biblioteka narodowa. Ser 2. No. 132**).

(با کتابشناسی مفید و نمونهٔ عکسی)

مجاری

1076 1888

Karoly, F. (مترجم)
Szohrab; Költöi elbeszélés. Budapest Franklin-Tarsulat, 1888. 122 p.

1077 1931

Antal, Rado

A Schname ébol. Feridun és fial-Sziavus Zal és Rudabé. Budapest, 1931, 12+392 p.

هندی

1078 1846

Mulchand

خسرو عجم [ترجمهٔ هندی منظوم از روی خلاصهٔ توکلی‌بیگ معروف به‌شمشیرخانی، مصحح غلام حیدر] کلکته، ۱۶،۱۸۴۶ + ۵۹۲ ص.
(چاپهای دیگر: کانپور ۱۸۵۲، میرتهه ۱۸۷۶، لکهنو ۱۸۷۲)

1079 1947

Srivastava, Rama-Chandra

[ترجمهٔ از فارسی به هندی موسوم به چندره و هردیالوسیمها]
[Chandra and Hara dayalu Simha, Agra, 1947.]

بخش سوم

نسخه‌های خطی

شاهنامه

قسمت اول

نسخه‌های تاریخ‌دار

ارقامی که با خط موربی کنار تواریخ قرار داده شده بمناسبت آنست که تاریخ نسخه را در مآخذ به سنوات میلادی ذکر کرده‌اند و در تبدیل ناچار هر دو سال قمری که یك سال میلادی با آن دو مطابقت دارد ذکر شد تا با تاریخ نسخه قابل تطبیق باشد.

۱۰۸۰	۶۷۵	لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 21103
۱۰۸۱	۷۰۵	قاهره، دارالکتب، شمارهٔ ۴۹ تاریخ فارسی*
۱۰۸۲	۷۳۱	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1479 (خط حسن بن علی بن الحسین البهمنی، با هشتاد و نه مجلس)
۱۰۸۳	۷۳۳	لنین‌گراد، کتابخانهٔ عمومی، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱ (خط عبدالرحمن الحـ... [عبدالله]... بن الظهیر، با پنجاه و دو مجلس)
۱۰۸۴	۷۴۱	دوبلن، چستربیتی، P. 110 (قسمتی از شاهنامه‌است، با چهارده مجلس)

* استاد مجتبی مینوی که خود این نسخه را دیده‌اند آن را مورخ ۱۱۰۵ می‌دانند و به‌غلط در فهرست آنجا ۷۰۵ دانسته شده است.

۱۰۸۵	۷۴۱/۲	نیویورک، مجموعهٔ Monroe Gutman
۱۰۸۶	۷۴۱/۲	لوتسرن (سویس)، مجموعهٔ Kofler Truniger
۱۰۸۷	۷۴۱/۲	کلیولند، موزهٔ هنر، No. 44. 479
۱۰۸۸	۷۴۱/۲	سیاتل، موزهٔ هنر، Is. 36. 14
۰۱۸۹	۷۴۱	قاهره، دارالکتب، ۶۰۰۶ س (خط محمدبن محمدبن محمدالکیشی، برای ارغون شمسی کریمی کازرونی)
۱۰۹۰	۷۴۶*	کراچی ، موزهٔ ملی (خط نستعلیق، با هفتاد و پنج مجلس)
۱۰۹۱	۷۵۱	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، 406 و 407 (فقط دو ورق مجلس است)
۱۰۹۲	۷۵۲	کراچی، موزهٔ ملی (خط نسخ محمد عبدالکریم تبریزی)
۱۹۰۳	۷۵۲/۳	کلیولند، موزهٔ هنر، No. 45. 387
۱۰۹۴	۷۵۳	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No. 8
۱۰۹۵	۷۵۵	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 674 (خط حسن رکن‌الدین، با پنج مجلس)
۱۰۹۶	۷۷۲	استانبول، طوپقاپوسرای، No. 1423 (H. 1511) (خط مسعودبن منصوربن احمد شیرازی، با

* ـ تاریخ مورد شك است.

دوازده مجلس)

۱۰۹۷	۷۷۳	قاهره، دارالکتب، شمارهٔ ۱۸ تاریخ فارسی (مصور)
۱۰۹۸	۷۸۹	بانکی‌پور، کتابخانهٔ عمومی شرقی، No. 1795 (نیمهٔ دوم و ناقص، با بیست و پنج مجلس)
۱۰۹۹	۷۹۶	قاهره، دارالکتب، شمارهٔ ۷۳ تاریخ فارسی (خط نستعلیق لطف‌الله بن محیی بن‌محمد درشیراز، با شصت‌وهفت مجلس)
۱۱۰۰	۷۹۹	دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، Cat. No. 114 (با پنج مجلس)
۱۱۰۱	۸۰۳	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1515 (خط هبة‌الله بن محمودبن‌مسعودبن یحیی با نوزده مجلس)
۱۱۰۲	۸۰۵	قاهره، دارالکتب، شمارهٔ ۴۹ تاریخ فارسی (باسی و شش مجلس)
۱۱۰۳	۸۰۹	استانبول، No. 7924/310 (با نوزده مجلس، این نسخه را Smith نشان داده است)
۱۱۰۴	۸۲۹	حیدرآباد دکن، موزهٔ سالار جنگ (M. No. 8)، A./Nm. 576 (با پانزده مجلس.)
۱۱۰۵	۸۳۱	نیویورک، مجموعهٔ ایرمافردا (Irma Fraad) (نستعلیق محمودبن‌محمد، برای خواجه نورالدین

محمد)

۱۱۰۶	۸۳۳	تهران، کتابخانهٔ سلطنتی (خط جعفر بایسنغری، با بیست و دو مجلس، نسخهٔ ممتاز و بسیار مشهور که بطور عکسی چاپ شده)
۱۱۰۷	۸۳۳	تهران، کتابخانهٔ ملی‌ملك، (به‌خط محمدبن‌مطهر شیرازی به‌انضمام خمسهٔ نظامی)
۱۱۰۸	۸۳۳/۴	اکسفورد بودلیان، Ousely ، add. 67
۱۱۰۹	۸۳۴	استانبول، کتابخانه نورعثمانیه، ش ۳۳۸۴ (خط محمدبن علی‌المشهور به‌کاتب
۱۱۱۰	۸۳۴	دهلی، موزهٔ دهلی، ش ۶۰/۵۴ (خط محمودبن محمد برای خواجه نورالدین‌محمد، باچندمجلس)
۱۱۱۱	۸۳۸تا ۸۴۴	کمبریج (انگلستان) موزهٔ Fitzwilliam، Ms. 22 – 1987 (با بیست و پنج مجلس)
۱۱۱۲	۸۳۹/۴۰	نیویورك، موزهٔ متروپولیتن، No. 20. 120. 2
۱۱۱۳	۸۳۹تا ۸۴۱	به‌خط جهانگیر (که در حراج سال ۱۹۶۸ لندن فروش رفته است)
۱۱۱۴	۸۴۰	دانشگاه لیدن، No. 494 (خط عمادالدین عبدالرحمن با نوزده مجلس)
۱۱۱۵	۸۴۰	رامپور (هند)، کتابخانهٔ سرکاری (رضا). (خط محمودبن محمدبن یوسف شوشتری کاغذی،

با پنجاه و سه مجلس) (بیانی ۳: ۸۸۰)*

۱۱۱۶	۸۴۱	کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔ دانشگاه، Or. 420
۱۱۱۷	۸۴۱	لندن، موزهٔ بریتانیا، Or. 1403 (با نود و سه مجلس، بخط نستعلیق)
۱۱۱۸	۸۴۲	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1547 (خط عبدالله‌بن محمد صدر)
۱۱۱۹	۸۴۳/۴	کلیولند، موزهٔ هنر، No. 49. 160
۱۱۲۰	۸۴۳/۴	کلیولند، موزهٔ هنر، No. 56. 10
۱۱۲۱	۸۴۴	قاهره، دارالکتب، شمارهٔ ۵۹ تاریخ فارسی (خط نستعلیق محمدالسمرقندی المشتهر بمعینی، بایکصد و شصت و شش مجلس)
۱۱۲۲	۸۴۴	پاریس، کتابخانهٔ ملی، Sup. Pers. 493 (خط نستعلیق یعقوب‌بن عبدالکریم، با پنجاه‌وسه مجلس)
۱۱۲۳	۸۴۴	تهران، کتابخانهٔ سلطنتی، شمارهٔ ۴۷۵ (خط محمدبن محمود حنفی‌الششنقی، با چهارده مجلس)
۱۱۲۴	۸۴۸	پاریس، کتابخانهٔ ملی، Sup. Pers. 494 (خط نستعلیق محمد السلطانی، با هفده مجلس)
۱۱۲۵	۸۴۸	واتیکان، کتابخانهٔ پاپ، Ms. Pers. 118

* ـ همین نسخه را آقای رضا مایل هروی مورخ ۸۵۰ یاد کرده است (مجلهٔ کتاب، چاپ کابل، شمارهٔ اول، جلد اول، سال ۱۳۵۳)

(خط علی بن نظام دامغانی در یزد)

۱۱۲۶	۸۴۸	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No. 876 (خط محمود کاتب، با چهارده مجلس
۱۱۲۷	۸۴۹	لنین‌گراد، انستیتوی خاورشناسی، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۴ (خط نستعلیق محمودبن‌جلال‌الرشید، با بیست و نه مجلس)
۱۱۲۸	۸۵۰	لندن، موزهٔ بریتانیا، Or. 1688 (خط فتح‌الله‌بن احمد سبزواری و متعلق به سلطان محمدبن‌مرتضی ازامرای محلی‌مازندران با صد و پنجاه و سه مجلس، این نسخه بوسیلهٔ J. Durmmond Erskine of Torrie از بنارس تهیه شده و در مجموعهٔ خانوادگی او در Dunimarle Castle بوده است)
۱۱۲۹	۸۵۲	اکسفورد، بودلیان، 1977/Ms. Pers. C. 4 (خط نستعلیق عبدالله بن‌شعبان بن‌حیدر اشترجانی، باپنجاه و چهار مجلس)
۱۱۳۰	۸۵۳	برلین، فهرست پرچ (Pertch)، No. 128 (به‌خط نسخ و مصور)
۱۱۳۱	۸۵۴	تاشکند (Smith به‌همین مقدار معرفی میکند)
۱۱۳۲	۸۵۵	لاهور. مجموعهٔ محمود شیرانی (کتابخانهٔ‌دانشگاه پنجاب)، ش ۶۳۴۸
۱۱۳۳	۸۵۷	استانبول کتابخانهٔ ایاصوفیه، ش 3861/1 (به

		خط شیخ الاسلام بن حسین بن علی بن محمود الصدیقی با شصت و سه مجلس)
۱۱۳۴	۸۵۹	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No. 77 (هفت مجلس)
۱۱۳۵	۸۶۰	منچستر، کتابخانهٔ John Rylands (ظ منتقل از کتابخانهٔ لیندزیانا Lindesiana، No. 8) (بانوزده مجلس، Smith آن را معرفی کرده است)
۱۱۳۶	۸۶۱	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No. 61 (خط محمودبن محمدبن محمود جمالی، با پنجاه و سه مجلس)
۱۱۳۷	۸۶۴	تهران، کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات، ۸۱ ب (خط تعلیق احمد حسن بن قطب بن زاهدبن عمر همدانی)*
۱۱۳۸	۸۶۸	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1496 (خط محمدبن محمدبن محمدعلی، با سی مجلس)
۱۱۳۹	[۸۶۹]	فیلادلفیا، کتابخانهٔ دانشگاه پنسیلوانیا (Smith آن را معرفی کرده است)

* ـ استاد محمدتقی دانش پژوه در فهرست نسخه‌های خطی دانشکدهٔ ادبیات آن‌را مورخ ۱۰۰۴ معرفی کرده‌اند ولی نسخه به‌خط‌تعلیق‌قدیم‌است ونسخه خود گوده برقدمت آن. علت قراءت ایشان ناخوانا بودن عبارت کاتب درانتهای نسخه است که به کمك مرحوم دکتر مهدی بیانی چنین خوانده شد: «تمت هذا الکتاب... (چند کلمه محو شده) الثالث من الشاهنامه (یك کلمه ساقط) ملك الفضلا المعروف بفردوسی طوسی علیه الرحمة و الغفران بخط عبدالضعیف احمد حسن‌بن قطب‌بن زاهدبن عمر همدانی (؟) [یایمنی؟] غفرالله له بوقت نماز ظهر فی‌یوم‌الاثنین السادس عشر من شوال سنة اربع وستین و ثمانمائة هلالیة»

* ـ آقای محمد تقی دانش پژوه در فهرست نسخه‌های خطی دانشکدهٔ

۱۱۴۰	۸۷۸	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No. 877 (با پنجاه و نه مجلس)
۱۱۴۱	۸۸۰	بهاولپور (پاکستان)، کتابخانهٔمرکزی بهاولپور. (خط محمدبن شیبانی) (انتخاب شاهنامه است. اطلاع از محمدحسین تسبیحی)
۱۱۴۲	۸۸۲	کلکته، انجمن آسیائی بنگال، No. 69 (خط بهاءالدین بن قوام‌الدین بن کمال‌الدین یوسف علمدار)
۱۱۴۳	۸۸۲	وین، کتابخانهٔ پادشاهی، Mxt. 578 (Cat. 121)
۱۱۴۴	۸۸۵	دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، P. 127 (خط محمد بقال، با سی مجلس)
۱۱۴۵	۸۸۵	دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، P. 128 (با بیست و هفت مجلس)
۱۱۴۶	۸۸۶/۷	نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، No. 40. 38
۱۱۴۷	۸۸۷	استانبول، طوپقاپوسرای، No. 1489 (با سی و یك مجلس)
۱۱۴۸	۸۹۰	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No. 62 (با شصت و نه مجلس، رابینسون نوشته است‌که تاریخ نسخه را به ۷۹۰ عوض کرده‌اند)
۱۱۴۹	۸۹۰	تاشکند، کتابخانهٔ فرهنگستان اوزبکستان، Cat. 493 (خط علی درویش بدخشی)

۱۱۵۰	۸۹۱	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1506 (خط هبةالله‌بن‌جلال‌الدین محمود شیرازی، با پنجاه و دومجلس)
۱۱۵۱	۸۹۱	لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 18188 (خط هبةالله‌بن‌جلال‌الدین محمود شیرازی، با هفتاد و دو تصویر)
۱۱۵۲	۸۹۲	پاریس، مجموعهٔ Jeunniette
۱۱۵۳	۸۹۵	تهران موزهٔ ایران باستان، شمارهٔ ۳۵۹۰ (خط نستعلیق درویش محمدمخلص)
۱۱۵۴	۸۹۵	پاریس، کتابخانهٔ ملی، No. 228 (خط نستعلیق علی‌اکبر خواجه جمال‌الدین‌حسین ابن خواجه محمدعلی سلیمانی مرشدی، با یازده مجلس)
۱۱۵۵	۸۹۵	استانبول، کتابخانهٔ دانشگاه، No. 7922/311* (با چهل مجلس، Smith معرفی کرده‌است)
۱۱۵۶	۸۹۹	لندن مجموعهٔ حراج شده توسط Sotheby، Lot 44 (خط حاجی‌علی ملقب به‌کاتب احسن درشیراز با یازده مجلس، رابینسون آن را معرفی کرده است)
۱۱۵۷	۸۹۹	استانبول، کتابخانهٔ دانشگاه، شمارهٔ Fy 1406 (خط سالک‌بن‌سعید)

* ـ در فهرست احمد آتش نسخه‌ای به همین تاریخ و به‌شمارهٔ Fy 1407 متعلق به کتابخانهٔ دانشگاه و به‌خط «حسین» معرفی شده است که نمی‌دانم نسخه دیگر است یا شمارهٔ آن تغییر یافته است.

۱۱۵۸	۸۹۹	اکسفورد، کتابخانهٔ بودلیان، Ms. Elliot 325 (Cat. 493) (نستعلیق سلطان‌حسین‌بن علی بن اصلان‌شاه الکاتب، با شصت ودو مجلس)
۱۱۵۹	۹۰۰	استانبول، طوپقاپوسرای، A. 1057 (خط علاءالدین‌بن‌سیدی، با شصت و پنج‌مجلس)
۱۱۶۰	۹۰۰	استانبول، طوپقاپوسرای، R. 1542 (خط محمودبن امیرحاج‌الحسینی اصفهانی)
۱۱۶۱	۹۰۱	پاریس، کتابخانهٔ ملی، 1165
۱۱۶۲	۹۰۱	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1491 (خط حاجی محمدکاتب مشهدی، با چهل و پنج مجلس)
۱۱۶۳	۹۰۱	استانبول، طوپقاپوسرای، A. 3065 (با پنجاه و هفت مجلس)
۱۱۶۴	۹۰۱	مادرید، کتابخانهٔ قصر پادشاهی، II.3.218 (با هفتاد و سه مجلس)
۱۱۶۵	۹۰۲	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1508 (خط محمدالحسینی، با سی و دومجلس)
۱۱۶۷	۹۰۲	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، 52 و53 (دوجلد) (خط پیرحسین، با چهل و چهار مجلس)
۱۱۶۸	۹۰۲/۹	مجموعهٔ Schulz که قدیماً در لیپزیگ معرفی‌شده در فهرست مونیخ توسط Aumer بشمارهٔ 8

(خط نستعلیق حمدالله بن قوام الدین بن نظام الدین القاسم الادیب لباسانی، با شصت مجلس)

۱۱۶۹	۹۰۲/۱۰	برلین، فهرست پرچ، شمارهٔ 174 (باسی و هشت مجلس)
۱۱۷۰	۹۰۳	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1510 (خط منصوربن محمدبن ورقةبن عمر بختیار، با سی و پنج مجلس)
۱۱۷۱	۹۰۵	قاهره، دارالکتب، شمارهٔ ۶۰ تاریخ فارسی (خط نستعلیق، با چهل و چهار مجلس)
۱۱۷۲	۹۰۵	دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، No. 295 (خط محمد معصوم بن سلطان محمد هروی، با پنجاه و نه مجلس)
۱۱۷۲	۹۱۰	استانبول، کتابخانهٔ دانشگاه Fy 147 (خط کشوری ـ انتخاب است)
۱۱۷۳	۹۱۰	بمبئی، No. 1 (Smith بهمین مقدار معرفی کرده است)
۱۱۷۴	۹۱۲	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No .76 (با یکصد و پانزده مجلس)
۱۱۷۵	۹۱۴	استانبول، طوبقاپوسرای، H. 1504 (خط محمودبن جلال بن محمودبن یوسف قمی، با هشتاد و پنج مجلس)
۱۱۷۶	۹۱۵	استانبول، موزهٔ آثار اسلامی ترک (مجموعهٔ عاشر

		افندی)، شمارهٔ ۱۹۵۵ (خط منعم‌الدین‌الاوحدی در شیراز، با چهل و یك مجلس)
۱۱۷۷	۹۱۸	نیویورك، مجموعهٔ کورکیان، No. 107 (خط علی‌بن‌محمدبن‌نجم‌الدین فوهنجی؟ با هفتاد و هشت مجلس)
۱۱۷۸	۹۲۶	استانبول، طوپقاپوسرای، شمارهٔ 1398
۱۱۷۹	۹۲۷	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1480 (خط حاجی محمدالکاتب المشهدی، با یکصد و بیست و هشت مجلس)
۱۱۸۰	۹۲۸	استانبول، طوپقاپوسرای، H .1485 (خط محمدبن‌جلال‌الدین‌الکاتب، با چهل و سه مجلس)
۱۱۸۱	۹۲۹	تهران، کتابخانهٔ سلطنتی، شمارهٔ ۴۷۳ (خط محمد محمود، مصور)
۱۱۸۲	۹۳۱	لنین‌گراد، انستیتو خاورشناسی، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۷ (خط نستعلیق محمد هروی در تبریز، با بیست و هفت مجلس)
۱۱۸۳	۹۳۴	تهران، مجموعهٔ احمد افشار شیرازی (نستعلیق، نورالله‌بن‌فضل‌الحق‌بن‌لطف‌الله‌الحسینی)
۱۱۸۴	۹۳۸	تهران، موزهٔ ایران باستان، شمارهٔ ۴۳۶۱ (نستعلیق شاه‌محمد کاتب، با چهل وسه مجلس)

۱۱۸۵	۹۳۹	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1482 (خط پیرحسین بن پیرحسن الکاتب‌الشیرازی، با چهل و هفت مجلس)
۱۱۸۶	۹۴۲	بانکی‌پور، کتابخانهٔ عمومی شرقی (خدابخش)، فهرست جلد اول، شمارهٔ ۱ (خط نستعلیق مرشدالکاتب الشیرازی)
۱۱۸۷	۹۴۲/۳	نیویورک، مجموعهٔ Monif
۱۱۸۸	۹۴۲	نیویورک، موزهٔ بروکلین (Brooklyn)، 45.5.2
۱۱۸۹	۹۴۲	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1514 (خط محمودبن‌محمدالبلخی، باسی‌وشش‌مجلس)
۱۱۹۰	۹۴۳	لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 15531 (نستعلیق، با چهل وهشت مجلس)
۱۱۹۱	۹۴۴	پاریس، مجموعهٔ Rothschild (دارای دویست و پنجاه و شش مجلس)
۱۱۹۲	۹۴۵	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No. 84 (خط مرشدالکاتب‌الشیرازی، با چهارده مجلس)
۱۱۹۳	۹۴۹	منچستر، کتابخانهٔ Jhon Ryland (منتقل از کتابخانهٔ لیندزیانا، شمارهٔ ۹۳۲) (باسی‌وهشت مجلس)
۱۱۹۴	۹۵۰	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1481 (خط علی‌الکاتب، با سی‌وهفت‌مجلس)

۱۱۹۵	۹۵۳	پاریس، کتابخانهٔ ملی، Sup. Pers. 489 (نستعلیق، با شصت و هشت مجلس)
۱۱۹۶	۹۵۴	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1516 (خط حسن الحسینی الکاتب الشیرازی، با بیست و شش مجلس)
۱۱۹۷	۹۵۵	دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، P. 214 (دوجلد) (قسمتی از شاهنامه و ناقص، با شصت و دو مجلس)
۱۱۹۸	۹۵۵	بالتیمور، Walters Art Gallery No. 10.600
۱۱۹۹	۹۵۶	لنین‌گراد، انستیتوخاورشناسی، فهرست‌گوزلیان، شمارهٔ ۸ (خط نستعلیق، با بیست و پنج مجلس)
۱۲۰۰	۹۵۶	استانبول، مجموعهٔ والده سلطان، شمارهٔ ۲۲۳۳ (خط محمدکاتب شیرازی، بابیست‌وچهار مجلس)
۱۲۰۱	۹۵۷	پاریس، کتابخانهٔ ملی، شمارهٔ 1167
۱۲۰۲	۹۵۹	اکسفورد، کتابخانهٔ بودلیان، Ouseley 369 (Cat. 494) (نستعلیق احمدبن‌حسن‌بن‌احمدکاتب، بابیست و چهار مجلس)
۱۲۰۳	۹۶۰	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1495 (خط فانی الکاتب الشیرازی، با هیجده مجلس)

۱۲۰۴	۹۶۰	بستن، موزهٔ هنرهای زیبا (به‌خط محمدالقوام الشیرازی)
۱۲۰۵	۹۶۴	تاشکند، کتابخانهٔ عمومی اوزبکستان، 1811 (با یکصد وشانزده‌مجلس ازمحمد مرادسمرقندی) رابینسون نسخه‌ای مورخ ۹۶۳ متعلق به‌همین کتابخانه بنقل از کتاب B. P. Denike معرفی می‌کند(؟)
۱۲۰۶	۹۶۷	لندن، دیوان هند، Cat. 863 (نستعلیق حسن‌بن محمد احسن، مصور)
۱۲۰۷	۹۷۱	تهران، مجموعهٔ امیراسدالله اعلم (خط نستعلیق حاجی عزالدین بن ابراهیم استرآبادی، با چهل و چهار مجلس)*
۱۲۰۸	۹۷۱	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1477 (خط شریف‌الکاتب)
۱۲۰۹	۹۷۲	لندن، موزهٔ بریتانیا، Or. 12084_6 (خط استرآبادی، با سی‌وپنج‌مجلس)
۱۲۱۰	۹۷۲	کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔ دانشگاه، Or. 1356 (10) (خط نستعلیق بهاءالدین پیشاوری، با دوازده مجلس)
۱۲۱۱	۹۷۲	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1488 (خط محمدباقی‌الکاتب، بابیست وهشت‌مجلس)

* تصاویر این نسخه به‌نام چند پرده از شاهنامه، توسط بنیاد فرهنگ ایران (تهران ۱۳۴۹) چاپ شده است.

۱۲۱۲ ۹۷۳ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1493
(خط شریف منشی‌بن خلیفه امیربن‌معین‌الدین آلتونی علامه، با هشتاد و دو مجلس)

۱۲۱۳ ۹۷۴ پاریس، مجموعهٔ آندره گدار (A. Godard)
(خط نستعلیق امیرالکاتب‌الشیرازی، آنرا دکتر مهدی بیانی در «احوال وآثارخوشنویسان» ـ ۳۱۹:۲ ـ معرفی کرده‌است)

۱۲۱۴ ۹۷۶ نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No. 1052
(خط عبدالوهاب با نوزده‌مجلس)

۱۲۱۵ ۹۷۷ ناپل، کتابخانهٔ ملی، Ms. III. G. 68
(بخش نستعلیق با بیست و هفت مجلس)

۱۲۱۶ ۹۷۸ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1483
(بخط محب‌علی‌الکاتب با سی و دو مجلس)

۱۲۱۷ ۹۷۹ ادینبورگ، کتابخانهٔ ملی، N.L.S. Ms. 738
(بخط نستعلیق محمدقاسم در تبریز)

۱۲۱۸ ۹۸۰ تبریز، موزهٔ خلیفه‌گری کل ارامنهٔ آذربایجان در کلیسای مریم مقدس

۱۲۱۹ ۹۸۲ زاگرب، بایگانی دولتی، A. I
(بخط نستعلیق و مصور)

۱۲۲۰ ۹۸۲ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1497
(خط حسن‌الحسینی الکاتب در شیراز با بیست‌و پنج مجلس)

۱۲۲۱	۹۸۳	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1244 (با بیست و سه مجلس)
۱۲۲۲	۹۸۵	بانکی‌پور، کتابخانهٔ عمومی شرقی (خط نستعلیق سعدالله‌بن ابوالمکارم حجازی با چهل مجلس)
۱۲۲۳	۹۸۵	از نسخی‌که توسط Dupont عتیقه‌فروش در لندن در فهرست ۱۱ ژوئیه ۱۹۷۴ برای فروش‌معرفی شده‌است. (۲۱ مجلس، نستعلیق ۲۳محرم ۹۸۵)
۱۲۲۴	۹۸۷	لندن، دیوان هند، Cat. 869
۱۲۲۵	۹۸۷/۸	کنزاس‌سیتی، مجموعهٔ W.R. Nelson Gallery شمارهٔ 32. 133
۱۲۲۶	۹۹۰	فلورانس، کتابخانهٔ Ms. Pal. Laurenziana شمارهٔ Or.5
۱۲۲۷	۹۹۱	نیویورك، مجموعهٔ کورکیان، No. 126 (دارای سی‌مجلس)
۱۲۲۸	۹۹۱	لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 872
۱۲۲۹	۹۹۲	لنین‌گراد، کتابخانهٔ عمومی، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۳۰ (به‌خط نستعلیق، دارای بیست و شش مجلس)
۱۲۳۰	۹۹۴	لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 27302 (به‌خط نستعلیق، با پنجاه و دومجلس)

۱۲۳۱	۹۹۶	معرفی شده در فهرست جکسن تحت شمارهٔ ۱، و ظاهراً همان است که به‌شمارهٔ 13. 228.11 اکنون در «متروپولی‌تن» است. (نستعلیق شاه محمد سبزواری، باسی‌ویک‌مجلس)
۱۲۳۲	۹۹۸	لاهور، کتابخانهٔدانشگاه (مجموعهٔمحمود شیرانی) شمارهٔ ۴۷۱۴/۱۶۶۴
۱۲۳۳	۹۹۸	نیویورک، مجموعهٔ Rosenbach (خط قوام بن محمد الشیرازی)
۱۲۳۴	۹۹۹	بانکی‌پور، کتابخانهٔ عمومی شرقی (خدابخش)، Cat. Vol. 1 ،No. 3 (خط کمال‌الدین‌بن ابراهیم)
۱۲۳۵	۱۰۰۰	معرفی شده در فهرست Smith تحت شمارهٔ ۲ و آن را درایران دیده بوده‌است (با بیست و پنج مجلس)
۱۲۳۶	۱۰۰۰	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1476 (خط درویش علی بن منصور الانصاری)
۱۲۳۷	۱۰۰۰	معرفی شده در فهرست Smith که آن را در فیلادلفیا دیده بوده‌است (با هفده مجلس)
۱۲۳۸	۱۰۰۰/۱	اکسفورد، کتابخانهٔ بودلیان، Pers. d. 44 (خط نستعلیق، مصور)
۱۲۳۹	۱۰۰۱	تهران، کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه، شمارهٔ ۱۳۳۹ (جلد دوم، خط نستعلیق برهان، با یکصد وپنجاه

و نه مجلس)

۱۲۴۰	۱۰۰۲	برلین، معرفی شده در فهرست پرچ شمارهٔ 703
۱۲۴۱	۱۰۰۴	پاریس، کتابخانهٔ ملی، شمارهٔ ۱۱۶۸
۱۲۴۲	۱۰۰۵	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No. 125 (با هفتاد و دو مجلس)
۱۲۴۳	۱۰۰۵	تهران، مجموعهٔ دکتر اصغر مهدوی، شمارهٔ ۶۳ (خط نستعلیق، باهیجده مجلس)
۱۲۴۴	۱۰۰۶	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1492 (با سی مجلس)
۱۲۴۵	۱۰۰۷	حیدرآباد (دکن)، کتابخانهٔ آصفیه، ش 262
۱۲۴۶	۱۰۰۷	لنین‌گراد، کتابخانهٔ عمومی، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۵ (نستعلیق، با پنجاه و نه‌مجلس)
۱۲۴۷	۱۰۰۷/۸	لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 860 (خط محمدحافظ چشتی)
۱۲۴۸	۱۰۰۸	بانکی‌پور، کتابخانهٔ عمومی شرقی (خدابخش)، No. 4، Cat. I (خط نستعلیق کمال‌الدین‌بن‌ابراهیم)
۱۲۴۹	۱۰۰۸	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، No. 116 (خط محمدبن‌حسین‌الکاتب اصفهانی، بایکصدو سه مجلس)

۱۲۵۰	۱۰۰۸	لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 873 (23 Jones) (خط نستعلیق آدینهٔ بخارائی در سمرقند، با بیست و پنج مجلس)
۱۲۵۱	۱۰۰۹	اکسفورد، کتابخانهٔ بودلیان، Ouseley. Cat. 496 (344)
۱۲۵۲	۱۰۰۹	تهران، کتابخانهٔ مجلس سنا (با ۳۱ مجلس)
۱۲۵۳	۱۰۰۹	حیدرآباد (هند)، موزه سالار جنگ، شمارهٔ A./Nm. 581 (سه مجلس)
۱۲۵۴	۱۰۰۹	لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 875 (خط نستعلیق یعقوب بن‌اسحق)
۱۲۵۵	۱۰۰۹	لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 861 (خط نستعلیق حافظ احمدبن محمد، ومصور)
۱۲۵۶	۱۰۱۰	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1501 (با سی‌و نه‌مجلس)
۱۲۵۷	۱۰۱۱	نیویورك، مجموعهٔ کورکیان، No. 76 (خط علی‌جان بن حیدرعلی‌الهروی، باشصت و دو مجلس)
۱۲۵۸	۱۰۱۱	معرفی شده در فهرست جکسن، No. 2 (بخط نستعلیق کمال‌الدین بن ابراهیم، باهفتاد و دو مجلس)
۱۲۵۹	۱۰۱۱	لوند (Lund)، کتابخانهٔ دانشگاه (خط مرادبن‌علی‌الکاتب‌شیرودی، باسی‌ویك‌مجلس)

۱۲۶۰	۱۰۱۱	لنین‌گراد، کتابخانهٔ عمومی، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۶ (خط نستعلیق میرزامحمدبن عزیزالبخاری، با بیست و سه‌مجلس)
۱۲۶۱	۱۰۱۲	تاشکند، کتابخانهٔ فرهنگستان اوزبکستان، Cat. 372 (با بیست و دو مجلس)
۱۲۶۲	۱۰۱۲	تهران، کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه، شمارهٔ ۷۷۵۱ (نسخ شمس‌الدین حسین‌امامی)
۱۲۶۳	۱۰۱۲	کمبریج، مجموعهٔ سرهارولدبیلی. (نستعلیق آدینه کاتب بخاری)
۱۲۶۴	۱۰۱۲	لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 864 (نستعلیق مجدالدین ابراهیم حافظ، و مصور)
۱۲۶۵	۱۰۱۲	لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 876 (به‌خط نستعلیق، با شصت وسه مجلس)
۱۲۶۶	۱۰۱۲	پاریس، کتابخانه ملی، Cas. 1171 (به‌خط نستعلیق، مصور)
۱۲۶۷	۱۰۱۳	تهران، کتابخانهٔ ملی ملك (در دو جلد) (خط محمد مؤمن‌بن‌شاه محمود هروی)
۱۲۶۸	۱۰۱۳/۱۴	نیویورك، موزهٔ متروپولیتن، No. 12. 228. 16 (بخط نستعلیق محمدبن ملامیرحسین الاستاد، با هشتاد و پنج مجلس، معرفی شده در فهرست

جکسن، No. 3

۱۲۶۹	۱۰۱۵	سیدنی (Sydney)، مجموعهٔ Garling (خط محمدبن‌عنایت‌الله، بابیست وهشت‌مجلس)
۱۲۷۰	۱۰۱۶	اکسفورد، کتابخانهٔ بودلیان، مؤسسهٔ تحقیقات هندی، No. 2539 (بخط نستعلیق کبیربن‌شیخ نظام کاتبی)
۱۲۷۱	۱۰۱۶	وین، کتابخانهٔ سلطنتی، Cat. 502
۱۲۷۲	۱۰۲۱	لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 7724 (بخط نستعلیق محمد مؤمن‌بن کمال‌الدین، با ده مجلس)
۱۲۷۳	۱۰۲۱	بمبئی، کتابخانهٔ ملافیروز، Cat. 95
۱۲۷۴	۱۰۲۱	تهران، کتابخانهٔ سلطنتی، شمارهٔ ۱۱۰۶۵ (با سیزده مجلس)
۱۲۷۵	۱۰۲۱	منرآل (کانادا)، مجموعهٔ خصوصی دکتر محمد عبدالرحمن بارکر (نستعلیق محسن‌بن احمد کرمانی)
۱۲۷۶	۱۰۲۲	اکسفورد، کتابخانهٔ بودلیان، Cat. 497
۱۲۷۷	۱۰۲۳	لندن موزهٔ بریتانیا، Add. 16761 (خط نستعلیق محمد زمان‌بن‌حسین خاتون‌آبادی، با چهل مجلس)
۱۲۷۸	۱۰۲۳	نسخهٔ معرفی شده در فهرست Smith که آن‌را

در نیویورک دیده بوده‌است

۱۲۷۹	۱۰۲۳	پاریس، کتابخانهٔ ملی، Cat. 1307 (خط نستعلیق، با بیست و شش مجلس)
۱۲۸۰	۱۰۲۳	پاریس، کتابخانه ملی، Cat. 1172
۱۲۸۱	۱۰۲۴	منچستر، کتابخانهٔ John Reylands (منتقل از کتابخانهٔ لیندزیانا، No. 121)
۱۲۸۲	۱۰۲۵	برلن، معرفی شده در فهرست پرچ، Cat. 129 (خط نستعلیق و مصور)
۱۲۸۳	۱۰۲۶	حیدرآباد (هند)، موزهٔ سالارجنگ، A./Nm. 577 (با ۳۷ مجلس)
۱۲۸۴	۱۰۲۶	وین، کتابخانهٔ سلطنتی، Cat. 503 (خط نستعلیق، با بیست و چهارمجلس)
۱۲۸۵	۱۰۲۷	پاریس، کتابخانهٔ ملی، Cat. 1173 (به‌خط نستعلیق، مصور)
۱۲۸۶	۱۰۲۸	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، 875 a_b (دوجلد به‌خط مداری؟ بن حاجی شاهین دهلوی، با پنجاه مجلس
۱۲۸۷	۱۰۲۸	کراکوی، موزهٔ کراکوی لهستان، No. 1800، (خط کمال‌الدین اصیل)
۱۲۸۸	۱۰۲۸	بالتیمور، مجموعهٔ Walters Art Gallery No. 10602

۱۲۸۹	۱۰۲۹	کراچی، موزهٔ ملی، N. M. No. 1957. 881 (خط نستعلیق عبدالله، با سه مجلس)
۱۲۹۰	۱۰۳۰	تهران، کتابخانهٔ مدرسهٔ سپهسالار، شمارهٔ ۳۱۴ (خط محمد امین قمی)
۱۲۹۱	۱۰۳۰	مجموعـهٔ Clarke، No. 19 (در فهرست Smith معرفی شده است)
۱۲۹۲	۱۰۳۰	گوتینگن، کتابخانهٔ دانشگاه، No. 70 Asch. (خط نستعلیق، با نوزده مجلس)
۱۲۹۳	۱۰۳۴	کمبریج (امریکا)، نزد دکتر ریچاردفرای (نستعلیق خلیل‌الله هفت‌قلمی) دکترمهدی بیانی آن‌را کار ۱۱۳۴ دانسته است
۱۲۹۴	۱۰۳۵	بمبئی، کتابخانهٔ ملافیروز، No. 93
۱۲۹۵	۱۰۳۷	لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 27258 (خط نظام بن میرعلی، با شصت و سه مجلس)
۱۲۹۶	۱۰۳۸	استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1498 (خط ابن‌طرخان در بغداد، باپنجاه وسه مجلس)
۱۲۹۷	۱۰۳۹	لنین‌گراد، کتابخانهٔ عمومی، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۷ (نستعلیق با هفتاد و پنج مجلس)
۱۲۹۸	۱۰۴۰	کمبریج (انگلستان)، موزهٔ Fitzwilliam، Ms. 311 (با شصت و هفت مجلس)

۱۲۹۹	۱۰۴۱	ادنبورگ، کتابخانهٔ دانشگاه، 267 و No. 266 (دو جلد)
۱۳۰۰	۱۰۴۱	[ترکیه]، فهرست Kemal Cig، شمارهٔ ۲۷ (خط ملک‌حسن بن‌محمودشاه اردکانی، با هفده مجلس)
۱۳۰۱	۱۰۴۱	حیدرآباد (هند)، موزهٔ سالار جنگ A./Nm. 578.
۱۳۰۲	۱۰۴۲	برلین، موزهٔ پادشاهی، No. 181، فهرست چاپ سال ۱۹۱۰ (با نود و شش مجلس)
۱۳۰۳	۱۰۴۳	باکو، کتابخانهٔ فرهنگستان شمارهٔ M–151/2698.
۱۳۰۴	۱۰۴۸	مونیخ، کتابخانهٔ دولتی، فهرست Aumur شمارهٔ ۱۴
۱۳۰۵	۱۰۴۸	مونیخ، کتابخانهٔ دولتی، فهرست دوم مونیخ (۱۹۱۰)، شمارهٔ ۱۷۸
۱۳۰۶	۱۰۴۹	اکسفورد، کتابخانهٔ بودلیان، Cat. 498
۱۳۰۷	۱۰۵۱	گوتینگن، کتابخانهٔ دانشگاه، No. 28
۱۳۰۸	۱۰۵۲	معرفی شده در فهرست Smith (که در ایران دیده)
۱۳۰۹	۱۰۵۲	لنین‌گراد، کتابخانهٔ عمومی، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۲۰

۱۳۱۰	۱۰۵۳	تاشکند، کتابخانهٔ فرهنگستان اوزبکستان، شمارهٔ ۱۳۷۳ (خط عرب شیرازی)
۱۳۱۱	۱۰۵۳	لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 877
۱۳۱۲	۱۰۵۳	کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔدانشگاه، Cat.786
۱۳۱۳	۱۰۵۴	لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 4943 (بهخط نستعلیق)
۱۳۱۴	۱۰۵۵	تهران، کتابخانهٔ مجلس شورای ملی، شمارهٔ ۲۵۲۹(؟) (بهخط نستعلیق)
۱۳۱۵	۱۰۵۸	لندن، کتابخانهٔ پادشاهی در کاخ ویندسور، Ms. A/6 (خط محمد حکیم‌الحسینی، با یکصد و چهل و هشت مجلس)
۱۳۱۶	۱۰۶۰	منچستر، کتابخانهٔ John Reylands (منتقل از کتابخانهٔ لیندزیانا، No. 909) (با یکصد مجلس)
۱۳۱۷	۱۰۶۰	مجموعهٔ Clarke، No. 11 معرفی شده در فهرست Smith (با یکصد مجلس)
۱۳۱۸	۱۰۶۱	لنین‌گراد، کتابخانهٔ عمومی، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۸ (خط محمدشفیع‌بن عبدالجبار، با یکصد ونود و

		دو محلس)
۱۳۱۹	۱۰۶۱/۸	تهران، کتابخانهٔ سلطنتی، شمارهٔ ۴۶۸ (مصور)
۱۳۲۰	۱۰۶۴	لندن، جزء حراج Sotheby و معرفی شده در فهرست آن به‌شمارهٔ 179 (چاپ ۱۹۶۸) نستعلیق جمادی‌الثانیهٔ ۱۰۶۴ با بیست و نه مجلس که دو مجلس رقم معینی مصور دارد وبه تاریخ سالهای ۱۰۶۵ تا ۱۰۶۷ می‌باشد
۱۳۳۱	۱۰۶۴	مونیخ، کتابخانهٔ دولتی، فهرست Aumer، شمارهٔ ۹
۱۳۲۲	۱۰۶۶	قاهره، دارالکتب، شمارهٔ ۵۳ تاریخ فارسی (نستعلیق صفی‌قلی‌بن فرهاد غلام، با دوازده مجلس)
۱۳۲۳	۱۰۶۶	دوبلن، کتابخانهٔ چستر بیتی، P. 270 (با بیست و یك مجلس، کار معینی مصور)
۱۳۲۴	۱۰۶۷	دوبلن، کتابخانهٔ Trinty College، Ms. M. 2. 1. (با سی و هفت مجلس)
۱۳۲۵	۱۰۶۸	نسخهٔ معرفی شده در فهرست Smith که آن‌را در ایران دیده (با سی و هفت مجلس)
۱۳۲۶	۱۰۷۱	حیدرآباد (هند)، موزهٔ چنگ، A./Nm. 579 (با سی و هفت مجلس)
۱۳۲۷	۱۰۷۳	برلین، معرفی‌شده درفهرست پرچ،شمارهٔ ۷۰۴

۱۳۲۸	۱۰۷۴	نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، 17 .228 .13 (خط نستعلیق شیخ محمدبن شمس‌الدین، باچهل و دو مجلس)
۱۳۲۹	۱۰۷۴	لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، 2859 (خط عبدالمجید ترکان دهلوی)
۱۳۳۰	۱۰۷۷	نسخهٔ معرفی شده در R.A.S (سال 1892) شمارهٔ 238 (نقل از فهرست Smith)
۱۳۳۱	۱۰۸۱	لنین‌گراد، کتابخانهٔ عمومی، فهرست گوزلیان شمارهٔ ۲۰
۱۳۳۲	۱۰۸۵	تهران، کتابخانهٔ ملی، فهرست کتابخانهٔ عمومی معارف، شمارهٔ ۱۱۶۹ (نستعلیق با هشتاد و پنج مجلس)
۱۳۳۳	۱۰۸۵/۸	استانبول، نورعثمانیه، No. 3384 (خط محمدمحسن باغ آسیائی الجنابذی)
۱۳۳۴	۱۰۸۵	بستن، مجموعهٔ Edwin Binney
۱۳۳۵	۱۰۸۵	تهران، کتابخانهٔ ملی، ش ۱۰۷۳ (مصور)
۱۳۳۶	۱۰۹۲/۳	لندن، از مجموعهٔ حراج شدهٔ Sotheby که در فهرست سال ۱۹۶۸ آن به‌شمارهٔ ۱۸۰ معرفی شده‌است. (باسی و هشت مجلس به‌خط و نقاشی هندی)
۱۳۳۷	۱۰۹۴	بانکی‌پور، کتابخانهٔ عمومی شرقی، فهرست ۱: ۵ و ۷ و ۸

۱۳۳۸	۱۰۹۷	استانبول، طوپقاپوسرای، شمارهٔ R. 1541 (خط ابوالحسن بن کلب علی اصفهانی دزفولی)
۱۳۳۹	۱۰۹۹	گوتا، کتابخانهٔ دولتی، فهرست تألیف پرچ (۱۸۹۲)، ص ۵۰۴

قسمت دوم

نسخه‌های بی‌تاریخ

قرن هفتم

۱۳۴۰ بستن، موزهٔ هنر، 20. 1839*

۱۳۴۱ بستن، موزهٔ هنر، 20. 1840*

۱۳۴۲ بستن، موزهٔ هنر، 20. 1841*

۱۳۴۳ بستن موزهٔ هنر، 20. 1840/1*

۱۳۴۳م بمبئی، مؤسسهٔ شرقی کاما (به‌معرفی مهدی غروی)

۱۳۴۴ لندن، موزهٔ بریتانیا، 49483
(فقط بیست و دو ورق است)

۱۳۴۵ لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 21203
(به‌خط نسخ)

* مأخوذ از صورتی است که «بخش تاریخ هنر» دانشگاه میشیگان در اختیار گذاشته است.

قرن هشتم

۱۳۴۶ نسخهٔ مشهور Demotte که اوراق شده است و مجالس آن در کتابخانه‌ها و مجموعه‌های مختلف پراکنده‌است.

بدین شرح:

Boston, Museum of Fine Art (چهار ورق)
Cambridge, Mass., Fogg Museum (پنج ورق)
Cleveland, Museum of Art (دو ورق)
Detroit, Institute of Atrs (یك ورق)
Dublin, Chester Beatty Library (شش ورق)
Kensas City, M. R. Nelson Gallery (دو ورق)
London, British Museum (یك ورق)
Lyon, Charles Gillet coll. (یك ورق)
Montreal, McGill University Library (یك ورق)
New York, Kevorkian Coll. (دو ورق)
New York, Metropolitan Museum of Art (دو ورق)
New York, Rockffeller Coll. (یك ورق)
New York, Heeramaneck Coll. (یك ورق)
Paris, Demotte Coll. (یك ورق)
Paris, H. Vever Coll. (هفت ورق)
Paris, Pozzi Coll. (دو ورق)
Paris, Indjidjian Coll. (یك ورق)
Paris, Ctesse de Brehague Coll. (سه ورق)
Paris, Musée de Louvre (سه ورق)
Washington, Freer Gallery (شش ورق)
Worchester, Art Museum (یك ورق)

۱۳۴۷ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 2153

۱۳۴۸ بستن، موزهٔ هنرهای زیبا، 14.539

۱۳۴۸م تهران، کتابخانهٔ مجلس شورای‌ملی، شمارهٔ ۵۲۴۳
(از داستان کاوه تا جنگ بهرام چوبینه)

۱۳۴۹ تهران، کتابخانهٔ ملی ملك، شمارهٔ ۵۹۹۴
(خط تعلیق محمودبن میرن(؟) بن ابراهیم)

۱۳۵۰ بالتیمور، Walters Gallery of Art ، 10677

۱۳۵۱ دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، A. J. A. 111
(ده ورق، با هفت مجلس)

۱۳۵۲ دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، E.B.M.M. 104
(هفتاد و هفت ورق)

۱۳۵۳ سینسیناتی، مؤسسهٔ هنرها، 1947.496*

۱۳۵۴ سینسیناتی، مؤسسهٔ هنرها، 1947.497*

۱۳۵۵ سینسیناتی، مؤسسهٔ هنرها، 1947.499*

۱۳۵۶ سینسیناتی، مؤسسهٔ هنرها، 1947.500*

۱۳۵۷ کلیولاند، موزهٔ هنر، 44.480*

۱۳۵۸ کنزاس‌سیتی، گالری N. R. Nelson ، 46.41*

۱۳۵۹ لندن، موزهٔ بریتانیا، 1948-12-11-022
(فقط یك ورق است)

---

* مأخوذ از صورت «بخش تاریخ هنر» دانشگاه‌میشیگان

۱۳۶۰ میناپولیس، مؤسسهٔ هنرها، B_11997*

۱۳۶۱ نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، 36. 113*

۱۳۶۲ نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، 29. 160*

۱۳۶۳ نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، 34. 24*

۱۳۶۴ نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، 57.51*

۱۳۶۵ نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، 577–576، 405–400
163. 52
(جمعاً نه مجلس است)

۱۳۶۶ نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، 75–561
(جمعاً پانزده مجلس است)

۱۳۶۷ نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، 580، 579، 396
(فقط سه مجلس است)

۱۳۶۸ نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، 1031
(با نود و هشت مجلس)

۱۳۶۹ نیویورک، موزهٔ بروکلین (Brooklyn)، 36. 239*

۱۳۷۰ نیویورک، موزهٔ بروکلین (ee/pn5) L63. 9. 76

۱۳۷۱ نیویورک، موزهٔ بروکلین (ee/pn5) L63. 9. 77*

۱۳۷۲ واشنگتن، فریر گالری (Freer Gallery.)، 46. 55–29،

* مأخوذ از صورت «بخش تاریخ هنر» دانشگاه میشیگان

4013، 12، 17–1 .30

۱۳۷۳ واشنگتن، فریرگالری، 56 .15،44 .40 14*

۱۳۷۴ واشنگتن، فریر گالری، 20 .40*

۱۳۷۵ واشنگتن، فریر گالری، 5 .23*

۱۳۷۶ واشنگتن، فریر گالری، 46–29.39 ، 37–25 .29*

۱۳۷۷ واشنگتن، فریر گالری، 90 ،89 ،78 ، 17–2 30*

۱۳۷۸ واشنگتن، فریر گالری، 21 .31*

۱۳۷۹ واشنگتن، فریر گالری، 4–23 .35*

۱۳۸۰ واشنگتن، فریر گالری، 3–38*

۱۳۸۱ واشنگتن، فریر گالری، 15–12 .40*

۱۳۸۲ واشنگتن فریرگالری، 12 ، 11 ، 2 .42*

۱۳۸۳ واشنگتن، فریر گالری، 56 .44*

۱۳۸۴ واشنگتن، فریر گالری، 26 ، 23–21 ، 7 .45*

۱۳۸۵ واشنگتن، فریر گالری، 16 .46*

۱۳۸۶ واشنگتن، فریر گالری، 15 .48*

---

* مأخوذ از صورت «بخش تاریخ هنر» دانشگاه میشیگان

۱۳۸۷ واشنگتن، فریر گالری، 35 .52*

قرن نهم

۱۳۸۸ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1478

۱۳۸۹ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1499
(با پنجاه و هفت مجلس)

۱۳۹۰ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1509
(با چهل و نه مجلس)

۱۳۹۱ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1513
(با سی و دو مجلس)

۱۳۹۲ استانبول، موزهٔ اسلامی ترک (به‌خط اسمعیل حسینی)
حسینی)

۱۳۹۲م استانبول موزهٔ آثار اسلامی و ترک (به‌خط محمودبن
محمدبن یوسف شوشتری کاغذی)

۱۳۹۳ استراسبورگ، کتابخانهٔ ملی ودانشگاهی، شمارهٔ 4694

۱۳۹۳ اکسفورد، کتابخانهٔ بدلیان، Ms. Ouseley Add. 176
(Cat. 501)

۱۳۹۴ آن‌اربور، موزهٔ میشیگان، 1963/1039
(با سی و سه مجلس)

۱۳۹۵ بالتیمور، Walters Art Gallery، شمارهٔ ۱۰۶۷۸

---

* مأخوذ از صورت «بخش تاریخ هنر» دانشگاه میشیگان

۱۳۹۶ بانکی‌پور، کتابخانهٔ عمومی شرقی، فهرست ۲:۱

۱۳۹۷ بستن، مجموعهٔ Edwin Binney*
(کار هرات)

۱۳۹۸ بستن، مجموعهٔ Edwin Binney*
(کار قزوین)

۱۳۹۹ بستن، موزهٔ هنرهای زیبا، 19. 775 ، 14. 566*

۱۴۰۰ بستن، موزهٔ هنرهای زیبا، 17. 1360*

۱۴۰۱ بستن، موزهٔ هنرهای زیبا، 17. 1361*

۱۴۰۲ بستن، موزهٔ هنرهای زیبا 14. 576*

۱۴۰۳ بستن، موزهٔ هنرهای زیبا، 14. 551/2

۱۴۰۴م بمبئی، مجموعهٔ حکیم، در فهرست Robinson معرفی شده
(با یکصد و دو مجلس)

۱۴۰۵ بهاولپور (پاکستان)، کتابخانهٔ مرکزی
(با چهل و هشت مجلس. معرفی شده در مقالهٔ محمدحسین تسبیحی، مجلهٔ وحید)

۱۴۰۵م پاریس، مجموعهٔ Riefstahl، در فهرست Robinson معرفی شده

۱۴۰۶ پاریس، کتابخانهٔ ملی، Sup. Pers. 1280
(با بیست و چهار مجلس، ۲۴ ورق‌آخرآن تازه‌نویس‌است)

* مأخوذ از صورت «بخش تاریخ هنر» دانشگاه میشیگان

۱۴۰۷ تهران، کتابخانهٔ مجلس شورای‌ملی، شمارهٔ ۳۶۹۹
(نسخهٔ ناقصی است)

۱۴۰۸ تهران، کتابخانهٔ ملی، شمارهٔ ۹۷۲ ف

۱۴۰۹ دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، J. V. 118

۱۴۱۰ فلورانس، کتابخانهٔ ملی، II. III. 2
(با نه مجلس)

۱۴۱۱ فیلادلفیا، در فهرست Smith معرفی شده
(با چهار مجلس)

۱۴۱۲ کلکته، کتابخانهٔ انجمن آسیائی، Na 70

۱۴۱۳ کلیولاند، موزهٔ هنر، 44486*

۱۴۱۴ کمبریج (انگلستان)، موزهٔ Fitzwilliam، Ms. 22–1948
(با سی و یك مجلس)

۱۴۱۵ کنزاس، W. R. Nelson Gallery، 47. 44*

۱۴۱۵م لاهور، کتابخانهٔ دانشگاه پنجاب، مجموعهٔ محمود شیرانی، شمارهٔ ۴۶۰۶/۱۵۵۶ (شمارهٔ ۸۰۵ فهرست)

۱۴۱۶ لندن، انجمن پادشاهی آسیائی، Morley 239
(با سی و یك مجلس)

۱۴۱۷ لندن، موزهٔ بریتانیا، Or. 4348
(با نه مجلس)

---

* مأخوذ از صورت «بخش تاریخ هنر» دانشگاه میشیگان

۱۴۱۸ لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۲
(با بیست و نه مجلس)

۱۴۱۹ لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۳
(با سی و یك مجلس)

۱۴۲۰ لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۵
(بخط نستعلیق، با سیزده مجلس)

۱۴۲۱ لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۶
(به‌خط نستعلیق، با هفتاد و چهار مجلس)

۱۴۲۲ منچستر، John Rylands Library، Pers Ms. 933
(حدود یکصد مجلس، اوراق آخرش مورخ ۱۱۹۵)

۱۴۲۳ منچستر، John Reylands Library، Pers. Ms. 9
(با چهل و دو مجلس)

۱۴۲۴ نیویورك، مجموعهٔ کورکیان، شمارهٔ ۵۱
(با سی و سه مجلس)

۱۴۲۵ نیویورك، مجموعهٔ کورکیان، 52، 160، 920، 592، 421–419
(فقط سی و یك مجلس است)

۱۴۲۶ نیویورك، مجموعهٔ کورکیان، No. 51
(با سی و سه مجلس)

۱۴۲۷ نیویورك، موزهٔ متروپولیتن، *13. 160

* مأخوذ از صورت «بخش تاریخ هنر» دانشگاه میشیگان

۱۴۲۸ نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، 45. 150*

۱۴۲۹ نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، 20. 120*

۱۴۳۰ نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، 22 .228 13*

۱۴۳۱ واشنگتن، فریر گالری، 67. 610*

۱۴۳۲ واشنگتن، فریر گالری، 28. 11*

۱۴۳۳ واشنگتن، فریر گالری، 30. 48/9*

قرن دهم

۱۴۳۴ ادنبورگ، کتابخانهٔ دانشگاه، Cat. 265
(خط نستعلیق، با پانزده مجلس)

۱۴۳۵ ادنبورگ، کتابخانهٔ دانشگاه، دوجلد، Cat. 268–9

۱۴۳۶ استانبول، مجموعهٔ حالت افندی، شمارهٔ ۳۰۷۹
(با بیست و دو مجلس)

۱۴۳۷ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1475
(با سی و هشت مجلس)

۱۴۳۸ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1484
(بخط کاتب‌الفارسی، با چهارده مجلس)

۱۴۳۹ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1486
(با پنجاه و دو مجلس)

* مأخوذ از صورت «بخش تاریخ هنر» دانشگاه میشیگان

۱۴۴۰ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1487
(با بیست و دو مجلس)

۱۴۴۱ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1490
(با سیزده مجلس)

۱۴۴۲ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1494
(با هفتاد و شش مجلس)

۱۴۴۳ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1500
(با چهل مجلس)

۱۴۴۴ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1502
(با چهل و هشت مجلس)

۱۴۴۵ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1503
(با سی مجلس)

۱۴۴۶ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1505
(با شانزده مجلس)

۱۴۴۷ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1512
(با بیست وشش مجلس)

۱۴۴۸ استانبول، طوپقاپوسرای، H. 1656
(بابیست و نه مجلس)

۱۴۴۹ استانبول، طوپقاپوسرای، Ms. 6831
(در فهرست Robinson معرفی شده)

۱۴۵۰ استانبول، طوپقاپوسرای، R. 1546
(با هفده مجلس)

۱۴۵۱ استانبول، طوپقاپوسرای، R. 1548
(با بیست مجلس)

۱۴۵۲ استانبول، طوپقاپوسرای، R. 1549
(با چهل و سه مجلس)

۱۴۵۳ استانبول، موزهٔ هنر ترک، No. 2233
(بخط محمد قوام شیرازی الکاتب)

۱۴۵۴ اکسفورد، کتابخانهٔ بودلیان، Dep. b.5
(با تصویر)

۱۴۵۵ ایتالیا (که در فهرست Smith معرفی شده، شمارهٔ ۱)
(با نه مجلس)

۱۴۵۶ بالتیمور، Walters Gallery of Art، 10.680*

۱۴۵۷ بالتیمور، Walters Gallery of Art، 10. 680*

۱۴۵۸ بانکی‌پور، کتابخانهٔ عمومی شرقی (خدابخش)، فهرست ۲:۱
(خط شاه محمد کاتب)

۱۴۵۹ برلین، فهرست پرچ، شمارهٔ ۳۳۹
(با چهل مجلس)

۱۴۶۰ بستن، موزهٔ هنرهای زیبا، 06. 131*

۱۴۶۱ بستن، موزهٔ هنرهای زیبا، 14. 603، 14. 601*

*ـ مأخوذ ازصورت «بخش‌تاریخ‌هنر» دانشگاه میشیگان

۱۴۶۲ بستن، موزهٔ هنرهای زیبا، 14. 625، 41. 600*

۱۴۶۳ پاریس، کتابخانهٔ ملی، Sup. Pers. 1360
(با دوازده مجلس)

۱۴۶۴ پاریس، کتابخانهٔ ملی، Cat. 1169

۱۴۶۵ پاریس، کتابخانهٔ ملی، Cat. 229

۱۴۶۶ پاریس، مجموعهٔ Anet

۱۴۶۷ پاریس، مجموعهٔ Andre Godard
(با بیست مجلس)

۱۴۶۸ تاشکند، کتابخانهٔ فرهنگستان اوزبکستان، فهرست شمارهٔ ۷۸۲

۱۴۶۹ تاشکند، کتابخانهٔ فرهنگستان اوزبکستان، فهرست شمارهٔ ۲۱۳۹

۱۴۷۰ تهران، کتابخانهٔ سلطنتی، شمارهٔ ۴۶۷
(با چهل و سه مجلس)

۱۴۷۱ تهران، کتابخانهٔ سلطنتی، شمارهٔ ۱۲۱۶۲
(با چهار مجلس)

۱۴۷۲ تهران، کتابخانهٔ مجلس شورای ملی، شمارهٔ ۱۲۹۱۹

۱۴۷۳ تهران، کتابخانهٔ مجلس شورای ملی، شمارهٔ ۱۱۰۰

۱۴۷۴ تهران، کتابخانهٔ مجلس شورای ملی، شمارهٔ ۱۵۲۳۵

۱۴۷۵ تهران، کتابخانهٔ ملی ملك، شمارهٔ ۵۹۸۶
(با تصویر)

۱۴۷۶ تهران، کتابخانهٔ ملی ملك، شمارهٔ ۶۳۸۲

۱۴۷۷ تهران، موزهٔ ایران باستان، شمارهٔ ۴۳۳۶
(با بیست و هفت مجلس)

۱۴۷۷م حیدرآباد (هند). موزهٔ سالارجنگ، شمارهٔ A. Nm. 575
(M.No.112)
(با بیست و چهار مجلس)

۱۴۷۸ دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، P. 137 Add
(خط محمد معصوم بن سلطان محمدالهروی، با پنجاه و نه مجلس)

۱۴۷۹ دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، Cat. 256
(با چهل و شش مجلس)

۱۴۸۰ فیلادلفیا، موزهٔ هنر، 3 .93–56*
(با چهل و شش مجلس)

۱۴۸۱ کلکته، کتابخانهٔ بهار، Cat. 276

۱۴۸۲ کلکته ، کتابخانهٔ بهار، Cat. 277

۱۴۸۳ کلوژ (رومانی)، کتابخانهٔ فرهنگستان، در دو جلد
(با مجالس تصویر)

۱۴۸۴ کمبریج (آمریکا)، کتابخانهٔدانشگاه هاروارد، Ms. Pers.25

*ـ مأخوذ ازصورت «بخش‌تاریخ‌هنر» دانشگاه میشیگان

۱۴۸۵ کمبریج (امریکا)، مجموعهٔ هوفر Hofer
(بامجالس تصویر)

۱۴۸۶ کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔ دانشگاه، Add. 269

۱۴۸۷ کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔ دانشگاه، Cat. 197
(با سه مجلس)

۱۴۸۸ کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔ دانشگاه، Cat. 199

۱۴۸۹ لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 5600
(با نود مجلس)

۱۴۹۰ لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 27257

۱۴۹۱ لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 867
(خط هدایت‌الله شیرازی، با چهارده مجلس)

۱۴۹۲ لندن، کتابخانهٔ دیوان هند. Cat. 878
(خط مهدی علی کشمیری)

۱۴۹۳ لندن، کتابخانهٔ پادشاهی (Windsor)*، Ms. A/5
(با هشتاد و هشت مجلس)

۱۴۹۴ لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۶
(با هفتاد و چهار مجلس)

۱۴۹۵ لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۹
(با دوازده مجلس)

* ویندسور شهر کوچکی است که مقر پادشاهان انگلیس است.

۱۴۹۶ لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۰

۱۴۹۷ لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۱
(با بیست و پنج مجلس)

۱۴۹۸ لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۲
(با ده مجلس)

۱۴۹۹ لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۴
(با سی مجلس)

۱۵۰۰ مشهد، کتابخانهٔ آستان قدس، شمارهٔ ۴۹۴۲

۱۵۰۱ مشهد، مجموعهٔ عبدالحمید مولوی
(نشریهٔ نسخه‌های خطی، ۵:۳۶)

۱۵۰۲ ملتان (پاکستان) مجموعهٔ آغاحسین ارسطوجاهی
(مقالهٔ محمدحسین تسبیحی، مجلهٔ وحید، ۱۰:۱۲۹۱)

۱۵۰۳ منچستر، کتابخانهٔ John Rylands، Ms. 8
(با نوزده مجلس)

۱۵۰۴ نجف، مکتبة‌الامام امیرالمؤمنین
(محمدتقی دانش‌پژوه، نشریهٔ نسخه‌های خطی، ۵:۴۱۳)

۱۵۰۵ نیویورک، فهرست جکسن، شمارهٔ ۵
(با بیست و هشت مجلس)

۱۵۰۶ نیویورک، دانشگاه کلمبیا
(با پنجاه وهشت مجلس)

۱۵۰۷ نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، شمارهٔ ۱۱۸ (نیمهٔ دوم، با بیست مجلس)

۱۵۰۸ نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، شمارهٔ ۸۷۴ (خط محمد صالح‌بن محمد، با بیست مجلس)

۱۵۰۹ نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، شمارهٔ ۸۷۸ (با سیزده مجلس)

۱۵۱۰ نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، شمارهٔ ۸۹۶ (با نوزده مجلس)

۱۵۱۱ نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، شمارهٔ ۱۰۵۳ (ناقص، با بیست و دو مجلس)

۱۵۱۲ نیویورک، موزهٔ بروکلین (Brooklyn)، No. 35. 1028*

۱۵۱۳ نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، No. 36. 13*

۱۵۱۴ نیویورک، موزهٔ متروپولیتن، No. 13. 228. 14*

قرن یازدهم

۱۵۱۵ ادنبورگ، کتابخانهٔ دانشگاه، Cat. 266/7 (دو جلد)

۱۵۱۶ ادنبورگ، کتابخانهٔ دانشگاه، Cat. 295 (با پانزده مجلس)

۱۵۱۷ استانبول، طوپقاپوسرای، R. 1543

---

*ـ مأخوذ ازصورت «بخش‌تاریخ‌هنر» دانشگاه میشیگان

۱۵۱۸ استانبول، طوپقاپوسرای، R. 1545

۱۵۱۹ استانبول، کتابخانهٔ دانشگاه، Fy 1405

۱۵۲۰ استانبول، مجموعهٔ علی‌پاشا، شمارهٔ ۶۹۸
(با سی و دو مجلس)

۱۵۲۱ اکسفورد، کتابخانهٔ بودلیان، Cat. 495

۱۵۲۲ اکسفورد، کتابخانهٔ بودلیان، Dep. b. 5
(با بیست و یک مجلس)

۱۵۲۳ بالتیمور، Walters Gallery of Art ، No. 10. 686*

۱۵۲۴ بانکی‌پور، کتابخانهٔ عمومی شرقی، No. 1792
(با بیست و شش مجلس)

۱۵۲۵ برلین، فهرست پرچ، شمارهٔ ۳۳۸۰
(با پنجاه مجلس)

۱۵۲۶ بستن، موزهٔ هنرهای زیبا، No. 15. 22*

۱۵۲۷ بیرمنگام، شمارهٔ Pers .9 در Mingana Selly Oak Colleges
(با هفتاد و دو مجلس)

۱۵۲۸ تاشکند، کتابخانهٔ فرهنگستان اوزبکستان، شمارهٔ ۱۱۰۰۸

۱۵۲۹ تهران، کتابخانهٔ دانشسرای عالی، مجموعهٔ عبدالعظیم قریب، شمارهٔ ۱۱۹

---

*ـ مأخوذ ازصورت «بخش‌تاریخ‌هنر» دانشگاه میشیگان

۱۵۳۰ تهران، کتابخانهٔ سلطنتی، شمارهٔ ۴۷۱
(با نود و سه مجلس

۱۵۳۱ تهران، مجموعهٔ دکتر اصغر مهدوی، شمارهٔ ۶۲
(با پنج مجلس

۱۵۳۲ تهران، کتابخانهٔ مجلس شورای ملی، شمارهٔ ۲۵۳۰

۱۵۳۳ تهران، کتابخانهٔ مدرسهٔ سپهسالار، شمارهٔ ۳۱۳
(خط شاه‌محمود آراسته)

۱۵۳۴ تهران، موزهٔ هنرهای تزئینی، شمارهٔ ۱۲۷۳۳
(با پنجاه و یك مجلس

۱۵۳۵ حیدرآباد (هند)، موزهٔ سالار جنگ، A./Nm. 580
(با هفت مجلس

۱۵۳۶ حیدرآباد (هند)، کتابخانهٔ آصفیه، شمارهٔ ۲۱۲

۱۵۳۷ حیدرآباد (هند)، کتابخانهٔ آصفیه، شمارهٔ ۱۵۸۱

۱۵۳۸ حیدرآباد (هند)، کتابخانهٔ آصفیه، شماره ۱۸۷۱

۱۵۳۹ دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، P. 270
(خط معین مصور، با بیست و یك مجلس

۱۵۴۰ دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، P. 271
(با نه مجلس

۱۵۴۱ دوبلن، کتابخانهٔ چستربیتی، P. 277
(با شانزده مجلس، یکی مورخ ۱۰۸۶ از محمدزمان و

چهارتا احتمالا کار آقارضا، تذهیبها کار زین‌العابدین تبریزی)

۱۵۴۲ سیاتل، موزهٔ هنر، No. IS. 36. 19*

۱۵۴۳ سیاتل، موزهٔ هنر، No. IS. 36. 20*

۱۵۴۴ فیلادلفیا، موزهٔ هنر*
(با بیست و سه مجلس

۱۵۴۵ فیلادلفیا، موزهٔ هنر*
(با یکصد و هیجده مجلس

۱۵۴۶ فیلادلفیا، موزهٔ هنر*
(با شانزده مجلس

۱۵۴۷ کلکته، کتابخانهٔ انجمن آسیائی، شمارهٔ ۴۲۲

۱۵۴۸ کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔ دانشگاه، Nn. 1. 20

۱۵۴۹ کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔ دانشگاه، شمارهٔ ۱۹۸

۱۵۵۰ کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔ دانشگاه، Add. 269
(با سیزده مجلس

۱۵۵۱ کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔ دانشگاه، Add. 312

۱۵۵۲ کمبریج (انگلستان)، کتابخانهٔ دانشگاه، Add. 835

۱۵۵۳ کمبریج (انگلستان)، Kjngs College (Pote Coll. 135)

*ـ مأخوذ ازصورت «بخش‌تاریخ‌هنر» دانشگاه میشیگان

۱۵۵۴ لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، شماره‌های ۱۵۹ و ۱۶۰

۱۵۵۵ لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 2992
(با پنجاه و نه مجلس)

۱۵۵۶ لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 868
(با بیست و هشت مجلس)

۱۵۵۷ لندن، کتابخانهٔ دیوان هند، Cat. 874
(خط علی‌جان‌بن حیدرقلی‌الهروی، باسی و نه‌مجلس)

۱۵۵۸ لندن، موزهٔ بریتانیا، No. 1950
(با سی و هشت مجلس)

۱۵۵۹ لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 6609
(با پنج مجلس)

۱۵۶۰ لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 6601
(با چهل و هفت مجلس)

۱۵۶۱ لندن، موزهٔ بریتانیا، Add. 27257
(با پنجاه و یك مجلس)

۱۵۶۲ لندن، موزهٔ بریتانیا، Or. 4906

۱۵۶۳ لندن، موزهٔ بریتانیا، Or. 25294

۱۵۶۴ لندن، موزهٔ بریتانیا، Or. 21381

۱۵۶۵ لندن، موزهٔ ویکتوریا و آلبرت، 1876–691
(با چهل و چهار مجلس)

۱۵۶۶	لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۸ (با یکصد و نود و دو مجلس)
۱۵۶۷	لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۱۹ (با پنجاه مجلس، کار رضا مصور)
۱۵۶۸	لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۲۱
۱۵۶۹	لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۲۲
۱۵۷۰	لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۲۳
۱۵۷۱	لنین‌گراد، فهرست گوزلیان، شمارهٔ ۲۴ (با شصت و چهار مجلس)
۱۵۷۲	لیدز، کتابخانهٔ ـ، Ms. P. 42
۱۵۷۳	ملتان (پاکستان)، مجموعهٔ سیدعباس حسین شاه‌گردیزی (با بیست مجلس، مقالهٔ محمدحسین تسبیحی، مجلهٔ وحید ۱: ۸۰۰)
۱۵۷۴	منچستر، کتابخانهٔ John Rylands ، Ms. Pers. 910 (با یکصد مجلس)
۱۵۷۵	نجف، مکتبةالامام امیرالمؤمنین (محمدتقی دانش‌پژوه، نشریهٔ نسخه‌های خطی، دفتر ۵)
۱۵۷۶	نیویورک، دانشگاه کلمبیا*
۱۵۷۷	نیویورک، مجموعهٔ کورکیان، شمارهٔ ۱۰۶۸

*ـ مأخوذ ازصورت «بخش‌تاریخ‌هنر» دانشگاه میشیگان

(با بیست و هشت مجلس)

۱۵۷۸ ورشلاو Wroclawiu (لهستان)، Zaklad Narodowy im Ossolinskich ، 11552/ll

ذیل

موقعی که این صفحات به‌چاپ می‌رسید مشخصات سه‌نسخهٔ خطی شاهنامه که در کتابخانهٔ علیاحضرت فرح پهلوی شهبانوی ایران نگاه‌داری می‌شود به‌لطف دوست قدیم خود یحیی ذکاء به‌دست آمد و اینک درینجا به‌چاپ می‌رسد.

۱۵۷۸م/۱ ۸۵۳ق. نستعلیق با هجده مجلس تصویر

۱۵۷۸م/۲ ۱۰۰۸ نستعلیق محمد مؤمن فرزند محمدقاسم معروف به‌اصح کرمانی با چهل وچهار مجلس به‌فرمایش حسین‌خان شاملو.

۱۵۷۸م/۳ قرن ۱۱ نستعلیق با سی و نه‌مجلس تصویر

قسمت سوم

نسخه‌های بدون تاریخ وغیرمشخص وقطعات شاهنامه

از آوردن مشخصات این نوع نسخ که تعداد معتنابهی است و در فهرستها به‌زمان آنها اشارهٔ کافی نشده است خودداری‌شد. چون عده‌ای از مشخصات آنها را اسمیث در فهرست خود نقل کرده است علاقه‌مندان به‌آن فهرست مراجعه خواهند کرد.

استدراك

موقعی که این صفحات از کتاب حروف‌چینی‌شده بود و غلط‌گیری مطبعی می‌شد کتابچهٔ «شاهنامه در موزه‌ها» پژوهش و گزارش مهشید روحانی و جواد پارسای حدید از انتشارات وزارت فرهنگ و هنر انتشار یافت (تیر ۱۳۵۴).

درین کتابچهٔ مفید که براساس اطلاعات تقاضا شده و رسیده از موزه‌های جهان تهیه شده مشخصات اجمالی نسخه‌های خطی و یا اوراق و قسمتهایی از شاهنامه که در عده‌ای از موزه‌های جهان موجودست به‌دست داده شده‌است.

قسمت چهارم

نسخه‌های عربی

۱۵۷۹ ۶۷۵ برلین ۸۴۴۰

۱۵۸۰ ۷۵۴ پاریس، کتابخانهٔ ملی، ش ۱۸۹۷

۱۵۸۱ ۸۳۴ لیدن کتابخانهٔ دانشگاهٔ ش ۶۳۲

۱۵۸۱م – پاریس، کتابخانهٔ ملی، ش ۱۸۹۶

قسمت پنجم

منتخبات و شاهنامه منثور

۱۵۸۲ شاهنامه توسط توکل بیك بن‌تولك‌بیك در ۱۰۶۳ بنام تاریخ دلگشای شمشیرخانی خلاصه ومنتخب شده است و نسخ متعدد آن در کتابخانه‌ها دیده می‌شود.

۱۵۸۳ نسخهٔ مرآت‌الملوك که در سال ۱۱۷۸ از روی تاریخ

دلگشای شمشیرخانی تهیه شده است در موزهٔ سالارجنگ حیدرآباد دکن (هند) به‌شمارهٔ Ta 413 موجودست.

۱۵۸۴ اختیارات شاهنامه در سیزده باب و به‌نام سلطان‌بن سلطان‌مراد تهیه شده است. نسخه‌ای در گوتا به‌شمارهٔ ۴۸ موجودست و فیلم آن در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران به‌شمارهٔ ۷۸۸.

۱۵۸۵ از شاهنامهٔ «بختاورخانی» که صورت دیگری از تلخیص شاهنامه است نیز نسخ متعدد در کتابخانه‌ها هست.

۱۵۸۶ همچنین شاهنامه بصورت نثر نقل و روایت شده است و نسخ آن در کتابخانه‌ها هست و باهتمام نورعلی جونپوری در ۱۳۴۵ ق. در مطبع قادری هند طبع شده‌است.*

* ـ برای مشخصات نسخ خطی منتخبات شاهنامه به‌فهارس کتابخانه‌ها مراجعه شود.

بخش چهارم

چاپهای متن شاهنامه

و

خلاصه‌های آن

قسمت اول

چاپهای متن کامل شاهنامه براساس تاریخ چاپ

۱۵۸۷ ۱۸۱۱ Lumsden, M.

[۱۲۲۶]

[شاهنامه، جلداول]، کلکته، قطع وزیری، سربی، ۴ + ۴۰ + ۵۴۷ + ۱۳۱ ص.

عنوان آن به‌زبان انگلیسی چنین است:

The Shah namu, being a series of heroic poems, the ancient history of Persia. [Persian text, revised and edited by Ilahdâd, Mirzâ Mahdi, and others, superintended by Mathew Lumsden, with English preface by the latter.]... In eight volumes. Volume first. Calcutta, 1811.

۱۵۸۸ ۱۸۲۹ Macan, T

[۱۲۴۴/۵]

کتاب شاهنامه تصنیف ابوالقاسم طوسی متخلص به فردوسی که به‌سعی واهتمام کمترین بندگان آن بی‌نشان و لامکان کپتان ترنر مکان به‌نسخ متعدد قدیم و معتبر مقابله و تصحیح یافته مع فرهنج الفاظ نادر واصطلاحات غریب واحوال آن سخن‌سنج فصیح وادیب به‌دارالحکومت کلکته به‌قالب طبع درآمد.

عنوان و مشخصات آن به‌انگلیسی چنین است:
The Shah Nameh: an heroic poem. Containing the history of Persia... Carefully collated with a number of the oldest and best maunscripts, and illustrated by a copious glossary of obsolete words and obscure idioms: with an introduction and life of the author, in English and Persian; and an appendix... By T. Macan. [Assisted by Hâfiz Ahmad Kabir.] 4 Vols. Calcutta, 1829.

این چاپ اولین چاپ کامل و معتبریست که از شاهنامه انتشار یافت و مورد استفادهٔ محققان ودانشمندان در تحقیقات و مطالعات علمی واقع شد.

۱۵۸۹ ۱۸۳۷_۷۸ [۱۲۵۴_۹۵] Mohl, J.

[شاهنامه، تصحیح ژول موهل، پاریس، قطع سلطانی، هفت جلد]

عنوان و مشخصات آن به‌فرانسوی چنین است:
Le livre des Rois, par Abou'lkasim Firdousi. Publié, traduit et commenté par M. Jules Mohl. 7 vols. Paris, 1838-1878.
(Collection Orientale, Manuscrit inédits de la Bibliothèque Royale, traduits et publiés par l'ordre du Roi.)

این چاپ از زیباترین و نیز معتبرترین چاپهای شاهنامه است که براساس دستور پادشاه فرانسه طبع شده، و ترجمهٔ فرانسه هرصفحه با متن همراه است. از روی همین‌چاپ تجدید طبعی بصورت قطع جیبی (دوبار) در تهران یافته است.

۱۵۹۰ ۱۲۶۵ر۷
[۱۸۴۸ر۵۰]
شاهنامه، طهران، ۷ـ۱۲۶۵ ق.، رحلی، سنگی، ۵۹۵ ورق.

۱۵۹۱ ۱۸۴۹
[۱۲۶۵ر۶]
کتاب شاهنامه تصنیف حکیم ابوالقاسم طوسی متخلص به فردوسی که بسعی واهتمام.... آقامحمد باقر صاحب تاجر شیرازی... دربندر معمورهٔ بمبئی در کارخانهٔ کنپت رادکر شناجی بزیور طبع درآمده. ۱۲۶۴ ق. /۱۸۴۹. رحلی، سنگی، نستعلیق و مصور.
در انتهای آن آمده است:
«حسب‌الامر آقامحمدباقر تاجر شیرازی به‌ید سیدرضابن احمد حسینی شیرازی و چهاپ در کارخانهٔ کنپت ـ راد کرشناجی، محرم ۱۲۶۴ ق. /۱۸۴۹.»
عنوان انگلیسی آن عبارت است از:
The Shah Nameh. An heroic poem. Containing the history of Persia from Kioomurs to Yesdejird, etc. [with appendix and glossary of Macan. With hand-coloured illustrations] Bombay, 1849. 23, 32 p.

نسخه‌ای ازین چاپ بشمارهٔ ۱۰۵۶۷ در کتابخانهٔ ملی موجودست که تصاویر آن نیز با دست رنگین شده است.

۱۵۹۲ ۱۲۶۷
[۱۸۵۰ر۱]
شاهنامه، طهران، ۱۲۶۷ ق.، رحلی، سنگی ومصور.
در باب طبع آن نوشته‌اند:
«حسب‌الفرمایش حاجی‌محمدحسین تاجر طهرانی علی ید مصطفی‌قلی‌بن مرحوم محمدهادی سلطان کجوری بلده‌ای... در چهاب‌خانهٔ مبارکهٔ صناعت دستگاهی استاد

الاسادید (کذا) سرکار با اقتدار فی فن‌الشریف اشرف‌الحاج والمعتمدین حاجی عبدالمحمد رازی، محرم ۱۲۶۷ ق.»

۱۵۹۳ ۱۲۷۰
[۱۸۵۳٫۴]
شاهنامه، بمبئی، ۱۲۷۰ ق.، رحلی، سنگی، خط آقابابا.

۱۵۹۴ ۱۲۷۲/۵ اولیا سمیع
[۱۸۵۵]
شاهنامه، بمبئی، ۱۲۷۵ ق.، ۶۸۷ ص.
(نسخهٔ مشهور به‌چاپ اولیا سمیع بخط محمدابراهیم‌الشهیر به‌آقا خلف محمدحسین‌خان اولیا سمیع شیرازی که در کارخانهٔ عبدالغفور مشهور به‌دادومیان‌بن محمد عبدالله دهایلی طبع شده است.)

۱۵۹۵ ۱۲۷۵٫۶
[۱۸۵۷/۸]
شاهنامه [به‌خط نستعلیق عسکر اردوبادی از روی چاپ ترنر ماکان ومقابلهٔ شش نسخهٔ دیگر]، تبریز، کارخانهٔ مشهدی حاجی‌آقا، ۱۲۷۵ ق.، رحلی، سنگی، مصور.

۱۵۹۶ ۱۲۷۶
[۱۸۵۹/۶۰]
شاهنامه، حسب‌الفرمایش آقامیرزا محمدباقربن حاجی‌-میرزا کوچك تاجر شیرازی بخط میرزا محمدرضا بن‌آقا میرزامحمدحسین خوش‌نویس شیرازی طبع کارخانهٔ خود جناب میرزای مذکور... بمبئی، مطبع محمدی، ۱۲۷۶ ق.
در صفحهٔ عنوان نوشته‌اند:
«حسب‌الفرمایش... آقا محمدصادق صاحب شیرازی... لهذا اقل‌السادات عبدالکریم‌بن محمد ابراهیم الطباطبائی الاصفهانی‌الاردستانی از ابتدای این صفحه (عنوان)

تا انتهای دیباچه به‌قید تحریر درآورد... ۱۲۷۵.»
و در صفحهٔ مقابل ورق ۱۶ نوشته: «بمبئی چهاپ.»
در انتهای جلد سوم دارد «بیداقل‌الاحقر محمدبن‌عبدالله
شیرازی (الشهیر طبیب و متخلص به‌شهید شیرازی)
فی سلخ شهر محرم‌الحرام من شهور خمس و سبعون و
مآتین بعدالالف...»

۱۵۹۶م ۱۲۷۶
[۱۸۵۹ر۶۰]
شاهنامه، بمبئی، چاپ اولیا سمیع، ۱۲۷۶ ق. کاتب
در شرح حال خود و تاریخ اتمام کتابت گوید:
سراید نویسندهٔ این کتاب
چنین باد می‌گشته از غم کباب
یکی از بزرگان با فر و جود
ز تاریخ شهنامه پرسش نمود
بدو گفت آن کش نویسنده بد
کیا تازه شهنامه مطبوع شد
سنه ۱۲۷۶

۱۵۹۷ ۱۸۷۰
[۱۲۸۶/۷]
شاهنامه، چاپ سنگی، ۱۶ + ۱۳۱ ورق.
(نسخه‌ای از آن بشمارهٔ ۱۳۷۰۲ در موزهٔ بریتانیا
موجودست.)

۱۵۹۸ ۱۸۷۴
[۱۲۹۰/۱]
شاهنامه، کانپور، ۶۲۲ ص.
در «فهرست کتابهای چاپی فارسی» تألیف خان‌بابا مشار به
آن اشاره شده است.

۱۵۹۹ ۱۸۷۷_۸۴ Vullers, J.A
[۱۲۹۴/۳۰]
شاهنامه، تصحیح ژ. ا. وولرس (فولرس)، لیدن، ۱۸۷۷

ـ۱۸۸۴، سه جلد.
از چاپهای مشهور و معتبر و دقیق است. عنوان لاتینی‌آن بدین شرح است:

Fidusii Liber Regum, qui inscribitur Schahname. Editionem Parisienesem diligenter recognitam et emendatam lectionbus variis et additamentis editionis Calcuttensis auxit, notis... criticis illustravit Joannes Augustus Vullers. [Opus morte editoris interruptum ad finem perduxit Samuel Landauer.] 3 vols. Lugduni Batavorum, 1877-1884.

۱۶۰۰ ۱۸۸۳
[۱۳۰۰/۱]
شاهنامه، به‌اهتمام نورمحمدبن عبدالصمد و محمدحسین کشمیری، بمبئی، مطبع حیدری، ۱۸۸۳، رحلی، سنگی، ۱۸۴ + ۱۲۰ + ۱۴۱ + ۱۸۴ ص.
(ظاهراً خط سیدعلی‌خان فسوی)

۱۶۰۱ ۱۳۰۱
[۱۸۸۳/۴]
شاهنامه، لکهنو، مطبع نولکشور، ۱۳۰۱ ق.

۱۶۰۲ ۱۳۰۶ر۸
[۱۸۸۸/۹۱]
شاهنامه، به‌اهتمام عبدالکریم‌بن‌نورمحمد، بمبئی، مطبع فتح‌الکریم، ۸ـ۱۳۰۶ ق.، رحلی، سنگی، مصور.

۱۶۰۳ ۱۸۹۶
[۱۳۱۳ر۱۴]
شاهنامه، کانپور، ۱۸۹۶، رحلی، سنگی، ۴ جلد در دو جلد.

۱۶۰۴ ۱۳۱۵ **فرصت شیرازی**

[۱۸۹۷/۸]

شاهنامه، بمبئی، ۱۸۹۷، سنگی، ۱۵+۴۲۹+۱۲۶+۶۲ ص.

خط میرمرتضی برغانی به‌سال ۱۳۰۸ و چاپ شده در ۱۳۱۵ قمری «حسب‌الفرمایش... حاجی سیدمحمدصاحب تاجر شیرازی... و به‌دستیاری آقا میرزاآقا المتخلص به فرصت بید احقر عبادالله علیرضابن‌ابوالحسن‌بن میرزاآقا الشهیر به‌میرزا محمدحسین‌الخراسانی وقدکتب بدارالعلم شیراز و طبع فی بمبئی در مطبع‌الناصری فی شهر جمادی الثانیه ۱۳۱۵.»

۱۶۰۵ ۱۸۹۸

[۱۳۱۵/۶]

آئینهٔ خورشید یا شاهنامه، بمبئی، ۱۸۹۸.

۱۶۰۶ ۱۳۱۶

[۱۸۹۸]

شاهنامه، به‌سعی حاجی‌علی‌آقا، تبریز، دارالطباعهٔ استاعلی، بخط محمدعلی دلخون‌بن‌محمدجواد تبریزی، تبریز، ۱۳۱۶ ق.، رحلی، سنگی.

۱۶۰۷ ۱۳۲۱

[۱۹۰۳/۴]

شاهنامه، بمبئی، ۱۳۲۱ ق.

۱۶۰۸ ۱۳۲۲ر۲۶ **امیربهادری**

[۱۹۰۴]

شاهنامه، با مقدمهٔ محمدصادق امیری ادیب‌الممالك فراهانی، به‌دستور امیربهادر و خط عمادالکتاب، طهران، ۶ـ۱۳۲۲ ق.، قطع سلطانی.

(ایـن متن پس از سال ۱۳۳۰ شمسی چنـدبار توسط مؤسسه امیرکبیر و نیز علی‌اکبر علمی تجدید چاپ شده است، ولی رعایت قطع وکیفیت‌طبع قدیم نشر نشده است.)

۱۶۰۹ ۱۹۰۹
[۱۳۲۷]
شاهنامه [براساس چاپ ترنرماکان، کانپـور، ۱۹۰۹]، مصور، به‌خط نستعلیق و سنگی. دو جلد.

۱۶۱۰ ۱۳۳۳
[۱۹۱۴/۵]
شاهنامه، [باهتمام] آموزندهٔ شیرمرد ایرانی، [تجدیـد چاپ مشهور به‌اولیا سمیع]، بمبئی، ۱۹۱۴، ۶۸۷ ص.

۱۶۱۱ ۱۳۱۲ ش. **رمضانی، محمد**
شاهنامه، به‌تصحیح و مقـابله و همت محمد رمضانـی، [با مقدمهٔ غلامرضا رشید یاسمی]، طهران، ۱۳۱۲، ۵ جلد.
(تجدید چاپ آن درسال ۱۳۴۱ و۱۳۵۴ انتشار یافته‌است)

۱۶۱۲ ۱۳۱۳ **سیف آزاد، ع.**
شاهنامهٔ فردوسی به‌یادگار جشن پیروز هزارمیـن سال بهشتی‌روان فردوسی توسی [بانضمام فرهنگ شاهنامه]، باهتمام سیف آزاد، چاپ دوم [تهران، ۱۳۱۳]، رحلی، دو جلد با ضمائم.

۱۶۳ ۱۳۱۳ـ۱۵ **بروخیم**
شاهنامهٔ فردوسی از روی چاپ وولرس، پس از مقابله با نسخ خطی دیگر و ترجمهٔ حواشی لاتینی آن به‌فارسی، دارای یکصد نقش بقلم درویش پروردهٔ ایران. تهران، ۱۳۱۳ـ۱۳۱۵، ۱۰ جلد.

(ج ۱: تصحیح مجتبی مینوی با مقدمهٔ عباس اقبال، ج ۲ـ۶ باهتمام عباس اقبال، ج ۷ـ۱۰ براساس چاپهای وولرس و ترنرماکان و ژول مول باهتمام سعید نفیسی.)

۱۶۱۴ ۱۳۳۵ **دبیرسیاقی، محمد**

شاهنامه، به‌کوشش محمد دبیرسیاقی، تهران، محمدعلی علمی و کتابفروشی ابن‌سینا، ۱۳۳۵، رقعی، ۶جلد.

۱۶۱۵ ۱۹۶۰ـ۸ **شوروی**

شاهنامهٔ فردوسی، متن انتقادی، تحت‌نظر ی. ا. برتلس، مسکو، ۱۹۶۰ـ۱۹۷۱، وزیری بزرگ، ۹ جلد (سلسلهٔ آثار ادبی ملل خاور. متون)

جلد اول: تصحیح متن به‌اهتمام ل. گوزلیان، او. اسمیرنوا، و ع. فردوس (ع. نوشین).

جلد دوم: تصحیح متن بـه‌اهتـمـام آندره بـرتلس، ل گوزلیان، م. عثمانوف، او. اسمیرنوا، ع. طاهر جانوف.

جلد سوم: تصحیح متن به‌اهتمام او. اسمیرنوا (تحت‌نظر ع. نوشین.)

جلد چهارم: تصحیح متن به‌اهتمام ر. علی‌یف، آ. برتلس، م. عثمانوف.

جلد پنجم: تصیح متن به‌اهتمام رستم‌علی‌یف.

جلد ششم: تصحیح متن به‌اهتمام م. ن. عثمانوف.

جلد هفتم: تصحیح متن به‌اهتمام م. ن. عثمانوف، زیرنظر ع. نوشین.

جلد هشتم: تصحیح متن به‌اهتمام رستم علی‌یف، زیرنظر ع. آذر.

جلد نهم. تصحیح متن به‌اهتمام آ. برتلس، زیرنظر ع. نوشین.

۱۶۱۶ ۱۳۴۱

شاهنامهٔ حکیم ابوالقاسم فردوسی. متن کامل چهار کتاب اصلی و سه داستان الحاقی با مقابله و تصحیح از روی

مشهورترین نسخه‌ها به‌انضمام... مقدمهٔ بایسنغری معروف به‌مقدمهٔ جدید شاهنامه از روی نسخهٔ طبع امیربهادر با فرهنگ لغات شاهنامه، تهران، امیرکبیر، ۱۳۴۱، رحلی، ۶۱۴ ص.

۱۶۱۷ ۱۳۴۱ **رمضانی، محمد**
شاهنامه، باهتمام محمد رمضانی، تهران، کتابفروشی اسلامیه، ۱۳۴۱ رقعی، ۵ جلد
(تجدید طبع شمارهٔ ۱۶۱۱ که در سال ۱۳۱۲ انتشاریافت)

۱۶۱۸ ۱۳۴۲
شاهنامه، چاپ دوم، تهران، امیرکبیر، ۱۳۴۲، رحلی، ۶۱۴ ص.

۱۶۱۹ [۱۳۴۴]
شاهنامه بامقدمهٔ محمدعلی فروغی و [ادیب‌الممالک فراهانی]، از روی چاپ امیربهادر، تهران، جاودان [۱۳۴۴]، رحلی، ۲۴ + ۵۹۵ ص.

۱۶۲۰ ۱۳۴۴ **دبیرسیاقی، محمد**
شاهنامه، بکوشش محمد دبیرسیاقی، تهران، علی‌اکبر علمی، ۱۳۴۴، رقعی، ۶ جلد.
(تجدید طبع شمارهٔ ۱۶۱۴)

۱۶۲۱ ۱۳۴۴ **موهل**
شاهنامه، [از روی چاپ ژول موهل]، تهران، سازمان کتابهای جیبی، ۱۳۴۴، جیبی، ده جلد.
(مقدمهٔ آن توسط جهانگیر افکاری ترجمه شده‌است)

۱۶۲۲ ۱۹۶۴/۶ **عینی، کمال**
شاهنامه، به‌چاپ طیار کننده کمال عینی، بهرام سیروس، طاهر احراری. دوشنبه، ۶ـ۱۹۶۴. نه‌جلد.

(به‌خط روسی است ولی با توجه به‌ضبط کلمات در لهجه‌های ماوراءالنهر چاپ شده‌است.)

۱۶۲۳ ۱۳۴۶

شاهنامه، چاپ سوم، تهران، امیرکبیر، ۱۳۴۶، رحلی، ۶۱۴ ص.

(بعدها از این چاپ چندبار تجدید چاپ انتشار یافت ولی گفته نشد)

۱۶۲۴ ۱۹۷۱ **علی‌یف، رستم (و) محمد نوری عثمانوف**

متن انتقادی و علمی شاهنامهٔ فردوسی از روی قدیمترین نسخه‌های خطی موجود در جهان. به‌کوشش رستم علی یف و محمد نوری عثمانوف. تهران [کتابخانهٔ پهلوی] ۱۹۷۱. ۲ جلد.

۱۶۲۵ ۱۳۵۰ **محجوب، محمدجعفر**

شاهنامهٔ فردوسی [تصحیح ومقابله محمدجعفر محجوب، به خط نستعلیق جواد شریفی، نقاشی و مینیاتورهای رنگی و چهرهٔ فردوسی کار محمد بهرامی، تذهیبها وتشعیرهای حسین اسلامیان، تصاویر سیاه‌قلم علی‌اصغر معصومی. تهران. امیرکبیر. ۱۳۵۰. سلطانی. ۱۱۰۶ ص.

۱۶۲۷ ۱۳۵۰ **بایسنغری**

شاهنامهٔ فردوسی از روی نسخهٔ خطی بایسنغری که در کتابخانهٔ سلطنتی نگاه‌داری می‌شود. تهران. شورای مرکزی‌جشن‌های‌شاهنشاهی‌ایران. ۱۳۵۰. سلطانی. ۶۹۰ص. (خط جعفر بایسنغری در جمادی‌الاولی ۸۳۳ و دارای مجالس تصویر)

۱۶۲۸ ۱۳۵۳ **موهل، ژول**

شاهنامه. چاپ دوم. تهران. شرکت سهامی کتابهای‌جیبی.

۱۳۵۳. هفت جلد.

۱۶۲۹ ۱۳۵۴ **رمضانی، محمد**

شاهنامه. به‌اهتمام محمد رمضانی. تجدید چاپ. تهران. کلالهٔ خاور. ۱۳۵۴. پنج جلد.

قسمت دوم

خلاصه، منتخبات، قصص

۱۶۳۰ ۱۸۰۱ Hagemann, E. G.
Monumenti Persopolitani e Firdusio poeta persarum heroico illustratio. Gottingae. 1801, 23 p.

۱۶۳۱ ۱۸۱۴ Atkinson,
نگاه کنید ذیل شمارهٔ ۸۶۷، این کتاب داستان رستم و سهراب است.

۱۶۳۲ ۱۸۲۹ Mohl, J.
Fragmants du schahmameh. **Fragmants relatifs à la religion de Zoroastre**..., Paris, 1829.

۱۶۳۳ ۱۸۳۳ Vullers, I. A.
Chrestomathia schahnamiana; in usum scholarum edidit annotationibus et glossario locupleti instruxit Joannes Augustus Vullers. Bonnae, 1833, XIII+267 p.
(فقط قسمت مربوط به‌اسکندر و داراست.)

۱۶۳۴ Mansukh, Munchrji Cowasji Sharuji

Parsi padshahom Tawarikh. Bombay, 1873.

۱۶۳۵ ۱۲۸۱ [۱۸۶۴/۵] **کمال**

منتخبات شاهنامه، منتخب کمال [با لغتنامه به‌ترکی]، قسطنطنیه، ۱۲۸۱ ق.، وزیری، سنگی، ۹۴ ص.

۱۶۳۶ ۱۸۸۰ Jarret, H. S.

«منتخب شاهنامهٔ فردوسی طوسی برای امتحان افسران صیغهٔ میلتری و سیویل یعنی منصب‌داران اهل سیف واهل قلم در دگری آف‌آنر، منتخبهٔ ایچ. اس. چئریت، کلکته، ۱۸۸۰، وزیری، سربی، ۵۱۳ ص.

عنوان انگلیسی به‌شرح زیر است:

Selections from the Shah Namah for the degree of honor examination in Persian for officers in the military and civil services, by Major H. S. Jarrett. Calcutta, 1880. 513 p.

۱۶۳۷ ۱۸۸۳ Pizzi, I.

Manuale della lingua persiana, grammatica, antologia e vocabolario. Lipsia, 1883. xv, 479 p.

قسمتی از متن فارسی آن شاهنامه است.

۱۶۳۸ ۱۸۸۸/۹ (۱۳۰۶ ق) **حسن حائری پاشازاده ویوسف ضیاء**

منتخب شاهنامهٔ فردوسی. استانبول، ۱۳۰۶ ق. ۲۲۳ ص.

۱۶۳۹ ۱۸۹۱ Pizzi, I.

Antologia Firdusiana; con un compendio di grammatica persian, e un vocabolario. Lipsia, W. Gerhard, xix, 492 p.

۱۶۴۰ ۱۸۹۶ Kanga, P. K.
The Episodes of Rustam and Sohrab. **Selctions from Persian prose and poetry**. Bombay, Education Society's Steem Press, 1896.

۱۶۴۱ ۱۸۹۶
[منتخبات شاهنامه در جزء کتاب] «کارنامهٔ اردشیر بابکان»، بمبئی، ۱۸۹۶.

۱۶۴۲ ۱۹۰۰ Antia, E.K.
Karnamak-i Arttakhshir Papakan . . . , and selections from the Shah-nameh. Bombay, Fort Printing Press, 1900.

۱۶۴۳ ح ۱۹۲۵
رستم و سهراب از شاهنامهٔ حکیم ابوالقاسم فردوسی معه مقدمه [به‌اردو] از حافظ جلال‌الدین احمد جعفری زینبی. الهآباد. مطیع انوار احمدی. بی. ت. ۸۶ ص.

۱۶۴۴ ۱۹۲۶
داستان ضحاک تازی ، تاشکند، ۱۹۲۶.
(اسمیث از آن نام برده‌است.)

۱۶۵۴ ۱۳۰۶ **فروزانفر، بدیع‌الزمان**
منتخبات شاهنامهٔ فردوسی برای دبیرستان زرتشتیان. تهران. ۱۳۰۶. حدود ۸۰ ص.

۱۶۴۶ ۱۳۰۷ **رشید یاسمی، غلامرضا**
نصایح فردوسی. فراهم آوردهٔ رشید یاسمی [تهران] مؤسسهٔ خاور [۱۳۰۷] جیبی. ۹۵ ص.

۱۶۴۷ ۱۹۳۱ Hermelin, Axel Eric

Shahnämeh: I-V. (Scripsit Abû'l Qasim Firdausi. Edidit Joannes Augustus Vullers. Rededit Axel Eric Hermelin.) Stockholm, 1931. 88 p.

۱۶۴۸ ۱۳۴۹ ق. **قدیمی، ذبیح‌الله**
[۱۹۳۰/۱]
برگزیده‌ترین داستانهای شاهنامه، باهتمام ذبیح‌الله قدیمی، طهران، ۱۳۴۹ ق.، رقعی، ۲۰۱ ص.

۱۶۴۹ ۱۹۳۲
The Reigns of Ardashir I and Shâpur I, extracted from the Shâh-âmeh of Firdawsi [Turner Macan's edition vol. IV, pp, 1365-1420] Cambridge, Cambridge University Press, 1932. (**E.G. Browne Memorial Fund Series,** Vol. 2. Reproduced by photography.)

۱۶۵۰ ۱۳۱۳ **فروغی، محمدعلی**
خلاصهٔ شاهنامهٔ فردوسی، به‌انتخاب محمدعلی فروغی (ذکاءالملك)، طهران، ۱۳۱۳، رقعی، ۲۸ + ۸۴۴ ص.
(با همکاری مجتبی مینوی چاپ شده‌است)

۱۶۵۱ ۱۳۱۳ **مقدم، محمد**
رستم وسهراب از شاهنامه برای جشن هزارسالهٔ فردوسی، [انتخاب] محمد مقدم، طهران، ۱۳۱۳، خشتی، ۱۵۱ ص.

۱۶۵۲ ۱۳۱۳ **ایران‌جوان**
هزاربیت ازشاهنامه به‌یادگار هزارمین سال به‌جهان‌آمدن فردوسی، [تهران]، ۱۳۱۳، خشتی، ۵۷ ص. (ارمغان ایران‌جوان)

۱۶۵۳ [۱۳۱۳] **تربتی، محمدجواد**
منتخبات شاهنامهٔ فردوسی. شیراز. چاپ سعادت بی. ت. جیبی. ۵۶ ص.
(اطلاع از کرامت رعناحسینی)

۱۶۵۴ ۱۹۳۵ **منافزاده، م. ا.**
داستانی چند از شاهنامهٔ فردوسی. مقدمه، ترتیب واضافت آخر کتاب م. د. منافزاده، عشق‌آباد، ۱۹۳۵، ۴۸ + ۱۹۵ ص.
(به‌خط روسی)

۱۶۵۵ ۱۹۳۷
داستان بیژن و منیژه ازشاهنامهٔ فردوسی، بمبئی، شرف‌الدین الکتبی، ۱۹۳۷، وزیری، ۶۷ ص.

۱۶۵۶ ۱۳۱۷ **پروین‌گنابادی، محمد**
برگزیدهٔ هفت‌خوان رستم ازشاهنامه. با شرح‌حال‌فردوسی و تفسیر لغات. مشهد. زوار. ۱۳۱۷.

۱۶۵۷ ۱۳۲۰ **قدیمی، ذبیح‌الله**
گلچین از داستانهای گرانبهای شاهکار شعر ایرانی، شاهنامهٔ فردوسی. به‌انتخاب ذ. قدیمی، [تهران، ۱۳۲۰]، رقعی، ۲۰۰ ص.
(تجدید چاپ شمارهٔ ۱۶۴۸)

۱۶۵۸ ۱۳۲۱ **فروغی، محمدعلی (و) یغمائی، حبیب**
منتخب شاهنامه برای دبیرستانها، به‌اهتمام محمدعلی فروغی و حبیب یغمائی، [تهران]، وزارت فرهنگ، ۱۳۲۱، ۴۵ + ۶۲۴ ص.

۱۶۵۹ ۱۳۲۷ **خانلری، پرویز ناتل**
رستم و سهراب از شاهنامهٔ فردوسی [بامقدمهٔ دکتر پرویز

ناتل‌خانلری]. تهران، امیرکبیر، ۱۳۲۷. (شاهکارهای ادبیات فارسی، ۲)
(سیزدهمین چاپ این جزوه درسال ۱۳۵۳ چاپ شده‌است و از ذکر بقیه چاپها خودداری شد)

۱۶۶۰ ۱۳۲۷ **معرفت، حسین**
گلچینی از شاهنامه فردوسی، انتخاب حسن معرفت، تهران، کانون معرفت، ۱۳۲۷، بغلی، بی‌صفحه‌شمار.

۱۶۶۱ ۱۳۲۹ **صفا، ذبیح‌الله**
رستم واسفندیار از شاهنامه فردوسی [با مقدمهٔ دکتر ذبیح‌الله صفا] تهران، ۱۳۲۹. رقعی۴۴ص. (شاهکارهای ادبیات فارسی، ش ۵)
(دوازدهمین‌چاپ این جزوه‌درسال ۱۳۵۲ نشرشده‌است واز ذکر چاپهای دیگر خودداری شد)

۱۶۶۲ ۱۳۳۰ **حمیدی، مهدی**
شاهکارهای فردوسی، گردآورنده دکتر مهدی حمیدی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۳۰، بغلی، ۳۱۱ ص.

۱۶۶۳ ۱۳۳۴ **روحی، عطاءالله**
زبدهٔ شاهنامه، به‌اهتمام عطاءالله روحی تهران، ابن‌سینا، [۱۳۳۴]، وزیری، ۴۰۴ ص.

۱۶۶۴ ۱۹۵۷
داستان منیژه و بیژن. لاهور. سیکندری ایجوکیشن‌بورد. وزیری. ۳۲ ص.

۱۶۶۵ ۱۹۵۹ Lipkin, S.
Poemy iz Shakname. Stalinabad, 1959. 522 p.
(به‌خط روسی)

۱۶۶۶ ۱۳۴۱ **متینی، جلال**
خلاصهٔ بیژن و منیژه، به‌اهتمام جلال متینی، مشهد، کتابفروشی باستان، ۱۳۴۱، وزیری، ۶۰ ص.

۱۶۶۷ ۱۳۴۲ **رضی، هاشم**
داستان رستم و سهراب، از هاشم رضی، تهران، [پیروز]، ۱۳۴۲، رقعی، ۹۸ ص.

۱۶۶۸ ۱۳۴۲ **نخعی، حسین**
داستان بهرام و آرزو، بکوشش حسین نخعی، تهران، طهوری، ۱۳۴۲، وزیری، ۴۶ ص. (زبان وفرهنگ ایران ۲۶)

۱۶۶۸ ۱۳۴۳ **گوهرین، سیدصادق**
داستان بهرام‌گور، به‌اهتمام دکتر سیدصادق گوهرین، تهران، جاویدان، ۱۳۴۳، رقعی، ۴۰ ص. (منتخبات ادبیات فارسی، ش ۱)

۱۶۶۹ ۱۳۴۴ **پورداود، ابراهیم**
بیژن ومنیژه، داستانی از روزگاران پهلوانی ایران، برگزیده از شاهنامهٔ فردوسی. زیرنظر ابراهیم پورداود. [تهران، شرکتهای عامل نفت ایران، ۱۳۴۴]، وزیری بزرگ، ۲۶۳ ص. مصور.

۱۶۷۰ **براگینسکی**
Braginsky, I. (و) Shervinsky, S.
Firdousi. Shakh—Name. Per. s taj. (farsi) Per. pod red. I. Braginskogo i S. Shervinskogo. Sost. i vstupit. staya I. Braginskogo. M., Goslitizdat, 1957, 974. p.

۱۶۷۱ ۱۳۴۶ **خانلری، پرویز ناتل**

تاج‌نامه [حاوی ابیات شاهنامه دربارهٔ آئین تاجگذاری با مقدمهٔ دکتر پرویز ناتل خانلری و تصویرهای نسخهٔ مورخ ۹۷۱ امیراسدالله علم]، تهران، مجلهٔ سخن، ۱۳۴۶، وزیری، ۵۶ ص. مصور.

۱۶۷۲ ۱۳۴۶ **پورداود، ابراهیم**

فریدون، برگزیده ازشاهنامه. زیرنظر ابراهیم پورداود [با مقدمه و یادداشتهایی در حاشیهٔ سرگذشت فریدون از ابراهیم پوداود، تهران]، شرکتهای عامل نفت ایران، [۱۳۴۶]، وزیری بزرگ، ۱۱۵ ص. مصور.

۱۶۷۳ ۱۳۴۶ **مینوی، مجتبی**

نخبه‌ای‌از شاهنامه [درکتاب] «فردوسی و شعراو»، تهران، انجمن آثار ملی، ۱۳۴۶، ص ۱۵۱ـ۲۴۶

۱۶۷۴ ۱۳۴۸ **سیاسی، محمود**

مجموعهٔ ابیات برگزیده از نه جلد شاهنامهٔ فردوسی علیه‌الرحمة. تهران. ۱۳۴۷. رقعی. ۱۱۵ ص.

۱۶۷۵ ۱۳۴۸ **مسکوب، شاهرخ**

[داستان رستم و اسفندیار] همراه مقدمه بررستم و اسفندیار. [نوشتهٔ] شاهرخ مسکوب. چاپ دوم. تهران. کتابهای جیبی. ۱۳۴۸. رقعی. ۱۶۱ ص.

۱۶۷۶ ۱۳۴۹

رستم و سهراب [تهران. کمیتهٔ ملی پیکار جهانی با بیسوادی. ۱۳۴۹] ۵۰ ص. (بخوانیم و بهتر زندگی کنیم، ش، ۹)

۱۶۷۷ ۱۳۵۰

گزیده‌ای از شاهنامه [با مقدمهٔ مجید یکتائی. تهران] وزارت آموزش و پرورش. ۱۳۵۰. وزیری. ۷۵ ص.

۱۶۷۸ ۱۳۵۰ **مدنی، بدرالدین**

دریچه‌ای بر کاخ بلند و گزندناپذیر شاهنامه. تهران. نشر اندیشه. ۱۳۵۰. رقعی. ۳۹۸ص.

۱۶۷۹ ۱۳۵۱

برگزیدهٔ شاهنامهٔ فردوسی. تهران. ادارهٔ روابط عمومی ستاد بزرگ ارتشتاران، شهریور ۱۳۵۱. بغلی. ۱۰۳ ص.

۱۶۸۰ ۱۳۵۲ **مینوی، مجتبی**

داستان رستم و سهراب از شاهنامه. مقدمه و تصحیح و توضیح مجتبی مینوی. تهران. از انتشارات بنیاد شاهنامهٔ فردوسی وزارت فرهنگ وهنر. ۱۳۵۲. رحلی. ۱۸۹ ص.

۱۶۸۱ ۱۳۵۲ **معصومی، غلامرضا**

قلعهٔ شیخ سیراف و گچبریهای آن که هیجده مجلس از بهترین داستانهای شاهنامه را در بردارد. «**سیراف**» (**بندر طاهری**). تهران. انجمن آثار ملی. ۱۳۵۲. ص ۳۱۹ تا ۶۲۴.

۱۶۸۲ ۱۳۵۴ **روشن، محمد**

داستان فرود از شاهنامهٔ فردوسی براساس تصحیح بنیاد شاهنامهٔ فردوسی. مصحح محمد روشن. مقدمه از استاد مجتبی مینوی. به‌خط محمدجلیل رسولی. [تهران] دفتر انتشارات رادیو تلویزیون ملی ایران [۱۳۵۴]. رحلی. بی‌صفحه‌شمار (به‌مناسبت جشنوارهٔ طوس)

۱۶۸۳ ۱۳۵۴ **فروغی، محمدعلی (و) حبیب یغمائی**
منتخب شاهنامه برای دبیرستانها. توسط محمدعلی فروغی و همکاری حبیب یغمائی. چاپ دوم. تهران. ۱۳۵۴. رقعی. ۵۵۰ ص.

چاپهای بی‌تاریخ، و توضیح

۱۶۸۴ بی‌تاریخ **دارالتصنیف**
انتخاب شاهنامهٔ فردوسی طوسی مشمولهٔ امتحان بی‌ای (عثمانیه). با «نصاب فارسی» به‌نگرانی مؤسسین دارالتصنیف [حیدرآباد]. حیدرآباد دکن، تاج‌پریس. ۲۱ ص.
(اهداء به‌عبدالستار صاحب صدیقی)

توضیح

منتخب اشعار و داستانهای شاهنامه در بسیاری از کتابهای آموزش زبان و دستورهای فارسی تألیف شده در زبانهای خارجی درج شده است، مانند کتابهای اشپیگل (۱۸۴۶)، زالمان (۱۸۸۹)، احمد آتش (۱۹۶۲) و دیگران‌که خود مبحث جدائی است و از آوردن مشخصات آنها خودداری شد.

در کتابهای منتخبات که درایران نشر شده است مانند بهشت سخن (دکتر مهدی حمیدی)، گنج‌سخن (دکتر ذبیح‌الله صفا)، سیرسخن (احمد احمدی) و تذکره‌ها ومنتخب اشعار نیز قسمتهای زیاد از شاهنامه نقل شده است. ولی مناسبتی‌برای ذکر همهٔآنها وجود نداشت.

قسمت سوم

آثاری که براساس شاهنامه تألیف و تهیه شده است*

۱۶۸۵
مستوفی، ابوالفضل یوسف‌بن علی
خردنامه (احتمالا از اوئل سدهٔ ششم هجری)، به‌تصحیح و کوشش [عبدالعلی] ادیب برومند، تهران، انجمن آثار ملی، ۱۳۴۷، وزیری، ۱۰۴ ص. (انتشارات انجمن آثار ملی، ش ۵۷)
(این رساله مشتمل براقوال حکما و کلمات قصارست و تطبیق شده است با ابیاتی از فردوسی.)

۱۶۸۶ ۱۸۵۳
Arnold, Matthew
Sohrab and Rustam. **Poems**. London, 1823.
این اثر اولین بار ضمن مجموعهٔ Poems و پس از آن مکرراً خواه‌مستقل وخواه ضمن‌مجموعهٔ آثار ماثیو آرنلد به چاپ رسید. در اینجا فقط به‌اولین چاپ آن اشاره شد.

۱۶۸۷ ۱۸۸۲
Anderson, R. P.
Roostum and Zoohrab. A Persian tale by

*- براساس داستانهای شاهنامه قصه‌ها ونمایشنامه‌های متعدد نوشته شده است ولی آن آثاری را که دیده‌ام درین فهرست ضبط کرده‌ام. آقای مهدی فروغ در رسالهٔ «شاهنامه و ادبیات دراماتیك» (تهران ۱۳۵۴) فهرستی از نمایشنامه‌هایی که مبتنی بر شاهنامه است به‌چاپ رسانیده‌اند که عیناً از رسالهٔ ایشان اقتباس و در انتهای این بخش برای اطلاع علاقه‌مندان درج می‌شود.

Firdouzee. Compared with Original. [London] 1882. 27 p.

۱۶۸۸ ۱۳۳۱ق. **بدایع‌نگار آستان‌قدس**
تاریخ‌نامهٔ ادبی واخلاقی. مستخرج از شاهنامه. مشهد. ۱۳۳۱ ق. ۱۴۲ ص.

۱۶۸۹ ۱۹۲۳/۴ (۱۳۰۳) **کاظم‌زاده ایرانشهر، حسین**
رستم‌وسهراب. برلین. ۱۳۰۲. رقعی. ۴۶ص. (ازانتشارات مجلهٔ ایرانشهر)

Rostam et Sohrab. Drame en 5 actes tiré du «Livre des Rois» de Firdovsi par. H. Kazemzadeh. Berlin, 1342/1924. 64. p. (Pubications Iranschahr, No. 4.)

(متن به‌فارسی است و در ۱۳۵۴ توسط دانشگاه پهلوی تجدید چاپ شد)

۱۶۹۰ ۱۹۴۱ **جلالی، ع.**
Rostam et Sohrab. Drame en six actes. Adaptation de A. Djalali. Traduction de M. Broukhim, [Tehran, 1941], 65 p.

۱۶۹۱ ۱۳۲۶ **بهارمست، احمد**
[نمایشنامهٔ] بیژن و منیژه، اقتباس از شاهنامه. توسط احمد بهارمست، تهران، ۱۳۲۶، وزیری، ۳۳ ص.

۱۶۹۲ ۱۳۲۷ **آذری، سیدعلی**
زندگی حکیم ابوالقاسم فردوسی. چاپ دوم. تهران، اقبال، ۱۳۲۷. رقعی ۱۵۰ ص. (برای سناریو)

۱۶۹۳ ۱۳۳۳ **آرنلد، ماثیو**
رستم و سهراب. ترجمهٔ منوچهر امیری، با مقدمهٔ سعید

نفیسی. تهران، ۱۳۳۳. رقعی.. ۷۵ ص.

۱۶۹۴ ۱۳۳۵ **یارشاطر، احسان**
داستانهای شاهنامه، [از] احسان یارشاطر، جلد اول. تهران، انتشارات صندوق مشترك فرهنگی ایران و امریکا، ۱۳۳۵، رقعی، ۱۸۶ ص.
(پس از این از سال ۱۳۳۹ ببعد درسلسلهٔ انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب چندبار تجدید چاپ شده است)

۱۶۹۵ ۱۳۴۶ **خانلری (کیا)، زهرا**
داستانهای دل‌انگیز ادبیات‌فارسی، [تهران]، بنیادفرهنگ ایران، [۱۳۴۶]، وزیری، ۲۴۰ ص. (انتشارات بنیاد فرهنگ ایران ش ۳۲ ـ زبان وادبیات فارسی، ش ۲.)
(همین چاپ در قطع جیبی بعنوان «کتاب همه» نیز نشر شده.)

۱۶۹۶ ۱۳۴۶ **بهروز، ذبیح**
شب فردوسی. نمایشنامه در یك پرده. تصاویر از [محمود] جوادی‌پور. تهران. ۱۳۴۶. رحلی. ۵۴ ص.

۱۶۹۷ ۱۳۴۷ **پویا، ارسلان**
تازیانهٔ بهرام، نمایشنامه‌ای به‌سخن آهنگین بر بنیاد داستانی از داستانهای شاهنامهٔ فردوسی، تهران، ۱۳۴۷، رقعی، ۶۸ ص.

۱۶۹۸ ۱۳۴۷ **«مرسده»**
افسانه‌هایی از شاهنامه، با نثر از مرسده، تهران، پدیده، ۱۳۴۷، وزیری، ۱۵۸ ص.

۱۶۹۹ ۱۳۴۸ **اظهری، محمدرضا**
نمایشنامهٔ بیژن ومنیژه. اقتباس از شاهنامهٔ فردوسی.

نشریهٔ فرهنگ خراسان. ج ۷ (۱۳۴۸) ش ۱۱/۱۲: ۶۵_۹۱

۱۷۰۰ ۱۳۴۹
هفت‌خوان رستم ازشاهنامهٔ فردوسی [تهران] کمیتهٔ ملی پیکار جهانی بابیسوادی (۱۳۴۹) ۳۹ص. (بخوانیم وبهتر زندگی کنیم، ش ۱۵)

۱۷۰۱ ۱۳۵۱ **مشرف تهرانی، م.** (م. آزاد)
زال و سیمرغ به‌روایت م. آزاد. تهران. کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. ۱۳۵۱. ۲۴ ص.

۱۷۷۰۲ ۱۳۵۲ **صادقی، علی‌اکبر**
گردآفرید براساس داستانی ازشاهنامهٔ فردوسی. نقاشی از علی‌اکبر صادقی. تهران. کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۵۲.

۱۷۰۳ ۱۳۵۴ **کیانوش، محمود**
از کیکاوس تا کیخسرو. شبگیر. بازنوشتهٔ محمود کیانوش. تهران. ادارهٔ کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر، ۱۳۵۴. رقعی، ۹۵ ص. (به‌مناسبت جشنوارهٔ طوس)

۱۷۰۴ ۱۳۵۴ **کیانوش، محمود**
ازکیکاوس تاکیخسرو. سیاهی. باز نوشتهٔ محمودکیانوش. تهران. ادارهٔ کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر. ۱۳۵۴. رقعی. ۸۷ ص. (به‌مناسبت جشنوارهٔ طوس)

۱۷۰۵ ۱۳۵۴ **کیانوش، محمود**
از کیکاوس تا کیخسرو. آفتاب. بازنوشتهٔ محمود کیانوش، تهران، ادارهٔ کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر. ۱۳۵۴. رقعی. ۷۹ ص. (به‌مناسبت جشنوارهٔ طوس)

۱۷۰۶ ۱۳۵۴ **فرزانهٔ دهکردی**
داستانهای شاهنامه برای کودکان و نوجوانان. تهران. پدیده. ۱۳۵۴.

۱۷۰۷ ۱۳۵۴ **شجاعیان، علی**
نمایشنامهٔ رستم و سهراب [شیراز] ادارهٔ کل فرهنگ و هنر. رقعی. ۵۰ ص.

۱۷۰۷م ۱۳۵۴ **کاظم‌زادهٔ ایرانشهر، حسین**
رستم وسهراب. چاپ دوم. شیراز. دانشگاه پهلوی، ۱۳۵۴. وزیری. ۶۴ ص. (انتشارات دانشگاه پهلوی، ش ۷۸، چاپ دوم با تجدیدنظر کلی)

۱۷۰۷م/۱ ۱۳۵۴ **آرنولد، ماثیو**
رستم و سهراب. ترجمه با مقدمه و حواشی و مقایسه با داستان رستم و سهراب شاهنامه، ترجمهٔ منوچهر امیری، شیراز. ۱۳۵۴. ۷۲ ص. (انتشارات دانشگاه پهلوی، ش ۷۹)

۱۷۰۷م/۲ ۱۳۵۴ **رحیمی، مصطفی**
تیاله (نمایشنامه). تهران. انتشارات آگاه. ۱۳۵۴. رقعی. ۹۹ ص
(قصهٔ سهراب)

۱۷۰۷م/۳ ۱۳۵۴ **موسوی همدانی، صدیقه**
بیژن و منیژه. بازنوشتهٔ صدیقهٔ موسوی همدانی. تهران. ۱۳۵۴. رقعی. ۵۴ ص. (از داستانهای شاهنامه برای جوانان، بمناسبت جشنوارهٔ طوس ۱۳۵۴)

فهرست نمایشنامه‌های بر اساس شاهنامه

به‌نقل از جمع‌آوری مهدی فروغ

شماره	نام نمایشنامه	تنظیم کننده	تاریخ تنظیم و تاریخ طبع	تاریخ و محل بازی
۱	تئاتر ضحاک (به‌زبان ترکی عثمانی)	شمس‌الدین سامی	۱۲۹۳ ه. ق.	
۲	تئاتر ضحاک	ابراهیم	۱۲۸۴	
۳	رستم و سهراب	کاظم‌زادهٔ ایرانشهر	۱۲۹۲_۱۳۰۳	۱۳۰۶ تالار ستاره صبح اصفهان
۴	فردوسی	علی‌نصر	۱۳۰۰	
۵	یوسف وزلیخا	سلیمان حئیم	۱۳۰۷	
۶	تیسفون	تندر کیا	۱۳۱۰_۱۳۱۱	
۷	بیژن ومنیژه	سلطان‌علی پارسا	۱۳۱۰	
۸	کیخسرو	محمد افشار	۱۳۱۱	
۹	سلطان‌محمودغزنوی فردوسی در دربار	علی آذری	۱۳۱۲_۱۳۲۶	سناریو
۱۰	سه تابلو: زال و رودابه / رستم و قباد / رستم وتهمینه	عبدالحسین نوشین	۱۳۱۳	۱۳۱۳ تالارنکوئی
۱۱	رستم و سهراب	حبیب‌الله شهردار (مشیر همایون)	۱۳۱۳_۱۳۱۹	
۱۲	شب فردوسی	ذبیح بهروز	۱۳۱۳_۱۳۴۷	۱۳۱۳ کلوب ایران‌جوان
۱۳	رستم و سهراب	غلامعلی فکری	۱۳۱۳	۱۳۱۳ تالارنکوئی ۱۲۰ تماشاخانه تهران
۱۴	رستم و سهراب	محمد مقدم	۱۳۱۳ به کتابخانهٔ فردوسی اهداشده است	
۱۵	اپرت رستم وسهراب	حبیب‌الله شهردار	۱۳۱۳_۱۳۱۹	
۱۶	وفاءالزمان	امین‌الریحانی	۱۳۱۳	

شماره	نام نمایشنامه	تنظیم کننده	تاریخ تنظیم تاریخ طبع	تاریخ ومحل بازی
۱۷	بیژن و منیژه	مرحوم غلامحسین زیرک‌زاده	۱۳۱۳	۱۳۱۳ درجامعهٔ آموزش وپرورش اصفهان
۱۸	الههٔ مصر (اقتباس ازیوسف‌وزلیخا)	علی‌اصغر گرمسیری	۱۳۱۴_۱۳۱۷	(احتمالا) تالار سیرک
۱۹	رستم وسهراب	دکتر مهدی فروغ	۱۳۱۶	۱۳۱۶ تالار دانشسرای عالی
۲۰	بارگاه کیخسرو	ادارهٔ فرهنگ بروجرد	۱۳۱۶	
۲۱	بیژن و منیژه	خانم فرحدانی	۱۳۱۷	
۲۲	سیاوش و سودابه	حسین رزاقی	۱۳۱۷	
۲۳	شاه کیخسرو	اداره فرهنگ یزد	۱۳۱۷	
۲۴	داستان یازده رخ	علی جلالی ـ بروخیم	ترجمهٔ فرانسه این نمایشنامه پیش از سال ۱۳۲۰ در روزنامهٔ ژورنال دوتهران چاپ شده است.	
۲۵	ترجمهٔ رستم و سهراب (بزبان فرانسه)	گردآوری علی‌جلالی و ترجمهٔ بروخیم	۱۳۲۰	
۲۶	رستم وسهراب	ادارهٔ فرهنگ یزد	۱۳۲۰	
۲۷	رزم بیژن‌ومنیژه	احمد بهارمست	۱۳۱۶ و ۱۳۲۱	۱۳۱۶ دانشسرای عالی و ۱۳۲۱ دانشکده افسری
۲۸	بیژن ومنیژه	عباس مؤسس	۱۳۲۱	
۲۹	بیژن ومنیژه	اکبر سرشار	۱۳۲۱	
۳۰	رستم و برزو	منوچهر پورزند	۱۳۲۱	
۳۱	سیاوش و سودابه	غلامعلی فکری	۱۳۲۱	
۳۲	ضحاک ماردوش	ارباب افلاطون شاهرخ	۱۳۲۱	
۳۳	فرنگیس و سیاوش	عباس مؤسس	۱۳۲۱	
۳۴	کیکاوس وسیاوش	اکبر سرشار	۱۳۲۱	۱۳۱۵ دانشسرای عالی
۳۵	مهرانگیز و سیاوش	سیدعلی نصر	۱۳۲۱	
۳۶	بزم بهرام گور	احمد بهارمست	۱۳۱۵ و ۱۳۲۲	
۳۷	رستم و سهراب	غلامحسین مفید و حسین ملک	۱۳۲۲	
۳۸	رزم رستم و برزو	کوچک مؤدب	۱۳۲۲	
۳۹	رستم وسهراب	احمد مؤید ـ کوچک مؤدب	۱۳۲۲	
۴۰	بهرام و گلندام	عباس مؤسس	۱۳۲۳	
۴۱	رستم و سهراب	غلامحسین همت‌آزاد	۱۳۲۳	۱۳۲۳ تماشاخانهٔ مینا
۲۴	رستم و سهراب	فرهنگ ارجمند	۱۳۲۳	

شماره	نام نمایشنامه	تنظیم کننده	تاریخ تنظیم و تاریخ طبع	تاریخ ومحل بازی
۴۳	رستم و سهراب	محمدتقی کهنموئی	۱۳۲۳	۱۳۲۳ تئاتر ناز تجریش
۴۴	رستم واشکبوس	جعفر شیرخدا	۱۳۲۳	۱۳۲۳ تماشاخانهٔ کشور
۴۵	سیاوش و کیخسرو	محمد افشار	۱۳۲۳	
۴۶	فرنگیس وسیاوش	کوچك مؤدب	۱۳۲۳	
۴۷	بیژن و منیژه	عباس بهراز	۱۳۲۴	
۴۸	رستم و زال یارستم قرن ۲۲	صنعتی‌زاده کرمانی و محمد درم‌بخش	۱۳۲۴	
۴۹	ضحاك و کاوه	صفامنش وحسین آجودان‌باشی	۱۳۲۴	
۵۰	بهرام و گلندام	محمد درم‌بخش	۱۳۲۵	
۵۱	ضحاك ماردوش	ابراهیم علیزاده	۱۳۲۵	
۵۲	فرنگیس و سیاوش	فتح‌الله معتمدی و خوانساری صادقپور	۱۳۲۵	
۵۳	ماردوش	محمد شاه‌حسینی	۱۳۲۵	
۵۴	روان‌ایران یاشکست اهریمنان	احمد بهارمست	۱۳۲۶_۱۳۲۶	تماشاخانهٔ فرهنگ
۵۵	بیژن ومنیژه	احمد بهارمست	۱۳۲۶_۱۳۲۶	سناریو
۵۶	زندگی‌فردوسی	علی آذری	۱۳۲۸ چاپ مجدد	
۵۷	بیژن و منیژه	احمد اصفهانی	۱۳۲۷	
۵۸	رستم وسهراب در هالیوود	محمد عبدی	۱۳۲۷	
۵۹	رستم و سهراب	صادقپور	۱۳۲۷	
۶۰	ضحاك	مؤدب‌پور	۱۳۲۷	
۶۱	ضحاك ماردوش	رضا همراه	۱۳۲۷	
۶۲	جنگ‌رستم‌بادیوسفید	احمد ایروانلو	۱۳۳۱	
۶۳	بیژن ومنیژه	ادارهٔ فرهنگ استان اول	۱۳۳۳	
۶۴	رستم و سهراب	دکتر ابوالقاسم جنتی عطائی	۱۳۳۴_۱۳۳۸	
۶۵	رستم وسهراب	دکتر فتح‌الله والا	۱۳۳۵	
۶۶	فردوسی وامیرابوعلی سیمجور	علی آذری	۱۳۳۵	سناریو
۶۷	درفش کاویانی	کورش سلحشور	۱۳۴۰	
۶۸	رستم و سهراب	مصطفی اسکوئی	۱۳۴۳	
۶۹	رستم و هفت‌دروازهٔ مرگ	اکبرسلیمان‌حشمتی	۱۳۴۳	

شماره	نام نمایشنامه	تنظیم کننده	تاریخ تنظیم تاریخ طبع	تاریخ و محل بازی
۷۰	صحنه‌ای از داستان رستم و سهراب	ابوالقاسم جنتی‌عطائی	۱۳۴۳	نمایش رادیوئی
۷۱	بیژن و منیژه	ناصر کوره‌چیان	۱۳۴۴	
۷۲	رستم و سهراب	احمد گنجی‌زاده	۱۳۴۵	
۷۳	رستم فرخزاد	احمد کاویان‌پور	۱۳۴۷	
۷۴	سیاوش در تخت‌جمشید	فریدون رهنما	۱۳۴۷	۱۳۴۷ جشن هنر شیراز
۷۵	رستم و سهراب	ارسلان پوریا	۱۳۴۸	
۷۶	تازیانهٔ بهرام	ارسلان پوریا	۱۳۴۷_۱۳۴۷	
۷۷	رستم وسهراب	منوچهر شیبانی		
۷۸	تراژدی سهراب	منوچهر شیبانی	۱۳۴۷	
۷۹	تراژدی رستم‌وسهراب	اسمعیل پشت‌پناه	۱۳۴۸	
۸۰	رستم و سهراب	علی شجاعیان	۱۳۴۹	۱۳۴۹ ـ شیراز درحضور شاهنشاه وشهبانو و ۱۳۵۴ در جشنوارهٔ طوس
۸۱	بیژن و منیژه	محمدعلی لطفی	۱۳۵۱	
۸۲	رستم و سهراب	مختار اشرفی		

قسمت چهارم

چاپهای یوسف و زلیخا*

۱۷۰۸ ۱۸۷۱

[۱۲۸۷ ق.]

یوسف وزلیخا، لکهنو، وزیری، سنگی، ۲۹۵ ص.

۱۷۰۹ ۱۲۹۹

یوسف وزلیخا، تهران، دارالطباعهٔ مدرسهٔ مبارکهٔ دارالفنون، خشتی، سنگی، ۲۳۴ ص. مصور.

۱۷۱۰ ۱۸۸۱

[۱۲۹۹ ق.]

یوسف وزلیخا، کانپور.

۱۷۱۱ ۱۸۸۷

Schechta-Wssehrd, O.
Aus Firdussi's religiös - romantischem Epos, Jussuf und Suleicha. **Z.D.M.G.**, 41 (1887): pp. 577-599.

---

* با نشر تحقیقات استاد مجتبی مینوی و مرحوم عبدالعظیم قریب و محمود شیرانی که در بخش اول این کتابشناسی مورد معرفی قرار گرفت مسلم است که یوسف و زلیخا از فردوسی نیست. معهذا چاپهای یوسف و زلیخا را دراینجا می‌شناسانیم. برای شناختن نسخه‌های خطی آن مراجعه به‌فهرست Smith مفید خواهد بود.

۱۷۱۲ ۱۸۸۷

Ethé, H.
Yusuf und Zalikha. Wien, A. Holder, 1887. 29. p.
توضیح و ترجمه و چند قسمت کوتاه از متن‌است.

۱۷۱۳ ۱۸۸۸

Schlechta-Wssehrd, O.
Ubersetzungen aus Firdussi's religiös-romantischem Epos, Jussuf und Suleicha. **Verhandlungen** des VII Internationalen Orientalisten-Congress. Wien, 1888. (Semitische Abteilung pp. 47-72.)

۱۷۱۴ ۱۸۸۹

Schlechta-Wssehrd, O.
Jussf und Sulaicha. Romontis ches Heldengedicht van Firdussi... Aus dem Persischen zum ersten Male übersetzt. Wien, C. Gerold's Sohn, 1889. xiii, 267 p.

۱۷۱۵ ۱۳۰۶
[۱۸۸۹]
منتخبات یوسف و زلیخا، استانبول، ۱۳۰۶ ق.، ۲۲۳ ص.

۱۷۱۶ ۱۳۱۶
[۱۸۹۸]
یوسف و زلیخا، طهران، تصحیح کلیم کامرانی، ۱۳۱۶ ق.، ۱۶۶ ص.

۱۷۱۷ ۱۳۱۷

یوسف وزلیخا، بامقدمهٔ عبدالحسین‌خان پسر لسان‌الملک، طهران، ۱۳۱۷ ق.، سنگی، نستعلیق شیخ محمدحسین قاسانی، ۱۶۷ ص. مصور.

۱۷۱۸ ۱۹۰۸

Ethé, H.
Yusuf and Zalîkhâ by Firdausi of Tus. Edited from the manuscripts in the Bodleian Library, of the Royal Asiatic Society, and the two lithographed texts of Teheran and Lucknow (or Cawnpore) by Hermann Ethé. Fascisulus primus. Oxford, 1908, 376 p. (Anecdota Oxonien-sia)*

۱۷۱۹ ۱۹۱۶

یوسف و زلیخا، کانپور ۱۱۶، وزیری ۱۲۳ ص.

۱۷۲۰ ۱۹۲۳

Roenan, Ernst.
Dil Josephslgende. Den Persischen dichtern Firdusi und Dschami. Nacherzähit von Ernst Roenan, Leipzig, 1923.

۱۷۲۱ ۱۳۴۹ ق
[۱۹۳۰]

یوسف وزلیخا، بمبئی ۱۳۴۹ ق.، خط محمودبن‌علی‌نقی، رقعی، ۳۴۷ ص.

۱۷۲۲ ۱۳۳۶ ش

تفسیر سورهٔ یوسف، تهران، اسلامیه، ۱۳۳۶، ۲۷۹ ص.

* انتقادی درباب این اثر توسط اسکارمان O.Mann در مجلهٔ OLZ جلد ۱۲ (۱۹۰۹) صفحات ۸۰ تا ۸۳ انتشار یافت. حشمت مؤید)

ضمیمهٔ اول

نوشته های تازه چاپ
و ازقلم افتاده‌ها

نوشته‌های تازه چاپ و از قلم افتاده‌ها

۱۷۲۳ **آبادانی، فرهاد**

داستان اردشیر بابکان در شاهنامه و سنجش آن با متن پهلوی کارنامهٔ اردشیر بابکان. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی.** تهران، ۱۳۵۳. ص ۱ـ۱۰

۱۷۲۴ **آتشی، منوچهر**

شاهنامه و شعر امروز. **تماشا.** ضمیمهٔ شمارهٔ ۲۲۰ (۲۸ تیر ۱۳۵۴)

۱۷۲۵ **آرادگلی، ماری**

واجشناسی کمی زبان فارسی براساس شاهنامهٔ فردوسی [از محمدجعفر معین‌فر] **راهنمای کتاب.** ۱۷ (۱۳۵۳): ۷۶۴ـ ۷۶۷

۱۷۲۵م **ابن‌یوسف، محمد (برهان)**

بیژن و منیژه. شیراز. دانشگاه پهلوی. ۱۳۵۴. ۲۰۲ ص.

۱۷۲۶ **احمدی‌گیوی، حسن**

داستان داستانها ـ داستان رستم و اسفندیار [از محمدعلی اسلامی ندوشن] **نگین.** ش ۱۰۹ (خرداد ۱۳۵۳): ۳۱ـ۳۴

۱۷۲۶م **اخوان ثالث، مهدی**
آورده‌اند که فردوسی... زندگی راستین در افسانه‌ها. نقاشی از علی‌اکبر صادقی، تهران، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۵۴. ۲۶ ص.

۱۷۲۷ **ادارهٔ کل حفاظت آثار باستانی و بناهای تاریخی ایران**
آرامگاه حماسه‌سرای بزرگ ایران، فردوسی. **هنر ومردم.** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۱۵۲ـ۱۵۴

۱۷۲۸ **ادیب برومند، عبدالعلی**
اثر شاهنامه در زبان و ادبیات فارسی و روح و فکر ایرانی. **هنر و مردم.** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۱۳۴ـ۱۴۱

۱۷۲۹ **ادیب برومند، عبدالعلی**
فردوسی بزرگترین شاعر ملی ایران. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی.** تهران. ۱۳۵۳. ص ۱۱ـ۱۸

۱۷۳۰ **اذکائی، پرویز**
الشاهنامه. ترجمها نثراً الفتح‌بن علی‌البنداری. [چاپ عبدالوهاب عزام] **هنر و مردم.** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۱۸۴ـ۱۸۹

۱۷۳۱ **اذکائی، پرویز**
فرهنگ شاهنامه فردوسی. تالیف‌فریتس‌ولف. **هنر ومردم.** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۳): ۱۸۹ـ۱۹۷

۱۷۳۲ **اذکائی، پرویز**
کتابشناسی فردوسی [از ایرج افشار] **هنر و مردم.** ش ۱۵۳/ ۱۵۴(تیر ۱۳۵۴): ۱۹۸ـ۲۰۰

۱۷۳۳ **اسلامی‌ندوشن، محمدعلی**
بار دیگر رستم و سهراب. **یغما**. ۲۷ (۱۳۵۳): ۴۱۹ـ۴۲۷
(دربارهٔ رسالهٔ مهدی قریب)

۱۷۳۴ **اسلامی‌ندوشن، محمدعلی**
تأملی در نظریات مجلهٔ سخن راجع به‌رستم وسهراب بنیاد شاهنامه. **نگین**. ش ۱۰۹ (خرداد ۱۳۵۳): ۵ـ۹

۱۷۳۵ **اشراقی، احسان‌الله**
شاهنامه از دیدگاه وحدت ملی. **هنر و مردم**. ش ۱۵۳/۱۵۴ (تیر ۱۳۵۴): ۶۹ـ۷۳

۱۷۳۶ **امام شوشتری، محمدعلی**
نمونه‌ای از نامهای فلسفی وخوی‌شناسی در شاهنامهٔ فردوسی. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی**. تهران. ۱۳۵۳. ص ۱۹ـ۲۳

۱۷۳۷ **انجوی شیرازی، ابوالقاسم**
مردم و شاهنامه. به مناسبت جشنوارهٔ طوس. تهران. مرکز فرهنگ مردم رادیو تلویزیون ملی ایران. ۱۳۵۴. وزیری. ۳۹۷ ص. (گنجینه فرهنگپ مردم، ۷)

۱۷۳۸ **اورنگ، مراد**
زال و رودابه. تهران. ۱۳۹۹. وزیری.

۱۷۳۹ **بابك، حسن**
هنر داستان‌سرایی در شاهنامهٔ فردوسی. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی**. تهران. ۱۳۵۳. ص ۲۴ـ۵۶

۱۷۴۰ **باستانی پاریزی، محمدابراهیم**
برزکوه. **هنر و مردم.** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۱۷۰ـ ۱۸۳

۱۷۴۰م **بدوی، امین عبدالمجید**
سنجش میان شاهنامهٔ فردوسی و ادیسهٔ همر. ترجمهٔ احمد محمدی. **بررسیهائی دربارهٔ شاهنامهٔفردوسی.** تهران. ۱۳۵۴. ص ۲۹ـ۶۲

۱۷۴۰م **بررسیهائی دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی**
[چهارمقاله] تهران. از انتشارات مجلهٔ فرهنگ وزندگی. تیر ۱۳۵۴. ۱۲۱ ص.

۱۷۴۱ **بصاری، طلعت**
زن در شاهنامه. **رودکی.** ش ۴۵ (تیر ۱۳۵۴): ۱۳

۱۷۴۲ **بصاری، طلعت**
کودك در شاهنامه. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات‌سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی.** تهران ۱۳۵۳. ص ۵۷ـ۷۹

۱۷۴۳ **بیانی، خانبابا**
شاهنامهٔ بایسنغری و حافظ ابرو. **بررسیهای تاریخی.** ج ۶ (۱۳۵۰) ش ۳: ۱۵۷ـ۱۸۲

۱۷۴۳م **به یاد فردوسی**
برنامهٔ انجمن‌های ادبی پایتخت. تهران. تیر ۱۳۵۴. ۴۳ ص. (حاوی اشعار دربارهٔ فردوسی)

۱۷۴۴ **پرنگ، نوذر**
[دربارهٔ یك بیت شاهنامه] **سخن.** ۲۳ (۱۳۵۳/۲): ۶۵۸ـ ۶۵۹

۱۷۴۵ **ترجانی‌زاده، احمد**
خداشناسی در شاهنامهٔ فردوسی. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی.** تهران. ۱۳۵۳. ص ۸۰ـ۸۹

۱۳۴۶ **تفنگدار، کرامت**
درخشان کند باغ چون آفتاب: عاشقانه‌ای از استاد توس. **رودکی.** ش ۴۵ (تیر ۱۳۵۴): ۱۸ـ۲۲

۱۷۴۷ **تماشا** (هفتگی)
[ضمیمهٔ مخصوص جشنوارهٔ حماسی طوس.] با شمارهٔ ۲۲۰ (۲۸ تیر ۱۳۵۴). ۱۲ صفحه بزرگ.

۱۷۴۸ **تقوی، سیما**
عشق در شاهنامه. **رودکی.** ش ۴۵ (تیر ۱۳۵۴): ۱۲

۱۷۴۹ **ثمره، یدالله**
رابطهٔ صوت و مفهوم [در شاهنامه] **رودکی.** ش ۴۵ (تیر ۱۳۵۴): ۸ـ۹

۱۷۵۰ جشنوارهٔ حماسی طوس. [تهران. جشن‌هنر. ۱۳۴۵] خشتی. ۴۸ ص.
(حاوی یادداشتهایی از ضیاءالدین سجادی، جعفریان، فرخ غفاری، محمدجعفر محجوب، بهمن بوستان، عطاء بهمنش).

۱۷۵۱ **حقوقی، محمد**
شاهنامه و شعر امروز. **تماشا.** ضمیمهٔ شمارهٔ ۲۲۰ (۲۸ تیر ۱۳۵۴)

۱۷۵۲ **حقیقت، عبدالرفیع**
نهضت حفظ آثار ملی ایران در قرنهای سوم و چهارم هجری.

تلاش. ش ۴۹ (خرداد ۱۳۵۴): ۱۰ـ۱۷

۱۷۵۳ **حکیمیان، ابوالفتح**
نیش و نوش «عشق» درشاهنامه. **هنر ومردم.** ش ۱۵۳/۱۵۴ (تیر ۱۳۵۴): ۵۹ـ۶۸

۱۷۵۴ **خالقی مطلق، جلال**
گنگ‌دژ روایتی‌الحاقی در داستان سیاوش؟ نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی تبریز. ۲۶ (۱۳۵۳): ۳۸۵ـ۴۰۴

۱۷۵۵ **خالقی مطلق، جلال**
دربارهٔ رستم و سهراب بنیاد شاهنامه. **سخن.** ۲۳ (۱۳۵۳): ۱۱۶۷ـ۱۱۷۴ و ۱۲۹۳ـ۱۳۰۱ و ۲۴ (۱۳۵۴): ۳۳ـ۴۳

۱۷۵۶ **خرسند، پرویز**
زال، کودك پیر اساطیر. **ویسمن.** ج ۱ (۱۳۵۳) ش ۶/۷: ۵۳ـ۵۹

۱۷۵۷ **خدیوجم، حسین**
آز = تصرع و زاری. **سخن.** ۲۳ (۱۳۵۳/۲) ۹۲۲ـ۹۲۴ (دربارهٔ یك بیت شاهنامه)

۱۷۵۸ **خدیوجم، حسین**
سه بیت دیگر از داستان رستم و سهراب: **سخن.** ۲۳ (۱۳۵۲/۳): ۱۰۱۸ـ۱۰۲۳

۱۷۵۹ **خلیلی، عباس**
عالم شعر و شاعر عالم [فردوسی]. **مهر.** ۲ (۱۳۱۳): ۴۷۳ـ۴۷۹

۱۷۶۰ **خلیلی، عباس**
مقطوعات مترجمة من الشاهنامه. **المقتطف.** جلد ۸۵

۱۷۶۱ **دارمستتر، م.ژ.**
وجوه مشترک میان مهابارات و شاهنامه. ترجمهٔ جلال ستاری. **هنر و مردم.** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۱۷ـ۳۳

۱۷۶۲ درخانهٔ بزرگترین سخن‌سرای ایران. **هنرومردم.** ش۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۱۵۵ـ۱۶۶

۱۷۶۳ **دوستخواه، جلیل**
رستم و سهراب فاجعهٔ برخورد آرمان و عاطفه. **فرهنگ و زندگی.** ش ۱۷ (زمستان ۱۳۵۳): ۱۵۹ـ۱۶۷

۱۷۶۴ **رازانی، ابوتراب**
زن در شاهنامهٔ فردوسی. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی.** تهران. ۱۳۵۳. ص ۹۰ـ۱۰۹

۱۷۶۵ **رحیمی، مصطفی**
داستان سیاوش، تمثیلی از عظمت و فاجعهٔ اخلاق. **دیدگاهها.** تهران، ۱۳۵۳. ص ۷۷ـ۱۰۰

۱۷۶۶ **رستگار، منصور**
بحث پیرامون شاهنامهٔ فردوسی. آذرگشسب. **گوهر.** ۲ (۱۳۵۳): ۷۲۸ـ۷۳۲ و ۸۴۰ـ۸۴۲

۱۷۶۷ **رستگار، منصور**
اهریمن در نظر فردوسی. **گوهر.** ۳ (۱۳۵۴): ۶۹ـ۷۴

۱۷۶۸ **رضا، فضل‌الله**
پژوهشی در اندیشه‌های فردوسی. تفسیر و تحلیل شاهنامه. برگزیدهٔ اشعار جلد اول. تهران. ادارهٔ کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر. ۱۳۵۴. وزیری. ۴۲۴ ص.

۱۷۶۸م **رضوی، س. ا.**
میناتورها وسبکها [در شاهنامه].. منتشر شده در [**شاهنامه در موزه‌ها**] تهران، ادارهٔ کل موزه‌ها. ۱۳۵۴.

۱۷۶۹ **رعدی‌آذرخشی، غلامعلی**
جهان‌بینی فردوسی. **هفتهٔ فردوسی.** مشهد. ۱۳۵۳. ص ۱۲۶ـ۱۹۲

۱۷۷۱ **رکنی، محمدمهدی**
ارزش خرد درنظر فردوسی. **هفتهٔ فردوسی.** مشهد. ۱۳۵۳. ص ۱۰۴ـ۱۲۵

۱۷۷۱ **رواقی، علی**
شاهنامهٔ فردوسی‌تصحیح شده توسط ایرانشناسان شوروی. **راهنمای کتاب.** ۱۷ (۱۳۵۳): ۱۱۰ـ۱۱۸ و ۳۴۹ـ۳۵۹

۱۷۷۱م **روحانی، مهشید (و) جواد پارسای‌حدید**
شاهنامه در موزه‌ها [و ترجمهٔ میناتورهای شاهنامه نوشتهٔ س. ا. رضوی] تهران، ادارهٔ کل موزه‌ها وزارت فرهنگ و هنر، ۱۳۵۴. وزیری. ۸۴ ص + ۳۴ تصویر

۱۷۷۲ زندگینامهٔ استاد توس. **رودکی.** ش ۴۵ (تیر ۱۳۵۴): ۴ـ۵

۱۷۷۳ **سادات اشکوری، کاظم**
نقالی و شاهنامه‌خوانی. **هنر و مردم.** ش ۱۵۳/۱۵۴ (تیر ۱۳۵۴): ۱۴۲ـ۱۴۸

۱۷۷۴ **سادات ناصری، حسن**
فردوسی وشاهنامه. **هنر و مردم.** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۴۸ـ۵۸

۱۷۷۵ **سامی، علی**
واژهٔ شیراز در شاهنامهٔ فردوسی. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی.** تهران. ۱۳۵۳. ص ۱۱۰ـ۱۱۶

۱۷۷۶ **سجادی، ضیاءالدین**
بلاغت فردوسی: **هفتهٔ فردوسی.** مشهد. ۱۳۵۳. ص ۴۰ـ۵۳

۱۷۷۷ **سجادی، ضیاءالدین**
جشنواره و شاهنامه. **رودکی.** ش ۴۵ (تیر ۱۳۵۴): ۳

۱۷۷۸ **سجادی، ضیاءالدین**
سخنان‌گزیده دربارهٔ فردوسی و شاهنامه. تهران. جشنوارهٔ طوس. دفتر انتشارات رادیو تلویزیون ملی ایران. ۱۳۵۴: ۲۶ ص.

۱۷۷۹ **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث در بارهٔ شاهنامهٔ فردوسی.** تهران. ادارهٔ کل نگارش. ۱۳۵۳. وزیری. ۲۳۰ ص.

۱۷۸۰ **السلماسی، محمدحسن**
حیاةالفردوسی الشاعرالحکیم. بغداد. ۱۹۲۴.

۱۷۸۱ **شاه‌حسینی، ناصرالدین**
شاهنامهٔ فردوسی در دل موزه‌های جهان. **تماشا.** ضمیمهٔ شمارهٔ ۲۲۰ (۲۸ تیر ۱۳۵۴)

۱۷۸۱ **شاهق، مهوش**
مطالعه‌ای مقایسه‌ای بین هفت‌خـوان رستم و اسفندیـار. **بررسیهایی دربـارهٔ شاهنامه فردوسی**، تهران، ۱۳۵۴. ص ۹۳ـ۱۲۲.

۱۷۸۲ **شفیعی، محمود**
پند و اندرز در شاهنامهٔ فردوسی. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث در بارهٔ شاهنامهٔ فردوسی**. تهران. ۱۳۵۳. ص ۱۱۷ـ۱۳۲

۱۷۸۳ **شهبازی، ع. شاپور**
در حاشیهٔ شاهنامه. **هنر و مردم**. ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۱۱۸ـ۱۲۰

۱۷۸۴ **صدر حاج سید جوادی، حسن**
فردوسی درادبیات فرانسه. **تماشا**. ش ۲۲۰ (۲۸تیر ۱۳۵۴): ۱۴ـ۱۵

۱۷۸۵ **صفا، ذبیح‌الله**
سخنی دربارهٔ شاهنامه. **بررسیهائی دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی**. تهران، ۱۳۵۴. ص ۱ـ۲۸

۱۷۸۶ **صفائی، ابراهیم**
شاهنامه و شاهنامه‌سرایان. **هنر و مردم**. ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۱۲۹ـ۱۳۳

۱۷۸۷ **صفائی، ابراهیم**
روشها و منشهای دیرین ایرانیان در شاهنامه. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی وبحث دربارهٔ شاهنامه فردوسی**. تهران. ۱۳۵۳. ص ۱۴۲ـ۱۴۸

۱۷۸۸ **ضیاءپور، جلیل**
پوشاك و رزم ابزار در شاهنامه. **هنر و مردم** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۶۹ـ۷۳

۱۷۸۹ **طبیبی، حشمت‌الله**
طبقات اجتماعی در شاهنامهٔ فردوسی. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی.** تهران. ۱۳۵۳. ص ۱۳۳ـ۱۴۱

۱۷۹۰ **عفیفی، رحیم**
شخصیتهای اساطیری شاهنامه. **هفتهٔ فردوسی.** مشهد. ۱۳۵۳. ص ۵۴ـ۶۸

۱۷۹۰م **غروی، مهدی**
سخنی کوتاه دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی، تهران. بنیاد شاهنامهٔ فردوسی. ۱۳۵۴. وزیری. ۴۳ ص.

۱۷۹۱ **غروی، علی**
صید و آداب آن در شاهنامهٔ فردوسی. **هنر و مردم.** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۱۲۱ـ۱۲۶

۱۷۹۲ **غروی، مهدی**
جو سیاسی و اجتماعی ایران هنگام ظهور فردوسی و خلق شاهنامه. **هنر و مردم.** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۳۴ـ۴۴.

۱۷۹۳ **غفوراف، باباجان**
شاهنامهٔ فردوسی از دیدگاه غفوراف. **هنر و مردم.** ش ۱۳۹ (اردی‌بهشت ۱۳۵۳): ۴۳ـ۴۵

۱۷۹۴ **فرزاد، مسعود**
سیمرغ و اسفندیار در شاهنامهٔ فردوسی. **سخنرانیهای سومین**

دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی. تهران. ۱۳۵۳. ص ۱۴۹ـ۱۵۷

۱۷۹۵ **فرزاد، مسعود**
کوهولین رستم ایرلندی. **رودکی.** ش ۴۵ (تیر ۱۳۵۴): ۲۳ و ۳۹.

۱۷۹۶ **فرزانهٔ دهکردی**
فردوسی چیست؟ تهران. پدیده. ۱۳۵۴.

۱۷۹۷ **فروغ، مهدی**
شاهنامه و ادبیات دراماتیك. به‌مناسبت جشنوارهٔ حماسه‌سرای بزرگ طوس ۱۳۵۴. تهران ادارهٔکل نگارش وزارت فرهنگ و هنر. ۱۳۵۴. وزیری. ۴۲ ص.

۱۷۹۸ **فروغ، مهدی**
رستم قهرمان تـراژدی. **هنر و مردم.** ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۴ـ۹

۱۷۹۹ **فروغی، محمدعلی**
مقام فردوسی و اهمیت شاهنامه. **تماشا.** ش۲۲۰ (۲۸ تیر ۱۳۵۴): ۱۲ـ۱۳ و ۷۸ـ۷۹

۱۸۰۰ **قریب، مهدی**
داستان داستانها ـ رستم واسفندیار [از محمدعلی اسلامی ندوشن] **راهنمای کتاب** ۱۷ (۱۳۵۳):۷۸ـ۸۵ و ۳۴۱ـ۳۴۸

۱۸۰۱ **قزوینی، محمد**
نامه‌های قزوینی به‌تقی‌زاده. به‌کوشش ایرج افشار. تهران. ۱۳۵۳. وزیری. ۳۲۸ ص.
(به نامه‌های شمارهٔ ۹ و ۱۲ و ۱۳ و ۲۹ و ۳۰ و ۳۴ مراجعه شود)

۱۸۰۲ **کاوسی، هوشنگ**
یاد از جشن دیگری در توس. مهر ۱۳۱۳. **تماشا.** ش ۲۲۰ (۲۸ تیر ۱۳۵۴): ۲۱ـ۲۳

۱۸۰۲م **کیا، صادق**
شاهنامه و مازندران، تهران، ۱۳۵۳. وزیری. ۸۱ ص. (اندیشهٔ نیك، ش ۱)

۱۸۰۳ **گودرزی، فرامرز**
نظری بر شاهنامه‌و تأثیر آن برساقی‌نامه‌ها. **هنر و مردم.** ش ۱۵۳ـ۱۵۴ (تیر ۱۳۵۴): ۹۷ـ۱۱۷

۱۸۰۵ **ماهیار نوابی، یحیی**
تصحیح بیتی از شاهنامه. **چهارمین کنگرهٔ تحقیقات ایرانی.** ۱ (۱۳۵۳): ۱۹۶ـ۲۰۰

۱۸۰۵ **ماهیار نوابی، یحیی**
یکی از منابع پهلوی شاهنامه. **هفتهٔ فردوسی.** مشهد ۱۳۵۳. ص ۱۹۳ـ۲۴۳

۱۸۰۶ **متینی، جلال**
رستم قهرمان حماسهٔ ملی‌ایران. **هفتهٔفردوسی.**مشهد. ۱۳۵۳. ص ۶۹ـ۱۰۳

۱۸۰۷ **مجابی، جواد**
پرواز هزارساله. **تماشا.** ضمیمهٔ شمارهٔ ۲۲۰. (۲۸ تیر ۱۳۵۴)

۱۸۰۸ **مجالس شاهنامه**
مجالس شاهنامه. تهران کلالهٔ خاور. ۱۳۵۴. بیاضی.وزیری. ۵۲ ورق.

(حاوی مجالس تصویر شاهنامه از روی نسخه مورخ ۱۲۶۸ قمری کتابخانهٔ مجلس شورای ملی. یکی از مجالس رقم میرزا مهدی دارد)

۱۸۰۹ **مجتبائی، فتح‌الله**
چند نکته دربارهٔ رستم و سهراب بنیاد شاهنامه. **سخن** ۲۳۰ (۱۳۵۳/۲): ۶۷۱ـ۶۸۶ و ۸۳۹ـ۸۵۶

۱۸۱۰ **محمدی، احمد**
سرگذشت برزو والحاق آن به شاهنامهٔ فردوسی. **هنر و مردم**. ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر ۱۳۵۴): ۸۶ـ۹۶

۱۸۱۱ **محمدی، محمد**
شاهنامهٔ فردوسی و تاجنامه‌های فارسی. **هنر ومردم**. ش۱۵۳/ ۱۵۴ (تیر ۱۳۵۴): ۱۰ـ۱۶

۱۸۱۲ **مژده، علی‌محمد**
بزرگیهای شاهنامهٔ فردوسی و بیان دقایقی ازآن. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی**. تهران. ۱۳۵۳. ص ۱۵۸ـ۱۷۰

۱۸۱۳ **مفتاح، شهناز**
۱۳۱۳ سال‌هزارهٔ فردوسی. **تماشا**. ش ۲۲۰ (۲۸ تیر۱۳۵۴): ۱۶ـ۱۷

۱۸۱۴ **منزوی، حسین**
شاهنامه و شعر امروز. **تماشا**. ضمیمهٔ شمارهٔ ۲۲۰ (۲۸ تیر ۱۳۵۴)

۱۸۱۵ **موسوی، سیداحمد**
کشور زنان در شاهنامه. **هنر و مردم**. ش ۱۵۴/۱۵۳ (تیر

۱۳۵۴): ۱۶۷ـ۱۶۹

۱۸۱۶ **مولائی، محمدسرور**
کوشانیان درشاهنامهٔ فردوسی. **یغما.** ۲۸(۱۳۵۴): ۲۳۱ـ۲۳۸ و ۳۰۲ـ۳۱۰ و ۳۶۶ـ۳۶۹

۱۸۱۸ **مؤید شیرازی، جعفر**
شاهنامه و شعر امروز. **تماشا.** ضمیمهٔ شمارهٔ ۲۲۰ (۲۸ تیر ۱۳۵۴)

۱۸۱۸ **مؤید شیرازی، جعفر**
نقشهای شاهنامه در شیراز. **تماشا.** ش ۲۲۰ (۲۸تیر ۱۳۵۴): ۱۸ـ۲۰

۱۸۱۸م **میرعابدینی، ابوطالب**
کاموس‌کشانی وشاهنامه. **بررسیهائی‌دربارهٔ شاهنامهٔ‌فردوسی.** تهران، ۱۳۵۴. ص ۶۳ـ۹۲

۱۸۱۹ **میلانیان، هرمز**
گزین برتراندیشه برنگذرد. **رودکی.** ش ۴۵ (تیر ۱۳۵۴): ۶ـ۷

۱۸۲۰ **میناسیان، لئون**
معرفی یك شاهنامهٔ خطی نفیس از موزهٔ متروپولیتن نیویورك. **هنر و مردم.** ش ۱۴۹ (بهمن ۱۳۵۳): ۷۷ـ۷۹

۱۸۲۱ **میندرتات، آچاریادهر**
آثار قهرمانان شاهنامه در ادبیات باستانی هند. ترجمهٔ محمدحسین ساکت. مشهد. روزنامهٔ خراسان [۱۳۵۴] رقعی. ۸ ص.

۱۸۲۲ **مینوی، مجتبی.**
داستان رستم و سهراب. **راهنمای کتاب.** ۱۷ (۱۳۵۳): ۲ـ۱۹

۱۸۲۳ **مینوی، مجتبی**
دربارهٔ تصحیح شاهنامه. **رودکی.** ش۴۵ (تیر۱۳۵۴): ۱۰ـ۱۱

۱۸۲۴ **مینوی، مجتبی**
نسخه‌های خطی قدیم باید ملاك تصحیح متون ادبی بشود. **هفتهٔ فردوسی.** مشهد ۱۳۵۳. ص ۲۴۴ـ۲۶۳
(مخصوصاً بحث درباب شاهنامه است)

۱۸۲۵ **نادرپور، نادر**
شاهنامه و شعر امروز. **تماشا** ضمیمهٔ شمارهٔ ۲۲۰ (۲۸ تیر ۱۳۵۴)

۱۸۲۶ **نجم‌آبادی، محمود**
فردوسی وشاهنامه از دید یك پزشك. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی.** تهران. ۱۳۵۳. ص ۱۸۵ـ۱۹۷

۱۸۲۷ **نخعی، حسین**
بررسی برگی از شاهنامه از نظر ارزشهای تاریخی و ایرانشناسی. **سخنرانیهای سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی** تهران. ۱۳۵۳. ص۱۷۱ـ۱۸۴

۱۸۲۸ **نشاط، محمود**
بزمهای شاهنامهٔ فردوسی. **تماشا.** شمارهٔ ۱۷۹ ببعد. (۱۳۵۳).

۱۸۲۹ **نقوی، سیدحیدر شهریار**
نفوذ وتأثیر شاهنامهٔ فردوسی درهند وپاکستان. **سخنرانیهای**

سومین دورهٔ جلسات‌سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی.
تهران. ۱۳۵۳. ص ۱۹۸ـ۲۱۵

۱۸۳۰ **نیکوهمت، ا.**
افسانه‌های خسرو و شیرین و شیوهٔ سخن نظامی. **وحید.** ۱۳ (۱۳۵۴): ۴۷ـ۵۲
(قسمت اول دربارهٔ روایت خسرو در شاهنامه است)

۱۸۳۱ **نیکوهمت، ا.**
فردوسی و خاورشناسان. **وحید.** ۱۳ (۱۳۵۴): ۲۹۷ـ۳۰۳

۱۸۳۱م **وحدت، حمزه**
هنر وصف در شاهنامهٔ فردوسی. مشهد. کتابفروشی باستان، ۱۳۵۴. رقعی. ۱۰۸ ص.

۱۸۳۲ **وزارت فرهنگ وهنر. ادارهٔ کل نگارش**
فردوسی طوسی. به مناسبت جشنوارهٔ حماسه‌سرای بزرگ طوس. ۱۳۵۴. تهران. ادارهٔ کل نگارش وزارت فرهنگ وهنر. ۱۳۵۴. رقعی. ۲۳ ص.

۱۸۳۳ **هفتهٔ فردوسی. دانشگاه فردوسی.**
مجموعهٔ سخنرانیهای اولین ودومین هفتهٔ فردوسی. به‌کوشش حمیدزرین‌کوب. مشهد، ۱۳۵۳. وزیری. ۲۶۳ص. (انتشارات دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی)

۱۸۳۴ **همائی، جلال‌الدین**
شاهنامه فردوسی. شاهکار سخنوری و سخندانی یادگار گرانبهای شعر وادب که آزادمرد گویندهٔ ایرانی هدیهٔ عالم بشریت کرده است. تهران. انتشارات رادیو تلویزیون ملی ایران. ۱۳۵۴. رحلی. ۳۸ ص.

۱۸۳۵ **هنر و مردم**
ویژه‌نامهٔ فردوسی هدیه به جشنوارهٔ طوس، مجلهٔ **هنرومردم**.
شمارهٔ ۱۵۳ و ۱۵۴ (تیر و مرداد ۱۳۵۴).

۱۸۳۶ **یغمائی، اقبال**
فردوسی طوسی خداوند سخن، نام‌آورترین حماسه‌سرای جهان. (برای استفادهٔ جوانان). تهران. ادارهٔ کل انتشارات وزارت فرهنگ و هنر. ۱۳۵۴. رقعی. ۶۲ ص. (بمناسبت جشنوارهٔ حماسه‌سرای بزرگ طوس ۱۳۵۴).

۱۸۳۷ **یغمائی حبیب**
داستان بهرام چوبینه. **عامری‌نامه**. تهران، ۱۳۵۳. ص ۳۷۳_۳۶۴

۱۸۳۸ **یغمائی، حبیب**
شاهنامه منظومه‌ای که شناسنامه است. **تماشا**. ش ۲۱۱ (۲۷ اردی‌بهشت ۱۳۵۴): ۱۰_۱۱

۱۸۳۹ **یغمائی، حبیب**
فردوسی در شاهنامه. تجدید چاپ. [تهران. انتشارات یغما. ۱۳۵۴] ۱۹۷ ص.

۱۸۴۰ **یغمائی، حبیب**
هنگامهٔ هاون. **یغما**. ۲۸ (۱۳۵۴): ۱۹۳_۱۹۷.

۱۸۴۱ **یمینی، عبدالعظیم**
شاهنامهٔ فردوسی را بهتر بشناسیم. **سخنرانیهای جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی**. تهران. ۱۳۵۳. ص ۲۱۶_۲۳۰.

۱۸۴۲ یمینی، عبدالعظیم
شاهنامهٔ فردوسی را از نو بخوانیم. **چهارمین کنگرهٔ تحقیقات ایرانی**. ۱ (۱۳۵۳): ۲۱۰ـ۲۲۲.

۱۸۴۳ یوسفی، غلامحسین
داستان داستانها ـ رستم و اسفندیار [از محمدعلی اسلامی ندوشن]. **راهنمای کتاب**. ۱۷ (۱۳۵۳): ۵۴۴ـ۵۵۷۷.

۱۸۴۴ یوسفی، غلامحسین
زبان فردوسی و زبان ما. **مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی**. ۱۰ (۱۳۵۳): ۵۴۵ـ۵۶۴.

۱۸۴۵ یوسفی، غلامحسین
عشق پهلوان. **قصهٔ فردوسی**. مشهد. ۱۳۵۳. ص ۱ـ۳۹.

۱۸۴۶ **Kalantari, M.**
Le Livre des Rois et les peintures des maison de thé. **Objets et Mondes**. Numero spécial consacré à l'Iran. Tome XI, Fas. **1** (1971): 141-158.

۱۸۴۷ **Lilly, W.**
Persian miniatures. The story of Rustam. Rutland-Tokyo. 1958.

۱۸۴۸ **Maguire, M. E.**
Commentary: the Shahnamah and the Persian miniaturist. **Studies in Art and Literature of the Near East ih honor of Richard Ettinghausen**. Utah, 1974. pp. 133-136.

۱۸۴۹ **Maguire, M. E.**
The Haft Khvān of Rustam and Isfandiyār. **Studies in Art and Literature of the Near East in honor of Richard Ettinghausen**. Utah, 1974. pp. 137-148.

۱۸۵۰ **Monchi-zadeh, D.**
سخنی چند دربارهٔ شاهنامه [از عبدالحسین پوشین] **Z. D. M. G.** 125 (1975): 395-408.

۱۸۵۱ **Mu'infar, Muhammad Ja'far**
Phonologie quantitative du persan, d'après le livre des rois de Firdausi. [Paris] Dunod, 1973. 207 p. (Documents de lingustique quantitative, 19).

۱۸۵۲ **Southgate, Minoo S.**
Fate in Firdawsi's «Rustam and Suhrab». **Studies in Art and Literature of the Near East in honor of Richard Ettinghausen**. Utah, 1974. pp. 149-160.

ضمیمهٔ دوم

سالشمار بزرگداشت
و
شناخت فردوسی

سالشمار مراسم بزرگداشت و شناخت فردوسی

تاریخ	رویداد
مهرماه ۱۳۰۴ شمسی	انتشار ورقهٔ استمداد انجمن آثار ملی برای بنای مقبرهٔ فردوسی (عکس آن در صفحات بعد آمده).
۱۲مهر ۱۳۱۳ (آغاز)	برگذاری مراسم هزارهٔ فردوسی توسط انجمن آثار ملی در تهران و طوس (مشهد)، شامل کنگرهٔ فردوسی باشرکت هفتاد و نه‌تن از دانشمندان ایرانی و خارجی. افتتاح آرامگاه فردوسی. در همین سال مراسمی‌هم درپاریس و لندن و رم و مسکو و بعضی از شهرهای اروپا و آسیا برآزار شده است*
اردیبهشت ۱۳۴۷	افتتاح ساختمان جدید آرامگاه فردوسی که‌توسط انجمن آثار ملی تجدید بنا شده‌است.
۲۰ـ۲۷ اردیبهشت ۱۳۴۸	هفتهٔ ایران‌باستان (موضوع اصلی بحث شاهنامهٔ فردوسی) توسط انجمن فرهنگ ایران‌باستان. (ایراد هفت سخنرانی)

---

* چون مراسم جشن هزارهٔ فردوسی و کنگره آن جنبهٔ تاریخی یافته است در صفحات بعد به‌چاپ مقداری از اوراق و عکسهای مربوط به آن مراسم اقدام می‌شود تا یادگارهایی از آن عهد برای آیندگان بماند. اصل این اوراق متعلق به‌کتابخانهٔ سعید نفیسی است که به‌لطف خانم بریمرز نفیسی همسر آن مرحوم به‌کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناددانشگاه تهران هدیه‌شده‌است. یك‌ورق‌هم از اوراق متعلق به مرحوم عباس اقبال آشتیانی است. یك‌ورق ازآن مرحوم‌سیدحسن تقی‌زاده بوده است که همسر آن مرحوم‌در اختیار این جانب قرار داد.

۷ـ۱۰ آبان ۱۳۴۸	اولین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی توسط وزارت فرهنگ‌وهنر (ایراد بیست و دو سخنرانی)
۸ـ۱۰ آبان ۱۳۴۹	دومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی توسط وزارت فرهنگ‌وهنر (ایراد بیست ویك سخنرانی)
تابستان ۱۳۵۰	تشکیل بنیاد شاهنامهٔ‌فردوسی به‌توسط وزارت فرهنگ‌وهنر و زیر نظر هیأت امناء.
۹ـ۱۱ آبان ۱۳۵۰	سومین دورهٔ جلسات سخنرانی و بحث دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی توسط وزارت فرهنگ‌وهنر (ایراد سخنرانی)
۲۳ـ۲۹ آبان ۱۳۵۱	اولین هفتهٔ فردوسی توسط دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی (مشهد) (ایراد شش سخنرانی)
۱۲ـ۱۷ آبان ۱۳۵۲	دومین هفتهٔ فردوسی توسط دانشکدهٔ ادبیات وعلوم انسانی دانشگاه فردوسی (مشهد) (ایراد شش سخنرانی)
۱۳۵۳	برقراری جایزهٔ فردوسی برای پیشرفت همکاریهای فرهنگی دولتین ایران و اتحاد جماهیر شوروی
۲۵ـ۲۹ آبان ۱۳۵۳	سومین هفتهٔ فردوسی نوسط دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی (مشهد) (ایراد پنج سخنرانی)
۲۲ـ۲۵ تیر ۱۳۵۴	اولین جشنوارهٔ طوس توسط سازمان رادیو

	تلویزیون ملی ایران (در مشهد)، شامل مراسم کشتی‌گیری، نقالی، فیلم، نمایشنامه و مجلس سخنرانی و بحث.
۲۰ـ۲۶ آبان ۱۳۵۴	هفتهٔ گفتگو دربارهٔ شاهنامهٔ فردوسی. توسط بنیاد شاهنامهٔ فردوسی در تهران. (ایراد شش سخنرانی)

ضمیمهٔ سوم

عکس اوراق و مدارک
از مراسم کنگرهٔ فردوسی

استمداد انجمن آثار ملی برای
بنای مقبرهٔ فردوسی

بناهای آباد گردد خراب ز باران و از تابش آفتاب پی افکندم از نظم کاخی بلند که از بادو باران نیابد گزند
براین نامه برعمرها بگذرد. بخواندهرآنکس که‌داردخرد ازاین پس نمیرم که من زنده‌ام که تخم سخن را پراکنده‌ام

احیاء آثار قدیم وتعظیم شعائر ملّی و احترام آثار گذشتگان از اصول مهمه نهضت ملی واز فرائض عظیمه هرقوم متمدن است هرملت که ادعای بیداري کند و احساسات ملی را دارا باشد باید بزرگان تاریخی خود را فراموش نکند ونام وآثارآنها را پایدار نگاهدارد.

خیلی جای تأسف و بلکه موجب ننك وعار است که ملت ایران قدر بزرگان نامی خود را چنانکه باید نشناخته وآثارآنانرا متروك ومهجور گذاشته است.

فردوسی طوسی یکی ازبزرگان نامدار و تاریخی ایرانست که هیچکس ازهیچ طبقه از بزرگان ایران ازاو بالاتر نیست بانی آن کاخ بلند پایداریست که یکی از ارکان ملّیت ما برآن قرار گرفته بدبختانه قدر وی چنانکه شاید معلوم وقبرش معمور نیست.

اینمرد بزرك که شایستهٔ آن بود نه تنها بالای قبرش گنبد وعمارت عالی مزین برپا گردد بلکه مدرسه ها و کتابخانها کشتی ها ومجسمه ها باسم او بنا نهاده شود اکنون قبرش متروك ومهجور است بطوریکه اسباب سرافکندگی وننك ملت ما در مقابل اقوام دیگری که او را میشناسند میباشد.

اگر ملاحظه شود که ملل دیگر تاچه پایه در تعمیر قبور بزرگان خود جهد نموده‌اند ملت ایران نیز در اینمورد ودر این زمینه احساسات غیرتمندانه خودرا باید بروز بدهد.

فردوسی برای ایران همان مقام را دارد که هومر شاعر بزرك یونانی برای یونان قدیم شکسپیر برای انگلستان گوته برای آلمان ویکتور هوگو برای فرانسه پوشکین برای روسیه و امرؤالقیس و متنبی برای عرب در روی قبر شکسپیر در انگلیس نه تنها بنای عالی برافراشته گردیده بلکه کتابخانهٔ روی قبراو بناشده که تمام کتب را در هرزبان دنیا درباب شکسپیر و تمام ترجمه های تألیفات آن شاعر و طبعهای مختلف آنها را حاوی است.

لیکن در روی مدفن برافرازنده کاخ بلند ملیّت ما یك سنك محقری هم موجود نیست بلکه آثار خود قبر نیز بکلی محو شده است.

وقت است که این غفلت دیرینه جبران گردد وهمین امسال که نهصد سال شمسی تمام از وفات آن سخن‌وربزرك میگذرد (نظر بروایتی که وفات او را در سنه ٤١٦ هجری قمری ضبط میکند) بنای شایستهٔ بر روی مرقد این افتخار ایران بنا شود.

انجمن آثار ملی که مقصود عمده آن جمع و حفظ و احیاء آثار ملی قدیم است در صدد بر آمده که بنای قبری شایسته در همان نقطه از طوس که آن شاعر بزرك در باغ خود مدفون گردیده برپا کند.

این اقدام مستحسن فقط بمعاونت هموطنان با همت در ایران و خارجه و دوستان زبان فارسی ازهرقوم و ملت بعمل تواند آمده انجمن آثار ملی بوسیله این سطور قاطبه دوستان فردوسی را باشتراك در این عمل خیر دعوت می کند.

جمع اعانه برای این مشروع از اول مهرماه امسال ١٣٠٤ هجری شروع ودر آخر بهمن ماه‌ختم میشود مبلغ اعانه حد اقل و اکثر ندارد و هرکس برحسب استطاعت خود میتواند کمك کند.

پس از انقضای مدت مزبور در فوق اسامی اعانه دهندگان بوسیله جراید نشر خواهد شد وهرچه‌زودتر بکار بنای معتبره شروع خواهد گردید.

وجوه اعانه نزد تحویلدار انجمن آثار ملی آقای ارباب کیخسرو شاهرخ نمایندهٔ محترم ملت در مجلس شورای ملی جمع خواهد شد و مراکز اخذ وجه و اعطای قبض از قرار ذیل است

ادارهٔ مباشرت مجلس شورای ملی ـ تجارتخانه زرتشتیان در طهران سرای امیر ـ کتابخانه «طهران» در طهران خیابان لاله زار نمرهٔ ١٢. رئیس انجمن آثار ملی محمد علی فروغی

مطبعهٔ «مجلس»

ورقهٔ استمداد انجمن آثارملی که در ۱۳۰۴ منتشر شد

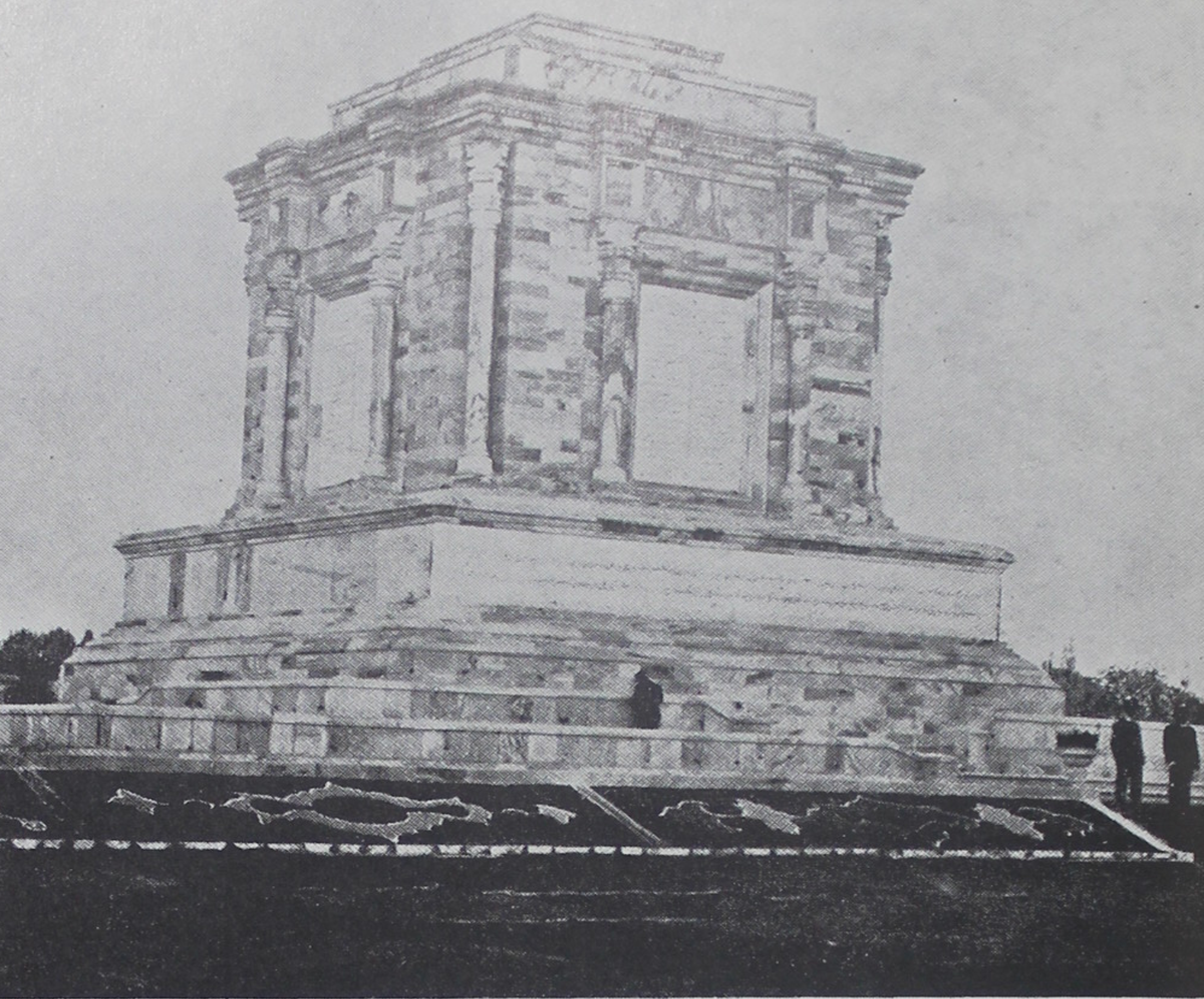
کتیبه برای لوحهٔ سنگ قبر فردوسی

این محل بظن قوی و از روی قرائن و امارات و همچنین اطلاعات شفاهی مدفن ابوالقاسم فردوسی شاعر بزرگ ایران است که نظر بروایات قدیمه در سال ۴۱۱ یا ۴۱۶ هجری قمری وفات یافته است فردوسی در نیمهٔ اول قرن چهارم هجری در قریهٔ واژ (باژ) که در جنوب غربی طوس است متولد شده و پس از وفات دقیقی بنظم شاهنامه شروع نموده و این کار بزرگ را پس از بسیار سال رنج بردن بپایان رسانید وی از ملاکین بوده و در جوانی و کهولت از حیث معیشت بی نیاز بوده لکن در سن پیری دوچار فقر و ضرورت شده و بکمک بعضی امراء و بزرگان محل میگذرانید پس از جلوس و استقرار سلطان محمود غزنوی بسلطنت و بلند شدن آوازهٔ او فردوسی شاهنامه خود را از نو تجدید و تکمیل کرده و در چهارصد هجری نسخه جدید را بنام وی اتمام نموده و آنرا بان پادشاه تقدیم داشت پس از نومیدی و ناکامی که داستان آن مشهور است و هجرت بطبرستان و عودت بطوس در بدبختی وفات یافت و نعش شریف آن استاد سخن و زنده کنندهٔ نام عجم (ایران) را از دروازهٔ رزان که در نزدیکی همین مکان و در مشرق آن (در قریب بقعه ترسانات) واقع بوده بیرون برده و خواستند در قبرستان بزرگی که بیرون دروازه بود بخاک بسپارند ولی چون غوغای عوام مانع از دفن در آنجا شد جسد را بدرون دروازه عودت داده و در این مکان که باغ شخصی خود او بود دفن کردند

فردوسی علاوه بر قصاید و اشعاری که داشته و اندکی از آنها باقی است دو منظومه معروف دارد که بما رسیده یکی شاهنامه است و دیگری قصهٔ یوسف و زلیخا است که بنام بهاءالدوله دیلمی و وزیر او موفق قبل از جلوس سلطان محمود غزنوی پرداخته است ~~هر آنکس که دارد هش و رای و دین~~

~~پس از مرگ بر من کند آفرین~~ هر کسی که بسر این قبر بیاید نام جاودانی فردوسی را برحمت یاد کند چنانکه خود گفته هر آنکس که دارد هش و رای و دین پس از مرگ بر من کند آفرین

یادداشت سیدحسن تقی‌زاده برای کتیبهٔ لوحهٔ قبر فردوسی

ساختمان نخستین آرامگاه فردوسی که در ۱۳۱۳ افتتاح شد

صورت قبر فردوسی در زمان ویرانی
(نقل از «رستم و سهراب» انتخاب محمد مقدم)

مقبرۀ فردوسی علیه الرحمه در شهر طوس

صورت بنای نزدیك به‌قبر فردوسی که در سفرنامۀ ناصرالدین‌شاه و شاهنامۀ چاپ امیربهادر به‌قبر فردوسی منسوب شده است. این بنا اکنون تعمیر شده است و احتمال داده‌اندکه مقبرۀ غزالی باشد.

برای تکمیل ساختمان آرامگاه فردوسی و جشن هزار سالهٔ او انجمن آثار ملی از تمام ایرانیان دعوت میکند که بپاس خدمات زندهٔ کنندهٔ زبان پارسی در خرید بلیط بخت آزمائی شرکت کنند، قیمت بلیط ده ریال و جوائز بقرار ذیل است:

شمارهٔ بلیطهای بخت آزمائی — ۱۶۰،۰۰۰ عدد ۱۶۰۰،۰۰۰ ریال
جوائز و بهرهٔ زندگان بشرح ذیل ۱۶،۰۰۰ جائزه جمعاً بمبلغ ۸۰۲،۲۰۰ ریال

عدهٔ جوائز	مبلغ هر جائزه (ریال)	جمع کل جوائز (ریال)	عدهٔ جوائز	مبلغ هر جائزه (ریال)	جمع کل جوائز (ریال)
۱	۲۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰	۵۰۰	۱۰۰	۵۰۰۰۰
۱	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۸۰۰	۵۰	۴۰۰۰۰
۳	۱۰۰۰۰	۳۰۰۰۰	۹۲۰۰	۲۰	۱۸۴۰۰۰
۱۰	۵۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۴۳۵	۲۰	۱۲۲۲۰۰
۵۰	۱۰۰۰	۵۰۰۰۰	۱۶۰۰۰	جمع کل	۸۲۲۲۰۰

۱ـ [illegible]
۲ـ [illegible]
۳ـ [illegible]
۴ـ [illegible]

مطبعه مجلس

برای خرید بلیط و اطلاعات بیشتر به بانک ملی و شعب ان مراجعه فرمائید

ورقهٔ دعوت به‌خرید بلیط بخت‌آزمایی (۱۳۱۲)

NEW LINES WRITTEN IN DEJECTION

TRAVELLING TO PERSIA.

FOR E.D.R.

The moon that looks to-night on Istanbul
Making the Golden Horn a silver noose,
Within an hour or two, my love, will rise
Between the elms upon our reeded Ouse.

Into the Persian story am I set,
Towards an orient peace from Western loss.
Be with me on my travel, you who know
That other virgil of the Southern Cross.

From grief of broken honour at the road
Where London is the midway of my time,
I travel to the nightingale and rose
Which took the ancient angels with a rhyme.

Firdausi, Omar, Hafiz are for friend
Bidding me out of trouble to the lot
Of Godlike song among the written fame
Of sultans but for casual song forgot.

They have killed my song, but still my song is there
Among the singers once who told a tale,
Within small Persian gardens with the wine,
Of the immortal rose and nightingale.

Paris of Villon, Venice of the Doge,
By stark Bulgarian summits have I come,
Into the rising turrets of the East,
Where Islam dared the cross of Christendom.

The cressets of the dawn shall light my way
Towards the Persian epic and the brief
Music of comtemplation in the night
That once was master of the matin's grief.

Let me forget, this moon of Istanbul,
The envy of my faithless at the gate,
And let me go to greetings in old time
Where Omar, Hafiz and Firdausi wait.

Never defeat has tamed the Persian pride,
Never the Persian muse, though muted long,
Failed at the coming of the morning star
To make a new Persepolis of song.

The throne that is Teheran has music still,
Shiraz and Isfahan yet nurse the fame
Of melodies that gave and give no less
Honour than battle to the Persian name

And still the ancient fortitudes are known
On Persian earth where sovran man compels
Nature in conquest large as any page
Of Tamburlaine or Alexander tells.

Bright steeds of love are riding to your west,
Out of my thought, as messengers, may be,
Of spring re-risen in a garden sown
Between the Persian and the Caspian sea.

J. Drinkwater.

Notes by Mrs. John Drinkwater.

Ouse is the name of the River at Huntingdon, near Pepys House,(our country cottage).

References to loss, grief and broken honour etc., relate to the unexpected withdrawal of John Drinkwater's play "A Man's House" in London after only 13 performances. He received the news by cable at Istanbul, en route for Teheran.

Reference to Southern Cross is to my being Australian born.

متن قطعه شعر جان درینك واتر شاعر انگلیسی
که به‌هنگام جشن فردوسی به‌ایران آمد

انجمن آثار ملی

پروگرام

کنگره و جشن

هزار ساله فردوسی

طهران
۱۳۱۳

ورقهٔ چهارصفحه‌ای برنامهٔ کنگره و جشن هزارسالهٔ فردوسی

پروگرام

	چهارشنبه ۱۱ مهرماه ۱۳۱۳	ورود مهمانان بطهران .
۱	پنجشنبه ۱۲ مهرماه ۱۳۱۳	صبح جلسه اول کنگره - نهار از طرف انجمن آثار ملی عصر دیدن مجلس شورای ملی و مدرسه صنایع مستظرفه شب شام از طرف رئیس الوزراء در گلستان و-واره .
۲	جمعه ۱۳ مهر ماه ۱۳۱۳	صبح جلسه کنگره - نهار از طرف وزارت داخله - شب نمایش تئاتر
۳	شنبه ۱۴ مهر ماه ۱۳۱۳	صبح جلسه کنگره - عصر نمایشهای ورزشی در میدان سلطنت آباد شب سوپه در عمارت بلدیه .
۴	یکشنبه ۱۵ مهر ماه ۱۳۱۳	صبح جلسه کنگره - نهار از طرف وزارت امور خارجه عصر گردش در باغ وقصر سعد آباد - شب نمایش تئاتر .
۵	دوشنبه ۱۶ مهر ماه ۱۳۱۳	صبح جلسه کنگره - نهار ازطرف وزارت معارف - عصر دیدن موزه معارف پس ازآن چای در کلوب ایران جوان .
۶	سه شنبه ۱۷ مهر ماه ۱۳۱۳	صبح عزیمت بمشهد - نهار در سمنان - شام و استراحت در شاهرود
۷	چهارشنبه ۱۸ مهرماه ۱۳۱۳	صبح حرکت از شاهرود - نهار در زیدر - شام و استراحت در سبزوار .
۸	پنجشنبه ۱۹ مهر ماه ۱۳۱۳	صبح حرکت از سبزوار - نهار در نیشابور و زیارت آرامگاه خیام شب ورود بمشهد .
۹	جمعه ۲۰ مهر ماه ۱۳۱۳ (درمشهد)	عصر افتتاح آرامگاه فردوسی در طوس از طرف قرین الشرف اعلیحضرت همایون شاهنشاهی - شام از طرف انجمن آثار ملی .
۱۰	شنبه ۲۱ مهر ماه ۱۳۱۳ (درمشهد)	نهار از طرف نایب التولیه آستان قدس - حضور در افتتاح بیمارستان شاه رضا .
۱۱	یکشنبه ۲۲ مهر ماه ۱۳۱۳ (درمشهد)	سواره ازطرف رئیس الوزراء برای وداع .
۱۲	دوشنبه ۲۳ مهر ماه ۱۳۱۳	صبح عزیمت از مشهد بسمت طهران - نهار در نیشابور شام و استراحت در سبزوار .
۱۳	سه شنبه ۲۴ مهر ماه ۱۳۱۳	صبح حرکت از سبزوار - نهار در زیدر - شام و استراحت در شاهرود .
۱۴	چهارشنبه ۲۵ مهرماه ۱۳۱۳	صبح حرکت از شاهرود - نهار در سمنان - شب در طهران
۱۵	پنجشنبه ۲۶ مهر ماه ۱۳۱۳	دیدن حفریات و خرابه های ری .
۱۶	جمعه ۲۷ مهر ماه ۱۳۱۳	حرکت از طهران بطرف پهلوی یا کرمانشاه .

PROGRAMME

Mercredi 3 octobre 1934 Arrivée des Orientalistes et Congressistes à Téhéran.

1 **Jeudi 4 octobre 1934** Le matin: réunion inaugurale du Congrès. Déjeuner offert par l'*Andjomané Açaré Melli* (Société pour la Conservation des Monuments Nationaux). L'après-midi: visite du Parlement et de l'Ecole des Beaux-Arts. Dîner et soirée offerts par le Président du Conseil au palais du *Golestan*.

2 **Vendredi 5 octobre 1934** Le matin: réunion du Congrès. Déjeuner offert par le Ministre de l'Intérieur. Le soir: représentation théatrale.

3 **Samedi 6 octobre 1934** Le matin: réunion du Congrès. L'après-midi: tournois sportifs à *Saltenat-Abad*. Le soir: souper à l'Hôtel de Ville.

4 **Dimanche 7 octobre 1934** Le matin: Réunion du congrès. Déjeuner offert par le Ministre des Affaires Etrangères. L'après-midi: promenade au parc et visite du palais impérial de *Saad-abad*. Le soir: représentation théatrale.

5 **Lundi 8 octobre 1934** Le matin: réunion du Congrès. Déjeuner offert par le Ministre de l'Iustruction Publique et des Beaux-Arts. L'Après-midi: visite du Musée du Ministère de l'Instruction Publique. Thé offert par le club *Irané-Djavane*.

6 **Mardi 9 octobre 1934** Départ pour Meched. Déjeuner à Semnan. Dîner et repos à Chahroud.

7 **Mercredi 10 octobre 1934** Départ de Chahroud. Déjeuner à Zeydar. Dîner et repos à Sabzevar.

8 **Jeudi 11 octobre 1934** Départ de Sabzevar. Déjeuner à Nichabour et visite de la Tombe d'Omar Khayyam. Arrivée à Meched.

9 **Vendredi 12 octobre 1934** (A Meched) L'après-midi: inauguration du monument de Ferdowci à Tous par Sa Majesté Impériale. Dîner offert par *Andjomané Açaré Melli.*

10 **Samedi 13 octobre 1934** (A Meched) Déjeuner offert par le gérant du sanctuaire. Inauguration de l'hôpital CHAH REZA

11 **Dimanche 14 octobre 1934** (A Meched) Soirée offerte par le Président du Conseil.

12 **Lundi 15 octobre 1934** Départ de Meched pour Téhéran. Déjeuner à Nichabour. Dîner et repos à Sabzevar.

13 **Mardi 16 octobre 1934** Départ de Sabzevar. Déjeuner à Zeydar. Dîner et repos à Chahroud.

14 **Mercredi 17 octobre 1934** Départ de Chahroud. Déjeuner à Semnan. Arrivée à Téhéran.

15 **Jeudi 18 octobre 1934** Visite des fouilles à Rey.

16 **Vendredi 19 octobre 1934** Retour via Pahlevi ou Kermanchah.

ANDJOMANÉ AÇARÉ MELLI

(SOCIETE POUR LA CONSERVATION DES MONUMENTS NATIONAUX)

PROGRAMME

DU

CONGRES ET DES FETES DU

MILLENAIRE DE FERDOWCI

TEHERAN

1934

بمناسبت جشن هزارهٔ فردوسی

جمعه سیزدهم مهر ۱۳۱۳

در تئاتر نکوئی

مطبعه مجلس

ورقهٔ چهارصفحه‌ای برنامهٔ تئاتر

« سه داستان از شاهنامه »

تنظیم عبدالحسین نوشین | موزیك از غلامحسین مین باشیان

۱

زال و رودابه

رودابه | لرتا
زال | ارا

آنتراکت ۱۵ دقیقه

۲

رستم و قباد

رستم | نوشین
قباد | م. م.

آنتراکت ۲۰ دقیقه

۳

رستم و تهمینه

تهمینه | لرتا
شاه سمنگان | قدرت منصور

رقص تنها توسط خانم شهیر

آقای نیکل قلندریان دستهٔ خوانندگان خودرا باختیار جمعیت گذارده است

دکر توسط کارل برون

ارکستر تحت مدیریت سازندهٔ آهنگها

„Trois Tableaux du Chahnameh"

Arrangés par Nouchine — Musique de Gholamhossein Minbachian

1er TABLEAU

Zal et Roudabeh: Ferdowsi lyrique

Roudabeh	Loretta
Zal	Ara
Entre-acte	15 minutes

2em TABLEAU

Rostam et Ghobad: Ferdowsi épique

Rostam	Nouchine
Ghobad	M. M.
Entre-acte	20 minutes

3me TABLEAU

Rostam et Tahmineh: Ferdowsi dramaturge

Tahmineh	Loretta
Roi de Samangan	Ghodrat Mansour

Danse solo exécutée par Melle Chahpar

M. Nicol a eu l'obligeance de nous préter le concours de son chœur

Décor de M. Charles Braun

L'orchestre est sous la direction du compositeur

A l'occasion du Millénaire de Ferdowsi

Vendredi le 5 octobre 1934

Au Théâtre Nekouï

اشعاریکه با موزیك خوانده میشود

زال

همه کاخ رودابه مهر منست   زمینش چو گردان سپهر منست
شب وروز روشن روان من اوست   دل وجان و هوش و توان من اوست
نخواهم بدن زنده بی روی اوی   جهانم نیرزد بیك موی اوی

رودابه

دلم از غم و رنج دیوانه گشت   خرد دور شد عشق فرزانه گشت
ستاره شب تیره یار منست   من آنم که دریا کنار منست
برنجی رسیدستم از خویشتن   که بر من بگرید همه انجمن

سرود می

بند ۱

کنون خورد باید می خوشگوار   که می بوی مشك آید از جویبار
همه بوستان زیر برگ گلست   همه کوه پر لاله و سنبلست
می اندر قدح چون عقیق یمن   به پیش اندرون لاله و نسترن
نخسبد همی بلبل و هر زمان   چو برگل نشیند گشاید زبان :
هوا پرخروش ، زمین پرزجوش   خنك آنکه دل شاد دارد بنوش

بند ۲

زمین باغ گشت ازکران تاکران   بنفشه گل و سنبل و ارغوان
بزیر گل اندر همی می خوریم   ندانیم کاین باده تا کی خوریم
چو شادی بکاهی بکاهد روان   خرد گردد اندر میان نا توان
نگه کن سحرگاه تا بشنوی   ز بلبل سخن گفتن پهلوی :
هوا پرخروش ، زمین پرزجوش   خنك آنکه دل شاد دارد بنوش

سرود پهلوانان

کنون خیز تاسوی ایران شویم   بیاري بنزد دلبران شویم
جهانرا همه سوی داد آوریم   چو از نام دادار یاد آوریم
که گردون نگردد بجز بر بهی   بما باز گردد کلاه مهی
شهی همچو شه کیقباد از جهان   نباشد کس از آشکارو نهان
که جاوید بادا چنین روزگار   برومند بادا چنین شهریار

پروگرام

قسمت اول

۱ ـ سلام شاهنشاهی و سرود رسمی ملی ایران

	مصنف	روبن
۲ ـ فردوسی		روبن
۳ ـ نی شبان	«	روبن
٤ ـ چهارگاه با رنك	«	درویش خان
۵ ـ سازسمائی (ترکی)	«	جمیل بیك

قسمت دوم

۱ ـ یك پرده نمایش (بزبان فارسی) «میدان سپه»

قسمت سوم

	مصنف	روبن
۱ ـ رابسودیا		
۲ ـ آواز های عاشق ها	«	عاشق جوان
	«	« غریب
	«	« سایاد نوا

۳ ـ رنگهای شرقی و اسپانیولی

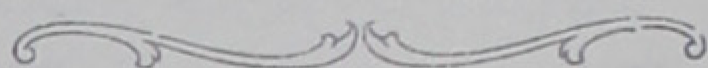
٤ ـ بیات شیراز ـ بیات اصفهان ـ سولو

۵ ـ اصلی و کرم ـ اپرا فارسی ـ مصنف حاجی بیگف

ـ اتمام ـ

CONGRES FERDOWCI

(12-16 MEHR 1313)

NOMS	TITRES DES DISCOURS
MM.	
1 - Abbadi	La Philosophie morale du Chahname.
2 - Aga-Oglu	About a MS of Nizami in Washington.
3 - Anklesaria	Imortal Ferdowci.
4 - Azzam	نفوذ فردوسی در آداب امم
5 - Badi-oz-Zaman	صفات صوری ومعنوی پهلوانان مستفاد ازشاهنامه
6 - Bahar	شعر شاهنامه در عصر خود فردوسی
7 - Bolotnikoff.	La Métode poétique de Ferdowci.
8 - Chafaq	فردوسی از لحاظ دینی
9 - Christensen	Le Roi des Perses et la Princesse arabe.
10 - Contenau	La Céramique de la Perse.
11 - Drinkwater	International Poetry.
12 - Eqbal	نقش و نگار داستانهای ملی ایران
13 - Falsafi	شاهنامه فردوسی و ایلیاس‌همروس
14 - Freiman	La découverte des documents Sogdiens en Tadjikestan. et son importance pour la science iranienne.
15 - Gunther	American Institute for Persian Art and Archeology.
16 - Hosseini	فارسی در دکن
17 - Ishaque	نفوذ فردوسی در هند
18 - Kühnel	L'Art persan à l'époque de Ferdowci.
19 - Marr	وزن شعری شاهنامه
20 - Masse	La personnalité de Ferdowci.
21 - Minorsky	Les échos du Chahnamé dans les chants épiques russes.
22 - Naficy	منظومه های بحر متقارب پیش از فردوسی
23 - Nizamuddin	The Forerunners of Ferdowci.
24 - Nosherwan	The Gathas.
25 - Orbeli	L'Argenterie sassanide et Chahnamé
26 - Pagliaro	Les sources en langue Pahlavie du Livre des Rois.
27 - Rachid Yassemi	اعتقاد فردوسی در باب کوشش و تقدیر
28 - Razavi	Un mille vers de Daqiqi dans Chahnamé.
29 - Romaskévitch	Les traditions épiques anciennes et modernes de l'Iran.
30 - Ross, Sir Denison	"Le Zafarnama de Hamdoulla Mustaufi,,.
31 - Rypka	Etudes comparatives sur le Chahnamé, Yousof Zolikha et Garchasp-Namé.
32 - Unvala	Empreintes des Cachets sassanides provenant de Suse et sur monnaies arabo-Pahlavies.

صورت خطابه‌های کنگرهٔ فردوسی

بیادگار جشن هزارمین سال تولد

حکیم ابوالقاسم فردوسی

در گیلان

(رشت)

بنام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد
خداوند نام و خداوند جای
خداوند روزی ده رهنمای
خداوند کیهان و گردون سپهر
فروزنده ماه و ناهید و مهر
ز نام و نشان و گمان برتر است
نگارنده بر شده گوهر است
به بینندگان آفریننده را
نه بینی مرنجان دو بیننده را
نیابد بدو نیز اندیشه راه
که او برتر از نام و از جایگاه
سخن هر چه زین گوهران بگذرد
نیابد بدو راه جان و خرد
خرد را و جان را همی سنجد او
در اندیشهٔ سخته کی گنجد او
ستودن نداند کس او را چه هست
میان بندگی را به بایدت بست
خرد گر سخن برگزیند همی
همان به گزیند که بیند همی
بدین آلت و رای و جان و روان
ستود آفریننده را کی توان
بهستیش باید که خستو شوی
ز گفتار بیکار یکسو شوی

پرستنده باشی و جوینده راه
بفرمانها ژرف کردن نگاه
توانا بود هر که دانا بود
ز دانش دل پیر برنا بود
از این پرده برتر سخن گاه نیست
بهستیش اندیشه را راه نیست
کنون ای خردمند ارج و خرد
بدینجایگه گفتن اندر خورد
بگو تا چه داری بیار از خرد
که گوش نیوشنده زو بر خورد
خرد بهتر از هر چه ایزدت داد
ستایش خرد را به از راه داد
خرد افسر شهریاران بود
خرد زیور نامداران بود
خرد زنده جاودانی شناس
خرد مایهٔ زندگانی شناس
خرد رهنمای و خرد دلگشای
خرد دست گیرد بهر دو سرای
از او شادمانی و زو مردمیست
از اویت فزونی و زویت کمیست
خرد تیره و مرد روشن روان
نباشد همی شادمان یک زمان
چه گفت آن هنرمند مرد خرد
که دانا ز گفتار او بر خورد

کسی کو خرد را ندارد ز پیش
دلش گردد از کرده خویش ریش
هشیوار دیوانه خواند ورا
همان خویش بیگانه داند ورا
از اویی بهر دو سرا ارجمند
گسسته خرد پای دارد به بند
خرد چشم جانست چون بنگری
تو بی چشم شادان جهان نسپری
نخست آفرینش خرد را شناس
نگهدار جانست و آن سپاس
سپاس تو گوش است و چشم و زبان
کزین سه رسد نیک و بد بیگمان
خرد را و جان را که یارد ستود
و گر من ستایم که یارد شنود
حکیما چو کس نیست گفتن چه سود
از اینپس بگو کافرینش چه بود
توئی کرده کردگار جهان
شناسی همه آشکار و نهان
همیشه خرد را تو دستور دار
بدو جانت از ناسزا دور دار
بگفتار دانندگان راه جوی
بگیتی بپوی و بهر کس مگوی
ز هر دانشی چون سخن بشنوی
ز آموختن یکزمان نغنوی

چو دیدار یابی بشاخ سخن — بدانی که دانش نیابد بن

رشت مطبعه فردوس

(یادگار جشن فردوسی)

بنام خداوند جان و خرد ☆ کزین برتر اندیشه برنگذرد

در ظل توجهات کامله بندگان اعلیحضرت اقدس شهریاری شاهنشاه ایران وایرانیان خلدالله ملکه وسلطانه

فردوسی حکیم بفردوس کرد کار ☆ آسوده از حوادث و فارغ ز روزگار ☆ در دل نه بیم سطوت محمود زابلی ☆ در سر نه فکر رستم و رزم سفندیار
غرق بحار غفران در لجه‌های نور ☆ مغمور رحمت و کرم آفریدگار ☆ وارسته از علایق سفلی چو عقل پاک ☆ پیوسته با جواهر علوی فرشته وار
همگردن فلاسفه همدوش اتقیا ☆ سردستهٔ اکابر و سرحلقهٔ کبار ☆ آسوده از نوائب گردون حیله ساز ☆ خرم دل از مصائب دنیای نابکار
بر عالم عناصر مانند خور محیط ☆ بر گردن طبایع همچون خرد سوار ☆ ناگه شنید غلغله و بانگ قدسیان ☆ وز جملگی بپا پی تکبیر بی شمار
یکسر بحیرت اندر از جنبش بشر ☆ وین جشن و رسم تازه که بنموده اختیار ☆ آذین به بسته اند زمین را چو باغ خلد ☆ وابناء دهر گشته بصد شور شادخوار
گفتا فرشتهٔ که قیامت قیام کرد ☆ گفت آندگر ز روزشمارش فزون شمار ☆ فردوسی حکیم هم افکند یک نظر ☆ از غرفه‌های خلد برین خاکدان دوبار
بعد از هزار سال بدنیا نظر نمود ☆ هرچند بود زاهل جهان سخت دلفگار ☆ شوری شگفت دیدکه بی اختیار گفت ☆ یارب مگر قیامت کبری شد آشکار
معلوم نیست علت این انقلاب چیست ☆ اندرجهان که جنبد ازان پای اصطبار ☆ فرمان ز حق رسید بخیل فرشتگان ☆ تا با حکیم گردند آن لحظه رهسپار
او را از آسمان برسانند بر زمین ☆ تا بر همه بقاع زمینش فتد گذار ☆ خیل ملک مراورا بر روی بال خویش ☆ دادند جایگاه و نشست او بصد وقار
همسیر نور گشته نه بامرکب نظر ☆ ناگه زعرش شد بروی فرشتان قرار ☆ بر جملهٔ بقاع و شمائل گذر نمود ☆ نافذ تر از ضیاء خور آسانتر از غبار
هرجا که میگذشت بجز نام او نبود ☆ ای شاد باد روح چنین مرد نامدار ☆ اینست زندگانی جاوید وغیر از این ☆ نیکو چو بنگرید حیاتی است مستعار
فردوسی ازحقیقت جست این شرف بلی ☆ شاخ حقیقت است که اینگونه داده بار ☆ بگذشته از ولادت او یکهزار سال ☆ کاینگونه ذکر او بجهان یافت انتشار
زیبنده بزمهائی بینی بهر کران ☆ شاهانه جشنهائی یابی بهر کنار ☆ از روشنی زمین شده تابانتر از سپهر ☆ وزخرمی جهان شده درمهر چون بهار
ایران زخرمی شده چون باغ فرودین ☆ رطب اللسان هزار سخنگو به ازهزار ☆ در بزمها چو اختر تابان چراغ برق ☆ رخشان زهر کناری افزون زصد هزار
زیور فزوده ایران چون روضهٔ ارم ☆ زینت گرفته طوس چو در بلخ نوبهار ☆ ز آتش فشانی شب وآنگونه گونه لعب ☆ اندر دل سپهر ز رشک او فتد شرار
بس کاروان بسیر گروه از پس گروه ☆ بس مرکب حدید قطار ازپس قطار ☆ هامون سپر مراکب خودرو بدشت و تل ☆ در بادگذر سفاین چون کوه در بحار
درجو و برّ و بحر روان کرده دست علم ☆ بس کوه آهنین را با برق و با بخار ☆ طیاره‌ها بجانب ایران گشوده بال ☆ مستشرقین زغرب سوی شرق بسته بار
ای خاک طوس ای زتو در دانش و ادب ☆ یونان و مصر و بابل و رم گشته شرمسار ☆ بعد از خرابیکه دراد وار دیدهٔ ☆ ای طوس هیچ دانی کامروزه روزگار
در دامن تو ریخت جگرگوشه‌های خویش ☆ بس روزی اینچنین را بس مغتنم شمار ☆ دانی کنون بدیدن فردوسی آمدند ☆ مردان روزگار ز هر بلده و دیار
پارسیان و پارسیان اهل شرق و غرب ☆ و ز شاه تا سپاهی یکسر در انتظار ☆ محمود اگر تصور اینروز مینمود ☆ هر گنج داشت کردی برمقدمش نثار
گنج حکیم بود سخن ماند و خود نماند ☆ آن گنجها که کردی محمود ادّخار ☆ شاهی چو پهلوی بسرای تو آمده است ☆ خیز ایحکیم راد سر از خاکها برار
پاداش لطف و مکرمتش را زشعر خویش ☆ در پای او نثار نما دُرّ شاهوار ☆ شاه ایستاده است تو بهر چه خفتهٔ ☆ خیز ایحکیم حرمت شه را نگاهدار
حق داری ار که لب زسخن سخت بستهٔ ☆ کاین نیست اختیاری و باشد ز اضطرار ☆ اما بمن اشاره کند روح پاک تو ☆ کای هاشمی تو عفو طلب کن زشهریار
کای شهریار دست من از چاره کوته است ☆ کوته نموده دست مرا چرخ کجمدار ☆ من شاکرم که درحقم ازلطف و مکرمت ☆ الحق نکردهٔ سرمونی فروگذار
شاه اینچنین بباید تا در پناه وی ☆ کشور شود بآتیهٔ خود امیدوار ☆ الحق که نام شاهی بر پهلوی رواست ☆ کاین مرز باستانی از او یافت اقتدار
از همت بلند «رضا شاه پهلوی» ☆ ایران بحق نماید امروز افتخار ☆ کاکنون منم ز فرّ شهنشاه خود بزرگ ☆ و ینک منم قرین شرف همسر فخار
هر روز وضع کشور خوشتر بود ز دی ☆ هر سال حال ایران بهتر بود زپار ☆ با صد هزار کار بدینگونه کارها ☆ خود میرسد و گر نرسد هست کارزار
درچشم مرد کار چه فرق ار که خفتنش ☆ بر اطلس است وخارا یا خاره است و خار ☆ کی پنجه باز دارد از صید شاهباز ☆ کی گرده میکند تهی از کار مرد کار
ایشهریار ملک که ایزد قرار داد ☆ بس یمن در یمین تو و یسر در یسار ☆ ای سرپرست مملکت ای زیب تخت و تاج ☆ وی قدوهٔ ملوک و سلاطین کامگار
هر یک زکارهای تو را باید ایخدیو ☆ سرمشق خود کنند ملوک بزرگوار ☆ ازقوت تو دیو فتن مانده در طلسم ☆ وز رأفت تو مام وطن خفته در حصار
از فرخی راد سخنگوی سیستان ☆ هان ای قلم بتضمین این بیت برنگار ☆ آن روبهان که جایگه شیر داشتند ☆ اندر شدند خوار بسوراخهای مار
گسترده بساط شرف در بسیط ملک ☆ گر فرّ و فخر پادشهی یافت پود و تار ☆ در روزگار فخر کند بر جهانیان ☆ هرکس ببارگاه تو یکبار یافت بار
کو فتنهٔ بدور تو جز چشم مهوشان ☆ کان هم رود بخواب خوش از ساغری سه چار ☆ محمود شرم دارد کاینسان بدور شاه ☆ شد تربت حکیم به از باغ پرنگار
حکم چو رای پادشه و شعر آنحکیم ☆ کاخی بنا نهند بر آن تربت و مزار ☆ و ینک مریضخانهٔ مشهد تمام گشت ☆ بر نام شه رضا که از او یافت اشتهار
اما مریضخانهٔ آنسان که در جهان ☆ ایران از آن عمارت بگرفته اعتبار ☆ در آستان قدس که بر روضهٔ بهشت ☆ خاکش نظر نماید با چشم احتقار
سلطان دین رضا و زتوای پادشه رضاست ☆ گر پیشگاه ایزد گشتیش پیشکار ☆ وه وه عجب بنائی در شرق بی نظیر ☆ چون نام شاه باقی و چون رایش استوار
چون بخت شه خجسته و چون همتش بلند ☆ خرم چو نو بهاران محکم چو کوهسار ☆ تاریخ آن بنا طلب از (پادشه رضا) ۱۳۱۳ ☆ وزلفظ (باغ فردوس) ۱۳۵۳ ایمرد هوشیار
سوسن صفت زبان چو برآرم پی دعا ☆ پس دستها برآید چون پنجهٔ چنار ☆ عمر و بقای شاه و ولیعهد شاه را ☆ از درگه خدای جهانیم خواستار
بادا بروزگار تو ایمرد روزگار ☆ اندام عدل فربه و جسم ستم نزار ☆ وز استقامت تو همه کار ملک راست ☆ تا سرو ناز بالد بر طرف جویبار
در بوستان زندگی و مرغزار عمر ☆ بنشان نهال شادی و بذر طرب بکار ☆ دریکشب این قصیده سرودم بصد شتاب ☆ نقصی اگر که یابی اینست اعتذار

در پیشگاه شاه و بزرگان شرق و غرب ☆☆☆ خود ماند این چکامه ازاین جشن یادگار

امید است که ارباب فضل چشم از ناچیزی گوینده پوشیده ببزرگی ممدوحین و اهمیت موضوع نظر نموده عذر موجه ضیق وقت را در خور پذیرفتن دانند مدیر جریده بیداری و رئیس انجمن ادبی کرمان. هاشمی

بیانیه

کمیته جشن هزارمین سال فردوسی

برای آشنا کردن اذهان و افکار اهالی محترم فارس برسیدن هزارمین سال ولادت فردوسی مقدمات زیادی لازم نیست. همه کس فردوسی را میشناسد و فارسی از همه بهتر.

نبوغ فکر عظمت روح و بلند نظری این نابغه دنیای شعر و شاعری واین داهیه عظیم جهان فضل و دانش بالاتر از آن است که با قلم نارسای شاگردان مکتب امروز برشته تحریر درآید.

داستان سرای ایران باستان قلوب فرزندان ایران نو را با گنجینه ذخائر ادبی چنان مجذوب وتحت تاثیر شاهکار بزرگ خویش قرار داده که دفتر ایام آثار او را جاودان داشته و هیچ حادثهٔ آنرا از خاطرها نتواند زدود.

فردوسی زنده کننده تاریخ ایران کهن. احیا کننده زبان فارسی. خداوند سخن. شیرازه بند دفتر ملیت ما. و سر مشق ایرانی در شاهدوستی بشمار رفته و اگر بخواهیم در حکمت و فلسفه. وطن پرستی. اخلاق و سایر احساسات او هم ذکری کنیم بهتر آنست که شاهنامه را از سر بخوانیم.

این گونه مردمان عظیم برای دنیای علم و ادب بند ولی افتخار ما است که او ایرانی و مردی است که دنیا به عظمتش اقرار میکند وجهانیان او را محترم میشمارند.

عظمت ها مختلف است — گاه در رخشندگی و فروغ ستارگان بحث میکنند و زمانی بزرگی و کوچکی آنرا مقایسه مینمایند ولی انوار تابان و عظمت بی پایان خورشید مجال بحثی نمیدهد و هیچ دیده را یارای خیره شدن بر آن نیست.

فردوسی در افق عالم شعر و شاعری میدرخشد وچنان با نبوغ و عظمت خود کبریائی میکند که دنیا سر تعظیم در مقابل او خم نموده است.

ایرانی پایه های تخت سلطنت ابدیش را برسر گذاشته و غاشیه افتخار ملیت او را بر دوش میکشد. درحالیکه روح پاک شاعر بزرگ مادر فردوس اعلی پرواز و با ملکوت عالم بالا در تسبیح خدای عظیم هم آواز است این جهانیان هستند که هزارمین سال ولادت او را جستجو نموده جشن میگیرند وما ایرانیان هستیم که با شرکت در این شادمانی بر یکدیگر سبقت گرفته ومیخواهیم با طرزی مجلل تر آنرا انجام دهیم.

در مهرماه امسال هزار سال از ولادت با سعادت این پادشاه شعر و شاعری میگذرد — در ممالک راقیه عالم تحت نظر پادشاهان ورؤسای جمهور این جشن گرفته میشود — در موطن شاعر بزرگ و گوینده نامی بیاد چنین روز تاریخی بنای عظیمی که بر خاک پاک او بنا شده بدست مظهر ایرانیت و صاحب ایران شاهنشاه بزرگ اعلیحضرت اقدس پهلوی کبیر ارواحنا فداه افتتاح میشود و بر حسب اراده مقدسش جشن منعقد میگردد.

مفاخر دنیا فرستادگان عالم علم و ادب — برجستگان صحنه دانش و فضل از اقطار عالم آمده احساسات خود را بصورت دسته گل نثار تربت پاکش مینمایند.

فارس هم از شاعر بزرگ ملی تجلیل مینماید — و سعی دارد بتمام لوازم این عمل قیام و اقدام کند چون احساس میکند از همه بهتر فردوسی را میشناسد.

کمیته اداره کننده جشن هزارمین سال فردوسی فارس و فارسی و مخصوصاً شیرازی ها را دعوت مینماید که هر کس بقدر عشق و علاقه و باندازه استطاعت و ظیفه ملی خود را ایفا کند زیرا در این قبیل موارد فارسی برای ابراز احساسات وطن پرستی و ادب پروری اولی و احق است.

از مأمورین محترم دولت که قبل از همه شرکت خود را در مراسم جشن وپرداخت سهمیه اعلام فرموده‌اند قبلا تشکر میشود و سپس عامه را برای ترویج و تعظیم اثار مجد و عظمت ایرانیت دعوت مینماید که بذل مساعی کرده وکوشش کند هر قدر ممکن است برای بروز علاقه نسبت به بزرگترین افتخار ایران تسریع بعمل آید.

این جشن ملی است شکوه و رونق آن دلیل بیداری ملت و ایران دوستی است — هر یک از افراد جامعه فارس هم از راه کمک بتدارک وسائل جشن بقدر قوه خود بذل همت خواهند نمودو هم با روح شاد و خاطری خرم در هفته جشن فردوسی شریک سرور و نشاط عمومی بوده روح ایرانی بودن را تقویت و جاوید خواهند داشت.

شیراز — مطبعه مصطفوی شهریورماه ۱۳۱۳ — شیراز — کمیته جشن هزارمین سال ولادت فردوسی

معدل

پرگرام هفته جشن هزارمین سال میلاد شاعر بزرگ ملی حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی در شیراز

شهر شیراز به نمایندگی از خاک فارس هزارمین سال ولادت شاعر بزرگ ملی حکیم فردوسی طوسی را جشن میگیرد اهالی فارس برای قدرشناسی از خدمات زنده کننده زبان ما
سپاسگذاری از موجد غرور ملی میلاد با احترام بلند اختر آسمان فضل و دانش درخشنده کوکب افق شعر و شاعری شادمانی میکنند
روان پاک و مقدس سعدی و حافظ بر فراز کنگره های کانون ادب ایران (شیراز) پرواز و از فرزندان فارس که شرکت در جشن نموده اند تحسین مینماید
ارواح علماء — ادباء — شعرای فارسی زبان بر فضای آسمان شیراز در طیران و بر مردم که جشن را برپا ساخته اند آفرین میخوانند
بافتخار حکیم ارجمند و گوینده نامی و بزرگترین شاعر ایرانی هفت روز و هفت شب تفریحات گوناگون و وسائل شادی و سرور فراهم و مراسم جشن بشرح ذیل در شهر شیراز بعمل میآید

شنبه ۱۴ مهر

چهار ساعت بعد از ظهر بدعوت رئیس محترم بلدیه شیراز در عمارت بلدیه

۱ — نطق افتتاحیه هفته جشن فردوسی — حضرت اشرف ایالت کبری
۲ — ارکستر
۳ — قصیده مدح فردوسی استاد — آقای حاجی شیخ علی ابیوردی / آقای برهان
۴ — ارکستر
۵ — خطابه در تاریخ حیات فردوسی بقلم آقای سعادت — آقای شیخ عبدالکریم سعادت
۶ — ارکستر

یکشنبه ۱۵

چهار ساعت بعد از ظهر بدعوت انجمن ادب فارس در آرامگاه سعدی

۱ — ارکستر
۲ — خطابه — فردوسی و تاریخ — آقای محمد حسین خان استخر
۳ — ارکستر
۴ — قصیده — شهنشاه ایران زمین پهلوی — که اورا بود فر کیخسروی — آقای ناصر خان سالار
۵ — ارکستر
۶ — قصیده — تا سخن بخشد سخنگو را اساس برتری / تا سخن پوشد سخنگو را لباس بهتری — آقای محمد حسین خان شعاع
۷ — ارکستر
۸ — قصیده — چه مهرگان بفضای جهان مکان گیرد / مکان و باغ و بر و روی مهرگان گیرد — آقای احمد آقا حشمت زاده
۹ — ارکستر
۱۰ — شعر — هزار رحمت حق بر روان سعدی ما / که بوستان معارف از او گرفت صفا — آقای محمد حسین خان شعاع

دوشنبه ۱۶

۴ ساعت الی ۹ ساعت بعد از ظهر بدعوت کمیته جشن فردوسی در باغ صمد آقا (خیابان زند)

۱ — قصیده — از آقای حمیدی — آقای گلستان
۲ — ارکستر
۳ — خطابه — آقای استقلال
۴ — ارکستر
۵ — شعر — آقای محمد جواد خان کیان
۶ — خواندن شاهنامه
۷ — خیمه شب بازی ۸ — پهلوان کچل ۹ — سیرک ۱۰ — حقه بازی ۱۱ معرکه گیری
۸ — سازواز

سه شنبه ۱۷

۳ ساعت بعد از ظهر بدعوت اتحادیه محلات شیراز در گاراژ ساعتچی — دروازه اصفهان

۱ — نطق (تقدیم احساسات ورزشکاران و اهالی محلات بخاکپای همایونی) آقای خلیلی
۲ — شنا
۳ — گورگه
۴ — میل بازی
۵ — چرخ
۶ — پازدن
۷ — چرخ
۸ — کباده
۹ — کشتی گیری

در تمام مدت ارکستر مترنم خواهد بود

چهارشنبه ۱۸

سه ساعت و نیم بعد از ظهر بدعوت اداره محترم معارف فارس در دبیرستان شاهپور

۱ — افتتاح مجلس جشن از طرف ریاست جلیله معارف
۲ — اعلام تاسیس و افتتاح رسمی دانش سرای شیراز از طرف ایالت کبری فارس دامت شوکته
۳ — خواندن چند شعر فردوسی از طرف یکی از محصلین
۴ — قرائت لایحه راجع بفردوسی از طرف یکی از محصلین
۵ — دفیله عموم محصلین مدارس شیراز
۶ — نمایش از مشق های گروهای بوسیله محصلین دبیرستان شاهپور
۷ — مراسم برافراشتن و سلام بیرق مقدس ایران (بیرق شیر و خورشید) و خواندن سلام شاهنشاهی و سرود رسمی ملی ایران (حضار عموماً در اینموقع قیام بفرمایند)
۸ — خواندن چند شعر فردوسی از طرف یکی از محصلین
۹ — خواندن سرودهای ذیل

سرود پهلوی — سرود ایران — سرود دانش — سرود وطن

بوسیله محصلین دبیرستان شاهپور:

۱۰ — نمایش ورزشهای عمومی (الاحشا یی و چرخ — ارفیکس و پارالل — چهار تخته)
۱۱ — والی بال و باسکت بال
۱۲ — مسابقه دویدن در گونی و دست بستگان
۱۳ — بوکس
۱۴ — بند کشی
۱۵ — مسابقه دو یدن دو نفری بپا بسته
۱۶ — هرم سازی (هرم در وسط میدان ساخته میشود)
۱۷ — مسابقه سرعت عمل (لباس کندن — بلا فاصله ... لباس پوشیدن ...)
۱۸ — نمایش اطفال کودکستان

بوسیله محصلین دبیرستان شاهپور:

۱۹ — ورزشهای عمومی با موزیک
۲۰ — مسابقه دویدن با درازان
۲۱ — نمایش جنگ رستم و اشکبوس
۲۲ — تکرار کوچکترین محصل دبیرستان

پرگرام نمایش رستم و اشکبوس

شرح نمره (۲۰) از پروگرام جشن محصلین دبیرستان شاهپور

۱۸ مهر ماه ۱۳۱۳

کلیه عملیات را محصلین دبیرستان شاهپور عهده دارند

مکالمه پهلوانان بوسیله عین اشعار حماسی شاهنامه در قسمت جنگ رستم و اشکبوس و تمام آهنگ انجام بگیرد

۱ — اعلام شروع نمایش با شیپور — ترنم موزیک
۲ — ورود مقدمة الجیش قشون ایران از طرف شمال و قشون توران از طرف جنوب میدان و برافراشتن خیمه و افروختن آتش
۳ — ورود پهلوانان ایران با قشون از طرف شمال و پهلوانان توران با قشون از طرف جنوب میدان و جای گرفتن در خیمه ها
۴ — اعلام جنگ از طرفین بوسیله نواختن کوس
۵ — ورود اشکبوس سردار تورانی بمیدان و مبارز طلبیدن
۶ — خروج رهام از خیمه ایران برای نبرد با اشکبوس
۷ — شیپور جنگ — جنگ اشکبوس با رهام و شکست و فرار رهام
۸ — بازگشت اشکبوس بخیمه خویش و خبر دادن پهلوانان و ورود رستم را به اردوی ایرانیان
۹ — داوطلب شدن طوس از قشون ایران برای مبارزه با اشکبوس و حرکت بمیدان و جلوگیری رستم از او و حرکت رستم بطور ناشناس بطرف میدان جنگ
۱۰ — شیپور جنگ — جنگ رستم و اشکبوس
۱۱ — تیر خوردن اسب اشکبوس
۱۲ — شیپور جنگ — دنباله جنگ و کشته شدن اشکبوس به تیر رستم
۱۳ — حمله رستم بقلب سپاه توران و شکست قشون تورانی
۱۴ — حمله سپاه ایران و فرار قشون توران و خاتمه جنگ

پنجشنبه ۱۹

۲ و نیم بعد از ظهر بدعوت فرمانده محترم قشون فارس در باغ تخت

۱ — چوگان بازی
۲ — ورزشهای نظامی
۳ — قصیده استاد آقای حمیدی — آقای گلستان قرائت بفرمایند

در تمام مدت ارکستر مترنم خواهد بود

جمعه ۲۰

۳ ساعت بعد از ظهر بدعوت رئیس کمیته جشن فردوسی در بارگاه حافظ

۱ — یکی از نویسندگان و فضلای محترم شرحی بیان خواهند فرمود
۲ — ارکستر
۳ — قصیده — به تیغ نوک سخن میتوان جهان بگرفت / چه پادشاه سخن خامه در بنان بگرفت — آقای آزاد معدل
۴ — ارکستر
۵ — نطق — تشکر از شرکت کنندگان در جشن و تنظیم بنداوند سخن — سعدل

شب پنجشنبه ۱۹ و شب جمعه ۲۰ و شب شنبه ۲۱ مهر ماه

(در میدان زند مراسم چراغان و آتش بازی بعمل می آید)

از طرف مقامات و طبقات و اشخاص ذیل طاق نصرت مخصوص در اطراف میدان زند تهیه شده و چراغانی مخصوص بعمل می آید

بلدیه شیراز — اطاق تجارت فارس — اتحادیه دکترها و اطبا — پارسیان
صنف نجار و بلدار و خباز — صنف نجار و چوب فروش — معمارها و بنایان
صنف سیگاری و توتون فروش — صنف زه تاب و صابون پز و دباغ
صنف مهمانخانه چی و بقال فروش و حمامی

محلات ذیل هم شرکت در جشن نموده از ۶ ساعت بعد از ظهر روز جمعه الی ۴ ساعت از شب گذشته شب شنبه ۲۱ مهر دسته جات سرور و شادمانی هر محله جداگانه حرکت خواهند داد و سرودهای ملی را خواهند خواند در پیشاپیش هر دسته بیرق مخصوص آن محله در حرکت میباشد

عده شمشیر بازان از ساعت ۶ بعد از ظهر در میدان زند نمایش جالب توجه خواهند داد

شب شنبه ۲۱ قبلاً آقای گلستان در موضوع فردوسی و ملیت ایران صحبت خواهند داشت پس از آن آقای آزاد معدل قصیده (صبح است و ... فلک خسرو خاور بنشست و بیک جلوه جهان کرد منور) خواهند خواند سپس آقای حشمت زاده قصیده (چه حورتا ... زین گنبد آبنوس سوی پارس این مژده آمد ز طوس) قرائت می نمایند

و در خاتمه حضرت اشرف ایالت کبری با قدردانی از زحمات عموم خاتمه جشن را اعلام می فرمایند

مطبوعه مصطفوی بشیراز

ایران جوان

نمره..................

بتاریخ ۷ مرداد ماه ۱۳۱۳

متحدالمال

البته آقایان اعضاء جمعیت اطلاع دارند که بمناسبت هزارمین سال تولد گوینده توانا فردوسی طوسی در اوائل مهرماه آینده جشنهائی در ایران و در خارجه بر پا خواهد شد ایران جوان نیز از شرکت در جشنهای مزبور خودداری نخواهد داشت پروگرامی که فعلا برای شرکت جمعیت در نظر گرفته شده بقرار ذیل است:

اولا ـ پذیرائی در کانون از محترمین ایرانی و اروپائی و مستشرقینی که برای مهرماه آینده بایران دعوت شده اند

ثانیاً ـ انتخاب قریب هزار بیت مناسب از اشعار شاهنامه فردوسی و طبع و انتشار آنها بصورتی مرغوب و توزیع آن برسم یادگار از طرف جمعیت ایران جوان .

ثالثاً ـ اعزام نمایندگانی از طرف جمعیت بطوس برای حضور در موقع افتتاح بنای مقبرهٔ فردوسی

مخارج قسمتهای یك و دو اقدامات سابق الذکر درحدود سه هزار و پانصد ریال تخمین شده که البته آقایان اعضاء جمعیت باید پرداخت آنرا بعهده خود بشناسند و هر یك از آنها مقتضی است مبلغیکه از سی ریال کمتر نباشد تقبل فرموده هر چه زودتر تأدیه بنمایند تا مقدمات انجام کار فراهم شود

در خصوص مسافرت بطوس آقایانی که مایل هستند این مسافرت را بخرج خود انجام داده و نمایندگی ایران جوان را در آنموقع عهده دار شوند مراتب را بهیئت مدیره اطلاع خواهند داد تا عده نمایندگان ایران جوان معلوم باشد

بتاریخ ۳ ۱۰ ماه ۱۳

وزارت معارف
کنگرهٔ فردوسی

دارالانشاء

فوری

دوست محترم

خواهشمندم مرحمت فرموده صورت نطقی را که در کنگره فردوسی ایراد خواهید فرمود

با قید عنوانی که بآن خواهید داد تا ساعت ۴ بعد از ظهر امروز (دوم مهرماه)

به دارالانشاء کنگره فردوسی واقع در عمارت دارالفنون ارسال فرمائید که در صورت

پروگرام جلسات قید شود

[illegible]

نمونه نامه‌هائی که برای اعضای کنگره ارسال شده است

MINISTÈR DE L'INSTRUCTION
PUBLIQUE

CONGRÈS FERDOWCI *Téhéran, le Octobre 1934*

نمونهٔ سرکاغذی که برای کنگرهٔ فردوسی چاپ شده بود

مدال فردوسی

۱۲۶ نمره

انجمن آثار ملی

بمناسبت جشن هزار ساله حکیم ابوالقاسم فردوسی

و تشکیل کنگره در تهران یک قطعه مدال فردوسی از طرف

انجمن آثار ملی ایران به آقای میرزا عباس خان اقبال عضو کنگره مزبور اهدا میشود

تهران - بتاریخ دوشنبه ۱۶ مهر ۱۳۱۳

رئیس انجمن آثار ملی

نمونهٔ منشور اهداء مدال فردوسی به‌اعضای کنگره

[illegible]

سه شنبه از ساعت ٦ الی ٩ بعدازظهر ١ آبان ١٣١٣

مجلس جشنی برای معرفی روح شاعر بزرگوار پارسی

(**حکیم ابوالقاسم فردوسی**) در دبیرستان فردوسی واقع در

خیابان سیروس منعقدخواهدشد و خطابهٔ غرائی نیزحضرت

آقای پروفسور حبیب‌الله خان شهاب ایراد خواهند فرمود

لذا متمنی است مجلس را بقدوم شریف مزین و روح شاعر ملی

و کارکنان دبیرستان را از خود شاد و مسرور فرمائید

رئیس دبیرستان فردوسی - **قریب**

مطبعه دانش ناصریه

رئیس انجمن آثار ملی از آقای نفیسی ....

خواهشمنداست برای مسابقه چوگان بازی و نمایشات زورخانه در ساعت

٣ بعدازظهر روز ١٤ مهر ماه - ١٣١٣ مطابق با ششم اکتبر - ١٩٣٤

در میدان سلطنت آباد حضور بهمرسانند .

متمنی است کارت را همراه بیاورید

نمونهٔ ورقهٔ دعوت برای مراسمی که به‌مناسبت هزارهٔ فردوسی انجام شده است

انجمن آثار ملی

بمناسبت جشن هزار ساله فردوسی (سه داستان از شاهنامه)
در سالن نکوئی بمعرض نمایش گذارده میشود متمنی است روز
جمعه سیزدهم مهر ساعت هشت بعد از ظهر به نمایشگاه مزبور واقع
در خیابان علاء الدوله شرف حضور ارزانی فرمایند

فراك یا اسموکینك	ساعت هشت و نیم پرده نمایش بالا میرود
متمنی است کارت را همراه داشته باشند	B

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

کنگره فردوسی

جناب آقای نفیسی

دارالانشاء کنگره فردوسی - درعمارت دبیرستان دارالفنون

۱۲ مهر ۱۳۱۳

نمره ۲۲

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

کنگرهٔ جشن فردوسی

جناب آقای نفیسی عضو کنگرهٔ

Le 4 Octobre 1934

No

MINISTERE DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE

CONGRES FERDOWCI

M .... Membre du Congrès.

نمونهٔ ورقهٔ عضویت کنگرهٔ فردوسی به‌فارسی و فرانسه

THE MEETING OF RUSTUM AND TAMINEH

From the Book of Persian Kings — Oxford University Press

From the Book of Persian Kings — Oxford University Press

LUNCHEON IN CELEBRATION OF THE FIRDAUSI MILLENARY

Chairman The Rt. Hon. LORD LAMINGTON, G.C.M.G., G.C.I.E.

House of Lords — 31st October 1934

ورقهٔ سه‌صفحه‌ای دعوت مراسم جشن فردوسی در لندن

TOASTS

THE KING
THE SHAH

FIRDAUSI AND THE POETS OF PERSIA

Proposed by The Rt. Hon. Anthony Eden, M.C.. M.P (Lord Privy Seal)

Response by His Excellency The Persian Minister

A short extract from the Shahnama

Read by Seyyid F. Shademan

Translated by Sir Denison Ross, C.I.E.

OUR GUESTS

Proposed by The Rt. Hon. Sir Horace Rumbold, Bt., G.C.B., G.C.M.G., M.V.O.

Response by H.H. The Aga Khan, P.C., G.C.S.I., G.C.I.E., G.C.V.O.

MENU

Filet Sole Bonne Femme

—

Roast Pheasant

Salade Florida

—

Ice Pudding

—

Coffee

WINES

Chateau Lion d'Or

Chateau Mouton d'Armailhacq (1924)

Lemonade

Cigarettes

Royal Asiatic Society of Great Britain & Ireland,

74, GROSVENOR STREET, W. 1.

President : Prof. D. S. MARGOLIOUTH, M.A., D.Litt., F.B.A.

To meet His Excellency the Persian Minister,
at 74, Grosvenor Street, W.1,
on the occasion of the Thousandth Anniversary of the Persian Poet

FIRDAUSI,

On Thursday, 1st November, 1934.

The President and Council
At Home
4.0 p.m.

Tea, 4.30 p.m

D. M. F. HOYSTED, Col.
Secretary.

برگهٔ دعوت انجمن پادشاهی آسیائی انگلستان

MILLÉNAIRE DE FIRDOUSI

SÉANCE SOLENNELLE

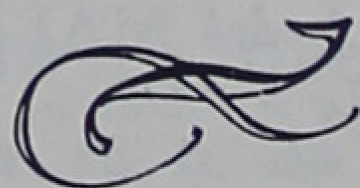
DANS LE

GRAND AMPHITHÉÂTRE DE LA SORBONNE

en présence de

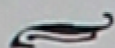
Monsieur ALBERT LEBRUN

Président de la République

ورقهٔ برنامهٔ مراسم هزارهٔ فردوسی در پاریس

PROGRAMME

ALLOCUTION

par M. Paul PELLIOT

Membre de l'Institut,
Président du Comité Firdousi.

« FIRDOUSI »

CAUSERIE

par M. Henri MASSÉ

Professeur à l'École des Langues orientales vivantes,
Délégué français aux fêtes du Millénaire de Firdousi en Perse.

HOMMAGE DES POÈTES FRANÇAIS à FIRDOUSI

par M. Abel BONNARD

de l'Académie Française.

DISCOURS

de Son Exc. HUSSEIN ALA

Ministre de Perse à Londres,
Représentant du Gouvernement persan aux fêtes du Millénaire de Firdousi à Paris.

DISCOURS

de M. André MALLARMÉ

Ministre de l'Éducation Nationale.

LA MUSIQUE DE LA GARDE RÉPUBLICAINE
PRÊTE SON CONCOURS A CETTE MANIFESTATION.

MILLÉNAIRE de FIRDOUSI

Le Comité du Millénaire de Firdousi vous prie de bien vouloir assister à la Séance Solennelle qui aura lieu dans le grand Amphithéâtre de la Sorbonne, le Mardi 18 Décembre, à 21 heures, en présence de

MONSIEUR ALBERT LEBRUN
Président de la République

Le Président du Comité
PAUL PELLIOT
Membre de l'Institut

Entrée : 47, rue des Ecoles.

برگهٔ دعوت کمیتهٔ هزارهٔ فردوسی در پاریس

Sous les auspices du Comité Firdousi et la Présidence de S. Exc. FOROUGHI

CONFÉRENCE

de M. Henri MASSÉ
Professeur à l'Ecole des Langues Orientales

" Le Chah Nameh "

Dimanche 16 Décembre,
à 16 h. 30

MUSÉE GUIMET, PLACE D'IÉNA — THE - PORTO

برگهٔ دعوت سخنرانی هانری ماسه دربارهٔ شاهنامه

A l'Occasion du Millénaire
du Grand Poète Persan Firdousi,
Le Chargé d'Affaires de Perse

prie ....

....

de lui faire l'honneur de venir passer la soirée
à la Légation, le Jeudi 20 Décembre 1934.

à 22 heures.

R.S.V.P.
5, rue Fortuny.

برگهٔ دعوت سفارت ایران در پاریس

HOTEL DE VILLE DE PARIS

ODE
EN L'HONNEUR DE FIRDOUSI

A Leurs Excellences

HUSSEIN KHAN ALÂ

et

ABOL HASSAN KHAN FOROUGHI

Envoyés Extraordinaires

que, lors du Millénaire du Poëte National de l'Iran,

SA MAJESTÉ LE SCHAH DE PERSE

voulut bien charger de remettre

à la VILLE DE PARIS

les Œuvres du grand aède persan

bien nommé le Paradisiaque

ABOUL KASIM FIRDOUSI

l'immortel auteur du "Schah Namé"

que Paris, la France et tout l'Univers admirent.

Lundi 17 Décembre 1934

متن قطعه‌شعر پل‌فور به‌مناسبت هزارهٔ فردوسی

De Paris aux mille jardins,
de ses entours noyés de roses,
de Notre-Dame aux grandes Roses,
d'Auteuil, de l'Haÿ, de Provins,
de notre Ile-de-France enfin,
cœur de France et mon beau souci,
de tout mon pays que voici,
Goële, Vexin, Parisis,
de tous leurs parcs et roseraies
fleuris la nuit de rossignols
(Jardins du Luxembourg aussi
et jardinets des Batignolles),
bien qu'à présent la neige vole
et soient les roses déchirées
autour des rossignols transis,
monte — ce soir d'hiver ici
transfiguré de poésie,
printanier à ma fantaisie —
monte avec les vapeurs du sol
glissant leur fresque diaphane
au front d'une lune persane
(oui, tenez, je la veux ainsi),
monte, ce soir tremblant et si
troublé d'en voir l'or des paroles,
monte le los de Firdousi.

Hé quoi! les morts n'ont plus d'haleine,
plus de lèvres ni plus de voix?
Conte à me dire une autre fois!
puisque des coteaux et des plaines
entourant Paris et ses fiefs,
voici monter en haut relief
sur un ciel pavé de turquoises
tout le chœur des Muses gauloises,
chantant nuages et lueurs
traversant l'azur, tout le chœur
de nos Sages, de nos Soufis,
de Villon, Ronsard, La Fontaine,
Chénier, Baudelaire et Verlaine,

Nerval, Musset, ce Lamartine,
cet Hugo dont je ne fais fi,
quelques milliers d'autres, ma fi !
d'où vient sous la lune argentine
ce grand murmure de louanges
plus mélodieux que vol d'anges
ou les concerts du Paradis,
vers le pur souvenir d'Hafiz,
d'Omar Khéyyâm, de Saadi,
de légions d'autres encore,
Attâr, Sehâbi, Qéttâli,
Abou-Saïd ou Gazâli,
chantres d'Ispahan, de Mysore,
de Chiraz plus doux que l'aurore,
de Delhi plus doux que l'amour,
d'Asterabad, de Nichâpour ;
mais c'est Théroulde et Jean de Meung
(si j'en veux croire maints et maints,
ses quasiments contemporains)
l'un subtil — l'autre surhumain —
qui rêvant haut dans l'éther calme
hanté par les seuls Chants Divins
donnent à Firdousi la palme !

Bien vrai que depuis tant d'années
Muses de France et de l'Iran
à se chérir prédestinées
s'entre-guettaient. Et l'Orient
devant qu'aient bondi les Croisades
embaumait l'air de l'Occident
et faisait, sur nos hivers blancs,
pleuvoir ses roses en cascades.
Tant qu'il vint à notre patrie,
nos arts et nos littératures,
de la Grèce beauté, mesure,
de la Perse charme et féerie.
Mais, ce jour, un présent encor
du Lion et du Soleil d'or
ajoute à Paris quel trésor !

Et c'est pourquoi — vos Excellences,
Envoyés d'un grand Peuple ami,
Rois-Mages du présent transmis —
j'oserais souhaiter que la France
ne reconnut pas à demi
une telle munificence,
et qu'en l'honneur de Firdousi
sur un ordre émané d'Ici
— du cœur de France — il fut permis
à dix avions, dix colombes
géantes et sinon mystiques,
très éperdument pacifiques,
d'aller offrir, un jour serein,
voire même par neige et trombe,
à votre insigne Souverain
toutes les œuvres poétiques
de nos Auteurs (dont les premiers :
bardes, trouvères, chansonniers)
qui fols de "Mystique sensée"
doivent tant — quel que soit l'envol
de leur âme où ne s'est glissée
nulle jalousie hérissée —
à vos lunes et rossignols
et surtout à votre Pensée.

Et ce don — si je fus compris —
serait le cadeau de Paris !

PAUL FORT

H. BRUN - PARIS

La Municipalité de Paris

prie M ____________________

de lui faire l'honneur d'assister à la réception
qui sera donnée à l'Hôtel de Ville
le Lundi 17 Décembre 1934 à 17 heures
à l'occasion du millénaire
du Poète Aboul Kasim Firdousi
et de la remise de ses œuvres à la Ville de Paris
par
Leurs Excellences Hussein Khan Alâ
et
Abol Hassan Khan Foroughi
Envoyés Extraordinaires
de Sa Majesté le Schah de Perse

برگۀ دعوت شهرداری پاریس به‌مناسبت مراسم هزارۀ فردوسی

SOCIÉTÉ DES ÉTUDES IRANIENNES ET DE L'ART PERSAN

CARNOT 82-90 5, RUE FORTUNY

PROGRAMME DES FETES DU MILLENAIRE FIRDOUSI

MERCREDI 12 Décembre au 24 Décembre
EXPOSITION à la BIBLIOTHEQUE NATIONALE

VENDREDI 14 Décembre à 17 heures
CONFERENCE à la SOCIETE ASIATIQUE

SAMEDI 15 Décembre à 17 heures
THE à l'ECOLE des LANGUES ORIENTALES

DIMANCHE 16 Décembre à 15 h.30
CONFERENCE au MUSEE GUIMET

LUNDI 17 Décembre à 17 heures
HOTEL DE VILLE

MARDI 18 Décembre à 21 heures
CONFERENCE à la SORBONNE

JEUDI 20 Décembre à 22 heures
SOIREE à la LEGATION

برنامهٔ کلی مراسم جشن هزارهٔ فردوسی در پاریس

FIRDAUSI MILLENARY CELEBRATIONS

AT THE

SCHOOL OF ORIENTAL STUDIES

UNIVERSITY OF LONDON

30th OCTOBER 1934

ورقهٔ سه برگه ای برنامهٔ مراسم هزارهٔ فردوسی در مـدرسهٔ السنـهٔ شرقی
دانشگاه لندن

FIRDAUSI, born in 934 at Tus in Khorasan, gave to Persia what Homer gave to Greece and Virgil to Rome, an epic that not only perpetuates the tradition of her ancient greatness, but makes a universal appeal to the spirit of man. While Sa'di summed up with sweetness and urbanity the inherited wisdom of the Persians, and Hafiz in exquisite and sensuous verse mirrored their perceptions of beauty, Firdausi's Shah-nama consecrated their heroic past and voiced their national pride. A thousand years later, Persia, resuming her place in the family of nations, salutes his memory as the earliest precursor of her renaissance.

PROGRAMME

4.15 p.m. Reception by SIR HARCOURT BUTLER, G.C.S.I., G.C.I.E., D.C.L., D.LITT., D.L.

Tea in the Library.

Exhibition of Persian MSS. in the Committee Room.

5.30 p.m. Speeches in the Lecture Hall.

جهان کرده‌ام از سخن چون بهشت — از این بیش تخم سخن کس نکشت

بناهای آباد گردد خراب — ز باران و از تابش آفتاب

پی افکندم از نظم کاخی بلند — که از باد و باران نیابد گزند

هر آنکس که دارد هش و رای و دین — پس از مرگ بر من کند آفرین

نمیرم از این پس که من زنده‌ام — که تخم سخن را پراکنده‌ام

And now my famous tale is done at last—
Through all the world my reputation past.
The houses that are the dwellings of to-day
Will sink 'neath shower and sunshine to decay,
But storm and rain shall never mar that I
Have built — the palace of my poetry.
~~And live~~
All men of prudence and of faith shall give
Applause to me when I have ceased to live
But live I shall, for seeds of words have I
Flung broadcast & henceforth I shall not die.

بر صفحه چهارم دعوتنامهٔ مدرسهٔ السنهٔ شرقی
ابیاتی از فردوسی به‌خط مرحوم حسین علاء سمیعی مندرج است و
چــون یادگاری است از آن مــراسم نقل می‌شود.

THE PRESIDENT AND MEMBERS
OF THE
FIRDAUSI CELEBRATION COMMITTEE OF CALCUTTA

request the pleasure of

Mr. le prof. Saïd Naficy's

company at an Afternoon Party, at the Indian Museum, on Sunday the 27th instant, at 4-15 p.m. when the Maharaja Tagore will open an Exhibition of Persian paintings by Aga Darvish of Tehran.

3 Turner Street, Calcutta
The 18th January, 1935

R. S. V. P.

A. F. M. ABDUL ALI
Honorary Secretary

President

PRINCE AFSAR-UL-MULK MIRZA MUHAMMAD AKRAM HOSAIN BAHADUR

Members

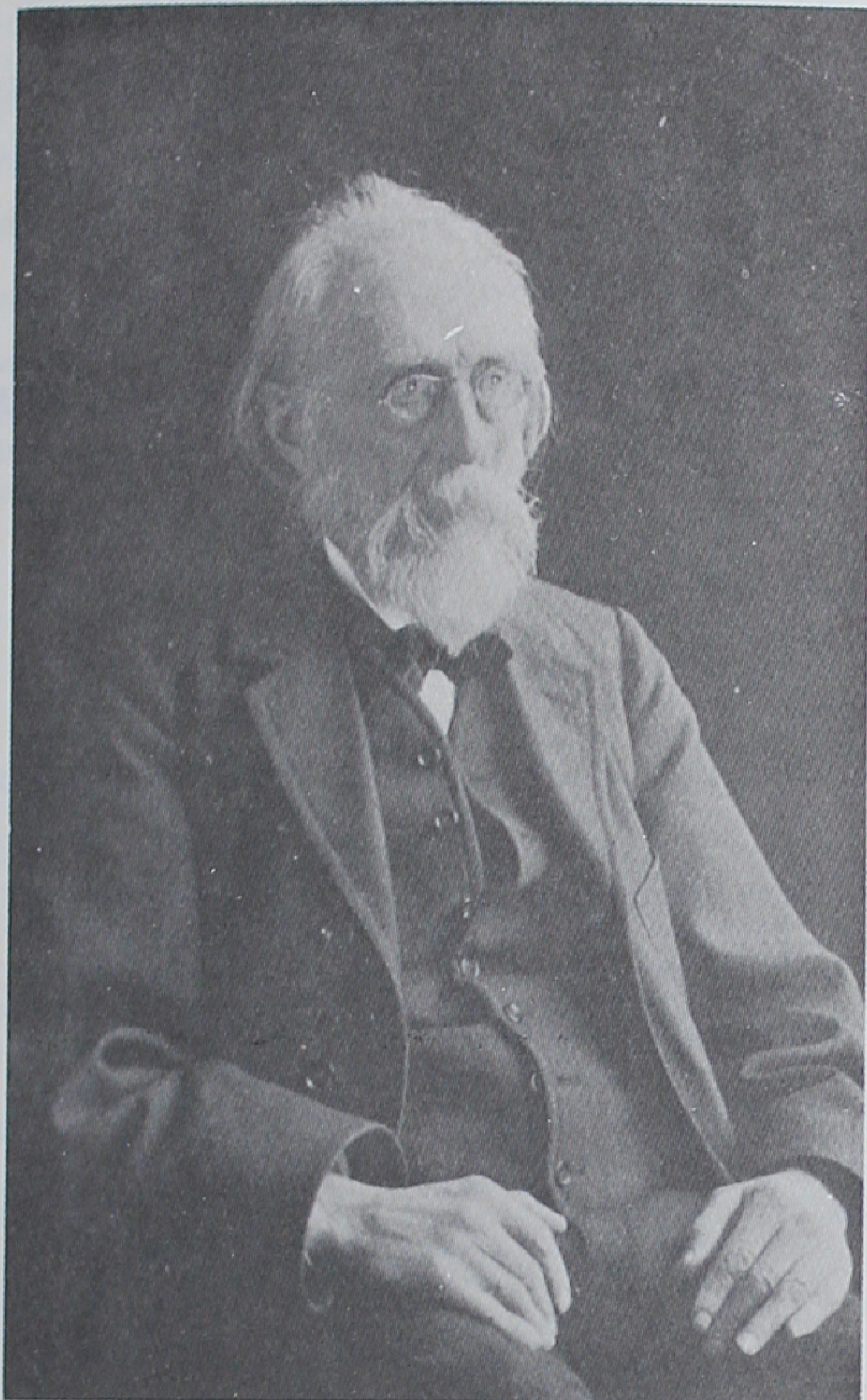
FURROKH SULTAN MOIYYADZADA SAKINA BEGUM, M.A., B.L.
MR. PERCY BROWN, A.R.C.A.
MR. MESROVB J. SETH, M.R.A.S.
MR. M. A. C. KASHANI
MR. K. S. COLAH
MR. J. J. MODI
MR. A. R. H. A. SUTTAR
DR. Z. SIDDIQUI, M.A., Ph.D.
DR. BAINI PRASAD, F.R.S.E., F.Z.S.
PROF. M. MAHFUZUL HUQ, M.A.
MR. W. ARTHUR MOORE, M.B.E.
MR. J. VAN MANEN, C.I.E.
MR. M. H. KASHANI
MR. S. H. KAZEMAINI
MR. J. R. K. MODI
SHIFA-UL-MULK HAKIM S. M. SADEQ
THE HON. RAI BAHADUR R. K. JALAN
NAWABZADA A. S. M. LATIFUR RAHMAN, M.A., BAR-AT-LAW
KAZI UBAIDUL BARI

Secretary

NAWABZADA A. F. M. ABDUL ALI, F.R.S.L., M.A.

برگهٔ دعوت کمیتهٔ بزرگداشت فردوسی در کلکته

عکسهای نمونه از نسخه‌های خطی و چاپی

THEODOR NÖLDEKE

این عکس از مؤلف کتاب مشهور حماسهٔ ملی ایرانیان به‌پاس تحقیقات آن
دانشمند چاپ می‌شود.

صفحهٔ اول نسخهٔ مورخ ۶۷۵ موزهٔ بریتانیا

قدیمیترین شاهنامهٔ خطی شناخته شده

صفحهٔ آخر نسخهٔ خط محمدمؤمن بن محمدقاسم مدعو به‌اصح کرمانی
مورخ ۱۰۰۸ که نمونه‌ای است از شاهنامه‌های عصر صفوی
(متعلق به‌کتابخانهٔ علیاحضرت فرح پهلوی شهبانوی ایران)

یکی از مجالس شاهنامهٔ خط اصح کرمانی

Tūr slays his brother Iraj.
Codex Orientalis 494 — Firdausī's Shāhnāma, f. 24′.

مجلس تصویر از شاهنامهٔ شمارهٔ ۴۹۴ در دانشگاه لیدن

خاصه

بسم الله الرحمن الرحیم

این شاهنامه بتاریخ بیست و هفتم ماه بهمن الهی
مطابق ششم شهر جمادی الثانی سنه ۱۰۳۷ هجری روز
جلوس مبارک داخل کتابخانه این
نیازمند درگاه شد حرره شهاب الدین محمد شاه جهان
پادشاه ابن جهانگیر پادشاه ابن اکبر پادشاه غازی

صفحهٔ اول نسخه‌ای که Wilkinson معرفی کرده است

THE

SHAH NAMU,

BEING A SERIES OF

HEROIC POEMS,

ON THE ANCIENT

HISTORY OF PERSIA,

FROM THE EARLIEST TIMES DOWN TO THE SUBJUGATION

OF THE PERSIAN EMPIRE BY ITS

MOHUMMUDAN CONQUERORS,

UNDER THE REIGN OF

KING YUZDJIRD.

BY THE CELEBRATED

ABOOL KAUSIM I FIRDOUSEE,

OF TOOS.

IN EIGHT VOLUMES.

VOLUME FIRST.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE HONORABLE COMPANY's PRESS,

BY THOMAS WATLEY.

1811.

صفحهٔ اول نخستین شاهنامهٔ چاپی در ۱۸۱۱

اندیشه کنان که ای کار دیده پدر منوچهر اگر به اندیشه [illegible]

سپه سالار سام بیرم کشته و مانند گرشاسب و قارن و دیگر مانده از آن بتر

هستند نومیدانی که از ایشان بر نوذر و سلم چه رسیده و هرگاه نیاز ادشم

با آن شکوه باین کین کمر نه بسته اگر ما نیز نشوریم بهتر باشد و پاسخ دادن

پشنگ او را که افراسیاب چنین دلاور و زور آور هست باید که تو نیز

باوی رفیق باشی و چون دامن صحرا پر از گیاه خضرا گردد بدهستان

بتازید و گرد از سرکشان بر ارید و بعد از منوچهر همه مشتی غبار است

و نوذر نا تجربه کار است پس اگر با قارن و گرشاسب بکوشید و دست

یابید روان نیاکان را خوش کنید و گردن نهادن اغریرث بر آن

۳۳۳

جنبش کردن افراسیاب با سپاهی بی کران هنگام سبزه ناک شدن دشت

و میدان و رسیدن نزدیک جیحون و خبر شدن نوذر از آن و لشکر

کشیدن بسر لشکری قارن و رسیدن نزدیک دهستان و سراپرده

کشیدن بر دشت حصار و از آن طرف روان کردن افراسیاب

از ارمان شماساس و خزروان را با سی هزار گرد بزابلستان بجنگ

دستان و شادان شدنش از شنیدن مرگ سام و خود رسیدنش با [illegible]

صد هزار سپاه [illegible] بپیش دهستان و نگاه کردن افراسیاب سواد آن

نمونه‌ای از چاپ لندن (کلکته ۱۸۱۱)

... رفت و شماساس در نیم روز سرکرم است و مقابل شدن

... از هر دو طرف برای جنگ به فاصله دو فرسنگ و آمدن بارمان

از زکان بدیدن لشکر و بارگاه نوذر و باز آمدنش نزد افراسیاب

و نشان دادن ازان و دستوری خواستن ازو برای کارزار و مانع

شدن اغریرث ازان که اگر بر بارمان گزندی رسد دل دیگران شکسته شود

مردی کم نام برای این کام باید گزید و چین بر جبین شدن افراسیاب

از گفتار اغریرث و تحریض کردن بارمان برای کارزار و آمدن بارمان

بدشت نبرد و گفتن بقارن که از لشکرت کدام باشد که به رزم بیاید

و نگه کردن قارن بمردان و پاسخ ندادن یکی ازان بجز قباد پیر کشته و تند

شدن قارن بر لشکر که از چندین نامجو بجز پیری رزم جو نیست و فرمودنش

به قباد که عمرت در خور رزم نیست و بارمان جوانی دلاور چون شیر رزماست

اگر کشته شوی بدلیران بیامی بهم رسد و پاسخ دادن قباد او را که ای برادر

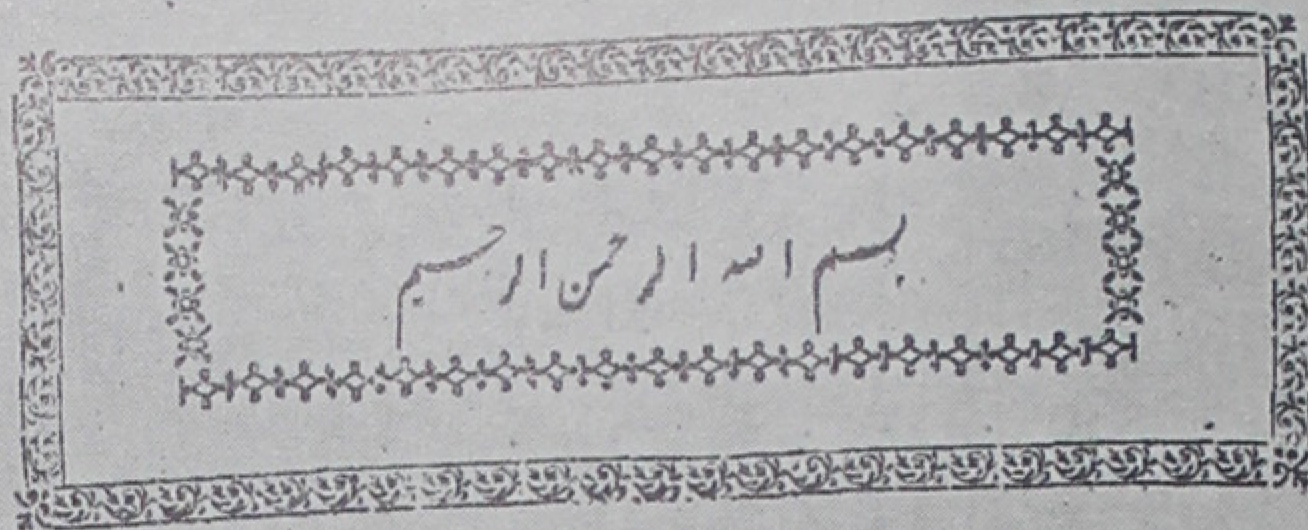
این جهان گذشتنی و گذاشتنی است بهر طوریکه افتد پس اگر ازین جهان بشوم

هر چه [illegible] برادری دارم که بعد از من قیم مهربانی کند و سر مرا کافور و مشک

... خسروانی بیزدان سپارد

نمونه‌ای از چاپ سال ۱۸۱۱

به نام خداوند جان و خرد * کزین برتر اندیشه برنگذرد *
خداوند نام و خداوند جای * خداوند روزی ده رهنمای *
خداوند کیوان و گردان سپهر * فروزنده ماه و ناهید و مهر *
ز نام و نشان و گمان برترست * نگارنده بر شده گوهرست *
به بینندگان آفریننده را * نبینی مرنجان دو بیننده را *
نیابد بدو نیز اندیشه راه * که او برتر از نام و از جایگاه *
سخن هر چه زین گوهران بگذرد * نیابد بدو راه جان و خرد *
خرد را و جان را همی سنجد او * در اندیشهٔ سخته کی گنجد او *
ستودن نداند کس او را چو هست * میان بندگی را ببایدت بست *
خرد گر سخن برگزیند همی * همان را گزیند که بیند همی *
بدین آلت و رای و جان و روان * ستود آفریننده را کی توان *

صفحه اول از شاهنامه چاپ سال ۱۸۱۱

خاتمة الطبع

حمد بی‌حد خداوند صمد را که پیش بارگاه عظمت دستگاه جبروتش طنطنهٔ جاه
وجلال سلاطین نامدار و طمطراق خواقین ذوی الاقتدار سرابی ست ٭
وجود جمیع ممکنات از این و آن و عیان و نهان در جنب بحر مواج قدرتش
حبابی ٭ شاهنامهٔ اکاسرهٔ عالی شان حرفی ست از داستانهای ایجاد و ابداع
او ٭ و کارنامهٔ قیاصرهٔ بزرگ نشان اثری ست از آثار اصطناع و اختراع او ٭
امابعد موجب تصحیح این کتاب و سبب طبع این نامهٔ مستطاب این بوده که هرگاه
صاحب عالی منزلت ٭ والاقدر بلند همت ٭ ممیز نیک و بد ٭ سراپا دانش و خرد ٭ مائل
بالطبع به معارف و معانی ٭ نافر بالذات از مزخرفات و مالایعنی ٭ نیک اندیش
نیک پسند نیک کردار ٭ معروف بمرضات حضرت آفریدگار ٭ یعنی مدرس
عربی و فارسی ٭ جناب میتهو لمسدین مدظله العالی را پس از مزاولت و ممارست
کتب فارسیهٔ پیشینیان و پسینیان و مطلع شدن بر رطب و یابس مصنفات
آنان و اینان و بعد متنبه گشتن بر اغراض اصلی و اهم واقعی متقدمین و متأخرین
که نظر اکثری از قدما بسوی تهذیب و تنقیح معانی بوده ٭ و فکر اکثری از متأخرین در پی
تزیین و ترصیع الفاظ رفته ٭ چنانچه همت یکی اکثر به تشیید مبانی معانی و تحکیم
خیالات مصروف ٭ و همت دیگری اغلب به تمهید و تکبی الفاظ و استخوان بندی

قسمتی از خاتمه الطبع چاپ سال ۱۸۱۱

که از تخم گورنگ دارد نژاد ز پیوند و خویشی ما گشت شاد
سلیحم گه رزم دارد نگاه به بزم اندرون هست ما را پناه
بیا تا کنون سوی ایران شویم بشادی سوی کاخ دستان شویم
ببینیم تا رای این کار چیست همان پهلوان ترک فرخنده کیست
نیامد سوی کاخ دستان فراز یل پهلوان رستم سرفراز
خود و گیو در کاخ نیرم شدند زمانی ببودند و بی غم شدند
چنین گفت رستم کزین باک نیست که آخر سرانجام جز خاک نیست
نگوید کس این نامدار از کجاست ندانم کنون کاین سوار از کجاست
فرسته چنین پاسخ آورد باز که دیری نباشد ازان سرفراز
ببالا شود همچو سرو بلند بدست اندرون گرز و بر زین کمند
ببازو قوی و به تن زورمند ستاره در آرد ز چرخ بلند
همانا که سالش نباشد دو هفت بمردی بر چرخ گردنده رفت
و لیکن هنوزش گه رزم نیست همان درخور سور و در بزم نابست
ازین سان که گوئی تو ای پهلوان که آمد سوی رزم ایرانیان
ز باره هجیر دلاور فگند ببستش سراسر بخم کمند
نباشد چنین کار آن پنجه شیر و گر چند گشت است گرد و دلیر
گراویست ازو نیستها ترس و باک که یزدان ز دشمن برارد هلاک
بگو انگهی گفت پس پیلتن که ای گرد سالار لشکرشکن
هم اندر نشینیم امروز شاد ز گردان و خسرو نگیریم یاد
نباشیم یک روز و دم برزنیم یکی بر لب خشک نم برزنیم

نمونه‌ای از چاپ رستم و سهراب (کلکته ۱۸۱۴)

Death of Soohrab

Death of Roostum Zabooolee

نمونه‌ای از تصویر رستم وسهراب چاپ ۱۸۱۴

که یزدان هرانچت هوا بود داد   سرانجام این کار فرخنده باد
همی کار سازید رودابه زود   نهانی زخویشان او هرکه بود
یکی خانه بودش چو خرم بهار   ز چهر بزرگان برو بر نگار
بدیبای چینی بیاراستند   طبقهای زرین به پیراستند
عقیق و زبرجد فرو ریختند   می و مشك و عنبر برآمیختند
بنفشه گل و نرگس و ارغوان   سمن شاخ سنبل بدیگر کران
همه زرّ و پیروزه بد جام شان   بروشن گلاب اندر آشام شان
ازان خانهٔ دخت خورشید روی   برآمد همی تا بخورشید بوی

رفتن زال نزد رودابه و با همدیگر پیمان عروسی بستن

چو خورشید تابنده شد ناپدید   در حجره بستند و گم شد کلید
پرستنده شد سوی دستان سام   که شد ساخته کار بگذار گام
سپهبد سوی کاخ بنهاد روی   چنان چون بود مردم جفت جوی
برآمد سیه چشم گلرخ ببام   چو سرو سهی برسرش ماه تام
چو از دور دستان سام سوار   پدید آمد آن دختر نامدار
دو بیجاده بگشاد و آواز داد   که شاد آمدی ای جوانمرد شاد
درود جهان آفرین بر تو باد   بر آنکس که او چون تو فرزند زاد
پرستنده خرم دل و شاد باد   چنانی سراپای کو کرد یاد
شب تیره از روی تو روز گشت   زبویت جهانی دلافروز گشت
پیاده بدینسان زپرده سرای   برنجیدت این خسروانی دو پای
سپهبد کزان باره آوا شنید   نگه کرد و خورشید رخ را بدید
شده بام ازو گوهر تابناك   زتاب رخش سرخ یاقوت خاك
چنین داد پاسخ که ای ماه چهر   درودت زمن آفرین از سپهر
چه مایه شبان دیده اند رسماك   خروشان بدم پیش یزدان پاك
همی خواستم تا خدای جهان   نماید بمن رویت اندر نهان
کنون شاد گشتم باواز تو   بدین چرب گفتار با ناز تو
یکی چارهٔ راه دیدار جوی   چه پرسی تو بر باره و من بکوی

نمونه‌ای از چاپ ترنر ماکان (کلکته ۱۸۲۹)

شنوشیدن	شنفتن

باب الواو

واژونه	برگشته و نامبارک
وان	نگهبان
وبال	رنج
ورازاد	نام پادشاهی از ولایت سجاب
ورز	کشت و کشت کاری
ورزیدن	کشتکاری کردن و پیاپی کار نمودن و حاصل کردن
وریب	کج
وریغ	نام شهریست از ملک روم
وشی	پارچه لطیف
ولوله	شور و غوغا
ویر	یاد و فهم و فریاد
ویژه	خلاصه و خصوص
ویسه	نام سپهسالار ترک پدر پیران
ویله	آواز و نعره

باب الهاء

هار	گردن
هال	قرار و آرام
هامال	همال
هامراه	همراه
هایهای	کلمه ایست که وقت رنج و اندوه بر زبان آرند
هجیر	نام پسر گودرز که بدر سپید بدست سهراب گرفتار شد
هرا	گلوله های طلا و نقره که بر زین و ساز اسب نشانند
هرچون	هرطور
هرزه	بیهوده
هرکاره	دیگ سنگین یا آهنی
هرمز	نام پسر نوشیروان و پسر بهمن و ستاره مشتری و روز اول از هر ماه شمسی را نیز هرمز گویند
هری	نام شهریست از خراسان که بهرات مشهور است
هریسه	طعامیست که از گوشت و گندم پزند
هزمان	مخفف هر زمان
هزینه	نفقه و خزانه
هژیر	ستوده و برگزیده و چست
هستی	معروف و خودبینی و خودپسندی
هشیوار	هشیار
هفت کرد	هفت ستاره
هفتواد	نام کسی بود که هفت پسر داشت و بشگون کرم همه مرز کرمان گرفت
هلا	کلمه ندا است برای آگاهانیدن
هلد	بگذارد
هم آواز	موافق
همال	قرین و شریک
همام	بزرگ و پهلوان
همانند	مانند
هماور	مخفف هم آوردن
همباز	انباز
همداستان	راضی و موافق
هم گوشه	هم جنس
همگنان	همکسان و همچنان
همیدون	همیدم و همین و همچنین
هنجار	راه و روش
هندبا	شهریست
هنز	مخفف هنوز
هنگ	شکیبی هجار و شکاف کوه
هوخت	بیت المقدس
هوش	زیرکی و جان و مرگ
هوشنگ	نام پسر سیامک
هور	آفتاب و بخت
هومان	برادر پیران که بدست بیژن کشته شد
هیتال	ولایت ختلان از ملک بدخشان
هیربد	خادم آتشکده
هیرمند	رودخانه در ولایت نیمروز
هیکل	حمایل است که بگردن در آویزند
هین	آگاه باش و شتاب و بانگ
هیون	شتر سوار و شتر

باب الیاء

یا	در آخر کلمه گاهی بمعنی آید
یار	همسر و برابر
یاره	دست برنجن
یاز	ارش
یازیدن	اراده و آهنگ کردن
یافه	بیهوده
یال	گردن و بازو و موی گردن اسب
یزدان	خدا
یزدگرد	نام پادشاه اشکانیان و بهرام پادشاه ساسانیان
یلان سینه	نام پهلوانی ایرانی که بجنگ هیتالیان همراه بهرام چوبینه رفته بود
یشک	چهار دندان بزرگ پیشین
یغلغ	تیر و پیکان باشد
یله	رها و کج در کار و پیشه
یکایک	ناگاه
یلی زن	خواننده و سازنده را گویند
یمک	شهر و ولایتی است

بحمد الله و توفیقه تمام شد کتاب شاهنامهٔ حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی رحمة الله علیه مع ملحقات ولغات در بندر معمورهٔ بمبئی ازمین همت والانهمت عالیشان معلی مکان عزت وسعادت توامان عمدة الاعاظم والاعیان قبله مکرم سرور محترم جناب آقا محمد باقر صاحب تاجر شیرازی بخط و وقت اقل عباد الله محمد ابراهیم الشهیر باقا خلف مرحمت وغفران پناه جنت و رضوان آرامگاه المستغرق فی بحار رحمت الله الملک المنان محمد حسین خان اولیا سمیع الشیرازی و در کارخانهٔ استاد المطبعین اکمل المعاصرین عبد الغفور المشهور بدادو میان ابن محمد عبد الله دهالیه سمت انطباع پذیرفت فی غرهٔ شهر جمادی الثانی من شهور سنه ۱۲۷۲

نمونه‌ای ازچاپ اولیاسمیع (بمبئی ۱۲۷۲ق.)

هنر نمودن بهرام در شکارگاه پیش منذر

آمدن بهرام با نعمان نزد یزدگرد

نمونه‌ای از چاپ اولیاسمیع (بمبئی ۱۲۷۲ق.)

ابر شاه زشتست خون ریختن — باندک سخن دل بر انگیختن
همان چون سبکسار شد شهریار — بی اندیشه دست اندر آرد بکار
همان با خردمند گیرد ستیز — کند دل زنادانی خویش تیز
دل شاه گیتی چو پر آز گشت — روان ورا دیو انباز گشت ۱۴۴۰
ورایدون که داور بود تیز مغز — نه آید زگفتار او کار نغز
دگر کارزاری که هنگام جنگ — بترسد زجان ونترسد زننگ
توانگر که باشد دلش تنگ وزفت — بزیر زمین بهتر اورا نهفت
ابر مرد درویش کنداوری — نه زیبد نه زیبندهٔ مهتری
چو کژّی کند پیر ناخوش بود — پس از مرگ جانش بر آتش بود ۱۴۴۵
چو کاهل بود مرد برنا بکار — ازو سیر گردد دل روزگار
نماند روان تندرست وجوان — مبادش روان ومبادش زبان
چو بوزرجمهر آن سخنهای نغز — شنید وبدانش بیاراست مغز
چنین گفت کای شاه خورشید چهر — بکام تو بادا درخشان سپهر
چنان کن که هرکس که دارد خرد — بدانش روانرا همی پرورد ۱۴۵۰
زنادان بنالد دل سنگ وکوه — از ایرا ندارد بر کس شکوه
نداند از آغاز انجام را — نه از ننگ داند همی نام را
نکوهیده بر کار برده گروه — نکوهیده‌تر نزد دانش پژوه
یکی آن که داور بود پر دروغ — نگیرد بر مرد دانش فروغ
سپهبد که باشد نگهبان گنج — سپاهی که او سر بپیچد زرنج ۱۴۵۵
دگر دانشومند کو از بزه — نترسد چو چیزی بود با مزه
پزشکی که باشد بتن دردمند — زبیمار چون باز دارد گزند
چو درویش مردم که نازد بچیز — که آن چیز گفتن نیرزد پشیز
همان سفله کز هرکس آرام وخواب — زدریا دریغ آیدش روشن آب
وگر باد نوشین بتو بر جهد — سپاسی از آن بر سرت بر نهد ۱۴۶۰
بهفتم خردمند کاید بخشم — بچیز کسان برگمارد دو چشم

نمونه‌ای ازچاپ ژول موهل (۱۸۳۷)

ببرد ان کئی فرش نزدیک شاه　　گرانمایگان سرکشادند راه
بگسترد روز نو آن جامه را　　[illegible] همه کرد خودکامه را
بر آن جامه بر مجلس آراستند　　نوازنده رود و می خواستند ۳۷۲۰
همی آفرین خواند سرگش برود　　شهنشاه را داد چندی درود
بزرگان گوهر بر افشاندند　　که فر بزرگیش همی خواندند

داستان باربد رامشگر

همی هر زمان شاه برتر گذشت　　چو شد سال شاهیش بر بیست وهشت
کسیرا نبد بر درش کار بد　　ز درگاهش آگاه شد باربد
بدو گفت هرکس که شاه جهان　　گزیدست رامشگران از مهان ۳۷۲۵
که گر با تو اورا برابر کنند　　ترا بر سر سرگش افسر کنند
چو بشنید مرد آن بجوشید آز　　اگرچه نبودش بچیزی نیاز
زکشور بشد تا بدرگاه شاه　　همی کرد رامشگرانرا نگاه
چو بشنید سرگش دلش تیره گشت　　بزخم سرود اندرون خیره گشت
بیامد بنزدیک سالار بار　　درم کرد ودینار چندی نثار ۳۷۳۰
بدو گفت رامشگری بر درست　　که از من بسال وهنر برترست
نباید که در پیش خسرو شود　　که ما کهنه گشتیم واو نو شود
زسرگش چو بشنید دربان شاه　　زرامشگر ساده بربست راه
چو رفتی بنزدیک او باربد　　همش کار بد بد همش بار بد
نه دادی ورا بار سالار بار　　نه نیزش بدی مردمی خواستار ۳۷۳۵
چو نومید برگشت از آن بارگاه　　ابا بربط آمد سوی باغ شاه
کجا باغبان بود مردوی نام　　شد از دیدنش باربد شادکام
بدان باغ رفتی بنوروز شاه　　دو هفته ببودی بدان جشنگاه
سبک باربد نزد مردوی شد　　هم آن روز با مرد همبوی شد
چنین گفت با باغبان باربد　　که گوئی تو جانی ومن کالبد ۳۷۴۰

۱۵۸

نمونه‌ای از چاپ افست از روی چاپ ژول موهل (تهران)

پادشاهی بهمن اسفندیار

نود ونه سال بود

کین خواستن بهمن از بهر خون اسفندیار

چو بهمن بتخت نیا بر نشست   کمر بر میان بست وبگشاد دست

سپهرا درم داد ودینار داد   همان کشور ومرز[1] بسیار داد

یکی انجمن ساخت از بخردان   بزرگان وکارآزموده سران[2]

چنین گفت کز مرگ[3] اسفندیار   زنیک وبد گردش روزگار

۵ همه یاد دارید پیر وجوان   هر آنکس که هستید روشن روان

که رستم گه زندگانی چه کرد   همان زال افسونگر آن پیر مرد

فرامرز جز کین ما در جهان   نجوید همی آشکار ونهان

سرم پر زدردست ودل پر زخون   جز از کین ندارم بمغز اندرون

دو جنگی چو نوش آذر ومهر نوش[4]   بزاری بدان سان سپردند هوش[5]

۱۰ چو اسفندیاری که اندر جهان   نباشد چنو آشکار ونهان[6]

---

1) C. وچیز et inserit vs.:

چو چندین بر آمد برین روزگار   گراینده شد سوی کین شهریار

2) P. ردان. 3) P. کار. 4) Cfr. supra p. 1694; P. ونوش زاد ut infra vs. 39. 5) P. که از مرگ هرگز نکردند یاد. 6) P. بدو تازه بد روزگار مهان.

نمونه‌ای ازچاپ فولرس (لیدن ، ۱۸۷۷)

ژی *žī* Wasser-Reservoir
AB Nr. 1339.

ژیان *žiyān** wild, grimmig, wütend
1) **2** 35× **5** 147 **6** 1019 **7** 797 *(mury!)* **12** 763 **12b** 373 [V **12d** 908, aM] **13b** 360 **13e** 394 **13f** 758, 2390 **14** 463 **15** 581 **43** 341.
2) *pīl ī ž°* **5** 488 **7** 815(V *pīlē*) [V 1065, M ohne *ž°*], 1075, 1841 **10** 54, 83, 117×(V *+šēr*) **12** 357 **12b** 45×(V *+gōr*), 631(V *z°* Druckf.) **12c** 523 **12d** 2515 **12e** 113 **13** 792 **13b** 1453×(V *+šēr*), 1468×(=), 1568 [V **13c** 67, aM], 158(V *damān*), 336(V ohne *ž°*) [V 561×, M *+šēr*], 1194, 1280, 1338 **13f** 704 **14** 461 *(pīlē)* **15** 1606, 2582, 2807×(V *+šēr*), 4279 **20** 160 **21** 78 **41** 3196, 3209 — (vgl. **6** 1019).
3) *šēr ī ž°*: s. *šēr* Nr. 10).
4) *gōr ī ž°* **2** 35× **7** 985 [V **12b** 45×, M *+pīl*] **13e** 549 **15** 503 *(ž° g°*, V ohne *ž°)* **21** 161(aC) **35b** 321 **42** 1432.
5) *hizabr ī ž°* **6** 720, 796 **8** 79* **12** 753 **13c** 858 **13f** 552 *(hizabrē)*, 635 **13g** 760* **15** 1104, 2161 **29** 55(C *damān*) **50** 323*

* M **12b** 169 und **12d** 1985 Druckf. f. *ziyān*!

* M Druckf. *hižabr*

س *s*

ساج *sāj* (indische) Eiche (?) eichen (?) (jedenfalls ein hoher Baum mit schwarzem Holz)
7 385, 525 **12c** 778 **12e** 524 **13** 932, 1686 [C **13b** 456, aM] [C 1251α, fM] [V **13f** 201, aM], 2491 [V **13g** 1698, aM] **14** 597 **15** 3589, 4305 **20** 831 **29** 93, 496(aC) **34** 370 **35** 858, 876 **41** 1771, 2238(aC), 2698^2, 2729, 2759, 2793, 3342.

ساختن *sāxtan* A machen, zurechtmachen, bereiten, rüsten
1) **E** 43 *(°xte)*, 47(=, aV besser), 108 *(°xte)*, 129 **1** 9, 49 *(°z)* **4** 35, 49, 123 *(ba-°zam)*, 148, 160 *(°zad)*, 181, 192 *(°xte)* **5** 13 *(°xt-ē)*, 22, 283 *(°zand)* **6** 5, 166 *(ba-°zad)*, 206, 221, 245(*na-°zad*, aV), 266 *(°xt-astīm)*, 353, 545, 746 *(°xte)*, 787, 895 *(°xte)*, 921, 925 *(ba-°zam)*, 1008 **7** 311, 341 *(°xte)*, 755(=), 950, 1133, 1143, 1171, 1392 *(ba-°zam)*, 1396, 1429 *(°zī)*, 1472(=), 1548, 1634, 1797 *(ba-°zam)*, 1819 *(°z)*, 1862, 1928 *(°xte)*, 1998 **8** 58, 144 *(h °zad)*, 155(=), 237, 370 *(°xte)*, 389 [V 528 *°zēd*, Imper., aM], 542, 581 **9** 44 **10** 19(aV), 31 *(ba-°z)*, 45, 48 *(°zam)*, 51 *(°zī)* **11** 55 **12** 51, 62 *(ba-°zīm)*, 169, 309, 381 *(zī)*, 417 *(°xte)*, 482 *(°zam)*, 505(=), 802 **12b** 19, 36, 131, 162, 199, 245 *(°zīm)*, 303 *(°xte)*, 381(=), 426, 477 *(°zad)* **12c** 157(=), 317 *(ba-°zīm)*, 412 *(°zīm)*, 620× *(ba-°zīm)*, 788^2 *(°zī, °xt-ast)*, 1032(*ma-°z*, M *na-* Druckf.), 1046 *(°zad)*, 1272 (*ba-°zīm*, V *na-)*, 1286(*°zand*, aV), 1306 *(°zad)* [V 1334(=), aM], 1340 *(°zī)*, 1453 *(ma-°z)* **12d** 24×(V *+bar°*), 86, 318 *(°zad)*, 345 *(ba-°zam)*, 423 *(°z)*, 539, 566 *(°xtī)* [V 574 *°zī*, aM], 575, 576 *(°zam)*, 593, 614 *(°zad)*, 623 *(°zam)*, 631, 819, 1031 *(ba-°zand)*, 1051 *(ba-°zad)*, 1055 *(ba-°z)*, 1087, 1122 *(°z)*, 1168, 1193 *(°zad)* [V 1234 *ba-°zam*, aM], 1270 *(h °zam)*, 1332 *(ba-°zam)* [V 1392, aM schlecht], 1441, 1492 *(ba-°zīm)*, 1554 (*°z*, V richtig *ba-°z)*, 1572(=), 1618 *(ba-°z)*, 1638, 1687 *(ba-°zam)*, 1695 *(°zam)*, 1740 *(°xte)*, 1748, 1751, 1762, 1833, 1840 *(°xte)*, 1907 *(°z)*, 2054, 2193, 2221 *(ma-°z)* [V 2248 *°zī*, aM], 2265 *(°zī)*, 2292, 2570, 2592 (*°z*, V *+h)*, 2593 *(ba-°z)*, 2598 *(ba-°zam)*, 2642 *(°zī)* **12e** 224 *(°xte)*, 268 *(na-°zad)*, 380 *(°zīm)*, 386, 389a *(°xte)*, 389b(Inf.=Nom.), 427, 784(*°zēd*, Imp.), 837, 981(*°zad*, aV), 1271 (*°zam*, V *ba-)* **13** 47, 381 *(°zīm)*, 443(*ba-°zīm*, fV), 471, 479, 572 *(ma-°z)*, 606 (*°zam*, M *+h)*, 723 *(na-°zand)*, 803 *(ba-°zand)*, 841 *(ba-°zam)*, 1042×, 1527 *(°zīm)* [V 1552, aM schlecht], 1557 *(ba-°zīm)*, 1631 *(°zam)*, 1661 *(ba-°zad)* **13b** 37 *(°xte)*, 108, 123 *(°xte)*, 155(aV), 189 *(ba-°zīm)*, 291 [V 343 *°zand*, aM], 363(*°zand*, V *°zēd*, Imp.) [V 481 *°zīm*, aM], 497, 534 *(h °xtīm)*, 537 *(°xte)*, 780, 922 *(°zīm)*, 1010 *(na-°zīm)*, 1038 *(°zīm)*, 1097(=), 1158(=), 1251, 1518(*ba-°zēd*, Imp.) **13c** 34 *(ba-°zīm)*, 103(*na-°zīm*, aV), 291 *(°zad)*, 400 *(°xtīm)*, 423×, 451(aV), 574 *(°xte)*, 781(*ba-°zīm*, aV), 832 *(°zad)* [V 918β, fM], 941, 968 *(°zīm)*, 1070, 1146 *(°zad)* **13d** 103(*ba-°zam*, aV) [V 108α *°zī*, fM], 113 **13e** 22^2, 41(aV), 45 *(na-°zad)*, 151, 191 *(°zam)*, 218 *(h °zam)*, 251, 262(*°xte*, aV) [V 320 *°zēd*, aM], 329(*ba-°zī*, aV), 449 *(°z)*, 503, 558 *(°zīm)*, 598, 609 *(°z)*, 690 *(ba-°zī)*, 754, 779(fV), 789 *(°xte)*, 844, 992 *(ba-°zīm)* [V 1145 *°xte*, aM] [V 1168 *ba-°zī*, aM], 1196 (*°zēd*, M *+h)*, 1207(*na-°zad*, aV) [V 1228α *°zad*, fM], 1242(*°zad*, aV) [V **13f** 28 *ba-°zand*, aM], 33 *(ba-°zīm)*, 36, 53× *(°z)* [V 87, aM], 131 *(°z)*, 182, 254 (*°zīm*, V *°zī h)*, 286, 329, 484 *(na-°zad)*, 558 *(na-°zīm)*, 559(*°zand*, aV), 564 *(°xte)*, 624, 737 *(°xte)*, 747(aV), 946, 959, 977, 1035 *(°xte !)*, 1098, 1183 *(na-°zī)*, 1208, 1287, 1321 *(°zīm)*, 1354(*°zad h*, aV), 1379, 1688 *(°zand)*, 1818, 1842 *(°xte)* [V 1957(=), aM], 2142 *(°zīm)*, 2154 *(na-°zī)*, 2359 **13g** 128 *(°xte)*, 209(=), 211, 246, 282× [V 342, aM], 670 *(ba-°zīm)* [V 690 *ba-°zad*, aM], 743, 923(*ba-°z*, fV), 949 *(°xte)*, 955 *(ma-°zēd)*, 959(=, fV), 1023, 1319, 1320 (aV), 1330 (*°xt*, V *°xte)*, 1552, 1627 *(°zad)*, 1691×, 1704, 1713 [V 1732 *ba-°zad*, aM], 1849, 1898(*ba-°zīm*, aV), 1966(*°zēd*, Imp.), 2008 *(°xt-ē)*, 2012, 2095, 2109 *(°xte)*, 2165 *(°z)*, 2227, 2260^2 [V 2281 *°xte*, aM], 2322 *(°zad)*, 2350 *(°xte)*, 2401, 2552(*ba-°zēd*, Imp.), 2598, 2670, 2781, 2782 *(na-°zand)*, 2817(*ba-°zēd*, Imp.), 2818(=), 2850, 3146 (fV) **14** 12(*ba-°zēd*, Imp.), 21, 37 *(na-°zad)*, 488, 690 *(ba-°zīm)*, 708(*ma-°z*, aV), 818, 840(*ba-°zīm*) **15** 459 *(ba-°z)*, 628(*ba-°xtam h*, aV), 1304, 1342 *(°zam)*, 1677, 1682× *(°xte)*, 1735(=, aV), 1921, 2043 *(ba-°zad)* [V 2047×, M *+bar°*], 2056, 2108 *(°zam)*, 2112 (*°xt-astam*, V *°xtam)*, 2139, 2540 *(°zand)* [V 2661, aM], 2861 *(h °zad)*, 3002 *(ma-°z)*, 3157 *(ba-°zam)*, 3431, 3466, 3557 *(°zī)*, 3565 *(ba-*

فریتز ولف (آلمانی)

این عکس به‌پاس زحمت کم‌نظیری که او در تهیهٔ فرهنگ شاهنامه متحمل شد و یکی از کارهای بسیار بارارج دربارهٔ حماسه ملی ایرانیان است چاپ می‌شود.

— ٥ —

نخستین ازان لشکر بیشمار — سواران شمشیرزن سی هزار

روانه کردن کیخسرو سردارانرا بتسخیر ممالك

گزین کرد خسرو برستم سپرد — بدو گفت « کای نامبردار گرد
« ره سیستان گیرو بر کش سپاه — بهندوستان اندرون کینه خواه
« فرامرز را ده کلاه و نگین — کسی کو بخواهد ز لشکر گزین»
الانان و غرچه بلهراسب داد — بدو گفت« کای گرد خسرو نژاد
« برو با سپاهی بکردار کوه — گزین کن ز گردان لشکر گروه
« سواران شایستهٔ کارزار — ببر تا بر آری ز ترکان دمار »
باشکش بفرمود تا سی هزار — دمنده هژبران نیزه گزار
بر دسوی خوارزم کوس بزرگ — سپاهی بکردار درنده گرگ
سپاهی چهارم بگودرز داد — چه مایه ورا پند و اندرز داد
که رو با بزرگان ایران بهم — چو گرگین و چون زنگه و گستهم
بفرمود بستن کمرشان بجنگ — سوی مرز توران شدن بی درنگ
بگودرز فرمود پس شهریار — که « رفتی کمر بستهٔ کارزار
«نگر تا نیاری به بیداد جنگ — بکردار بد هیچ مگشای چنگ
« کسی کو بجنگت نبندد میان — چنان ساز کز تو نه بیند زیان
« که نپسندد از ما بدی دادگر — سپنجست گیتی و ما بر گذر
« بهر کار باهر کسی داد کن — ز یزدان نیکی دهش یاد کن
« جهاندیدهٔ سوی پیران فرست — هشیوار و ریادگیران ورست
« به پند فراوانش بگشای گوش — برو چادر مهربانی بپوش »
چنین گفت سالار لشکر بشاه — که «فرمان تو برتر ازچرخ ماه
« بدانسان شوم کم تو فرمان دهی — تو شاه جهانداری و من رهی »
بی آزار لشکر بفرمان شاه — همیرفت منزل بمنزل براه
چو گودرز نزدیك ریبد رسید — سرانرا زلشکر همه بر گزید
سپهدار پس گیورا پیش خواند — همه گفتهٔ شاه با او براند
بدو گفت « کای پور هشیار سر — بر افراخته سر ز بسیار سر

اتمام حجت کردن گودرز به پیران

« بدان تا بنزدیك پیران شوی — بگوئی و گفتار او بشنوی
« بگوئی به پیران که بامن سپاه — به ریبد رسیدم بفرمان شاه
« دروغست بر تو همی نام مهر — نه بینمت اندر دل آرام مهر
« همانست کان شاه آزرم جوی — مرا گفت با او همه نرم گوی

۳۸۱

(۱۹) نمونه‌ای از خلاصهٔ شاهنامه چاپ فروغی (تهران، ۱۳۱۳)

فرستاد بر هر دری ۱ لشکری نگهبان هر کشوری ۲ مهتری
بهر جای بر باره شد ۲ دیدبان نگهبان بروز ٤ و بشب پاسبان
رد و موبدش بود بر دست راست نویسندهٔ نامه را پیش خواست ۱۰۷۰

نامهٔ افراسیاب نزدیك فغفور چین

یکی نامهٔ سوی فغفور چین نوشتند با صد هزار آفرین
چنین گفت کز گردش روزگار نیامد مرا بهره جز کارزار
بپروردم او را ٥ که بایست کشت کنون گشت از و روزگارم درشت
چو فغفور چین گر بیاید رواست که بر دوستیش ٦ روانم گواست
وگر خود نیاید فرستد سپاه کزین سو خرامد سوی کینه خواه ۱۰۷۵
فرستاده از پیش افراسیاب بچین اندر آمد بهنگام خواب
سرافراز فغفور بنواختش یکی خرّم ایوان بپرداختش
وزانسو بگنگ ۷ اندر افراسیاب برآمد ز آرام وز خورد و خواب ۸
بدیوار عرّاده بر پای کرد ببرج اندرون رزم را جای کرد
بفرمود تا سنگهای گران کشیدند بر باره افسونگران ۱۰۸۰
بسی کاردانان رومی بخواند سپاهی بدیوار دژ بر نشاند
بر آورد بیدار دل جاثلیق بران باره عرّاده و منجنیق
کمانهای چرخ و سپرهای گرگ همه برجها پر ز خفتان و ترگ
گروهی ز آهنگران رنجه کرد ز پولاد بر هر سویی پنجه کرد
ببستند بر نیزهای دراز که هر کس که رفتی بر دژ فراز ۱۰۸۵
بدان چنگ تیز اندر آویختی وگر نه ز دژ زود بگریختی

---

۱ - P: سوی (منافی وزن). ۲ - P: لشکری. ۲ - P: پیاده بر آن باره بر. ٤ - P: روز. ٥ - P: آنرا. ٦ - P: که بر مهر او بر. ۷ - P: وزین سوی گنگ. ۸ - P: نه آرام بودش نه خورد و نه خواب.

نمونه‌ای از چاپ بروخیم (تهران، ۱۳۱۳)

نمونه‌ای از مجالس چاپ بروخیم
(کار درویش پروردۀ ایرانی)

کشتن رستم سودابه را (کار درویش پروردهٔ ایرانی)
نمونه‌ای از مجالس چاپ بروخیم

بکین[1] سیاوش کزین رزمگاه — تو برگردی و من بپویم براه

نخواهم بدین[2] کار فرمانت کرد — که گویی مرا باز گرد از نبرد

2260 چو بشنید گیو این سخن بازگشت — برو آفرین کرد و اندر گذشت

که پیروز بادی[3] و شاد آمدی — مبیناد چشم تو هرگز[4] بدی

همی تاخت بیژن پس گستهم — که ناید[5] بروبر ز توران[6] ستم[7]

چو از دور[8] لهّاک و فرشیدورد — گذشتند پویان ز[9] دشت نبرد[10]

بیک ساعت از[11] هفت فرسنگ راه — برفتند ایمن ز[12] ایران سپاه

2265 یکی بیشه دیدند و آب روان — بدو اندرون سایهٔ کاروان[13]

ببیشه درون مرغ و نخچیر و شیر — درخت از بر و[14] سبزه و آب زیر

بنخچیر کردن فرود آمدند — وزان[15] تشنگی سوی[16] رود آمدند

چو آب[17] اندر آمد ببایست نان — باندوه[18] و شادی نبندد[19] دهان[20]

بگشتند بر گرد آن مرغزار — فگندند بسیار مایه شکار[21]

2270 برافروختند[22] آتش و زان[23] کباب — بخوردند و کردند سر سوی[24] خواب[25]

چو بد[26] روزگار دلیران دژم — کجا خواب سازد[27] بریشان ستم

فرو خفت[28] لهّاک و فرشیدورد — بسر بر همی پاسبانیش[29] کرد[30]

---

¹ VI — بخاک ² K, IV, VI — بدین ³ K, IV — رفتی; I — باشی ⁴ K — گشاده دل و سینه ز ترکان بروبر ⁵ VI — یابد ⁶ K — گشاده دل [در — I] و بسته دست; I, IV — پاک از رفتن گستهم; IV, VI — ز توران بروبر ⁷ I — этот и след. бб. оп.; K — доб. заголовок: بر عقب لهّاک و فرشیدورد و کشتن ایشان را و خسته شدن گستهم; Л — доб.:

پس گستهم تازیان شد براه * بجنگ سواران توران سپاه

⁸ K — بیم; IV — رود; VI — آن روز ⁹ VI — به ¹⁰ K, IV — بکردار گرد ¹¹ K — آن ¹² K, I, IV — از ¹³ K, IV — سایه‌گاه گوان; I — آهوان را دوان ¹⁴ Л, I, IV — و оп.; VI — پس ¹⁵ K, I, IV — ازان ¹⁶ K — نزد; VI — بیشه بر سوی ¹⁷ I, VI — زاب ¹⁸ K — از اندوه ¹⁹ I, IV, VI — ببندد ²⁰ I, VI — میان ²¹ I — доб.:

ز پیکان تیر آتش افروختند * ترو خشک هیزم همی سوختند

²² K — برافراختند ²³ K — آتش وز (нарушен метр); I — برآتش فگندند چندی ²⁴ K — سرها ²⁵ IV — آب ²⁶ K, IV — چو شد; I, VI — بُوَد ²⁷ K — چیره باشد; I, IV — خیره باشد ²⁸ K — بخفتند ²⁹ K — باز بانیش; VI — بپاسود ³⁰ IV — доб. заголовок: کشته شدن لهاک و فرشیدورد بر دست گستهم

۲۱۸

نمونه‌ای ازچاپ ایرانشناسان شوروی(مسکو، ۱۹۶۰)

نمونه‌ای از چاپ اولیاسمیع (بمبئی، ۱۲۷۲ق.)

هو الله تبارک و تعالی شأنه

بعون الله و حسن توفیقه کتاب مستطاب

شاهنامه حکیم

در عهد دولت ملک ملوک عجم وارث ملک

دیهیم و جم قهرمان الماء والطین ظل الله فی الارضین سلطان السلاطین

و خاقان الخواقین السلطان صاحبقران ناصر الدین شاه قاجار

خلد الله ملکه

ابوالقاسم فردوسی

طوسی علیه الرحمه در دار السلطنه تبریز صانها الله عن الحدثان

بزیور طبع آراسته شد

صفحهٔ اول چاپ تبریز در (۱۳۱۶ ق.)

نمونه‌ای از مجالس چاپ تبریز در (۱۳۱۶ ق)

نمونه‌ای از مجالس چاپ تبریز (۱۳۱۶ ق.)

نمونهٔ چاپ مشهور به امیر بهادری (تهران ۱۳)

بسم الله الرحمن الرحیم

بنام یزدان بخشا و خداوند بیهمتا که بودش بایسته هستی است و نمودش در هر بلندی و پستی گوهر پاکش از سوده سوی و جا و رجای و دمان و دما پیراسته و [illegible]

در پرده بوباشی پدید آورنده نوشدگان پنهان و پدیدار زهی داننده هر آشکار و راز و کننده بی‌بن و هنباز کارگر بی کوشش و رنج و داور بی همدست و هنبج که در زیر نخجابش بینش

نگراو چیزیان در پهنه هستی رخت کسی در برد و روشنگر نمایشش سپیده سروش را در شبستان مغز مردم دانا برافروخت هوش و خرد را چشیده گرفت و اندیشه [illegible]

روانرا بدانش ستایش نمود سخن را ترازوی دانش نمود سپس خامه را با زبان جفت کرد نی گنگ را داور گفت کرد زبان هنج چون خسروی با شکوه ورا خامه دستور دانش پژوه

چنان چون یکی دستور پیروزبخت هویدا شود از سالار تخت شود خوانده از خامه از زبان ازیرا که باشد ورا ترجمان

درود بیکران بر پاک روان فرخ سالار پیمبران و سرکرده آیینگران مهین شاهان شاه بزرگوار و بهین کارآگاه خجسته تبار پیغمبر تازی نژاد روشنگر داد و دهناد جهان ارزنده

کیهان خدیو و خشوران خشور ایزدی فرتور خدیوان خدیو و برترین بنیاد رنگ و بو که شارستان هستی کمین بستان و نگارستان سپهر فرودین آستان شاخ تو با

سبز برگیست که بندگانش را راهی دهند و گذرمان پگاهی است که چاکرانش را دستگاهی هند شبی که خداوندش بهمانی خواست جامه چالاکی بر پیکر بندگی بیاراست

بارگاه آسمانی در زیر کشید و آوازه یزدانی بو برگرفت تا بجایی راند که سروش بند از شدن بازایستاد و پرده راز از تنگبار همایون خداوندی بر افتاد سخن کوتاه از سوده سوی

برون آمد و در تیمبار نهانی جهان اندرون شد با تن هستی دم جان بشمرد خواجه جان را بتن می سپرد پرده نشینان که زهش آشنشد توسن او یک تنه بگذاشتند

هر که جز او بر در آن راز ماند او همه از اندیشه خود باز ماند زهی ارور برد که با فره یزدانی فرتاب و فرتور آسمانی تاب درخشیم و چراغ نوی نامه اندر نشت و برگ

و گراس باستانی نامها همه درهم نوشت خانه آباد دژ را از گفت ترک و تازی کرد و نماز بردن سوی دمان تازی فرو شد نغز مان یزدان پاک زرخشند گرد و بن این پرخاک

یکی نامه آسمانی بدست نبشته در آن از بالا و پست همه رازها در دل یکدگر نهفته چو شیرینی اندر شکر کلید در این فره ورزنده گنج سپرده نهان در کف دست و رنج

که هستند پاکان گزاردار وی همه از درون رازداران وی و از ندش شمار بر پور و ادر و داماد خجسته نهادش که نیروی ایزدی فره خود و فره آسمانی فرنود بند جادوی اهرمنان

از هم گسیست و خانه فرهت ریمنان درهم شکست زهی تاب و نیرو که در خیم خشمش توسن ناز تهوار منش را با تازیانه فرهنگ و خرد سخت برانگیخت وجهی فره و فره که بنیاد اهرمنش

برنگ جهان را بازنگ خامه دانش در نامه هستی نیک برانگیخت ای آن شهریاری که دیهیم و تخت نبیند چو تو شاه پیروزبخت نیارد ستاره چو تو روشنی

نمونهٔ چاپ مشهور به امیر بهادری

بنام همایون شاهنشاه ایران

از او وقت و مملکت را شکوه / رعیت دل آسوده دشمن ستوه
سرانگشت اگر نبودی تر آب / شدی عنبر اشهب و مشک ناب

برون آرد از کلک سحر نگار / ز تنگ سیه گوهر شاهوار
گرفته فلک شکل انگشتری / نگین کرده از زهره و مشتری

[illegible] / شود خورد انگشت او [illegible]
غرض این شهنشاه والاتبار / که بر بحر وی راست آموزگار

ز افسر دنی دانش و عقل و هوش / بدین نامه [illegible] چشم و گوش
که دارد همی خاطر خویش شاد / ز نیکو منشهای شاهان راد

دلی بی کم و بیش از جهان / بدید چون از و نسخی در میان
بفرمود تا برکشند از قلم / همه کمتر از بیش و از بیش کم

پس از جلی نغز و آراسته / بر آمدش از طبع پیراسته
که این نامه ماند بجا دیرباز / ز آثار شاهان گردن فراز

برون آمد این قصه شاهوار / بنام امیر پسندیده کار
امیر سخن سنج دانش پژوه / بهر کار مستوار پایش چو کوه

میر بهادر که جنگ آزمای / ز پشت بدر آوردش خدای (?)
بمیدان او شیر و ببر و پلنگ / به دندان بر آرند ناخن ز چنگ

اگر گو به پیش آیدش در نبرد / شود از یکی زخم گرزش چو گرد
دلیران گیتی غلامش همه / بزرگان نزد درگهش همه (?)

خداوند گفتار و کردار نیک / گرانمایه سردار و میر شکیب (?)
ادیب و سخن سنج و برنای او / ز گردون گردان سرش پایه او

هم از سرگذشت جهان با خبر / از آنروز تا آدم ابو البشر
چنان کرد این نامه را خوب سبک / که تیر فلک بوسه دادش [illegible]

زهی شهریار پسندیده خوی / هنر دوستدار و هنرمند جوی
نه بوی که دین در پناه وی است / بدین گفت نامش گواه وی است

برون آور گوی از راستی / برانداز از او فزونی از کاستی
به پیش کف راد او مهر و میغ / نهان نیز دامان خود کرده تیغ

سخن سنج و راد و عطا گستر است / [illegible] دو صد جا گرش سر در است
در آیین شاهی کردار نغز / شهان جهان پرستند [illegible]

دل خلق عالم همه شاد از اوی / همه ملک موروث آباد از وی
بقا نام شد بدین بیت چند / در آغاز این نامه دلپسند

نمونهٔ چاپ مشهور به امیر بهادری

سرلوحه‌ای از شاهنامه چاپ تبریز (۱۲۷۵ ق.)

سرلوحهٔ دیگر از شاهنامه چاپ تبریز (۱۲۷۵ ق.)

نمونهٔ مجالس شاهنامه چاپ تبریز (۱۲۷۵ ق.)

نمونهٔ مجالس شاهنامه چاپ تبریز (۱۲۷۵ ق.)

از آن پس تن بی هنر خاک راست
سخنگوی جان معدن پاک راست

تم المجلد الثانی

بحمد الله

جلد سیوم

شاهنامهٔ حکیم

ابو القاسم فردوسی

طوسی رحمة الله علیه

چاپ

دار السلطنه

تبریز

نمونهٔ شاهنامهٔ چاپ تبریز (۱۲۷۵ ق.)

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی اشرف مخلوقاته ومظهر صفاته وعلی آله الطیبین واولاده الطاهرین
الذین هم سفینة النجات سیما ابن عمه وخلیفته ووصیه بلا فصل امیر المؤمنین و وصی رسول رب العالمین
صلوات الله وسلامه علیه وآله ولعنة الله علی اعدائهم وغاصب حقوقهم ومخالفیهم ومنکر فضائلهم
اجمعین الی یوم الدین بعدد ما عنده من العدد فی کل لمحة من الازل الی الابد

کتاب شاهنامه فردوسی طوسی رحمة الله علیه در چاپخانه فایض‌البنیان
سمو القدر والمکان مشهدی حاجی آقا خلف مرحوم آقا شیخ محمد
باهتمام استاد الماهر فی هذا الفن کربلائی محمد تقی
بن حسین اردوبادی فی شهر جمادی الاولی ۱۲۷۵ صورت اتمام پذیرفت
راقمه العبد الاحقر عسکر

شاهنامه چاپ تبریز به‌خط عسکر اردوآبادی (۱۲۷۵ ق.)

ز پیل اندر آورد و زد بر زمین	ببستند بازوی خاقان چین	پیاده همی راند تا رود شهد	نه پیل و نه تخت و نه تاج و نه مهد
چنین است رسم سرای فریب	گهی بر فراز و گهی بر نشیب	چنین بود تا بود گردان سپهر	گهی جنگ و زهر است و گه نوش و مهر
یکی را برآری به چرخ بلند	یکی را کنی خوار و زار و نژند	یکی را ز ماه اندر آری بچاه	یکی را ز چاه اندر آری بماه

نمونه‌ای از چاپ تهران (۱۲۶۷ ق.)

نمو نه‌ای از شاهنامه چاپ بمبئی در: (۱۲۶۴ ق.)

	که او بود بر زین و نیزه بدست	چو گرگین فرود آمد او بر نشست
	بیامد چو با نیزه او را بدید	بکردار شیر ژیان بر دمید
۷۵٦	عمودی خمیده بزد بر برش	ز نیرو بیفتاد ترگ از سرش
	نتابید با او ، بتابید روی	شدند این دلیران بسی جنگ‌جوی
	ز گردان کسی مایهٔ او نداشت	جز از پیل‌تن پایهٔ او نداشت
۷۵۹	هم آئین پیشی نگه داشتیم	سپاهی برو ساده بگماشتیم
	سواری نشد پیش او یکتنه	همی تاخت از قلب تا میمنه »
	غمی گشت رستم ز گفتار اوی	بر شاه کاووس بنهاد روی
۷٦۲	چو کاووس کی پهلوان را بدید	بر خویش نزدیك جایش گزید
	از سهراب رستم زبان بر گشاد	ز بالا و برزش همی کرد یاد
	که « کس در جهان کودك نارسید	بر آن شیر مردیّ و گردی ندید
۷٦۵	به بالا ستاره بساید همی	تنش را زمین بر گراید همی (؟)
	دو بازو و رانش ز ران هیون	همانا که دارد ستبری فزون
	به گرز و به تیغ و به تیر و کمند	ز هر گونه‌ای آزمودیم بند
۷٦۸	سرانجام گفتم که : من پیش ازین	بسی گرد را بر گرفتم ز زین .

ب ۷۵٦ ــ در مصراع اول همهٔ نسخ « برسرش » دارند جز نسخهٔ دهلی و نسخهٔ مب (به اصلاح جدید) و چاپ مسکو ، که « بر برش » دارند ، و من از این سه مأخذ متابعت کردم . در مصراع ۲ پنج نسخه از هفت نسخهٔ ما « از سرش » دارند و قافیه بدین‌صورت معیوب است .

ب ۷٦۳ ــ بم و مب : ز بالا و برزش . برز و بالا هردو به یك معنی‌است ، بدین جهت گمان می‌کنم « ز بالا و زورش » که در نسخ دیگر آمده است شاید بهتر باشد ولی در نظر من ترجیح کافی برای تغییر نیست .

اختلافات نسخ با یکدیگر

.بیت آخر داستان (۱۰۵۳) در بعضی نسخ در ابتدا نیز آورده شده است قبل از ب ۱.

قب بر از ب ۱ افزوده: نه روبه بماند نه درنده شیر   نه بددل بماند نه مرد دلیر

- ب ۲ لن: ستمکار، حظ: از داذگر؛ (دوم) حظ: خردمند خوانمیش، لن: هنرمند خوانمیش.

- ب ۳، لن: بانگ فریاد.   ب ۴، لن: برین پرده برتر.

- ب ۵ (اول) تمام نسخ: تا در آز. (دوم) قا: در نشد این در آز، حظ ولن: برنشد این در آز، قب: برنشد این دل آز.

- ب ۶، حظ و لن: بهتر آیدت، قب: آیدت رای، (دوم) قا: آرام گیرد، حظ و قب و لن: آرام گیری.

- بعد از ب ۶ در حظ و قب و لن این سه بیت اضافی مندرج است:

اگر مرگ کس را نیوباردی   ز پیر و جوان خاک بسپاردی

(حظ فقط مصراع اوّلی دارد بدین صورت: نخستین دل از مرگ بستاندی)

اگر آتشی گاه افروختن   بسوزد عجب نیست از سوختن

بسوزد چو در سوزش (حظ: در سوز) آید درست   چو شاخ نواز بیخ کهنه برست

(حظ: چو شاخ کهن بیخ تر را نخست.)

نمونه‌ای از طرز ضبط اختلاف نسخ در بنیاد شاهنامهٔ فردوسی
به‌خط مجتبی مینوی

در دار الطباعهٔ خاصهٔ مدرسهٔ مبارکهٔ دار الفنون

صفحهٔ عنوان یوسف وزلیخا چاپ تهران (بدون تاریخ)

بوصال رسیدن حضرت یوسف علیه السلام با زلیخا

نمونهٔ صفحه‌ای از یوسف و زلیخای چاپ قدیم

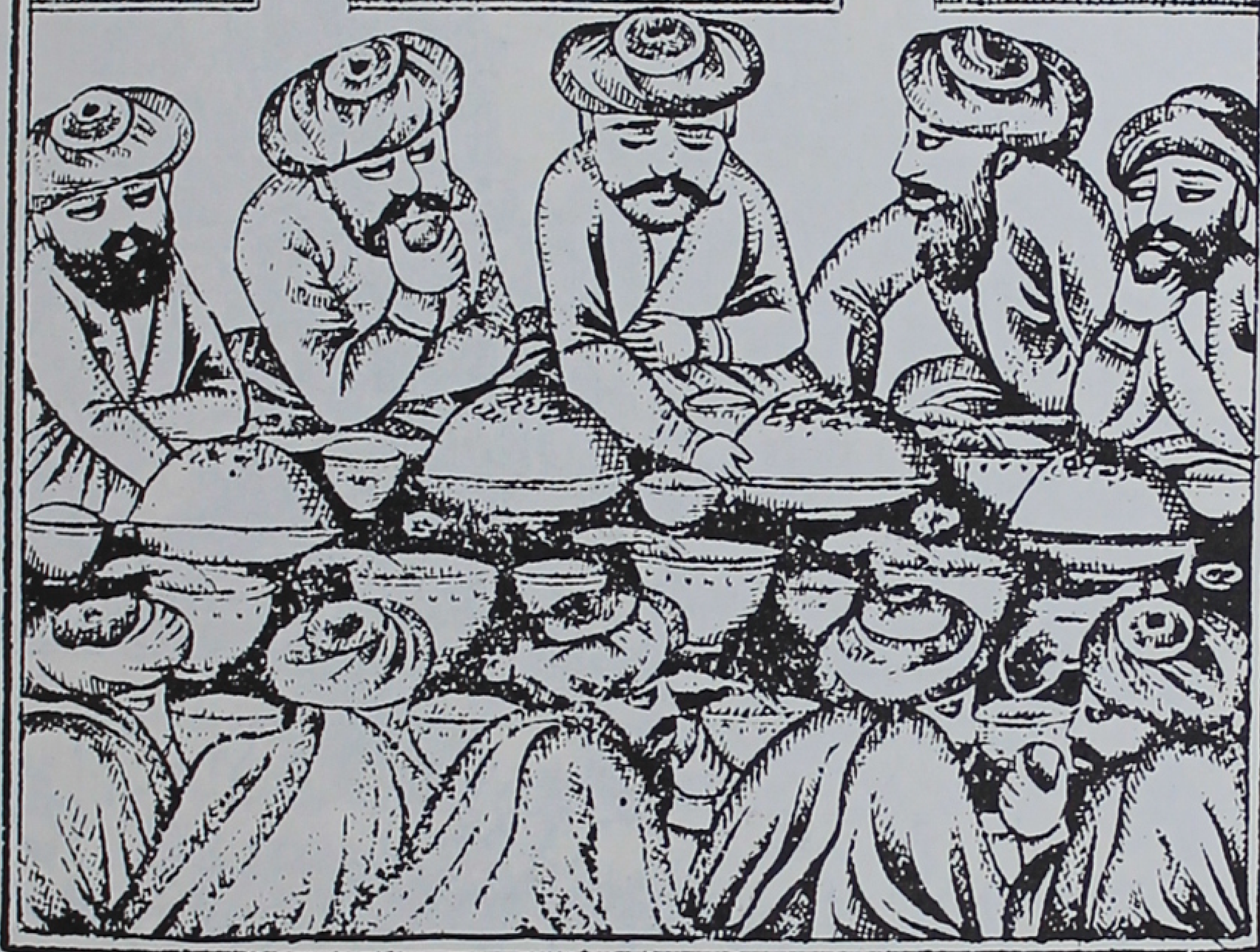
بپرسید یعقوب دلخسته را | ز آن پیر امید بگسسته را
بدو گفت کای زاده بی نظیر | برخسار روشن چو بدر منیر
توئی آنکه با یوسف پرهنر | هم از مادری زاده هم از پدر
که تنها بماندی ز همزاد خویش | از آن جفت همتای دلشاد خویش
عزیز همایون سپهر ملوک | بفر فرشته بچهر ملوک
منم آنکه با یوسف پرهنر | برادم ز یک مادر و یک پدر
چنین کرد حکم ایزد کردگار | بجز شکر با حکم وی نیست کار
که دیدم دل افروز دیدار شاه | درخشنده تر از مهر و ماه

سوی ابن یامین نگه کرد باز | شه پاکدین یوسف سرفراز
توئی آنکه همزاد اگر گرگ خورد | ترا از برادر چنین فرد کرد
در یعقوبی تو پیوند اوست | ز بخت بدت سخت فریاد هست
زبان برگشاد ابن یامین و گفت | که ای ملک و فرهنگ شاه
منم ابن یامین ثنا گوی شاه | هوادار خاک در بارگاه
منم آنکه بر من ستم کرد گرگ | منم آنکه همزاد خود خورد گرگ
مرا تا ز یوسف جدا کرد بخت | نبودم جز آزرده دلشاد بخت
که گوئی یکی یوسف دیگر است | ز یوسف بصد پایه نیکوتر است

مهمانی نمودن حضرت یوسف اسباط را و شناختن ابن یامین

ازین در زمانی سخن گفت چند | نهادند نشستن جای شاهانه خوان
سرانجام خوان خواست شاه جهان | ببین علم آن شاه فرخ نشیم
ولیکن دو ده بهر وارستگان

یکی پیش پنج دیگر جدا | با آن همایون شه ارجمند
گز آن خوان و ترتیب آرایش چه بود | نشستند با شاه فرخ نشان
بفرهنگ و دانش چه نیکو نمود

یوسف و زلیخا چاپ در تهران (۱۳۱۷ ق.)

۱- فهرست مراجع اصلی و کلی

فهارس نسخه‌های خطی

برای معرفی نسخه‌های خطی شاهنامه مستقیماً به فهرستهای چاپی نسخه‌های خطی کتابخانه‌ها مراجعه شد. چون اهل تحقیق فهرستها را می‌شناسند از تجدید معرفی آنها در اینجا خودداری می‌شود.

کتابشناسیها

افشار، ایرج: فهرست مقالات فارسی. جلد اول و دوم، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۴۰-۱۳۴۸.

افشار، ایرج: کتابشناسی ده ساله (۱۳۴۲-۱۳۳۳). با همکاری حسین بنی‌آدم، تهران، انجمن کتاب، ۱۳۴۷.

خیام‌پور، عبدالرسول: فرهنگ سخنوران. تبریز، ۱۳۴۰.

مشار، خانبابا: فهرست کتابهای چاپی فارسی. دوجلد، تهران، بنگاه ترجمه ونشر کتاب، ۱۳۳۷-۱۳۴۲.

مشار، خانبابا: مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی. جلد اول، تهران، ۱۳۴۰.

مراجع اروپائی

Abul-hamd, A. + N. Pakdaman
Bibliographie Française de Civilisation Iranienne.

Tehran 1970-73 (3 vols).

Cig, Kemal
Turk ve Islam eserleri Müzesi'ndeki minyatürlü Kitalarin katalogu. Istanbul, 1959.

Edwards, E.
A catalogue of the persian printed books in the British Museum. London, 1922.

Guzalian, S. + Diakonov, A. A.
Rukopisi Shah Nama v Leningradskikh sabraniakh. Leningrad, 1934.

Istanbul. Universitesi Kutuphanesi
Farsca Basmalar Katalogu. Istanbul, 1949.

London, School of Oriental and African Studies
Library catalogue. Boston, 1963.

Mahyar Navvabi. Y.
Bibiliography of Iran. Tehran. 1970-1972 (2 vols).

Pearson, J. D.
Index Islamicus. Cambridge, 1958-1967. (3 vols).

Robinson, B. W.
A descriptive catalogue of the persian paintings in the Bodleian Library. Oxford, 1958.

Robinson, B. W.
The Kevorkian Collection: Islamic and Indian manuscripts, miniatures paintings and drawings. New York, 1953.

Robinson, B. W.
Persian miniature painting from collections in the

British Isles. London, Victoria and Albert Museum, 1967.

Saba, M.
Bibliographie française de l'Iran. 3e éd. Tehran, 1967.

Saba, M.
English bibliography of Iran. Thran, 1968(?)

Smith, David Eugene
A bibliography of the principal manuscripts and printed edition of the Shah-Nameh in certain leading public libraries of the world. New York, 1936.

Wilson, A.T.
A Bibliography of Persia. Oxford, 1930.

۲- فهرست اعلام نویسندگان و مترجمان و مصححان*

---

* اعداد به شماره‌های کنار هریك ازمعرفیها ارجاع شده است. در مواردی که ارجاع به صفحه باشد با «ص» مشخص شده است.

۳- فهرست اعلام نویسندگان و مصححان به خط لاتینی*

* توضیح: قسمتی از اعلام روسی درصفحات ۱۹۴_۱۹۵ چاپ شده است.

N

O

P

Q

R

٤ـ فهرست اعلام کاتبان

غلطنامه

برای مواردواجب صورت صحیح آنها نوشته شده است

ص ۸س ۲۹ : E. G. Hageman
ص ۱۲س ۹ و ۱۲: عبدالمحمد
ص ۴۵: شمارهٔ ۱۲۳ باید قبل ۱۲۵ قرار گیرد
ص ۸۹ ش ۴۲۳: علیقلی
ص ۹۵ش ۴۵۶: پازکی
ص ۱۲۱ ش ۶۳۴: 380–379
ص ۱۳۸: شماره‌های ۷۶۰ و ۷۶۱ جابه‌جا شده است
ص ۱۵۲ ش ۸۳۰: Weisse
ص ۱۶۸ ش ۹۱۳: Colt
ص ۱۹۷ س ۱: ۱۰۳۶
ص ۱۹۸ س ۱۰: ۱۰۴۱ (افتاده است)
ص ۲۰۵: ش ۱۰۱۰ به ۱۰۷۰ تصحیح شود
ص ۳۱۲ ش ۱۰۸۹ درست است
ص ۲۸۲ ش ۱۶۳۸: حسن خیری
ص ۲۸۸ ش ۱۶۷۴: سپاسی، محمود
ص ۲۹۳ ش ۱۶۹۷: پوریا، ارسلان
ص ۳۱۰ ش ۱۷۵۶ پس از ۱۷۵۸ قرار بگیرد
ص ۳۲۴ ش ۱۸۵۰: نوشین

فهرست انتشارات انجمن آثار ملی

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۱ـ	فهرست مختصری از آثار وابنیهٔ تاریخی ایران	شهریورماه ۱۳۰۴
۲ـ	آثار ملی ایران (کنفرانس پروفسور هرتسفلد)	مهرماه ۱۳۰۴
۳ـ	شاهنامه وتاریخ (کنفرانس پروفسور هرتسفلد)	شهریورماه ۱۳۰۵
۴ـ	کشف دو لوح تاریخی در همدان (تحقق پروفسور هرتسفلد ـ ترجمهٔ آقای مجتبی مینوی)	اسفندماه ۱۳۰۵
۵ـ	سه خطابه دربارهٔ آثار ملی وتاریخی ایران (از محمد علی فروغی وهرتسلفد وهانی‌بال)	مهرماه ۱۳۰۶
۶ـ	کشف‌الواح تاریخی تخت جمشید (پروفسورهرتسفلد)	بهمن‌ماه ۱۳۱۲
۷ـ	کنفرانس محمدعلی فروغی راجع به فردوسی	بهمن‌ماه ۱۳۱۳
۸ـ	تحقیق مختصر در احوال وزندگانی فردوسی (به قلم فاطمه سیاح)	۱۳۱۳
۹ـ	تجلیل ابوعلی‌سینا در پنجمین دورهٔ اجلاسیه یونسکو در فلورانس	اسفندماه ۱۳۲۹
۱۰ـ	رسالهٔ جودیهٔ ابن‌سینا (به تصحیح آقای دکترمحمود نجم‌آبادی)	اسفندماه ۱۳۳۰
۱۱ـ	رسالهٔ نبض ابن‌سینا (به تصحیح آقای سید محمد مشکوة استاد دانشگاه)	اسفندماه ۱۳۳۰
۱۲ـ	منطق دانشنامهٔ علائی ابن‌سینا (به تصحیح آقایان سیدمحمد مشکوة ودکتر محمد معین‌استادان‌دانشگاه)	۱۳۳۱
۱۳ـ	طبیعیات دانشنامهٔ علائی ابن‌سینا (به تصحیح آقای سیدمحمد مشکوة)	۱۳۳۱
۱۴ـ	ریاضیات دانشنامهٔ علائی ابن‌سینا (یه تصحیح آقای محتبی مینوی)	۱۳۳۱

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۱۵ـ	الهیات دانشنامهٔ علائی ابن‌سینا (به تصحیح آقای دکتر محمد معین)	۱۳۳۱
۱۶ـ	رسالهٔ نفس ابن‌سینا (به تصحیح آقای دکتر موسی عمید استاد دانشگاه)	۱۳۳۱
۱۷ـ	رساله‌ای در حقیقت و کیفیت سلسلهٔ موجودات (به تصحیح آقای دکتر موسی عمید استاد دانشگاه)	۱۳۳۱
۱۸ـ	ترجمهٔ رسالهٔ سرگذشت ابن‌سینا (از آقای دکتر غلامحسین صدیقی)	ـ
۱۹ـ	معراج‌نامهٔ ابن‌سینا (به تصحیح آقای دکتر غلامحسین صدیقی)	ـ
۲۰ـ	رسالهٔ تشریح اعضاء ابن‌سینا (به تصحیح آقای دکتر غلامحسین صدیقی)	ـ
۲۱ـ	رسالهٔ قراضهٔ طبیعیات منسوب به ابن‌سینا (به تصحیح آقای دکتر غلامحسین صدیقی استاد دانشگاه)	ـ
۲۲ـ	ظفرنامه منسوب به ابن‌سینا (به تصحیح آقای دکتر غلامحسین صدیقی)	۱۳۴۸
۲۳ـ	رسالهٔ کنوزالمعزمین ابن‌سینا (به تصحیح آقای جلال‌الدین همائی)	۱۳۳۱
۲۴ـ	رسالهٔ معیارالعقول ــ جرثقیل ــ ابن‌سینا (به تصحیح آقای جلال‌الدین همائی استاد دانشگاه)	۱۳۳۱
۲۵ـ	رسالهٔ حی‌بن یقظان ابن‌سینا با ترجمه و شرح فارسی آن از یکی از معاصران ابن‌سینا (به تصحیح آقای هانری کربن)	۱۳۳۱
۲۶ـ	جشن‌نامهٔ ابن‌سینا (مجلد اول ــ سرگذشت و تألیفات و اشعار و آراء ابن‌سینا) تألیف آقای دکتر ذبیح‌الله صفا استاد دانشگاه	۱۳۳۱
۲۷ـ	ترجمهٔ مجلد اول جشن‌نامه به فرانسه (به وسیله آقای سعید نفیسی)	۱۳۳۱
۲۸ـ	ترجمهٔ اشارات و تنبیهات (به تصحیح آقای دکتر دکتر احسان یارشاطر)	۱۳۳۲

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۲۹ـ	پنج رسالهٔ فارسی و عربی از ابن‌سینا (به تصحیح آقای دکتر احسان یارشاطر استاد دانشگاه)	۱۳۳۲
۳۰ـ	آثار تاریخی کلات وسرخس (تألیف آقای مهدی بامداد)	بهمن‌ماه ۱۳۳۳
۳۱ـ	جشن‌نامهٔ ابن‌سینا مجلد دوم (حاوی نطقهای فارسی اعضای کنگره ابن‌سینا)	۱۳۳۴
۳۲ـ	جشن‌نامهٔ ابن‌سینا مجلد سوم (کتاب المهرجان لابن سینا) حاوی نطقهای عربی اعضای کنگرهٔ ابن‌سینا	۱۳۳۵
۳۳ـ	جشن‌نامهٔ ابن‌سینا مجلد چهارم (شامل خطابه‌های اعضای کنگرهٔ ابن‌سینا به زبانهای آلمانی وانگلیسی وفرانسوی)	۱۳۳۴
۳۴ـ	نبردهای بزرگ نادرشاه (بقلم سرلشگر غلامحسین مقتدر)	۱۳۳۹
۳۵ـ	جبر و مقابلهٔ خیام (به تصحیح و تحشیهٔ آقای دکتر جلال مصطفوی)	۱۳۳۹
۳۶ـ	شاهنامهٔ نادری تألیف مولانا محمدعلی فردوسی‌ثانی (به تصحیح وتحشیهٔ آقای احمد سهیلی خوانساری)	۱۳۳۹
۳۷ـ	اشترنامه شیخ فریدالدین عطار (به‌تصحیح وتحشیهٔ آقای دکتر مهدی محقق)	۱۳۳۹
۳۸ـ	حکیم عمر خیام بعنوان عالم جبر تألیف آقای دکتر غلامحسین مصاحب	۱۳۳۹
۳۹ـ	نادرشاه تألیف آقای دکتر رضازاده شفق استاد دانشگاه	۱۳۳۹
۴۰ـ	درهٔ نادره تألیف میرزامهدی‌خان (با تصحیح‌وتحشیهٔ آقای دکتر سیدجعفر شهیدی)	۱۳۴۰
۴۱ـ	شرح احوال ونقد وتحلیل آثار شیخ فریدالدین‌عطار تألیف آقای فروزانفر استاد دانشگاه	۱۳۴۰
۴۲ـ	خسرونامه تألیف شیخ فریدالدین عطار (به تصحیح و اهتمام آقای احمد سهیلی خوانساری)	۱۳۴۰
۴۳ـ	نامه‌های طبیب نادرشاه ترجمهٔ آقای دکتر علی اصغر حریری (به اهتمام آقای حبیب یغمائی)	۱۳۴۰

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۴۴ـ	دیوان غزلیات و قصائد عطار (به اهتمام و تصحیح آقای دکتر تقی تفضلی)	۱۳۴۱
۴۵ـ	جهانگشای نادری تألیف میرزا مهدی‌خان‌استرآبادی (با تصحیح و تعلیق آقای سیدعبدالله انوار)	۱۳۴۱
۴۶ـ	طربخانه (رباعیات حکیم عمر خیام نیشابوری) تألیف یار احمدبن حسین‌رشیدی تبریزی (بامقدمهٔ و تصحیح‌و تحشیهٔ آقای جلال‌الدین‌همائی استاددانشگاه)	۱۳۴۲
۴۷ـ	نادرهٔ ایام، حکیم عمرخیام ورباعیات او. به‌قلم‌آقای اسماعیل یکانی	۱۳۴۲
۴۸ـ	اقلیم پارس (آثار باستانی وابنیهٔ تاریخی فارس)ـ تألیف سید محمدتقی مصطفوی	۱۳۴۳
۴۹ـ	سفارش‌نامهٔ انجمن آثار ملی	اردیبهشت ۱۳۴۴
۵۰ـ	یادنامهٔ شادروان حسین علاء	۱۳۴۴
۵۱ـ	ذخیرهٔ خوارزمشاهی، تألیف زین‌الدین ابو ابراهیم اسماعیل جرجانی سنهٔ ۵۰۴ هجری (به اهتمام و تصحیح و تفسیر دکتر محمد حسین اعتمادی ـ دکتر محمد شهرادـ دکتر جلال‌مصطفوی(کتاب نخستین)	۲۵شهریور۱۳۴۴
۵۲ـ	دیوان صائب، با حواشی و تصحیح به خط خود استاد ـ مقدمه و شرح حال به خط و خامهٔ استاد امیری فیروزکوهی	۱۳۴۵
۵۳ـ	عرائس‌الجواهر و نفایس‌الاطایب تألیف ابوالقاسم عبدالله کاشانی به‌سال ۷۰۰ هجری‌با مقدمه‌وکوشش آقای ایرج افشار	۱۳۴۵
۵۴ـ	ری‌باستان (مجلد اول) مباحث جغرافیائی شهر ری به عهد آبادی تألیف دکتر حسین کریمان	۱۳۴۵
۵۵ـ	خیامی‌نامه (جلد اول) تألیف استادجلال‌الدین‌همائی	آبان ماه ۱۳۴۶
۵۶ـ	فردوسی و شعرا و تألیف آقای مجتبی مینوی استاد دانشگاه	آبان‌ماه ۱۳۴۶
۵۷ـ	خردنامه تألیف و نگارش ابوالفضل یوسف‌بن علی مستوفی به‌کوشش آقای عبدالعلی ادیب برومند	فروردین ۱۳۴۷

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۵۸ــ	فرهنگ واژه‌های فارسی در زبان عربی تألیف آقای سید محمدعلی امام شوشتری	تیرماه ۱۳۴۷
۵۹ــ	کتابشناسی فردوسی، فهرست آثار وتحقیقات دربارهٔ فردوسی وشاهنامه، تدوین آقای ایرج افشار	مرداد ۱۳۴۷
۶۰ــ	روزبهان‌نامه به‌کوشش آقای محمدتقی دانش‌پژوه	اسفند ۱۳۴۷
۶۱ــ	کشف‌الابیات فردوسی (جلد اول) به کوشش دکتر محمد دبیر سیاقی	اردیبهشت ۱۳۴۸
۶۲ــ	زندگی و مرگ پهلوانان در شاهنامه نگارش دکتر محمدعلی اسلامی ندوشن	خرداد ۱۳۴۸
۶۳ــ	آثار باستانی‌کاشان و نطنز تألیف آقای حسن نراقی	مهر ۱۳۴۸
۶۴ــ	بزرگان شیراز تألیف آقای رحمت‌الله مهراز	آبان ۱۳۴۸
۶۵ــ	آثار شهرهای باستانی سواحل وجزایر خلیج فارس ودریای‌عمان تألیف آقای احمد اقتداری	آذر ۱۳۴۸
۶۶ــ	تاریخ بناکتی به‌کوشش دکتر جعفر شعار	دی ۱۳۴۸
۶۷ــ	عهد اردشیر برگرداننده به فارسی سید محمدعلی‌امام شوشتری	دی ۱۳۴۸
۶۸ــ	یادگارهای یزد (جلد اول) تألیف آقای ایرج‌افشار	بهمن ۱۳۴۸
۶۹ــ	ری باستان (مجلد دوم) تألیف آقای دکتر حسین کریمان	خرداد ۱۳۴۹
۷۰ــ	ازآستارا تا استاراباد (جلد اول بخش اول)، آثار وبناهای تاریخی‌گیلان بیه‌پس، تألیف دکتر منوچهر ستوده	تیر ۱۳۴۹
۷۱ــ	یادنامهٔ فردوسی حاوی مقالات وچکامه‌ها به‌مناسبت تجدید آرامگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی	آبان ۱۳۴۹
۷۲ــ	فردوسی وشاهنامهٔ او به اهتمام آقای حبیب یغمائی	آذر ۱۳۴۹
۷۳ــ	فیلسوف ری، محمدبن زکریای رازی تألیف آقای دکتر مهدی محقق	آذر ۱۳۴۹
۷۴ــ	سرزمین‌قزوین‌تألیف‌آقای دکتر پرویز ورجاوند	آذر ۱۳۴۹
۷۵ــ	یادنامهٔ شادروان سید حسن تقی‌زادهٔ به اهتمام حبیب یغمائی	بهمن ۱۳۴۹

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۷۶	ذخیرهٔ خوارزمشاهی تألیف زین‌الدین ابو ابراهیم اسماعیل جرجانی سنهٔ ۵۰۴ هجری به‌اهتمام و تفسیر و تصحیح دکتر جلال مصطفوی ـ (کتاب دوم)	بهمن ۱۳۴۹
۷۷	نظری اجمالی به تاریخ آذربایجان و آثار باستانی و و جمعیت شناسی آن تألیف آقای دکتر محمد جواد مشکور	بهمن ۱۳۴۹
۷۸	تاریخچهٔ ساختمانهای ارگ سلطنتی تهران وراهنمای کاخ گلستان نوشتهٔ آقای یحیی ذکاء	فروردین ۱۳۵۰
۷۹	کشف‌الابیات شاهنامهٔ فردوسی ـ جلد دوم ـ به کوشش دکتر محمد دبیر سیاقی	خرداد ۱۳۵۰
۸۰	آثار باستانی و تاریخی لرستان ـ جلد نخست ـ تألیف آقای حمید ایزدپناه	تیر ۱۳۵۰
۸۱	در دربار شاهنشاه ایران، تألیف ا. کمپفر آلمانی ـ ترجمهٔ آقای کیکاووس جهانداری	مرداد ۱۳۵۰
۸۲	نگاهی به‌شاهنامه، تألیف آقای پروفسور فضل‌الله رضا	شهریور ۱۳۵۰
۸۳	مونس الاحرار فی دقایق الاشعار (جلد ۲) تألیف محمد بن بدرجاجرمی به سال ۷۴۱ هجری با تحشیه و تفسیر آقای میرصالح طبیبی	شهریور ۱۳۵۰
۸۴	مقدمه‌ای بر شناخت اسناد تاریخی تألیف سرهنگ دکتر جهانگیر قائم مقامی	شهریور ۱۳۵۰
۸۵	فرهنگ شاهنامه تألیف دکتر رضازادهٔ شفق	مهر ۱۳۵۰
۸۶	دانش و خرد فردوسی فراهم آوردهٔ دکتر محمود شفیعی	مهر ۱۳۵۰
۸۷	وقفنامهٔ ربع رشیدی (چاپ عکسی) از روی نسخهٔ مورخ ۷۰۹ قمری زیر نظر آقایان مجتبی مینوی و ایرج افشار	اسفند ۱۳۵۰
۸۸	ذیل جامع‌التواریخ رشیدی تألیف حافظ ابرو مورخ دوران تیموری با مقدمه و تعلیقات آقای دکتر خانبابا بیانی	اسفند ۱۳۵۰
۸۹	از آستارا تا استارباد (مجلد دوم) آثار و بناهای تاریخی گیلان بیه‌پیش تألیف دکتر منوچهر ستوده	خرداد ۱۳۵۱

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۹۰ــ	نصیحة الملوك تألیف امام محمد غزالی با مقدمه و تصحیح وتحشیهٔ استاد جلال‌الدین همائی	آذرماه ۱۳۵۱
۹۱ــ	آثار باستانی آذربایجان(جلد اول ـ شهرستان تبریز) تألیف آقای عبدالعلی کارنگ	آذرماه ۱۳۵۱
۹۲ــ	مجموعهٔ انتشارات قدیم انجمن	دی‌ماه ۱۳۵۱
۹۳ــ	مجموعهٔ مقالات فروغی دربارهٔ شاهنامه فردوسی باهتمام آقای حبیب یغمائی	بهمن‌ماه ۱۳۵۱
۹۴ــ	داستان داستانها ــ رستم و اسفندیار ــ تنظیم متن و شرح و توضیح به کوشش دکتر محمد علی اسلامی ندوشن	اسفندماه ۱۳۵۱
۹۵ــ	فردوس در تاریخ شوشتر تألیف علاءالملك حسینی شوشتری (قرن ۱۱ هجری) با مقدمه وتصحیح و تعلیق آقای جلال محدث	خردادماه ۱۳۵۲
۹۶ــ	تاریخ تبریز تا پایان قرن نهم هجری تألیف دکتر محمد جواد مشکور	تیرماه ۱۳۵۲
۹۷ــ	ذخیرهٔ خوارزمشاهی تألیف زین‌الدین ابو ابراهیم اسمعیل جرجانی سنه ۵۰۴ هجری باهتمام و تفسیر وتصحیح دکتر جلال مصطفوی جلد سوم	شهریور ۱۳۵۲
۹۸ــ	ترجمه یك فصل از آثار الباقیهٔ ابوریحان بیرونی بخامه علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه و ملاعلی محمد اصفهانی بکوشش آقای اکبر داناسرشت با مقدمه والحاقاتی از ایشان	آبان ۱۳۵۲
۹۹ــ	مادها وبنیانگذاری نخستین شاهنشاهی در غرب فلات ایران تألیف آقای جلیل ضیاءپور	بهمن ۱۳۵۲
۱۰۰ــ	سیر فرهنگ ایران در بریتانیا یا تاریخ دویست سالهٔ مطالعات ایرانی تألیف آقای دکتر ابوالقاسم طاهری	اسفند ۱۳۵۲
۱۰۱ــ	آثار ملی اصفهان تألیف آقای ابوالقاسم رفیعی مهرآبادی	اسفند ۱۳۵۲
۱۰۲ــ	سیراف (بندرطاهری) تألیف آقای غلامرضا معصومی	اسفند ۱۳۵۲
۱۰۳ــ	فرهنگ فارسی به پهلوی تألیف آقای دکتر بهرام	

شماره	نام‌کتاب	تاریخ انتشار
	فره‌وشی استاد دانشگاه تهران	فروردین ۱۳۵۳
۱۰۴ـ	کتابشناسی کتابهای خطی تألیف شادروان دکتر مهدی بیانی استاد فقید دانشگاه به کوشش آقای حسین محبوبی اردکانی	خرداد ۱۳۵۳
۱۰۵ـ	تاریخ بافت‌قدیمی شیراز تألیف آقای کرامت‌الله‌افسر	مرداد ۱۳۵۳
۱۰۶ـ	فرار از مدرسه دربارهٔ زندگی و اندیشهٔ ابوحامد غزالی تألیف آقای دکتر عبدالحسین زرین کوب	مرداد ۱۳۵۳
۱۰۷ـ	بیرونی‌نامه ـ پژوهش و نگارش آقای ابوالقاسم قربانی	مهرماه ۱۳۵۳
۱۰۸ـ	جامع جعفری ـ تاریخ یزد در دوران نادری‌وزندیه وعصر سلطنت فتحعلی‌شاه ـ تألیف محمد جعفربن محمدحسین نائینی متخلص به «طرب» به کوشش آقای ایرج افشار	آبان ۱۳۵۳
۱۰۹ـ	کتاب التفهیم لاوائل صناعة التنجیم، تألیف ابوریحان محمدبن احمد بیرونی خوارزمی، با تجدیدنظر و تعلیقات و مقدمهٔ تازه بهٔ خامهٔ استاد جلال‌الدین همائی	دی‌ماه ۱۳۵۳
۱۱۰ـ	(دیار شهریاران) آثار وبناهای تاریخی خوزستان جلد نخستین‌بخش اول. تألیف آقای‌احمد اقتداری	خرداد ۱۳۵۴
۱۱۱ـ	(دیار شهریاران) آثار وبناهای تاریخی خوزستان جلد نخستین بخش دوم تألیف آقای احمداقتداری	خرداد ۱۳۵۴
۱۱۲ـ	احوال و اقوال شیخ ابوالحسن خرقانی بضمیمه (منتخب نورالعلوم) تألیف آن استاد بزرگوار باهتمام استاد مجتبی مینوی	تیرماه ۱۳۵۴
۱۱۳ـ	شرح احوال وآثار دوبیتی‌ها باباطاهر عریان به انضمام شرح وترجمه کلمات قصار وی منسوب بعین‌القضاة همدانی (؟) با اصل و ترجمهٔ کتاب (الفتوحات الربانیة فی مزج‌الاشارات الهمدانیة) بشرح وتفسیر محمدبن ابراهیم مشهور به خطیب وزیری بکوشش دکتر جواد مقصود	تیرماه ۱۳۵۴

شماره	نام‌کتاب	تاریخ انتشار
۱۱۴ــ	کتاب «الغارات» تألیف ابواسحق ابراهیم‌بن محمدبن سعید ثقفی کوهی اصفهانی باهتمام و تصحیح استاد میرجلال‌الدین‌محدث (بخش‌نخست)	شهریور ۱۳۵۴
۱۱۵ــ	کتاب «الغارات» به شرح مذکور در شماره ۱۱۴ (بخش دوم)	شهریور ۱۳۵۴
۱۱۶ــ	یادگارهای یزد (جلد دوم ـ شهر یزد) تألیف آقای ایرج افشار (در دومجلد)	شهریور ۱۳۵۴
۱۱۷ــ	تاریخ روابط بازرگانی وسیاسی ایران و انگلیس از دوران فرمانروائی مغولان تا پایان عهد قاجاریه (جلد اول) تألیف دکتر ابوالقاسم طاهری	مهرماه ۱۳۵۴
۱۱۸ــ	از آستارا تا استارباد (مجلد ششم) شامل اسناد تاریخی گرگان بکوشش آقایان مسیح ذبیحی ودکتر منوچهر ستوده (بخش نخست)	مهرماه ۱۳۵۴
۱۱۹ــ	از آستارا تا استارباد (مجلد هفتم) بشرح مذکور در شمارهٔ ۱۱۸ (بخش دوم)	آذرماه ۱۳۵۴
۱۲۰ــ	سفرنامهٔ حکیم ناصر خسرو به کوشش و تصحیح دکتر محمد دبیرسیاقی	بهمن‌ماه ۱۳۵۴
۱۲۱ــ	آثار باستانی خراسان ــ جلد اول شامل آثار و ابنیهٔ تاریخی جام ونیشابور وسبزوار اثر آقای عبدالحمید مولوی	اردیبهشت ماه ۲۵۳۵ شاهنشاهی (۱۳۵۵خورشیدی)
۱۲۲ــ	تاریخ باستانی ایران برپایهٔ باستان‌شناسی تألیف پرفسور هرتسفلد ترجمهٔ آقای علی اصغر حکمت استاد ممتاز دانشگاه تهران	اردیبهشت ماه ۲۵۳۵ شاهنشاهی (۱۳۵۵خورشیدی)

شماره	نام‌کتاب	تاریخ انتشار
۱۲۳ـ	آثار باستانی وتاریخی لرستان (جلد دوم) تألیف آقای حمید ایزدپناه	خردادماه ۲۵۳۵ شاهنشاهی (۱۳۵۵خورشیدی)
۱۲۴ـ	تحریر کتاب استخراج الاوتار تألیف ابوریحان بیرونی. پژوهش ونگارش آقای ابوالقاسم‌قربانی	تیرماه ۲۵۳۵ شاهنشاهی (۱۳۵۵خورشیدی)

شماره	فهرست انتشارات انجمن آثار ملی	تاریخ انتشار
۱	فهرست مختصری از آثار و ابنیهٔ تاریخی ایران	شهریورماه ۱۳۰۴
۲	آثار ملی ایران (کنفرانس پرفسور هرتسفلد)	مهرماه ۱۳۰۴
۳	شاهنامه و تاریخ (کنفرانس پرفسور هرتسفلد)	شهریورماه ۱۳۰۵
۴	کشف دولوح تاریخی در همدان (تحقیق پرفسور هرتسفلد ـ ترجمهٔ آقای مجتبی مینوی)	اسفندماه ۱۳۰۵
۵	سه خطابه در بارهٔ آثار ملی و تاریخی ایران (از محمدعلی فروغی و هرتسفلد و هانی‌بال)	مهرماه ۱۳۰۶
۶	کشف الواح تاریخی تخت‌جمشید (نوشتهٔ پروفسور هرتسفلد)	بهمن‌ماه ۱۳۱۲
۷	کنفرانس محمدعلی فروغی راجع بفردوسی	بهمن‌ماه ۱۳۱۳
۸	تحقیق مختصر دراحوال وزندگانی فردوسی (بقلم فاطمه سیاح)	۱۳۱۳
۹	تجلیل ابوعلی‌سینا در پنجمین دورهٔ اجلاسیه یونسکو درفلورانس	اسفندماه ۱۳۲۹
۱۰	رسالهٔ جودیهٔ ابن‌سینا (بتصحیح آقای دکترمحمود نجم‌آبادی)	اسفندماه ۱۳۳۰
۱۱	رسالهٔ‌نبض‌ابن‌سینا (بتصحیح آقای سیدمحمد مشکوةاستاد دانشگاه)	اسفندماه ۱۳۳۰
۱۲	منطق دانشنامهٔ علائی ابن‌سینا (بتصحیح آقایان سید محمد مشکوة و دکتر محمد معین استادان دانشگاه)	۱۳۳۱
۱۳	طبیعیات دانشنامهٔ علائی‌ابن‌سینا (بتصحیح آقای سید محمد مشکوة)	۱۳۳۱
۱۴	ریاضیات دانشنامهٔ علائی ابن‌سینا (بتصحیح آقای مجتبی مینوی)	۱۳۳۱
۱۵	الهیات دانشنامهٔ علائی ابن‌سینا (بتصحیح آقای دکترمحمد معین)	۱۳۳۱
۱۶	رسالهٔ نفس‌ابن‌سینا (بتصحیح آقای دکترموسی عمیداستاد دانشگاه)	۱۳۳۱
۱۷	رساله‌ای درحقیقت وکیفیت سلسلهٔ موجودات (به‌تصحیح آقای دکتر موسی عمید استاد دانشگاه)	۱۳۳۱
۱۸	ترجمهٔ رسالهٔ سرگذشت‌ابن‌سینا (ازآقای دکتر غلامحسین‌صدیقی)	—
۱۹	معراج‌نامهٔ ابن‌سینا (بتصحیح آقای دکتر غلامحسین صدیقی)	—
۲۰	رسالهٔ‌تشریح‌اعضاء ابن‌سینا (بتصحیح آقای دکترغلامحسین‌صدیقی)	—
۲۱	رسالهٔ قراضهٔ طبیعیات منسوب بابن‌سینا (بتصحیح آقای دکتر غلامحسین صدیقی استاد دانشگاه)	—
۲۲	ظفرنامه منسوب به‌ابن‌سینا (بتصحیح آقای دکترغلامحسین‌صدیقی)	۱۳۴۸
۲۳	رسالهٔ کنوزالمعزمین ابن‌سینا (بتصحیح آقای جلال‌الدین همایی)	۱۳۳۱
۲۴	رسالهٔ معیارالعقول ـ جرثقیل‌ابن‌سینا (بتصحیح آقای جلال‌الدین همایی استاد دانشگاه)	۱۳۳۱
۲۵	رسالهٔ حی‌بن‌یقظان ابن‌سینا با ترجمه و شرح فارسی‌آن از یکی از معاصران ابن‌سینا (به‌تصحیح آقای هانری کربن)	۱۳۳۱
۲۶	جشن‌نامهٔ ابن‌سینا (مجلد اول ـ سرگذشت و تألیفات و اشعار و آراء ابن‌سینا) تألیف‌آقای دکتر ذبیح‌الله صفا استاد دانشگاه	۱۳۳۱

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۲۷	ترجمهٔ مجلد اول جشن‌نامه بفرانسه (بوسیلهٔ آقای سعیدنفیسی)	۱۳۳۱
۲۸	ترجمهٔ اشارات و تنبیهات (بتصحیح آقای دکتراحسان یارشاطر)	۱۳۳۲
۲۹	پنج رسالهٔ فارسی و عربی‌از ابن‌سینا (بتصحیح آقای دکتراحسان یارشاطر استاد دانشگاه)	۱۳۳۲
۳۰	آثار تاریخی کلات و سرخس (تألیف آقای مهدی بامداد)	بهمن‌ماه ۱۳۳۳
۳۱	جشن‌نامهٔ ابن‌سینا مجلد دوم (حاوی نطقهای فارسی اعضای کنگرهٔ ابن‌سینا)	۱۳۳۴
۳۲	جشن‌نامهٔ ابن‌سینا مجلد سوم (کتاب‌المهرجان لابن‌سینا) حاوی نطقهای عربی اعضای کنگرهٔ ابن‌سینا	۱۳۳۵
۳۳	جشن‌نامهٔ ابن‌سینا مجلد چهارم (شامل خطابه‌های اعضای کنگرهٔ ابن‌سینا بزبانهای آلمانی و انگلیسی و فرانسوی)	۱۳۳۴
۳۴	نبردهای بزرگ نادرشاه (بقلم سرلشکر غلامحسین مقتدر)	۱۳۳۹
۳۵	جبر ومقابلهٔ خیام (به‌تصحیح وتحشیهٔ آقای دکترجلال‌مصطفوی)	۱۳۳۹
۳۶	شاهنامهٔ نادری تألیف مولانا محمدعلی فردوسی ثانی (بتصحیح و تحشیهٔ آقای احمد سهیلی خوانساری)	۱۳۳۹
۳۷	اشترنامهٔ شیخ‌فریدالدین‌عطار (بتصحیح وتحشیهٔ آقای دکتر مهدی محقق)	۱۳۳۹
۳۸	حکیم‌عمرخیام‌بعنوان‌عالم جبر تألیف آقای دکترغلامحسین‌مصاحب	۱۳۳۹
۳۹	نادرشاه تألیف آقای دکتر رضازادهٔ شفق استاد دانشگاه	۱۳۳۹
۴۰	درهٔ نادره تألیف میرزا مهدی‌خان (با تصحیح وتحشیهٔ آقای دکتر سید جعفر شهیدی)	۱۳۴۰
۴۱	شرح احوال ونقدو تحلیل آثار شیخ فریدالدین عطار تألیف آقای فروزانفر استاد دانشگاه	۱۳۴۰
۴۲	خسرونامه تألیف شیخ فریدالدین عطار (به‌تصحیح و اهتمام آقای احمد سهیلی خوانساری)	۱۳۴۰
۴۳	نامه‌های طبیب‌نادرشاه‌ترجمهٔ آقای دکترعلی‌اصغرحریری (باهتمام آقای حبیب یغمائی)	۱۳۴۰
۴۴	دیوان غزلیات و قصائد عطار (باهتمام و تصحیح آقای دکترتقی تفضلی)	۱۳۴۱
۴۵	جهانگشای نادری تألیف میرزا مهدی‌خان استرآبادی (باتصحیح و تعلیقهٔ آقای سید عبدالله انوار)	۱۳۴۱
۴۶	طربخانه (رباعیات حکیم عمر خیام‌نیشابوری) تألیف یار احمدبن حسین رشیدی تبریزی (با مقدمه و تصحیح و تحشیهٔ آقای جلال‌الدین همایی استاد دانشگاه)	۱۳۴۲

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۴۷	نادرهٔ ایام ، حکیم عمرخیام ورباعیات او بقلم‌آقای اسمعیل یکانی	۱۳۴۲
۴۸	اقلیم پارس (آثار باستانی و ابنیهٔ تاریخی فارس) تألیف سید محمدتقی مصطفوی	۱۳۴۳
۴۹	سفارش‌نامهٔ انجمن آثار ملی	اردیبهشت ۱۳۴۴
۵۰	یادنامهٔ شادروان حسین علاء	۱۳۴۴
۵۱	ذخیرهٔ خوارزمشاهی ، تألیف زین‌الدین ابوابراهیم اسمعیل جرجانی سنهٔ ۵۰۴ هجری (به‌اهتمام و تصحیح و تفسیر دکتر محمدحسین‌اعتمادی ـ دکترمحمد شهراد ـ دکترجلال‌مصطفوی) (کتاب نخستین)	۲۵شهریور ۱۳۴۴
۵۲	دیوان صائب ، با حواشی و تصحیح بخط خوداستاد ـ مقدمه و شرح حال بخط و خامهٔ استاد امیری فیروزکوهی	۱۳۴۵
۵۳	عرائس‌الجواهر و نفایس‌الاطایب تألیف ابوالقاسم عبدالله‌کاشانی بسال ۷۰۰ هجری به‌کوشش‌آقای ایرج افشار	۱۳۴۵
۵۴	ری باستان(مجلد اول) مباحث جغرافیائی شهری به‌عهدآبادی تألیف دکتر حسین کریمان	۱۳۴۵
۵۵	خیامی‌نامه (جلد اول) تألیف استاد جلال‌الدین‌همائی	آبان ۱۳۴۶
۵۶	فردوسی و شعر او تألیف آقای مجتبی مینوی استاد دانشگاه	آبان ۱۳۴۶
۵۷	خردنامه تألیف ونگارش ابوالفضل یوسف‌بن‌علی مستوفی بکوشش آقای عبدالعلی ادیب برومند	فروردین ۱۳۴۷
۵۸	فرهنگ واژه‌های‌فارسی در زبان عربی تألیف‌آقای سید محمدعلی امام شوشتری	تیرماه ۱۳۴۷
۵۹	کتابشناسی فردوسی . فهرست آثار وتحقیقات دربارهٔ فردوسی و شاهنامه ، تدوین آقای ایرج افشار	مرداد ۱۳۴۷
۶۰	روزبهان‌نامه بکوشش آقای محمدتقی دانش‌پژوه	اسفند ۱۳۴۷
۶۱	کشف‌الابیات فردوسی (جلداول) بکوشش دکترمحمد دبیرسیاقی	اردیبهشت ۱۳۴۸
۶۲	زندگی و مرگ پهلوانان در شاهنامه نگارش دکتر محمد علی اسلامی ندوشن	خرداد ۱۳۴۸
۶۳	آثار باستانی‌کاشان و نطنز تألیف آقای حسن نراقی	مهر ۱۳۴۸
۶۴	بزرگان شیراز تألیف‌آقای رحمت‌الله مهراز	آبان ۱۳۴۸
۶۵	آثار شهرهای باستانی سواحل و جزایر خلیج‌فارس ودریای عمان تألیف‌آقای احمد اقتداری	آذر ۱۳۴۸
۶۶	تاریخ بناکتی بکوشش دکتر جعفرشعار	دی ۱۳۴۸
۶۷	عهد اردشیر برگرداننده‌بفارسی سید محمد علی امام شوشتری	دی ۱۳۴۸
۶۸	یادگارهای یزد (جلداول) تألیف‌آقای ایرج‌افشار	بهمن ۱۳۴۸

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۶۹	ری‌باستان (مجلد دوم) تألیف آقای دکتر حسین کریمان	خرداد ۱۳۴۹
۷۰	ازآستارا تا استاراباد (جلد اول بخش اول) آثار و بناهای تاریخی گیلان بیه‌پس ، تألیف دکتر منوچهر ستوده	تیر ۱۳۴۹
۷۱	یادنامهٔ فردوسی، حاوی مقالات وچکامه‌ها به‌مناسبت تجدید آرامگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی	آبان ۱۳۴۹
۷۲	فردوسی و شاهنامه او باهتمام آقای حبیب یغمائی	آذر ۱۳۴۹
۷۳	فیلسوف ری ـ محمدبن زکریای رازی تألیف آقای دکتر مهدی محقق	آذر ۱۳۴۹
۷۴	سرزمین قزوین تألیف آقای دکتر پرویز ورجاوند	آذر ۱۳۴۹
۷۵	یادنامهٔ شادروان سید حسن تقی‌زاده به‌اهتمام حبیب یغمائی	بهمن ۱۳۴۹
۷۶	ذخیرهٔ خوارزمشاهی تألیف زین‌الدین ابوابراهیم اسمعیل جرجانی، سنهٔ ۵۰۴ هجری به‌اهتمام وتفسیر وتصحیح دکتر جلال مصطفوی ـ (کتاب دوم)	بهمن ۱۳۴۹
۷۷	نظری اجمالی به‌تاریخ آذربایجان وآثار باستانی وجمعیت‌شناسی آن تألیف آقای دکتر محمد جواد مشکور	بهمن ۱۳۴۹
۷۸	تاریخچهٔ ساختمانهای ارگ سلطنتی تهران وراهنمای کاخ گلستان نوشتهٔ آقای یحیی ذکاء	فروردین ۱۳۵۰
۷۹	کشف‌الابیات شاهنامهٔ فردوسی جلد دوم ـ بکوشش دکتر محمد دبیر سیاقی	خرداد ۱۳۵۰
۸۰	آثار باستانی و تاریخی لرستان ـ جلد نخست ـ تألیف آقای حمید ایزدپناه	تیر ۱۳۵۰
۸۱	در دربار شاهنشاه ایران ـ تألیف ا . کمپفر آلمانی ـ ترجمهٔ آقای کیکاووس جهانداری	مرداد ۱۳۵۰
۸۲	نگاهی به شاهنامه ، تألیف آقای پروفسور فضل‌الله رضا	شهریور ۱۳۵۰
۸۳	مونس‌الاحرار فی‌دقایق‌الاشعار (جلد۲) تألیف محمدبن‌بدرجاجرمی بسال ۷۴۱ هجری با تحشیه وتفسیر آقای میرصالح طبیبی	شهریور ۱۳۵۰
۸۴	مقدمه‌ای برشناخت اسناد تاریخی تألیف سرهنگ دکتر جهانگیر قائم مقامی	شهریور ۱۳۵۰
۸۵	فرهنگ شاهنامه تألیف دکتر رضازاده شفق	مهر ۱۳۵۰
۸۶	دانش و خرد فردوسی فراهم آوردهٔ دکتر محمود شفیعی	مهر ۱۳۵۰
۸۷	وقفنامهٔ ربع رشیدی (چاپ عکسی) از روی نسخهٔ مورخ به‌سال ۷۰۹ قمری زیرنظر آقایان مجتبی مینوی و ایرج افشار	اسفند ۱۳۵۰
۸۸	ذیل جامع‌التواریخ رشیدی تألیف حافظ ابرو مورخ دوران تیموری با مقدمه و تعلیقات آقای دکتر خانبابا بیانی	اسفند ۱۳۵۰

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۸۹	از استارا تا استاراباد (مجلد دوم) آثار وبناهای تاریخی گیلان بیه‌پیش تألیف دکتر منوچهر ستوده	خرداد ۱۳۵۱
۹۰	نصیحة‌الملوك تألیف امام محمد غزالی با مقدمه وتصحیح وتحشیهٔ استاد جلال‌الدین همایی	آذرماه ۱۳۵۱
۹۱	آثار باستانی آذربایجان (جلد اول آثار تاریخی شهرستان تبریز) تألیف آقای عبدالعلی کارنگ	آذرماه ۱۳۵۱
۹۲	مجموعه انتشارات قدیم انجمن	دی‌ماه ۱۳۵۱
۹۳	مجموعهٔ مقالات فروغی دربارهٔ شاهنامه و فردوسی به‌اهتمام آقای حبیب یغمائی	بهمن‌ماه ۱۳۵۱
۹۴	داستان داستانها (داستان رستم و اسفندیار) تنظیم متن وشرح و توضیح به‌کوشش دکتر محمدعلی اسلامی ندوشن	اسفندماه ۱۳۵۱
۹۵	فردوس در تاریخ شوشتر تألیف علاءالملك حسینی شوشتری (قرن ۱۱هجری) با مقدمه و تصحیح و تعلیق آقای جلال محدث	خرداد ۱۳۵۲
۹۶	تاریخ تبریز تا پایان قرن نهم هجری تألیف دکتر محمد جواد مشکور	تیرماه ۱۳۵۲
۹۷	ذخیرهٔ خوارزمشاهی تألیف زین‌الدین ابوابراهیم اسماعیل جرجانی سنهٔ ۵۰۴هجری باهتمام و تفسیر و تصحیح دکتر جلال مصطفوی (جلد نخست و دوم)	شهریور ۱۳۵۲
۹۸	ترجمهٔ یك فصل از آثارالباقیهٔ ابوریحان بیرونی بخامهٔ علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه و ملاعلی محمد اصفهانی بکوشش آقای اکبر داناسرشت با مقدمه والحاقاتی از ایشان	آبان ۱۳۵۲
۹۹	مادها و بنیانگذاری نخستین شاهنشاهی در غرب فلات ایران تألیف آقای جلیل ضیاءپور	بهمن ۱۳۵۲
۱۰۰	سیر فرهنگ ایران در بریتانیا یا تاریخ دویست‌سالهٔ مطالعات ایرانی تألیف آقای دکتر ابوالقاسم طاهری	اسفند ۱۳۵۲
۱۰۱	آثار ملی اصفهان تألیف آقای ابوالقاسم رفیعی مهرآبادی	اسفند ۱۳۵۲
۱۰۲	سیراف (بندر طاهری) تألیف آقای غلامرضا معصومی	اسفند ۱۳۵۲
۱۰۳	فرهنگ فارسی به پهلوی تألیف آقای دکتر بهرام فره‌وشی استاد دانشگاه تهران	فروردین ۱۳۵۳
۱۰۴	کتابشناسی کتابهای خطی تألیف شادروان دکتر مهدی بیانی استاد فقید دانشگاه به‌کوشش آقای حسین محبوبی اردکانی	خرداد ۱۳۵۳
۱۰۵	تاریخ بافت قدیمی شیراز ، تألیف آقای کرامت‌الله افسر	مرداد ۱۳۵۳
۱۰۶	فرار از مدرسه ، در بارهٔ زندگی و اندیشهٔ ابوحامد غزالی ، تألیف دکتر عبدالحسین زرین‌کوب	مرداد ۱۳۵۳
۱۰۷	بیرونی‌نامه ، پژوهش و نگارش آقای ابوالقاسم قربانی	مهر ۱۳۵۳

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۱۰۸	جامع جعفری، تاریخ یزد در دوران نادری و زندیه و عصر سلطنت فتحعلی شاه، تألیف محمد جعفر بن محمد حسین نائینی متخلص به «طرب»، به کوشش آقای ایرج افشار	آبان ۱۳۵۳
۱۰۹	کتاب التفهیم لاوائل صناعة التنجیم، تألیف ابوریحان محمدبن احمد بیرونی خوارزمی، با تجدیدنظر و مقدمهٔ تازه به خامهٔ استاد جلال‌الدین همائی	دی‌ماه ۱۳۵۳
۱۱۰	(دیار شهریاران) آثار و بناهای تاریخی خوزستان جلد نخستین بخش اول ـ تألیف آقای احمد اقتداری	خرداد ۱۳۵۴
۱۱۱	(دیار شهریاران) آثار و بناهای تاریخی خوزستان جلد نخستین بخش دوم ـ تألیف آقای احمد اقتداری	خرداد ۱۳۵۴
۱۱۲	احوال و اقوال شیخ ابوالحسن خرقانی بضمیمه (منتخب نورالعلوم) تألیف آن عارف بزرگوار باهتمام استاد مجتبی مینوی	تیرماه ۱۳۵۴
۱۱۳	شرح احوال و آثار و دوبیتی‌های باباطاهر عریان به‌انضمام شرح و ترجمه کلمات قصار وی منسوب بعین‌القضاة همدانی(؟) با اصل و ترجمه کتاب (الفتوحات الربانیة فی‌مزج الاشارات الهمدانیة) به شرح و تفسیر محمدبن ابراهیم مشهور به‌خطیب وزیری بکوشش دکتر جواد مقصود	تیرماه ۱۳۵۴
۱۱۴	کتاب «الغارات» تألیف ابواسحق ابراهیم بن محمدبن سعید ثقفی کوفی اصفهانی باهتمام و تصحیح استادمیرجلال‌الدین محدث (بخش نخست	شهریور ۱۳۵۴
۱۱۵	کتاب «الغارات» به شرح مذکور در شماره ۱۱۴ (بخش دوم)	شهریور ۱۳۵۴
۱۱۶	یادگارهای یزد (جلد دوم ـ شهریزد) تألیف آقای ایرج افشار	شهریور ۱۳۵۴
۱۱۷	تاریخ روابط بازرگانی وسیاسی ایران و انگلیس ازدوران فرمانروائی مغولان تا پایان عهد قاجاریه تألیف و تدوین آقای دکتر ابوالقاسم طاهری	مهرماه ۱۳۵۴
۱۱۸	از آستارا تا استارباد «مجلد ششم» شامل اسناد تاریخی گرگان به کوشش آقایان مسیح ذبیحی و دکتر منوچهر ستوده (بخش نخست)	مهرماه ۱۳۵۴
۱۱۹	از آستارا تا استارباد «مجلد هفتم» بشرح مذکور در شماره ۱۱۸ (بخش دوم)	آذرماه ۱۳۵۴
۱۲۰	سفرنامه حکیم ناصرخسرو به کوشش و تصحیح دکتر محمد دبیرسیاقی	بهمن‌ماه ۱۳۵۴
۱۲۱	آثار باستانی خراسان جلد اول ـ شامل آثار و ابنیه تاریخی جام و نیشابور و سبزوار ـ اثر آقای عبدالحمید مولوی	اردیبهشت ۲۵۳۵ شاهنشاهی (۱۳۵۵ خورشیدی)

شماره	نام کتاب	تاریخ انتشار
۱۲۲	تاریخ باستانی ایران برپایهٔ باستان‌شناسی تألیف پرفسور هرتسفلد ترجمه علی‌اصغر حکمت استاد ممتاز دانشگاه تهران	اردیبهشت ۲۵۳۵ شاهنشاهی (۱۳۵۵خورشیدی)
۱۲۳	آثار باستانی و تاریخی لرستان - جلد دوم تألیف آقای حمید ایزدپناه	اردیبهشت ۲۵۳۵ شاهنشاهی (۱۳۵۵خورشیدی)
۱۲۴	تحریر کتاب استخراج الاوتار تألیف استاد ابوریحان بیرونی - پژوهش ونگارش آقای ابوالقاسم قربانی.	اردیبهشت ۲۵۳۵ شاهنشاهی (۱۳۵۵خورشیدی)

